

**T.C.
YALOVA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

**KIBRIS ÖZELİNDE YAŞANAN DOĞALGAZ SORUNUNA İLİŞKİN
DOĞU AKDENİZ DEVLETLERİNİN ORTAYA KOYDUĞU
YAKLAŞIMLAR (2006-2017)**

**YÜKSEK LİSANS TEZİ
Gökhan GÜLBİTEN**

**Enstitü Anabilim Dalı: ULUSLARARASI İLİŞKİLER
Enstitü Bilim Dalı: ULUSLARARASI İLİŞKİLER**

Tez Danışmanı: Dr.Öğr.Üyesi Övgü Kalkan KÜÇÜKSOLAK

NİSAN 2019

T.C.
YALOVA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

**KIBRIS ÖZELİNDE YAŞANAN DOĞALGAZ SORUNUNA İLİŞKİN
DOĞU AKDENİZ DEVLETLERİNİN ORTAYA KOYDUĞU
YAKLAŞIMLAR (2006-2017)**

**YÜKSEK LİSANS TEZİ
Gökhan GÜLBİTEN**

**Enstitü Anabilim Dalı: ULUSLARARASI İLİŞKİLER
Enstitü Bilim Dalı: ULUSLARARASI İLİŞKİLER**

Bu tez 26/04/2019 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından oybirliği / ~~oyçokluğu~~ ile kabul edilmiştir.

	Adı SOYADI	Kanaati			İmza
Jüri Başkanı (Danışman)	Dr.Öğr.Üyesi Övgü Kalkan KÜÇÜKSOLAK	☒ Kabul	☐ Düzeltme	☐ Ret	
Jüri Üyesi	Dr. Öğr. Üyesi Kaan DİYARBAKIRLIOĞLU	☒ Kabul	☐ Düzeltme	☐ Ret	
Jüri Üyesi	Dr.Öğr.Üyesi İbrahim MAZLUM	☒ Kabul	☐ Düzeltme	☐ Ret	

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
YÜKSEK LİSANS / DOKTORA İNTİHAL YAZILIM RAPORU
BEYAN BELGESİ

Tez Başlığı: Kıbrıs Özelinde Yaşanan Doğalgaz Sorununa İlişkin Doğu Akdeniz Devletlerinin Ortaya Koyduğu Yaklaşımlar (2006-2017)

Yukarıda başlığı belirtilen tez çalışmamın toplam 113 sayfalık kısmına ilişkin aşağıda belirtilen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan ve 10/04/2019 tarihinde aşağıda ismi yazılı araştırma görevlisi tarafından şahsıma iletilen İthenticate intihal tespit programı raporuna göre tezimin benzerlik oranı %19'dur.

Uygulanan filtrelemeler:

1. Kaynakça hariç,
2. Alıntılar dâhil,
3. 5 kelimeden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç.

Bu bilgiler doğrultusunda tez çalışmamın herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespiti halinde doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Gereğini saygılarımla arz ederim.

İmza

Adı SOYADI : Gökhan GÜLBİTEN
Öğrenci Numarası : 157207014
Ana Bilim Dalı : Uluslararası İlişkiler
Programı : Uluslararası İlişkiler
Türü : () Proje (X) Yüksek Lisans Tezi () Doktora Tezi

Danışman

10.04.2019

Övgü Kalkan KÜÇÜKSOLAK
Dr. Öğr. Üyesi

ÖNSÖZ

Deniz ulaşım yolları ve enerji ulaşım hatlarıyla stratejik önem arz eden Doğu Akdeniz ve 44 yıllık tartışmalı statüsüyle dünya gündeminde kalan Kıbrıs Adası, bölge ülkelerinin Ada civarında keşfedilen hidrokarbon kaynaklarına yönelik politikaları muvacehesinde gittikçe artan tartışmalara ve gerginliklere konu olmaktadır. Hassas dengeler üzerine kurulu barış ve güvenliği riske atan söz konusu politikalar, Doğu Akdeniz’de deniz yetki alanlarında belirsizliklere sebebiyet vermektedir. Özellikle Güney Kıbrıs Rum Yönetimi’nin (GKRY) yapıcı ve barışçıl olmayan güç odaklı tek taraflı politik uygulamalarını Ada Münhasır Ekonomik Bölgesi’nde (MEB) devam ettirmesi ve Türkiye ile Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti’nin (KKTC) buna müteakbil reaksiyonları, bölgesel krizin Doğu Akdeniz ile sınırlı kalmayarak tüm dünyaya tesir edebilecek boyut kazanmasına neden olmaktadır. Bu kapsamda; devletlerin artan enerji ihtiyaçları doğrultusunda ya güç maksimizasyonu temelli politikalarıyla barış ortamını bozan hal tarzlarını hayata geçirmeye devam edeceği ya da birbirleriyle deniz yetki alanlarında işbirliği yaparak enerji ihalelerini çok uluslu şirketlerden oluşan konsorsiyumlara verip küresel işbirliği ortamını tesis edebileceği kıymetlendirilmektedir.

Bu tezin hazırlanması sürecinde bilgi ve desteğini hiçbir zaman esirgemeyen danışmanım, çok değerli hocam Yalova Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı Öğretim Üyesi Dr.Övgü Kalkan KÜÇÜKSOLAK’a teşekkürlerimi bir borç bilirim. Çalışmamın tamamlanmasındaki büyük katkılarından ötürü aileme ise sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Gökhan GÜLBİTEN
26/04/2019

İÇİNDEKİLER

BEYAN.....	i
ÖNSÖZ.....	ii
İÇİNDEKİLER.....	iii
TABLOLAR LİSTESİ.....	v
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	vi
KISALTMALAR.....	vii
ÖZET.....	viii
SUMMARY.....	ix
GİRİŞ	1
1. ÇALIŞMANIN KONUSU.....	2
2. ÇALIŞMANIN ÖNEMİ.....	3
3. ÇALIŞMANIN AMACI.....	3
4. ARAŞTIRMANIN YÖNTEM VE TEKNİKLERİ.....	4
5. LİTERATÜR İNCELEMESİ.....	8

BÖLÜM 1: GÜVENLİK KAVRAMININ KLASİK REALİST, NEO-REALİST VE NORMATİF ÇERÇEVEDE TARTIŞILMASI

1.1. Klasik Realizmin Güvenlik Anlayışı.....	12
1.2. Neo-realizmin Güvenlik Anlayışı.....	15
1.3. Normatif Kuram Çerçevesinde Güvenlik Tartışmaları.....	21

BÖLÜM 2: JEOSTRATEJİK ÖNEMİ GEREĞİNCE KIBRIS'IN STATÜSÜ'NÜN İNCELENMESİ

2.1. Jeopolitik Teoriler Kapsamında Doğu Akdeniz'in Değerlendirilmesi.....	31
2.1.1. Deniz Hakimiyet Teorisi (Amiral Alfred T. Mahan, 1840 - 1914)	32
2.1.2. Kara Hakimiyet Teorisi (Mackinder, 1861 - 1947)	33
2.1.3. Kenar Kuşak Teorisi (Spykman, 1893 - 1943)	35
2.1.4. Hava Hakimiyeti Teorisi (Runner)	38
2.1.5. Hayat Sahası Teorisi (Karl Haushoffer 1864 – 1941)	38
2.2. Doğu Akdeniz Ekseninde Kıbrıs'ın Jeostratejik Önemi ve Tarihi.....	40
2.3. Kıbrıs'ın Tartışmalı Statüsü ve Müzakere Süreci.....	45

BÖLÜM 3: DOĞU AKDENİZ'DEKİ MEB İLANLARI VE ANLAŞMALARI

3.1. MEB'in Tanımı ve Kapsamı.....	51
3.2. Doğu Akdeniz'deki Doğal Gaz Rezervlerinin Genel Durumu.....	54
3.3. Doğu Akdeniz Devletlerinin MEB Konusundaki Tutumları.....	60
3.2.1. GKRY.....	60
3.2.2. Yunanistan.....	64

3.2.3. İsrail.....	66
3.2.4. Mısır.....	68
3.2.5. Lübnan.....	69
3.2.6. Suriye.....	70
3.2.7. Türkiye ve KKTC.....	70

BÖLÜM 4: KIBRIS ADASI MEB'İNDEKİ DOĞALGAZ REZERVLERİ VE VERİLEN DOĞALGAZ İŞLETİM RUHSATLARI

4.1. Kıbrıs Adası MEB'indeki Doğalgaz Rezervlerinin Durumu.....	77
4.2. Kıbrıs Adası MEB'indeki Doğalgaz Rezervlerine Verilen Doğalgaz İşletim Ruhsatları.....	82
4.3. Kıbrıs Sorununda Garantör Devlet ve Bölgede Aktif Politika Sergileyen Türkiye'nin Doğalgaz İhtiyacı ve Doğalgaz İletim Hatlarındaki Rolü.....	91
4.3.1. Türkiye'nin Doğalgaz İhtiyaç Durumu.....	91
4.3.2. Türkiye'nin Doğalgaz İletim Hatlarındaki Rolü.....	99

SONUÇ ve ÖNERİLER	109
KAYNAKÇA	117
EKLER	-
ÖZGEÇMİŞ	129

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1. 1990'ların Sonlarındaki Uluslararası İlişkiler Teorilerinin Genel Şeması.....	28
Tablo 2. IEA Enerji Atlası Kapsamında GKRY'nin 2015 Yılı Doğalgaz Üretimi.....	55
Tablo 3. IEA Enerji Atlası Kapsamında Yunanistan'ın 2015 Yılı Doğalgaz Üretimi.....	56
Tablo 4. IEA Enerji Atlası Kapsamında İsrail'in 2015 Yılı Doğalgaz Üretimi.....	56
Tablo 5. IEA Enerji Atlası Kapsamında Mısır'ın 2015 Yılı Doğalgaz Üretimi.....	57
Tablo 6. IEA Enerji Atlası Kapsamında Libya'nın 2015 Yılı Doğalgaz Üretimi.....	57
Tablo 7. IEA Enerji Atlası Kapsamında Suriye'nin 2015 Yılı Doğalgaz Üretimi.....	58
Tablo 8. IEA Enerji Atlası Kapsamında Türkiye'nin 2015 Yılı Doğalgaz Üretimi.....	58
Tablo 9. 2015-2017 Yılları Arasındaki Yunanistan Doğalgaz Tedarik-Talep Durumu....	65
Tablo 10. Levant Havzası Değerlendirme Sonuçları.....	79
Tablo 11. Nil Deltası Havzası Değerlendirme Sonuçları.....	80
Tablo 12. Libya ve Tunus Bölgesi Değerlendirme Sonuçları.....	81
Tablo 13. IEA Enerji Tedarik Güvenliği Kapsamında Türkiye'nin 2014 Yılı Doğalgaz Durumu.....	91
Tablo 14. 2004-2015 Yılları Arasında Türkiye'nin Doğalgaz Arzı ve Yerli Üretim Oranları.....	92
Tablo 15. Türkiye Elektrik Enerjisi Üretiminin Birincil Enerji Kaynaklarına Göre Dağılımı (GWh)	93
Tablo 16. Türkiye'nin Doğal Gaz Üretimi.....	94
Tablo 17. Türkiye'nin Doğal Gaz Tüketimi.....	95
Tablo 18. 2004-2015 Arasında Türkiye Petrolleri Tarafından Yapılan 2B ve 3B Sismik Çalışmalar.....	96
Tablo 19. 2015 Yılı AB Üye Devletlerin Doğalgaz Tedarik Durumu.....	106
Tablo 20. IEA Enerji Tedarik Güvenliği Kapsamında 2012 Yılı Doğalgaz Bağımlılık Durumu.....	107

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1. Mackinder'in Kara Hakimiyet Teorisine Göre Türkiye ve Doğu Akdeniz'in Jeopolitik Konumu.....	35
Şekil 2. Kenar Kuşak Teorisine Göre Türkiye ve Doğu Akdeniz'in Jeopolitik Konumu.....	37
Şekil 3. 2015 Dünya Doğalgaz İthalat/İhracat Haritası.....	55
Şekil 4. Gaz Hidrat Yataklarını Gösterir Harita.....	60
Şekil 5. 1982 BMDHS'ne göre Mısır'ın ve GKRY'nin ilan ettikleri MEB Alanı.....	61
Şekil 6. Lübnan Devleti Deniz Sınırları Haritası.....	69
Şekil 7. İsrail-Lübnan Deniz Sınırı İhtilâfı Haritası.....	70
Şekil 8. GKRY'nin MEB Sınırlandırmalarıyla Hidrokarbon Arama Parselleri ve Türkiye'nin Kıta Sahaneliği İddiaları.....	71
Şekil 9. Doğu Akdeniz'de Türkiye'nin Düşey Hatları Esas Aldığı Ortay Hatta Göre Sınırlandırma.....	72
Şekil 10. Levanten Havzası Haritası.....	78
Şekil 11. Nil Deltası Havzası Haritası.....	79
Şekil 12. Libya ve Tunus Bölgesi'nin Haritası.....	80
Şekil 13. GKRY ve KKTC Çakışan Ruhsat Sahaları.....	83
Şekil 14. Doğu Akdeniz'deki Parseller ve Bazı Parsellere Teklif Veren Şirketler.....	84
Şekil 15. KKTC'nin Üzerinde Hak İddia Ettiği Hidrokarbon Araştırma Parselleri.....	85
Şekil 16. 2015 Türkiye Doğalgaz İthalat Haritası.....	92
Şekil 17. Uluslararası Doğal Gaz Boru Hatları.....	100
Şekil 18. Uluslararası Boru Hatları.....	102

KISALTMALAR LİSTESİ

AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
BCFG	: Billion Cubic Feet Of Gas - 1 Trilyon Feetküp Gaz
BM	: Birleşmiş Milletler
BMDHS	: Birleşmiş Miller Deniz Hukuk Sözleşmesi
EEZ	: Exclusive economic zone
EU	: European Union
FSRU	: Floating Storage and Regasification
GKRY	: Güney Kıbrıs Rum Yönetimi
IEA	: International Energy Agency
KKTC	: Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti
LNG	: Liquefied Naturel Gas
MC	: Milletler Cemiyeti
MEB	: Münhasır Ekonomik Bölge
MMBO	: Million Barrels Of Oil - 1 Milyar Varil Petrol
TANAP	: Trans Anadolu Doğal Gaz Boru Hattı Projesi
TAP	: Trans Adriyatik Boru Hattı
TPAO	: Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığı
UN	: United Nations
UNCLOS	: United Nations Convention on Law of the Sea
USGS	: United States Geological Survey

Yalova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tez Özeti

Tezin Başlığı: Kıbrıs Özelinde Yaşanan Doğalgaz Sorununa İlişkin Doğu Akdeniz Devletlerinin Ortaya Koyduğu Yaklaşımlar (2006-2017)

Tezin Yazarı: Gökhan GÜLBİTEN **Danışman:** Dr.Öğr.Üyesi Övgü Kalkan KÜÇÜKSOLAK

Kabul Tarihi: 26.04.2019

Sayfa Sayısı: vii (ön kısım) + 125 (tez)

Ana Bilim Dalı: Uluslararası İlişkiler **Bilim Dalı:** Uluslararası İlişkiler

Stratejik önemi ve tartışmalı statüsü ile Doğu Akdeniz jeopolitiğinde ciddi bir gündem maddesi teşkil eden Kıbrıs, bölge ülkelerinin Ada civarında keşfedilen hidrokarbon kaynaklarına yönelik politikaları çerçevesinde yoğunluğu gittikçe artan tartışmalara konu olmaktadır. Bölge devletlerinin Ada çevresindeki hidrokarbon enerji kaynaklarına yönelik jeopolitik yaklaşımları, Doğu Akdeniz'in deniz yetki alanlarının paylaşımında belirsizliğe neden olmakta ve kritik hassasiyetler üzerine kurulu barışı ve güvenliği tehdit ederek gerek bölgesel gerekse küresel anlamda riskler arz etmektedir. Yapıcı ve barışçıl siyasi yaklaşımların göz ardı edilmesi durumunda, Doğu Akdeniz'deki söz konusu gerginliğin bölge ile sınırlı kalmayıp küresel boyuta ulaşabilecek nitelikte kriz ve çatışmalara sahne olabileceğini söylemek mümkündür. Bu ortamda Kıbrıs'ın tartışmalı statüsü ve Ada'nın Münhasır Ekonomik Bölgesi'nde (MEB) Güney Kıbrıs Rum Yönetimi'nin (GKRY) tek taraflı doğalgaz arama ve işletim ruhsatı vermesi, bölge ülkeleri arasında sorunlar yaşanmasına ve hâlihazırdaki ihtilafların gittikçe karmaşıklaşmasına sebep olmaktadır.

Kıbrıs'ın statüsünün, Doğu Akdeniz'deki MEB ilan ve antlaşmalarının, Kıbrıs Adası MEB'indeki doğalgaz rezervlerinin ve verilen doğalgaz işletim ruhsatlarının, Doğu Akdeniz'de Kıbrıs özelinde doğalgaz sorunu yaşanmasına sebebiyet vermesi bu çalışmanın hipotezini teşkil etmektedir. Bu çerçevede, Doğu Akdeniz Devletlerinin Kıbrıs özelindeki doğalgaz varlığına yönelik siyasi yaklaşımlarının bir taraftan çıkar odaklı geleneksel güvenlik yaklaşımıyla analiz edilmesi diğer taraftan da uluslararası hukuk kuralları paralelinde Normatif bir yaklaşım çerçevesinde değerlendirilmesiyle literatürdeki önemli bir eksikliğin giderilmesi hedeflenmektedir.

Her geçen gün artan enerji ihtiyacı, bir yandan bölge devletlerinin birbirleriyle deniz yetki alanlarında işbirliği yapmasına ve enerji ihalelerinin çok uluslu şirketlerin oluşturduğu konsorsiyumlara verilmesiyle küresel işbirliği ortamının şekillenmesine imkân sağlamaktadır. Diğer taraftan ise, gerek bölge devletlerinin gerekse küresel güçlerin izlediği güç maksimizasyonu temelli politikalar, Doğu Akdeniz'in barış ortamına istikrarsızlaştırıcı yönde bir etkide bulunmaktadır. Sonuç olarak; Kıbrıs özelindeki doğalgaz varlığına yönelik olarak bölgede yer alan devletler ile küresel güçlerin ya Normatif bir yaklaşımla dünya barışına katkı sağlayacağı, ya da Realist bir yaklaşım çerçevesinde daha fazla güç arayışı ile bölgede çatışma riskini artırabileceğini söylemek mümkündür.

Anahtar Kelimeler: Kıbrıs, Doğalgaz Sorunu, Siyasi Yaklaşım, Uluslararası Deniz Hukuku, Münhasır Ekonomik Bölge.

Yalova University Institute of Social Sciences Master Thesis Summary

Thesis Title: The Approaches of the Eastern Mediterranean States Regarding the Natural Gas Problem in Cyprus (2006-2017)	
Thesis Author: Gökhan GÜLBİTEN	Advisor: Assist.Prof. Övgü Kalkan KÜÇÜKSOLAK
Date of Acceptance: 26.04.2019	Total Number of Pages: vii (pre text)+125 (main body)
Department: International Relations	Field of Study: International Relations
With its strategic importance and controversial status, Cyprus is a serious agenda item in the Eastern Mediterranean geopolitics and is increasingly subject to controversy over its policies towards hydrocarbon resources discovered around the island. The geopolitical approaches of the regional states towards hydrocarbon energy sources around the island cause uncertainty in the sharing of the maritime jurisdictions of the Eastern Mediterranean and pose risks both regionally and globally by threatening the peace and security established on critical sensitivities. It is possible to say that if the constructive and peaceful political approaches are ignored, the tension in the Eastern Mediterranean may be the scene of crisis and conflicts that are not limited to the region but which can reach the global dimension. The controversial status of Cyprus in this environment and the unilateral natural gas exploration and operation license of the Greek Cypriot in the Island's Exclusive Economic Zone (EEZ) cause problems between the countries in the region and the current conflicts become increasingly complex. This study's hypothesis is that the status of Cyprus, the EEZ proclamations and treaties in the Eastern Mediterranean, the natural gas reserves of the Cyprus' EEZ and the natural gas operating licenses issued in the Eastern Mediterranean, lead to a natural gas problem in the Eastern Mediterranean. In this context, it is aimed to analyze the political approaches of the Eastern Mediterranean States towards the natural gas presence in Cyprus with an interest-oriented traditional security approach and to eliminate a significant deficiency in the literature with a normative approach in line with the rules of international law. The ever-increasing energy need enables the regional states to cooperate with each other in maritime jurisdictions and to form a global cooperation environment by granting energy tenders to multinational consortia. On the other hand, the policies based on power maximization followed by both the regional states and the global powers have a destabilizing effect on the peace environment of the Eastern Mediterranean. As a result; It is possible to say that the states in the region and global powers will contribute to world peace with a normative approach or increase the risk of conflict in the region in search of more power with a realist approach.	
Key Words: Cyprus, Natural Gas Issue, Political Approach, International Maritime Law, Exclusive Economic Zone.	

GİRİŞ

Dünya tarihinde rol almış küresel ve bölgesel güçlerin önemli bir kısmının Doğu Akdeniz'de hâkimiyet kurma mücadelesine girerek kendi nüfuz alanlarını genişletmek ve rakiplerinin etkilerini sınırlandırmak istedikleri görülmektedir. Kuzey Afrika ve Ortadoğu'ya hâkim olma, Rusya'nın sıcak denizlere inme ve batılı büyük devletlerin bunu engelleme çabaları, Doğu Akdeniz'de her dönem askeri mücadelelerin yaşanmasına sebep olmuştur (Yaycı,2012:6).

Tarih boyunca stratejik önem arz etmiş olan Doğu Akdeniz ve özelindeki Kıbrıs Adası, deniz ulaşım yolları ve enerji ulaşım hatları dışında yeni enerji keşiflerinin de konusu haline gelmiştir. 44 yıldır tartışmalı statüsü ve Birleşmiş Milletler (BM) müzakereleriyle dünya gündeminde olan Kıbrıs, Ada özelinde yaşanan doğalgaz sorunu ile dikkatlerin bu bölgede yoğunlaşmasına sebebiyet vermiştir. Akdeniz'in merkezinde yer alan Kıbrıs'ın coğrafi konumu ile Cebelitarık, Süveyş Kanalı ve Ege Denizi üzerinden dünyaya ulaşabilmesi, Türkiye ve dünya devletleri adına stratejik önemini artırmaktadır. Türkiye'nin güney tarafının bekası adına kritik önem arz eden Kıbrıs, düşmanın kontrolünde "Türkiye'nin karnına saplanmış bir hançer gibi" olacaktır (Yücel, 1957:111). Orta Doğu'nun anahtarı ve kritik üs konumundaki Kıbrıs için İngiliz Başbakanlarından Disraeli de "Batı Asya'nın anahtarı" şeklinde bahsetmiştir (Atan,1986:57).

Küreselleşme sürecinin ulaşılmış olduğu noktada karşılıklı bağımlılığın güvenlik ve ekonomi gibi öncelikli alanlarda gittikçe kendini gösterdiği bir uluslararası yapıda, ülke içi dinamiklerin dış politika unsurlarından artan şekilde etkilendiği ve dış politika yapımında küresel ve bölgesel ekonomik unsurların ciddi bir rol oynadığı görülmektedir. Örneğin, dünya petrol fiyatlarındaki artış, tüm devletlerin ekonomilerini derinden etkileyebilmektedir. Toplumlar, devletlerarası (inter-state) olmaktan çok transnasyonal etkileşim içinde olmakta ve bu bağlar dış politikalarına doğrudan etki etmektedir (Aydın, 1996:73). Bu etkinin altında söz konusu küresel yapıda; sermaye hareketlerindeki genele yayılan etki ve özellikle teknolojiideki gelişmeler, dünyanın bir finans piyasası haline dönüşümünü sağlamaktadır (Kılınç,2015:34). Bu eksende Doğu Akdeniz'deki son dönem hidrokarbon kaynakları keşiflerinin ve ülkelerin bu kapsamdaki Münhasır Ekonomik Bölge (MEB)¹ uygulamalarının önümüzdeki dönemde alacağı şeklin, daha fazla güç odaklı olması halinde Ada'daki ihtilafları derinleştirebileceği ya da Normatif bir perspektif çerçevesinde bölgesel işbirliği yoluyla kalıcı çözümün önünü açabileceği değerlendirilmektedir. Dolayısıyla yakın dönemde gerçekleştirilen enerji keşifleri sonrasında Kıbrıs özelinde yaşanan doğalgaz sorununa ilişkin olarak Doğu Akdeniz devletlerinin ortaya koyduğu yaklaşımların niteliği ve çerçevesi gün geçtikçe önem kazanmaktadır.

¹ Münhasır Ekonomik Bölge (MEB): Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi'nin 56.maddesinde yer alan MEB kavramı, sahilgar devletlerin hak, yetki veya yükümlükleri olarak belirtilmiştir. MEB, deniz yatağı üzerindeki sularda, deniz yataklarında ve bunların toprak altında canlı ve cansız doğal kaynakların araştırılması, işletilmesi muhafazası ve yönetimi konuları ile; aynı şekilde sudan, akıntılardan ve rüzgarlardan enerji üretimi gibi, bölgenin ekonomik amaçlarla araştırılmasına ve işletilmesine yönelik diğer faaliyetlere ilişkin egemen haklardır (bkz. BM Enformasyon Merkezi UNIC Ankara, 2001).

Bölge ülkelerinin söz konusu enerji kaynaklarına yönelik olarak izlediği politikalar, Doğu Akdeniz’de deniz yetki alanlarında belirsizliğe neden olmakta ve hassas dengeler üzerine kurulu barış ve güvenliği riske atmaktadır. Bölgedeki tansiyon Doğu Akdeniz ile sınırlı kalmayıp tüm dünyaya tesir edebilecek boyutta olup, söz konusu sorunların yapıcı ve barışçıl politikalar ile sonuca ulaştırılamaması durumunun yakın gelecekte kriz ve çatışma risklerini barındırdığını söylemek mümkündür. Bu çerçevede Kıbrıs’ın statüsünün, Doğu Akdeniz’deki MEB ilan ve antlaşmalarının, Kıbrıs Adası MEB’indeki doğalgaz rezervlerinin ve verilen doğalgaz işletim ruhsatlarının, Doğu Akdeniz’de Kıbrıs özelinde doğalgaz sorunu yaşanmasına sebebiyet vermesi bu çalışmanın hipotezini teşkil etmektedir.

Tezin hipotezinin dayandığı bağımlı değişken, Doğu Akdeniz’de Kıbrıs özelinde yaşanan doğal gaz sorunudur. Yukarıda ifade edilen bağımsız değişkenlerin, bu soruna olan etkisi incelenerek hipotezin geçerliliğinin sınanmasına çalışılmış, bu kapsamda “Kıbrıs özelinde doğalgaz konusunun sorun haline gelmesinde Doğu Akdeniz devletlerinin ortaya koyduğu hangi politikalar rol oynamaktadır?” sorusuna cevap aranmıştır.

Doğu Akdeniz devletlerinin sergilediği bahse konu siyasi yaklaşımların açıklanması adına bu araştırmanın birinci bölümde güvenlik kavramının Klasik Realist, Neo-Realist ve Normatif çerçevede tartışılması yapılmış, ikinci bölümde jeostratejik önemi gereğince Kıbrıs’ın statüsü, üçüncü bölümde Doğu Akdeniz’deki MEB ilanları ve antlaşmaları ile dördüncü bölümde Kıbrıs Adası MEB’indeki doğalgaz rezervleri ve verilen doğalgaz işletim ruhsatları değerlendirilmiştir.

1. Çalışmanın Konusu:

Bu çalışmada; 2006-2017 yılları arasında Kıbrıs özelinde yaşanan doğalgaz sorununa ilişkin olarak Doğu Akdeniz devletlerinin (GKRY², KKTC³, Türkiye, Yunanistan, Avrupa Birliği (AB), İsrail, Mısır, Lübnan ve Suriye) ortaya koyduğu yaklaşımlar incelenmekte olup; güvenlik kavramının Klasik Realist, Neo-Realist ve Normatif çerçevede tartışılması, jeostratejik önemi gereğince Kıbrıs’ın statüsü’nün incelenmesi, Doğu Akdeniz’deki MEB ilan ve antlaşmaları ile Kıbrıs Adası MEB’indeki doğalgaz rezervleri ile verilen doğalgaz işletim ruhsatları araştırmanın temel konularını oluşturmaktadır. Güvenlik kavramının tartışılmasında Klasik Realizmin ve Neo-realizmin güvenlik anlayışı ile Normatif Kuram çerçevesindeki güvenlik tartışmalarına yer verilmektedir. Kıbrıs’ın jeostratejik önemi gereğince jeopolitik teoriler açısından Doğu Akdeniz değerlendirilmekte ve Doğu Akdeniz ekseninde Kıbrıs’ın jeostratejik önemi ve tarihi detaylı olarak açıklanmaktadır. Bu tartışma ve değerlendirmelerle, bölge devletlerinin Doğu Akdeniz jeopolitiğindeki rolüne ışık tutulması ve yakın gelecekteki seçeneklerin öngörülebilmesi hedeflenmektedir.

Doğu Akdeniz, bu tezde coğrafi olarak 30°49’00’’Kuzey ile 36°56’00’Kuzey enlemleri ve 016°30’00’Doğu ile 036°12’00’Doğu boylamları arasında kalan deniz alanını ifade etmekte olup; kuzeyinde Türkiye, Yunanistan ve Kıbrıs Adası, doğusunda Suriye, Lübnan

² GKRY: Güney Kıbrıs Rum Yönetimi - Kıbrıs Adası’nın güneyindeki devlet.

³ KKTC: Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti - Kıbrıs Adası’nın kuzeyindeki devlet.

ve İsrail ile güneyinde Mısır'ı kapsamaktadır. Çalışma mekânsal olarak Doğu Akdeniz'de Kıbrıs özelindeki coğrafyaya odaklanırken, tarihsel olarak 16.yüzyıldan günümüze kadarki Kıbrıs'ın hukuki statüsü ve özellikle Doğu Akdeniz'de başlayan hidrokarbon keşiflerinden sonraki 2006-2017 yılları arasındaki süreci kapsamaktadır. Bununla birlikte BM ve AB özelinde Kıbrıs'ta yaşanan gelişmeler de araştırmanın kapsamına dâhil edilmiştir. Konunun bütünlüğünün kaybolmaması adına soruya ilave katkı sağlayabilecek "Türkiye ve GKRY'nin AB Üyelik Süreçleri"nin detayları burada irdelenmemiş ve diğer akademik araştırmalara bırakılmıştır.

2. Çalışmanın Önemi:

1950'lerde Kenneth Waltz'un öncülük ettiği uluslararası araştırmaların odağındaki konuların belirlenmesine yönelik tartışmada Waltz; savaşın nedenleri üzerine hazırladığı analiz düzeylerini mikro düzeyden makroya doğru: birey, devlet, toplum ve uluslararası sistem olarak ifade etmiştir. Uluslararası ilişkiler çalışmalarında sıklıkla yer alan "sınır problemi" ise sadece politik değil aynı zamanda ekonomik ve insani ilişkileri de kapsayan bir yapıdadır (Aydın, 1996:73). Bu kapsamda bakıldığında Doğu Akdeniz'de keşfedilen rezervler, bölge ülkeleri için bir yandan önemli kazanımlar sağlamakta diğer yandan ise, konumları itibariyle çeşitli sınır anlaşmazlıklarına sebep olmaktadır. Rezervlerin bulunması, kullanıma açılabilmesi anlamını da taşımamaktadır. Zira tespit edilen doğalgazın kullanıma sunulması için çıkarılabilir olması da gerekmektedir. Özellikle Doğu Akdeniz'deki bahse konu kaynakların çıkarılabilirliği ise çok daha karmaşık durumdadır (Ceylan, 2018:94).

Bu araştırma, Doğu Akdeniz doğalgazının tarihi süreç çerçevesinde Kıbrıs özelindeki durumunun ve bölge devletlerinin gazın işletimine yönelik siyasi yaklaşımlarının, çıkar odaklı Klasik Realist veya Neo-realist perspektiflerde yansıtılması ve uluslararası hukuk kuralları ışığında Normatif bakış açısıyla incelenmesi adına önemli bir boşluğun doldurulmasını hedeflemektedir. "Ne yapılmalıdır?" sorusuna cevap arayan Normatif Teori; olaylara tarafsız olarak yaklaşmaya çalışan, nedenlerini iyi veya kötü olarak ifade eden, haklı ya da haksız olanı bulmaya çalışan, konulara bazı çözüm noktaları sunabilen bir teoridir. Kişisel ve toplumsal açıdan önemli olan normlar, devletlerin ulusal menfaatlerinin önem arz ettiği Uluslararası politikada Klasik ve Neo-realist bakış açılarına göre değerini kaybetmektedir (Bakan,2002:427-430). Literatürde konuyu geleneksel yaklaşım olarak ifade edilen Klasik Realist veya Neo-realist yaklaşımla inceleyen pek çok çalışma mevcutken; hakkaniyet ve normlar üzerinden değerlendirilmesinin ve Normatif bir yaklaşımla farklı perspektiflerin ortaya konmasının hem literatüre özgünlük katacağı, hem de ileriye dönük politikaların oluşturulmasında fayda sağlayacağı düşünülmektedir.

3. Çalışmanın Amacı:

Bu çalışmanın amacı Kıbrıs özelinde keşfedilen-keşfi beklenen doğalgaz rezervlerinin yarattığı sorunları analiz ederek, bölge ülkelerinin siyasi yaklaşımlarının derinlikli bir değerlendirmesini yapmaktır. Uluslararası sistemin temel aktörleri olan devletlerin üzerinde zorlayıcı güce sahip, düzen yapıcı bir otorite bulunmamaktadır. Ancak, bu anarşik sistemde de bir güç hiyerarşisi vardır ve her devlet istediği gibi

davranmamaktadır. Bu nedenle egemenliğin uluslararası alandaki anarşik ortamının vazgeçilmez unsurları olarak “savaş-barış” ve “anarşi-düzen” ikilemleri, uluslararası araştırmalarda ağırlıklı olarak çalışılan konular şeklinde ortaya çıkmaktadır (Aydın, 1996:73). Bu kapsamda hassas dengelerin bulunduğu Kıbrıs çevresinde son dönemde keşfedilen hidrokarbon enerji kaynaklarının, Doğu Akdeniz’deki barışa ve güvenliğe etki durumunu analiz etme hedefi bu araştırmanın yapılmasını sağlayan temel faktörü teşkil etmektedir.

Araştırma kapsamında aşağıdaki sorulara yanıt aranmıştır;

- Jeopolitik teoriler çerçevesinde Doğu Akdeniz’i hangi çerçevede değerlendirmek mümkündür?
- Doğu Akdeniz ve Kıbrıs’ın tarihi ve jeostratejik önemi nedir?
- Kıbrıs’ın tartışmalı statüsü ve müzakere süreci nasıl ilerlemiştir?
- MEB kavramı uluslararası deniz hukukuna göre nasıl tanımlanmaktadır?
- Doğu Akdeniz’deki doğalgaz rezervlerinin genel durumu nedir?
- Doğu Akdeniz devletlerinin MEB konusunda takınmış oldukları tutumlar nasıl değerlendirilebilmektedir?
- Kıbrıs Adası MEB’indeki doğalgaz rezervlerinin durumu nedir?
- Kıbrıs Adası MEB’indeki doğalgaz rezervlerinin alıcılara ulaştırılmasındaki en uygun yol nedir?
- Kıbrıs Adası MEB’indeki doğalgaz rezervlerine işletim ruhsatı verilmesi sürecinde devletler nasıl bir yaklaşım sergilemişlerdir?
- Kıbrıs Sorunu’nda garantör devlet olan ve bölgede aktif politika sergileyen Türkiye’nin doğalgaz ihtiyaç durumu ve doğalgaz iletim hatlarındaki rolü nedir?
- Türkiye’deki enerji ulaşım hatlarının hedef pazarı olan AB Devletlerinin genel olarak doğalgaz ihtiyaç durumu ne durumdadır?

4. Araştırmanın Yöntem ve Teknikleri:

Bu araştırma çerçevesinde bölge devletlerinin gazın işletimine yönelik siyasi yaklaşımları bir yönüyle çıkar odaklı geleneksel güvenlik yaklaşımı çerçevesinde incelenmiştir. Geleneksel güvenlik yaklaşımı çerçevesinde gerçekte olanın yansıtıldığı iddia edilmekte ve olması gereken veya ideal olanla ilgilenilmemektedir. Uluslararası toplumun varlığına inanmayan Klasik Realistlere göre uluslararası hukuk ve uluslararası örgütlerin varlığı, sadece güçlü devletlerin çıkarlarına hizmet ettiği sürece devam edebilecektir (Duman, 2018:4). Neo-realistler uluslararası siyaseti çıkar çatışmaları özelinde açıklarken, devletler arası ilişkilerin idare edilmesinde de sadece güç kavramı kullanıldığını iddia etmektedirler (Duman, 2018:11). Klasik Realistler ile Neo-realistlerin yaklaşımlarına karşın Normatif teorisyenler, devlet merkezli küresel uygulamaların etik yanları olan hürriyet, adalet dağılımı, egemenlik, şiddet, savaş, insan hakları gibi kavramları araştırmalarına konu edinmektedirler. Normatif Teoride ana konuyu; sosyal kurumlar olan

aile, sivil toplum, dinsel kurumlar, devlet ve egemen devletler sistemi ile kişisel değer yargıları arasında kurulacak bağlantının nasıl olması gerektiğinin incelenmesi oluşturmaktadır (Duman, 2018:15).

Diğer taraftan Klasik Realist teori ve özellikle de Neo-realist teorinin Normatif bir özellik taşıdığını söylemek mümkündür. Klasik Realistlerin/Neo-realistlerin uluslararası sorunlara yaklaşımındaki düzen vurgusu aslında Normatif bir kabullenimdir. Klasik Realistler/Neo-realistler için tüm değerlerde önkoşul düzendir. Klasik Realistlerin/Neo-realistlerin uluslararası ilişkilerde asıl aktör şeklinde tanımladığı devletin temelinde bazı Normatif özellikler bulunmaktadır. Ayrıca “Devlet nedir?” sorusunu cevaplarken Normatif tanımlamalardan faydalanmak da pek mümkündür. Mesela, devlet egemendir, ancak varlığı Normatif kural ve sorumlulukları kabul edip aynı amaca hizmet etmeyi seçen halk grubuna bağlıdır. Bahse konu kural ve sorumluluklar, devlet ile halkın birbiriyle sürdüreceği sivil ve siyasal ilişkinin esaslarını oluşturur. O zaman devlet: “Halkın sahip olduğu inanç ve normlardan bağımsız olarak var olabilecek bir siyasal gerçeklik değildir”. Klasik Realist ve Neo-realist teorilerin sahip olduğu birtakım dar kapsamlı varsayımların uluslararası sistemi yorumlamadaki eksiklikleri göz önüne alındığında, Normatif teorinin sunmuş olduğu geniş kapsamlı perspektifin olayları yorumlama ve alternatif üretme konusunda son derece faydalı olduğunu söylemek mümkündür. Sonuçta Normatif teori, uluslararası alanda tüm sorunlara çözüm getirmese de, bu yolda bir başlangıç ve tavsiye getirmesiyle önemli bir sorumluluğu üstlenmiş olmaktadır (Bakan, 2002: 443).

Yukarıda kısaca tartışılan teorik yaklaşımların unsurları, müteakip bölümlerde yer alan değerlendirmeler için mehzaz oluşturmaktadır. Bu çalışmada, bir taraftan geleneksel güvenlik yaklaşımı, diğer taraftan da Normatif bir perspektif çerçevesinde konunun değerlendirilmesi ve tartışılması çerçevesinde sonuca ulaşılmıştır. Tez kapsamında yürütülen araştırmada anlaşılmıştır ki; Kıbrıs’ın statüsü, Doğu Akdeniz’deki MEB ilan ve antlaşmaları, Kıbrıs Adası MEB’indeki doğalgaz rezervleri ve verilen doğalgaz işletim ruhsatları, Doğu Akdeniz’de Kıbrıs özelinde doğalgaz sorunu yaşanmasına sebep olmaktadır.

Bahse konu doğalgaz sorununun nedenleri araştırılırken; Doğu Akdeniz’deki bölge ülkelerinin ve uluslararası örgütlerin yaklaşımları tarihsel bir perspektifle de değerlendirilerek sorunun sebeplerinin derinlemesine incelenmesi amaçlanmaktadır. Bu kapsamda başta BM, GKRY, KKTC, Türkiye, Yunanistan, AB, İsrail, Mısır, Lübnan ve Suriye’nin yaklaşımlarına bakılarak, GKRY ve KKTC’nin özellikle de Kıbrıs Sorunu ve devamında yaşanan enerji keşiflerine bağlı uluslararası gelişmelerdeki tutumları kapsamlı şekilde analiz edilmektedir.

“Kıbrıs’ın statüsü, Doğu Akdeniz’deki MEB ilan ve antlaşmaları, Kıbrıs Adası MEB’indeki doğalgaz rezervleri ve verilen doğalgaz işletim ruhsatları, Doğu Akdeniz’de Kıbrıs özelinde doğalgaz sorunu yaşanmasına sebep olmaktadır” hipotezi kapsamında araştırmanın birinci bağımsız değişkeni olan Kıbrıs Sorunu’nun coğrafyada yer alan devletler ile Türkiye arasındaki ilişkileri doğrudan etkilemesi sebebiyle, bölgedeki tüm devletlerin konuya yaklaşımları bu araştırmaya dâhil edilmiştir. Çalışmada bazı

kısıtlamalar yapılsa da genel hatlarıyla konu kapsamlı ve derinlikli bir şekilde ele alınmaktadır. Kıbrıs'ın statüsünün incelenmesi kapsamında uluslararası hukuk kaynaklarından detaylı olarak faydalanılarak, KKTC ile GKRY'nin devlet olarak tanınma durumları hukuki yönden kıyaslanmaktadır.

İkinci bağımsız değişken olan Doğu Akdeniz'deki MEB ilan ve anlaşmaları kapsamında yaşanan sorunlarda ise, ülke yaklaşımlarını daha iyi yorumlayabilme adına uluslararası deniz hukukundaki tanımlamalara başvurulmaktadır. Her iki bağımsız değişkeninin açıklanması Normatif teori çerçevesinde yapılarak, ne olması gerektiği irdelenmektedir. Bir yandan devletlerin çıkar odaklı Klasik Realist ve Neo-realist yaklaşımlarının irdelendiği bu kısımda, diğer yandan da uluslararası hukuk çerçevesinde Normatif bir yaklaşımla tartışma ortamı sunulmaktadır. Olması gereken ile ilgilenen değer-merkezli veya felsefi bir kuram olan Normatif teori, politika yapıcılar için önem arz etmektedir (Viotti ve Kauppi, 2014: 47). Bu kapsamda; Kıbrıs özelinde yaşanan sorunlar, uluslararası hukuk kurallarını esas alarak yorumlanma zorunluluğu ile karşı karşıyadır. Ulusal çıkar karşısında hakkaniyet prensibini göz ardı eden Klasik Realist ve Neo-realist yaklaşımlar, Normatif bakış ile bu noktada çatışma içine girmektedirler. Bu duruma örnek teşkil eder nitelikte, çalışma kapsamında kimi devletlerin bu türden çıkar temelli uygulamaları ile sorunları hangi yönde etkiledikleri detayları ile açıklanmaya çalışılmaktadır.

Uluslararası ilişkiler akademisyenleri normu, bireylerin sergilemesi gereken ideal davranış şekilleri olarak açıklamakta, devletlerin hareket tarzına getirilen standartları ise uluslararası normlar olarak tanımlamaktadırlar (Katzenstein,1996:2). Bu kapsamda incelendiğinde; Kıbrıs'ın statüsü ile MEB ilan ve anlaşmalarının mevcut sorunlu yapısına getirilecek kalıcı çözümün, ancak uluslararası normlar ışığında şekillendirilmesi durumunda başarılı olabileceği kıymetlendirilmektedir.

Üçüncü bağımsız değişken olan Kıbrıs Adası MEB'indeki doğalgaz rezervleri ve verilen doğalgaz işletim ruhsatları da ülke MEB'lerine göre ayrı ayrı incelenerek, bölgedeki devletlerin coğrafyadaki doğalgaza sahip olma istekleri ile bu isteğin aralarındaki nüfuz ve güç çekişmesine olan etkisi kapsamında tartışılmaktadır. Bu noktada Klasik Realist ve Neo-Realist yaklaşımlardan faydalanılarak, Kıbrıs Adası MEB'i çerçevesinde güç, etki ve çıkar temelli politikalar irdelenmektedir. Geleneksel güvenlik anlayışı çerçevesinde politika geliştiren bölge devletlerinin MEB'leri dâhilindeki faaliyetleri farklı açılardan incelenerek detaylarıyla ifade edilmektedir. Hali hazırdaki durum çerçevesinde Kıbrıs özelinde yaşanan gelişmelerin yakın gelecekte bir çatışma ortamına mı veya ekonomik işbirliğine mi yol açabileceği sorusuna ise net bir cevap verilememektedir. Klasik Realist ve Neo-realist yaklaşım, bu değişkende de açıklandığı üzere devletin güçlü bir yere sahip olmak ve bekasını sağlamak maksadıyla; doğrudan enerjiye sahip olmayı, enerji ulaşım hatlarını kontrol etmeyi ve güvenliğini sağlama adına rezervlerin bulunduğu bölgeler üzerinde hâkimiyet sağlamayı hedeflediğini göstermektedir.

Bağımsız değişkenlerin etkisinde şekillenen bu araştırmanın bağımlı değişkeni olan Kıbrıs jeopolitiğinde şekillenen doğal gaz sorunu, siyasi birimler arasındaki güç ve nüfuz çekişmesinin vurgulandığı Klasik Realizm ve özellikle Neo-realizm teorilerinin hâkimiyetinde açıklanmaya çalışılmıştır. Çünkü tüm siyasi birimler, asgari güvenlik

peşindedir (Viotti ve Kauppi, 2014: 32). Devletin hem anarşik dünyada güvenliğini sağlama alması hem de diğer hedeflerine ulaşma kapasitesine ilişkin endişeleri, diğer devletler karşısında nisbi güç konumuna öncelik vermesini zorunlu kılmaktadır. Devletler için konumunu güçlü tutmada esas teşkil eden ve bekadan sonraki ikincil temel menfaat, ekonomik refah ile zenginliktir (Viotti ve Kauppi, 2014: 33). Klasik Realist varsayıma göre devlet, amacına ulaşmak için milli güç unsurlarını kullanan bir aktördür. Diğer yandan Neo-realizmin yapısalcı yaklaşımı çerçevesinde devletlerin, uluslararası sistemin yapısı kapsamında birbirleriyle etkileşimlerinin şekillendiğini ve dönem dönem çatıştığını söylemek mümkündür. Dolayısıyla tüm devletler nisbi güç dengesinde milli güç unsurlarının her birini güçlendirme adına tüm fırsatları değerlendirme çabası içindedir. İşte bu noktada Doğu Akdeniz özelindeki doğal gaz rezervlerinin, bölgedeki güç dengesi üzerindeki olası etkileri kapsamında sorular sorularak, devletlerin konuyla ilgili siyasi yaklaşım ve söylemleri değerlendirilmektedir. Bölge ülkelerinin hâlihazırdaki ilişkilerinin ve Türkiye üzerinden boru hatlarıyla sağlanan doğalgaz akışının, Kıbrıs özelindeki doğal gaz sorununun çözümüne dolaylı etkisi olabileceğinden tezde kısa da olsa değerlendirmeye tabi tutulmuştur.

Normatif analizciler, moral değerlerinin araştırmalarda merkezi rol oynamasının gerektiğini iddia ederken, bir kısım araştırmacılar da ampirik araştırmalarda kişisel değerlerin etkilerini azaltmaya çalışmaktadırlar. Sayısal çözümlemelerde amaç analizin kesinliğini artırmaktır. Bu hedefe ulaşmak için değişkenler belirlenerek ölçülebilir olması sağlanır. Uluslararası ilişkiler çerçevesinde bahse konu veriler toplanarak karmaşık birçok soruya cevap aranır ve bu kapsamda çeşitli istatistik teknikleri kullanılarak analizler yapılır. Kantitatif yaklaşımlara örnek olarak; devletlerin coğrafi büyüklüğü, kişi başına düşen gelirleri, kullanılan enerji miktarları verilebilecek olup, bunlar ile ulusal karakterlerin dış politik davranışlarla ilişkilendirilmesine çalışılmaktadır. Kantitatif analizde önemli bir diğer alan da uluslararası oluşumlar olup, devletler arasındaki etkileşimleri inceleyip analiz etmektedir. Bu kapsamda aktörlerin aktif oldukları olayları belirlemekte, uluslararası sistemin barışçı mı şiddet yanlısı mı olduğunu araştırmakta ve uluslar üstü örgütlerin dünya politikasındaki yerini incelemektedir (Aydın, 1996:75-78).

Yukarıda ifade edilen kapsamda yapılan araştırmada bilgi toplama tekniği kullanılarak azami resmi belgelerden yararlanılarak, veri kaynakları olan kitaplar, gazeteler, devlet ve uluslararası kurumların resmi internet siteleri, dergiler, tezler ve raporlar incelenmiştir. Söylem analizi tekniğine başvurularak durum farklı açılardan irdelenmekte ve araştırma sorusuna cevap aranmaktadır. Hipotez test sürecinde tek tek olgulardan genel önermeler çıkartılmaya çalışılarak tümevarım ile sistemleştirilmiş bilgilere ulaşılmaya çalışılmıştır. Özellikle doğal gaza ilişkin verilerin değerlendirildiği harita ve tablolarda kantitatif metodoloji tercih edilerek sebep-sonuç ilişkisiyle bir kontrol mekanizmasının var olma durumu araştırılmıştır.

Çalışmada telif eserler kullanılmış, bibliyografya taraması yapılarak üniversite kütüphanelerinde bulunan eserler ile birçok Yüksek Lisans ve Doktora Tezi taranmıştır. Konu ile ilgili birçok yerli makale ile özellikle çalışmayı daha objektif ele alabilmek için yabancı makaleler taranmış, birçok internet sitesi incelenmiştir. Bunun yanında bazı

gazete ve dergiler de taranarak faydalanılmıştır. Çalışmanın hukuki ve akademik yanının öne çıkması hedeflendiğinden birincil kaynaklara ulaşılmaya çalışılarak, ilgili ülkelerin cumhurbaşkanlığı, devlet başkanlığı ve dışişleri bakanlığı gibi resmi kurumlarının yayınları detaylıca incelenmiştir.

Doğu Akdeniz'deki doğalgaz sorununa yol açan politika ve olayları anlayabilmek adına birçok uluslararası kuruluşa ait harita ve tablolar kullanılmıştır. Özellikle doğalgaz rezervlerinin miktarları tablolarla, bölge ülkelerinin MEB alanları ve gaz rezervlerinin konumları ise haritalar ile gösterilmiştir. Bu çalışmada Doğu Akdeniz'deki doğalgaz ve Kıbrıs Sorunu'nun tarihi süreci tüm verileriyle tarafsız bir bakış açısıyla gösterilmiş, özellikle devlet yaklaşımı düzeyindeki sonuçlarında Türkiye ve GKRY'nin daha aktif rol aldığı değerlendirilmiştir.

5. Literatür İncelemesi:

Araştırmanın ilerleyen sürecinde bilinen kimi unsurların bölgede yaşanan doğalgaz sorununa olan etkisini daha net bir şekilde gözlemleme imkânı doğmuştur. Özellikle uluslararası alanda Türkiye ve KKTC'nin Kıbrıs'ın tartışmalı statüsünde paylaştıkları yalnız ülke durumu ve buna bağlı olarak Kıbrıs MEB'indeki enerji kaynaklarının işletimi konusunda GKRY'nin Ada'yı tek taraflı temsilen uygulamaları, Kıbrıs özelinde küresel boyutta bir doğalgaz sorunu oluşturduğu sonucunu ortaya koymaktadır. Bununla birlikte son 10 yılda Doğu Akdeniz'de GKRY, Mısır, İsrail ve müteakiben KKTC'nin ilan ettikleri MEB'lerde doğalgaz işletim ruhsatları verdiği, bazılarında üretime bile geçtikleri gerçeğiyle karşılaşılması kapsamında, soruna esas teşkil eden GKRY'nin tek taraflı yaklaşımlarının sebepleri tartışılmaktadır.

Konuya ilişkin yazılmış eser ve belgelerde son 10 yıla odaklanıldığında iki esas görüşün ön plana çıktığı görülmektedir:

- Bunlardan ilki 1974'teki Türkiye'nin Kıbrıs'a askeri müdahalesi sonrasında;
 - KKTC ve Türkiye tarafından beyan edilen KKTC'nin tanınması hususundaki haklı gerekçelerin kabul görmemesi ve
 - GKRY'nin Kıbrıs MEB'indeki doğalgazın işletimine yönelik uygulamalarının KKTC ve Türkiye'nin egemen haklarını ihlal ettiği noktalarda kabul edilemez olduğunun ifadesi.

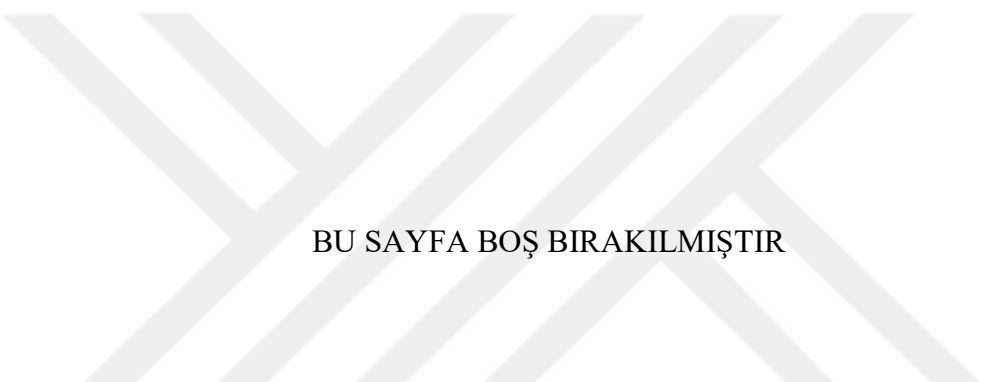
[Ulusoy (2015), Sandıklı vd. (2013), Başeren (2010), Doğru (2015), Tamçelik (2016), Yayıcı (2012), Şafak (2015), Ceylan (2018), Kılınç (2015), Türkiye Cumhuriyeti Avrupa Birliği Bakanlığı (2016), Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı (2016), Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı (2014a, 2014b, 2015a, 2015b, 2015c, 2016a, 2016b, 2016c, 2016d, 2016e, 2016f, 2017a, 2017b, 2017c, 2017ç, 2017d, 2017e), UN General Assembly Documents (2014), UN General Assembly Documents (2016ç, 2016d), Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı (2014a, 2014b, 2015a, 2015b, 2015c, 2016a, 201b, 2017a, 2017b, 2017c, 2017ç, 2017d, 2017e), Türkiye Cumhuriyeti Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı (2016b,2016c, 2016e, 2017a, 2017b, 2017d, 2017f, 2017g, 2017ğ, 2017h, 2017i), Türkiye Petrolleri (2016), UN General Assembly Documents. (2016ç, 2016d)] .

- Diğer yaklaşım ise;

- GKRY'nin Kıbrıs Cumhuriyeti adıyla uluslararası toplumda yerini alması, uluslararası örgütlere üye olması ve doğal olarak Ada'yı temsil etmesi, devletin egemen haklarını kullanarak MEB ilanında bulunması, doğalgaz arama/işletme ruhsatları vermesi ve bunu Ada'nın doğu ve güneyindeki bölge ülkeleriyle antlaşma yaparak yasal zemine oturtmasıdır.

[Faustmann vd. (2012), East (2016), Richmond (2005), Udasin (2016), Grigoriadis (2014), European Union (2016), UN Resolution-1489 (1960), UN Law of the Sea Bulletin No:52 (2003), UN Delimitation Treaties Infobase (2004), Israel Ministry of Foreign Affairs (2005, 2016), UN Legislation And Treaties (2010), UN Legislation And Treaties (2011a, 2011b), Cyprus Public Information Office (2011, 2016), Ministry of Energy, Commerce, Industry and Tourism of the Republic of Cyprus (2016), The Republic of Cyprus (2014), UN General Assembly Documents (2016a, 2016b, 2016c), Hellenic Ministry of Foreign Affairs (2016a, 2016b)].

Tezde birçok İngilizce isim ve terimin okunmasının zor olması sebebiyle bazen yazıda Türkiye'deki bilindiği şekliyle, bazen parantez içinde Türkçe okunuşuyla, bazen de İngilizce yazılışı kaynaklardan aktarıldığı şekliyle ifade edilmiştir. Bölge ülkelerini incelerken İngilizce ve Türkçe kaynaklar dışındaki kaynakların değerlendirilememesi tezi sınırlandıran bir unsur teşkil etmiştir.

BU SAYFA BOŞ BIRAKILMIŞTIR

METİN BÖLÜMLERİ

BÖLÜM 1: GÜVENLİK KAVRAMININ KLASİK REALİST, NEO-REALİST VE NORMATİF ÇERÇEVEDE TARTIŞILMASI

Dünyadaki her canlı öncelikli olarak varlığını korumak ve sürdürmek ister. İnsanların meydana getirdiği devletler için de bu durum geçerlidir. Bu kapsamda güvenlik kavramının özünü; varlığını koruma ve sürdürme hedefi oluşturmaktadır. Uluslararası ilişkilerde yaygın bir kullanım alanı bulunmasına rağmen, güvenlik kavramının üzerinde mutabık kalınmış bir tanım bulunmamaktadır (Bilgin,2010:76). Güvenlik kavramı uluslararası ilişkilerde hangi analiz düzeyinde ele alınırsa alınsın, daima sıranın en başında gelmektedir. Temel değer olan güvenliğin kaybedilmesi durumunda sahip olunan her şeyin kaybedilebilecek olması düşüncesi, insanların güvenliklerine tehdit teşkil eden bu durumu ortadan kaldırmaları adına her şeyi yapmalarını sağlamaktadır (Morgan,2006:1). Güvenlik kavramı; birey, devlet ve sistem düzeyinde ele alınmakla birlikte, iç, dış, siyasi, ekonomik, askeri, sosyal, müşterek ve çevre güvenliği şeklinde kategorilere ayrılarak da değerlendirilmektedir (Ağca, 2010:45).

İçeriği gitgide genişleyen ve değişen güvenlik kavramı farklı tanımlamalara sahiptir. Abraham H. Maslow'un bilinen ihtiyaçlar hiyerarşisinde fiziksel ihtiyaçların ardından gelen güvenlik olgusu, sözlükte "güven içinde olma, tehlikeden korunma, asayiş ve emniyet" (Doğan,2001:503) olarak belirtilmektedir. Bu kavramla birlikte anılan bir diğer husus da "güvenlik ikilemi" meselesidir. Robert Jervis tarafından güvenlik ikilemi; "Devletlerin güvenliklerini artırırken diğer devletlerin güvenliğini azaltması" olarak ifade edilmektedir (Taliaferro,1999:2). Kısacası devletlerin kendi güvenliklerini maksimize etmesi, diğerleri için artan risk ve tehditler anlamına gelebilmektedir. Devletlerin güvenlik konusunda belirledikleri stratejilerin ve dış politikaların oluşturulması safhasına olumsuz tesir eden güvenlik ikilemi, bir devlet için güvende olmayı sağlarken, diğer devletleri eş zamanlı olarak güvensiz bir duruma götürmektedir. Bu durum muvacehesinde "güvenlik", tanımlanması zor bir olgu olarak ortaya çıkmaktadır (Özcan, 2011: 448).

Bir devlet için güvenlik; kendine yetmesi, dünya siyasetindeki yerini idame etmesi, varlığını uluslararası düzende devam ettirmesi ve refah seviyesinin devamı olarak ifade edilmektedir. Devletlerin söz konusu güvenlik yaklaşımları kapsamında uluslararası örgütlere, ittifak ve anlaşmalara bağlılık durumu ise farklılık gösterebilmektedir (Viotti ve Kauppi, 2014:17). 19'ncü yüzyıl ortalarından sonra güvenlik anlayışı küreselleşmenin de etkisiyle, ulaşılabilen her alanı kapsayan bir dönüşüm yaşamıştır. Varlığını korumayı hedeflerken diğerlerinin sınırlarını zorlamaya başlamış, bu tehdit ortamındaki belirsizliğin yarattığı riskler ve maliyetler artış göstermiş, oyuncu olarak bir öteki yaratılmak zorunluluğu ile karşı karşıya kalınmıştır. Bu durum güvenlik kavramının hem yatay hem de dikey düzlemde genişlemesini sağlamıştır (Ceylan, 2018: 43).

Özellikle 20'nci yüzyılın sonlarından itibaren iletişim teknolojisindeki gelişmeler, devletleri birçok alanda yakınlaştırmış ve bunun sonucunda karşılıklı bağımlılık durumu

oluşmuş; küreselleşme olarak ifade edilen bu olgu, uluslararası güvenlik alanında da kendini yoğun olarak hissettirmiştir. Ulusal güvenlikle uluslararası güvenlik arasındaki ayırım muğlaklaşmış, uluslararası sistemdeki değişiklikler güvenlik olgusunu da etkilemiş ancak önemi hiç azalmamıştır. Geleneksel yaklaşımla askeri bir kavram özelinde değerlendirilen güvenlik, son dönemde siyasi, sosyolojik, ekonomik ve hatta ekolojik yönleriyle de değerlendirilir hale gelmiştir. Kavramdaki genişleme, anılan güvenlik sorunlarının çok uluslu çözümlerle giderilebilmesini zorunlu hale getirmiştir (Sancak, 2018:10).

Güvenlik, tarihin her döneminde bireylerin ve devletlerin öncelikli unsurlarından birini teşkil etmiştir. Çoğunlukla Klasik ve Neo-realistlerin öngörüsüyle yürütülmüş güvenlik temelli politikalar, her devletin öz savunma imkân kabiliyetlerini geliştirmesini sağlamıştır. Bu yaklaşım önceleri sadece askeri güç kapasitelerinin artırılmasını sağlamışsa da, günümüz küresel dünyasında gücün bulunduğu her alan önem kazanmış durumdadır. Günümüzde ise güvenlik kavramı; sınır güvenliğini esas alan klasik askeri güvenliğin dışında ekonomi, kültür, mali güç ve uluslararası iletişimin imkanlarının korunması, diğer coğrafyalardaki enerji kaynaklarının ve uluslararası para piyasasının kontrolü, medya hakimiyeti, çevre tehditlerinden ve salgın hastalıklardan kaçınılması, kısacası dünyaya ve dünya dışına hâkim olunması gibi bir çok boyutta analiz yapılabilecek hedefler olarak tanımlanmaktadır (Özcan, 2011: 460).

1.1. Klasik Realizmin Güvenlik Anlayışı

Klasik Realistler uluslararası sistemin doğal yapısını, Hobbes'in yaklaşımına benzer bir yorumla anarşik ortam olarak ifade etmektedir (Battici,2002:4). Sistemin genel özellikleri itibariyle çatışma ve savaş doğal sonuç olarak ortaya çıkmaktadır. Bu durum, sistemin temel aktörleri olan devletleri anarşik ortam içerisinde güç odaklı angajmanlara sevk etmektedir (Trachtenberg,2003:174). Devletler için uluslararası sistemin kontrol edilebilirliği veya gücün ispatı, doğal kaynakların kullanılabilirliği ile ifade edilmektedir. Bu yaklaşım, dünya siyasetindeki kontrolü artırma maksadıyla doğal kaynaklara sahip ülkelere harekât yapılmasını ve üretici ülkelerin çıkarmakta olduğu doğal kaynakları çıkar pazarlığında koz olarak kullanmasını açıklamaktadır (İpek, 2012: 229-230).

Klasik Realist teoriye göre; devletler başlıca aktör olarak uluslararası politikanın temelini oluşturmaktadır. Devletin asıl hedefi, kendi milli menfaatlerini (çoğunlukla askerî alanda olmak üzere) korumak ve maksimize etmektir. Devletler rasyonel karar verme sürecini kullanarak söz konusu hedeflerini hayata geçirmektedirler. Ulusal güvenliğin sağlanmasının merkeze alındığı bu sistemde, Morgenthau'nun da ifade ettiği şekliyle, "Yürütülen politikalar ya devletin gücünü korumak ve artırmak ya da bu gücü göstermeyi amaçlamaktadır." (Bakan, 2002: 430).

Klasik Realistler, askerî güvenlik veya stratejik konularını "birincil politika" (*high politics*), ekonomik ve sosyal konuları ise, daha az önemli olduklarından "ikincil politika" (*low politics*) olarak tanımlamaktadırlar. Bunun sebebini, konular arasında oluşturulan hiyerarşinin yanı sıra, birincil politikaların diğer tüm politikaların üretilmesi ve devam ettirilmesinde asıl kaynak olarak görülmesi teşkil etmektedir. Bu kapsamda; dar ve askeri güvenlik odaklı Klasik Realist yaklaşım çerçevesinde, dış politika kararlarında ve

uygulamalarında ahlâkî açıdan doğruluk ve hakkaniyet tartışmaları gündem dışı kalmaktadır. Kişisel ve toplumsal anlamda büyük öneme sahip normlar, geleneksel güvenlik yaklaşımı kapsamında devletlerin ulusal çıkarlarının ön plâna çıktığı uluslararası siyasette değerlerini tamamıyla kaybetmektedir. Vasquez Klasik Realist teoriyi, yeni çıkarımlar üretmede ve askerî güvenlik dışındaki alanlarda (örneğin, ekonomik ilişkiler, çevre sorunları, vb.) devlet davranışlarını açıklamada yetersiz bulmaktadır. Farklı bir değerlendirmesi ise realist teorilerin (Klasik Realist veya Neo-realist) de temellerinde normatif bir unsur taşıdığı, uluslararası meselelere yönelik düzen odaklı Neo-realist yaklaşımın esas itibarıyla normatif varsayımdan başka bir şey olmadığı yönündedir (Bakan, 2002:431).

Neibuhr ve Hans Morgenthau gibi Klasik Realistler, konsept ve düşünceleri geleneksel bakış açısıyla yorumlayıp pragmatik olarak değerlendirmektedirler. 1950'lerden itibaren Neibuhr ve Hans Morgenthau'nun yanı sıra Henry Kissinger, George Kennan, Raymond Aron, John Herz ve Martin Wight da bu yaklaşımı sergilemişlerdir. "Theory of International Politics (1979)" isimli kitabında ise Kenneth Waltz; pozitivist yaklaşımla Klasik Realizmi yeniden masaya yatırmış ve Neo-realist bir yaklaşımla devlet davranışlarını sistemik unsurlar üzerinden değerlendirmiştir (Cochran, 2012:9).

Bu değişim Neo-realistleri askeri yetenekleri dikkate almaya, güvenlik temelli ittifaklar kurmaya, gücün tanımını maddi yeteneklerle eşitlemeye ve iktidarların ilgi alanlarını belirlemeye sevk etmiştir. Kenneth Waltz'a göre ulusların siyasal nüfuzları, ekonomik ve askeri güçleriyle yakından ilişkilidir. Pek çok Neo-realist, ahlaki prensibe göre kişisel çıkarların önceliğine inanmakla birlikte, adaletle ilgili hususların dış politikaları dayandırmak için tehlikeli temeller olduğunu düşünmektedir. Fakat adalet için yapılan itirazlar, daha somut maddi çıkarlar tarafından motive edilen politikaları meşrulaştırmaya ya da maskeleymeye hizmet edebilmektedirler (Lebow, 2013: 65).

Carr'a göre "Uluslararası sistemde gücün rolü fazla, moral değerlerinki ise nispeten azdır". Neo-realistlere göre Uluslararası Siyasî Sistemler, anarşik ortamdaki ulus-devletlerin hayatta kalma mücadelesinin doğal neticesinde ortaya çıkmaktadır. Kenneth Waltz; yapısal dinamiklerin sistem-içi aktörleri sınırlayan etkisinin ön plana alınmasıyla, sistemik teorilerin siyasal gelişmelerin sonuçlarını tahmin edebilir hale geldiğini düşünmektedir. Kenneth Waltz; aynı zamanda, büyük güçlerin ayrıcalıklı konumuna da vurgu yaparak: "Büyük güçler, küresel problemlerin çözümünde başı çekmezlerse, diğerlerinin takip etmeleri mümkün olmaz" ifadesini kullanmış ve devletler arası ilişkilerdeki yüksek dereceli bağımlılığın taraflar arasındaki yakınlığı ve ilişkilerde düzenin sağlanamaması durumunda çatışma riskini artırdığını iddia etmiştir (Ünay, 1998:207-212)

Klasik Realistler ise, yetenekleri güç kaynağı odağından değerlendirmektedirler. Onlar için bu durum psikolojik bir ilişki gibi cereyan ederek, tüm ilişkiler gibi anlık ilgileri aşan derin bağlara dayanmaktadır. Adalet de bu resme dâhil olmaktadır. Nitekim bu kavram, güvenlik ve güvenliğe bağlı olan ilişkilerin ve toplum hissinin temelini oluşturmaktadır. Neo-realistlere göre uluslararası sistemler, güç dağılımına göre sınıflandırılmakta ve kutup sayısı değiştiğinde sistem değişikliği de gerçekleşmektedir. Bunun imkân

kabiliyetler dengesindeki deęişimlerin sonucu oluřtuęu dūřunūlmektedir. Yūkselen gūçler, revizyonist bir yaklařımla sistemi kendi çıkarları doęrultusunda yeniden inřa etmek için savařa gidebilmekte ve bu deęiřimi önlemek isteyen statūkocu gūçlerle atıřabilmektedirler. Bazı Klasik ve Neo-realistler için bu dngū, zaman, teknoloji ve öğrenmeden baęımsızdır. Nūkleer silahların olası bir savařtaki yıkıcı etkisi ise uluslararası iliřkilerde devrim etkisi yaratmıřtır (Mearsheimer,1990:19-21, Waltz,1993:27-30).

Soęuk Savař bağlamında Klasik Realizm; devlet adamlarının ve her şeyden önce Amerikan ve Sovyet liderlerinin karşıt çıkar ve çatışma dūnyasında bir arada bulunma gereğini kabul etmeleri olarak şekillenmiştir. Gūvenlik hiçbir zaman garanti edilememiş; birbirine karışmış çeşitli bölgesel ilişkiler, silahlanma yarışı ve kırılgan gūç dengesi üzerine inřa edilen karşılıklı uzlaşmalar yoluyla değişim göstermiştir. Morgenthau, kısıtlamanın ve kısmi barınmaların barışı korumak için en pratik kısa vadeli stratejiler olduğu konusunda ısrar etmiştir (Morgenthau, 1958:73).

Devletlerin rakip bir devlet üzerinde kontrolū saęlama ve gūvenlięini artırma adına savař bařlatmaları olası bir hal tarzıdır. Ancak gūvenlik bir devletin savař bařlatma kararının arkasındaki daimi temel itici gūç deęildir. İdeolojik veya ekonomik dūřunceler de öne çıkabilmektedir. Aslında savařtan sonraki zafer, neredeyse her zaman devletin göreceli gūç pozisyonunu iyileřtirmektedir (Mearsheimer,2013:84). Dahası askeri gūç, dūnya politikasında hala kritik bir unsurdur. Nihayetinde tehdit yer ve zaman deęiřimi sergilese de dūnya tehlikeli bir yer olarak kalmaya devam etmekte, devletler de hayatta kalma endiřesi içerisinde gūç dengesine dikkat ederek hareket etmekte ve yūrūtūlen uluslararası siyaset ise doęal olarak gūç politikalarıyla eř anlamlı kabul edilmektedir. Bu nedenle devletler, kendileri için ne kadar gūcūn yeterli olacaęını ve sūregelen gūvenlik rekabetinin savařa neden olabilme ihtimalini iyi analiz etme zorunluluęu ile karřı karıya kalmaktadırlar (Mearsheimer, 2013: 91).

Klasik Realistler her ūlkenin bir dięerinin potansiyel dūřmanı olduęunu, gūvenliklerine ve varoluřlarına bir tehdit oluřturduęunu ifade etmektedirler. Bir dūnya devletin yokluęunda devam eden bu istikrarsız zgūrlük ve riskli durum sonsuza dek sūrme eęilimi içerisindedir (Russet,2013:94). 1756'dan sonra Jean-Jacques Rousseau gibi Klasik Realist teorisyenler, devletlerin nasıl yönetildięi konusunda daha fazla sonuca ulařmıřlar ve demokrasinin, devrimin ve kūltūrel farklılıkların devletlerin uluslararası hayatta kalma yeteneklerini nasıl etkileyebileceęi konusunda fikirler ūretmiřlerdir. Kant kısmen bu grūř paralelinde cumhuriyetçi hūkūmetlerin ticari iliřkilere olan ilgisine çalıřmıř ve Kant'ın bu rasyonalist yaklařımı çerçevesinde liderlerin kendi çıkarları doęrultusunda uluslararası anarřik ortamdaki tehditlere karřı birbirleriyle iřbirlięi içinde bazı kural ve teřvikler yaratılabileceęi dūřuncesine ulařılmıřtır. Yirminci yūzyılda, Lenin gibi Marksist dūřunūrlar ise, keskin bir biçimde farklı bir bakıř açısı geliřtirmiřler ve ekonomik zorunlulukların, tekелci ticari çıkarlar tarafından kontrol edilen devletler yaratacaęını, devletlerin kaçınılmaz olarak yurtdıřında sūrekli geniřleyen pazarları ararken mutlak olarak zorlanacaęını ifade etmiřlerdir. Joseph Schumpeter, bu grūřūn aksine sanayileřmenin daha demokratik liderler ūreteceęine ve uluslararası ticaretin yūkseliřinin

militarist emperyalizme zarar vereceğine inanmıştır. Bu rekabetçi okulların mirası, değişen küresel, ekonomik ve politik gerçeklerle birlikte, kendi ve başkalarının çıkarları ile ilgili güncel teori ve politikaları şekillendirmeye devam etmektedir (Russet,2013:96).

Klasik Realizmin unsurları, yaklaşık 2500 yıl boyunca aynı temel doğrultuda tartışılmıştır. Bu gelenekte yer alan Thucydides, Niccolò Machiavelli, Carl Von Clausewitz ve Hans J. Morgenthau gibi başlıca düşünürler yerel, bölgesel ve uluslararası seviyedeki adalet, düzen ve değişim sorunlarıyla ilgilenmişlerdir. Klasik Realistler, yerel ve uluslararası politika arasındaki benzerliklerin altını çizmekte ve istikrarın sürmesinde etik ve toplum öğelerinin her iki alan için de önemine dikkat çekmektedirler. Trajik yaşam anlayışına uygun olarak bireylerin, grupların ve devletlerin tek taraflı üstünlüğünün sürekliliği ile ortak bağlarının kırılganlığı ve bunların kolayca zayıflatılabildiği kabul edilmektedir. Bu olasılığın gerçekleşmesi durumunda ise ittifak ve iktidar dengesi gibi mütemadiyen zamana bağlı mekanizmaların yalnız başına barışı korumakta yetersiz kalacağı ve aynı zamanda ülkesel-uluslararası şiddetin daha olası hale gelebileceği değerlendirilmektedir (Lebow, 2013: 60).

Sonuç olarak Klasik Realizm; uluslararası ilişkiler ve dünya siyasetinde ağırlıklı olarak tartışılan bir paradigma olup, insan doğasına yönelik kötümser ve akılcı yaklaşımı çerçevesinde insan üretimi olan çıkarıcı siyasi birimler arasındaki nüfuz ve güç mücadelesini açıklama çabasıdadır. Klasik Realistler dünyayı olması gerektiği gibi değil olduğu gibi gördüklerini ifade etmektedirler. Otorite kurmanın zorluğuna vurgu yapılırken, ülkeler, prenslikler ve imparatorluklar arasındaki güç ve etki çatışmalarına atıfta bulunmaktadır. Klasik Realistlere göre uluslararası ilişkiler, siyasi birimler arasında barışı tesis ve idame ettirecek devletler üstü merkezi bir gücün yokluğunda, uluslararası anarşi ortamında sürmektedir. Bu anlayışta güç, devletlerin hedeflerine ulaşmasında bir araçtır. Uluslararası örgütler ve ittifaklar ise uluslararası ilişkilerin yürütülmesi kapsamında güç kullanımı için gerekli olan enstrümanlardır (Viotti ve Kauppi, 2014: 32).

Thucydides'e göre politikacılar için en büyük zorluk, sınırlı askeri güç kullanımı şeklinde başlayan küçük çaplı devletler arasındaki çatışmaların geniş çaplı savaflara dönüşünün önceden öngörülememesi olarak ifade edilmiştir. Buradaki savaş neden olduğu ölüm ve yıkımlara rağmen, elde edilmek istenen amaçlarla maliyet ve kazanç mukayesesine dayanan bir rasyonel seçim sonucunda gerçekleşmektedir (Viotti ve Kauppi,2014:296)

1.2. Neo-realizmin Güvenlik Anlayışı

Klasik Realizme bir eleştiri niteliğinde ortaya çıkan Neo-realizm (Yapısalcı Realizm), uluslararası ilişkilere yine anarşi ve devlet esasında yaklaşmıştır. Başlıca eserlerden olan 1979 tarihli "Theory of International Politics" başlıklı çalışmada Kenneth Waltz, uluslararası ilişkilere yapısalcı (sistemsal) bir çerçevede eğilerek, devletin yanısıra diğer aktörleri de sistem kapsamında ele almıştır. Kenneth Waltz yapısalcı bir yaklaşımla, uluslararası sistemin bahse konu aktörlerin davranışlarına olan etkisini tartışmıştır. Neo-realist teorisyenlerden Robert Gilpin ve Robert Keohane, sistemin anarşik yapısına rağmen işbirliğinin olası olduğunu kabul etmektedirler. Bu işbirliğinin mimarı ise

iktidarlar olup, tek bir hegemon gücün var olması durumunda, söz konusu barış ve düzenin devamının daha kolay olacağı belirtilmektedir (Güler, 2018:148).

Kenneth Waltz “Theory of International Politics” eserinde ve Hedley Bull “The Anarchical Society” çalışmasında, uluslararası sistemde devletin merkeziliğine vurgu yaparken, devlet-dışı oyuncuların gücünü ve ikincil rolünü irdelemişlerdir. Ayrıca bütün transnasyonal faaliyetlerde olduğu gibi ekonomik sürecin güvenliği ve sürekliliğini tesis etme adına devletlere mutlak ihtiyaç duyulduğunu iddia etmişlerdir. Karşılıklı bağımlılığın arttığı iddialarına ise şüpheci yaklaşarak uluslararası sistemin idaresinde büyük güçlerin önemine vurgu yapmışlardır. Diğer yandan Kenneth Waltz ile Robert Gilpin, uluslararası sistemdeki gücün dağılımı ile ilgilenmiş ve sistemdeki güç dağılımı sonrasındaki genel yapının politik sonuçları etkileme durumunu inceleyerek Klasik Realizmin sınırlarını aşmaya çalışmışlardır. Ortaya çıkan sonuç göstermiştir ki güç, sistem içinde eşit olmayacak şekilde dağılmakta ve kendi milli menfaatlerini öne çıkaran güçlü devletlerin birbirlerine olan etki durumu, uluslararası sistemin karakterini ve yapısını belirlemektedir. Bu kapsamda gücün dağılımı değişirse, sistem de değişmektedir. Uluslararası ilişkilerdeki en önemli güç durumu, en güçlü devletin tüm sisteme kendi politik egemenliğini kabul ettirmesi, devam ettirmesi ve koruması adına sergilediği istek olup, bunun tanımı hegemonyadır (Aydın,1996:101).

Görülmektedir ki 1960’lardan itibaren Klasik Realizm, gelenekselcilik ve davranışsalcılık tartışmalarının özelinde Neo-realizme, diğer bir tanımlama ile Bilimsel Realizme evrilmiş ve pozitivist bilim anlayışının uluslararası ilişkilere hâkim olmasını sağlamıştır (Bayer,2016:334). Neo-realizm, Amerika Birleşik Devletleri’nin (ABD) Soğuk Savaş politikasının resmiyet kazanmasına ve mevcut düzenin devamına fayda sağlayan bir teoridir (Smith,2007:4). Kenneth Waltz, Soğuk Savaş’ın sona ermesinin dünya siyasetinin yeniden şekillenmesi adına “büyük patlama (big bang)” etkisi yaratmadığını iddia etmektedir (Herrmann ve Lebow,2004:1). Kenneth Waltz sistemin düzenleyici karakterinde değişim olmadığını, değişenin sistemdeki güç dağılımı olduğunu belirtmektedir. Başka bir ifadeyle, sistem anarşiktir ve devletler de beklenen şekilde davranmalıdır (Kolasi,2013:152). Thucydides devrinde kabul edilen kurallar, geçerliliğini günümüzde de korumaktadır. Evrensellik iddiasının zaman ve konumdan bağımsız haliyle objektiflik kavramıyla bir araya gelmesinden ise ortaya genel/büyük teori (grand theory) çıkmaktadır. Bu iddianın en son aşamasına 1970’lerin sonunda Kenneth Waltz’un Yapısal Realizmiyle veya eleştirmenlerin söylemiyle Neo-realizm ile ulaşılmış olup, devlet davranışlarındaki yapıya verdiği önem nedeniyle “Yapısal Realizm (Structural Realism)” şeklinde isimlendirilmiştir (Kolasi,2013:158). Devlet davranışını sınırlayıcı bir faktör olarak gören ve gerçekçi önerilerin arandığı Neo-realizmde, yapı kavramı ön plandadır. Neo-realizme göre yapı, ya kendiliğinden ya da birimlerin etkileşimi sonucunda ortaya çıkabilen koşulları ifade etmektedir (Terzi,2018:15).

Neo-realizme göre aktörlerin sergiledikleri tutumlar, yalnızca niteliklerine değil, aynı zamanda eylemlerin gerçekleştiği yapının çeşitliliğine de bağlıdır. Neo-realist teori, dış güçlerin devlet davranışını nasıl şekillendirdiğini açıklarken iç güçlerin etkileri konusunda sınırlı kalmaktadır. Dengeli uluslararası bir sistem, siyasi bir kontrol ve denge

sistemi gibidir. Devletlerin keyfi davranışları, nispi gücü yüksek diğer devletlerin varlığı ile sınırlandırılmıştır. Başka bir devlet veya devlet kombinasyonunun en güçlü olanın gücünü dengeleyemediği uluslararası bir sistem, kontrol ve dengeleri olmayan politik bir sistem gibidir (Waltz,2004:3-4). Neorealizm, Klasik Realizmde hiyerarşik bir dizgenin bulunduğunu ve devletlerarası bir yapı olarak da anarşik sistemin var olduğunu iddia etmektedir. Kenneth Waltz, güç dengesi kuramını insan doğası birimlerin etkileşimi yerine, uluslararası sistemin anarşik yapısı üzerinden savunmaktadır. Devletlerin Anarşik sistemdeki temel amacı ise hayatta kalmaktır. Neo-realizmde sistemin anarşik yapısı, devletlerin varlıklarını devam ettirebilmeleri adına aynı mücadeleyi vermelerine zorunlu bırakmaktadır (Gözyayın, 2018:2).

Neo-realizmde devletler; güçlerine göre küçük, orta, büyük olarak sınıflandırılmaktadır. Devletler için güç, maddi güç ile anılmaktadır. Kısacası bunlar askeri ve ekonomik güçtür. Ekonomik gücün istenildiğinde askeri güce dönüşebilme potansiyeli büyük önem arz etmektedir. Bu kapsamda; askeri gücü zayıf ancak ekonomisi güçlü devlet, her zaman için olası bir rakiptir (Mearsheimer,2001:143). Ayrıca Savunmacı Realistlere göre uluslararası anarşi, devletlerin güçlü olana katılması (bandwagoning) yerine birbirlerini dengelemesine (balancing) motive etmektedir (Waltz,1979: 126)

Bu kapsamda Sovyet egemenliğinin ve Soğuk Savaş'ın sona ermesinden sonra Sovyetler Birliği ülkelerinin bağımsız dış politikalara yönelmesi de beklenen bir sonuç olmuştur. Yeni yapıda Neo-realistler, Doğu Avrupa ülkelerinin dış politikalarını iç siyasetten bağımsız ve sadece uluslararası dinamikleri esasa alan stratejiler üzerinden belirleyeceklerini öngörmüşlerdir. Neo-realistlere göre; kendi toplumlarından ayrıışık hal tarzı belirleyen devletler, uluslararası alanda var olabilmeleri adına silahlanma ve güç dengesi gibi politikaları esas alıp birbirleriyle mücadeleye girişmektedirler (Tanyıcı, 2004:160).

Kenneth Waltz tarafından dengeleme (balancing) ve takip etme (bandwagoning) stratejileri, güç dengesini esas alan sistemlerin meydana gelişindeki yapısal tesirlerin sonuçları olarak kabul edilmektedir. Kenneth Waltz'a göre devletler arasında var olan ileri seviyedeki bağımlılık, taraflar arasındaki yakınlığı ve düzensiz ilişki durumunda ise çatışma riskini artırmaktadır. Kenneth Waltz tarafından karşılıklı bağımlılık, devletlerin birbirlerinden gelmesi muhtemel saldırılara karşı açık olması ve riskin her iki taraf için geçerli olması olarak ifade edilmektedir (Ünay,1998:211).

Yapısal Realistler arasında devletin gücü ne kadar kontrol etmesi gerektiği konusunda anlaşmazlık vardır. Saldırgan Realistler, devletlerin her zaman daha fazla güç elde etmek için fırsatlar araması ve mümkün olduğunda eyleme geçmesi gerektiğini savunmaktadır. Bu kapsamda; devletler gücü maksimize etmeli ve nihai hedef hegemonya olmalıdır. Çünkü hayatta kalmayı garanti etmenin en iyi yolu budur. Savunmacı Realistler ise, herhangi bir devletin çok güçlü olması durumunda dengenin sağlanacağını iddia etmektedirler. Böylece diğer büyük güçler, militanlarını oluşturarak kalkınan hegemonun daha az güvende bırakılmasını sağlamak maksadıyla onu yok edecek dengeleyici bir koalisyonun kurulması yönünde ortak hareket edeceklerdir. Bununla birlikte hem

Savunmacı hem de Saldırgan Realistler, nükleer silahların saldırgan amaçlar için çok az yararı olduğu konusunda hemfikirdirler (Mearsheimer,2013:81-82).

Açıklandığı üzere John Mearsheimer'ın öncülüğündeki Saldırgan Realistlere göre devletlerin askeri güç ile güvenliğini elde edebileceği ve bunun da maksimum güç ile mümkün olabileceği değerlendirilmektedir. Temel hedef, ülkelerin anarşik düzende güvenliğini sağlamalarıdır. Uluslararası alandaki istikrarsızlık, devletlerin güvenliğine tehdit oluşturmakta ve devletler buna karşı askeri işbirliğine gidebilmektedir. Buradaki maksat menfaatlere ulaşmaktır. Klasik Realizmden farklı olarak Neo-realizmde ulus devletlerin güvenliğinin yanı sıra uluslararası sistemin güvenliği de hayatidir (Sökmen,2015:167).

1970'lerde uluslararası ilişkiler alanında sistemin doğası adına genel bir anlaşmazlık bulunmaktadır. Uluslararası sistemin yapısı ve çalışma şekli nasıldır? Bu konulara yönelik çağdaş yaklaşımlar incelendiğinde; genellikle konservatif değerlendirmeleri öne çıkaran Neo-realizmin, karşıt yaklaşımdaki Marksist tabanlı dünya sistemi analizlerinin ve arada kalan liberal kurumsallaşma yaklaşımlarının ilk sıralarda yer aldığı görülmektedir. Bunları birbirinden ayıran temel farkı ise uluslararası sistemin kazanımlarının paylaşımındaki ekonomik ve politik etkenlerin göreceli önemi noktasında ayrışan fikirler oluşturmaktadır. Klasik Realizmi eleştiren Neo-realistler, uluslararası ekonomik ve politik kaygılara yönelirken, diğer yandan da genel analiz düzeyinde devlet ve askeri-politik sorunların önceliklendirilmesi üzerine çalışmışlardır. Staphen Krasner'e göre Üçüncü Dünya ülkelerinin yeni uluslararası ekonomik sistemde genel kabul edilmemesinin nedeni, ekonomik zayıflıklarından ziyade uluslararası sisteme hâkim güçlerin çıkarlarıyla çelişen prensipleri savunmalarıdır. Üçüncü Dünya ülkelerinin dünya ekonomisi adına önem arz eden kurumlarını ve uygulamalarını değiştirmeye yönelik faaliyetlerinin sebebi, parasızlık değil uluslararası karar-verme mekanizmalarında daha fazla söz sahibi olma hedefidir. Aynı yaklaşımla Robert Tucker, uluslararası yapının devamlılığı adına güçlü devletlerin ve askeri gücün süregelen önemine dikkat çekmiş, Üçüncü Dünya devletlerinin zayıf yapısını ise ülkelerin politik ve ekonomik etkenlerine bağlamıştır (Aydın,1996:99).

Kenneth Waltz'a göre uluslararası sistem tarihi ekseninde genel olarak sabittir; süreç içerisinde bazı davranış şekilleri belirterek, olaylar mütemadiyen kendini tekrarlamaktadır. Waltz, sistemik teori ve yapısal etkenlerin uluslararası aktörleri sınırlayan özelliklerinin göz önüne alınmasıyla, politik gelişmelerin kısmen de olsa tahmin edebileceğini öne sürmektedir. Uluslararası yapı, sistem eksenindeki güçlerin onayladığı hareketleri mükâfatlandıran, olumsuz hareketleri ise ceza ile sınırlayan bir görev üstlenmektedir (Ünay,1998:210). Hiyerarşik yapının hâkim olduğu ulusal siyasî sistemlerin aksine, uluslararası siyasî sistem anarşik bir yapı arz etmektedir. Sisteme egemen otorite ve idari gücün eksikliği, düzensizlik ve organizasyon eksikliklerine sebep olmaktadır (Ünay,1998:74).

Neo-realistlere göre ekonomik meselelerin ve artış sergileyen karşılıklı bağımlılığın dünya siyasetindeki yeri gittikçe büyük önem arz etmektedir. Bu kapsamda dünya politikasına tesir eden devletlerin yaklaşımlarını ise milli güçlerini maksimuma ulaştırma

arzusu şekillendirmektedir. Neo-realizm teorisi hegemonya fikrine vurgu yapmakta, hegemonyanın tarihi süreçte çok kısa sürdüğünü ve çatışmalar sonrasında yaşanan düzensizliğin ise anarşik uluslararası sistemin kalıtsal bir parçası haline dönüştüğünü iddia etmektedir. 1980'lerin ortasından itibaren Neo-realist yaklaşımın önde gelen temsilcilerinden olan Robert Keohane, Stephen Krasner ve Susan Strange, Neo-realizmi uluslararası ekonomi-politiğe vurgu yapan, daha kapsamlı bir çerçevede tartışmışlardır. Neo-realistler göre etkili bir uluslararası sistemin sadece sisteme etkin bir egemenin gayretiyle oluşturulabileceği ve doğal olarak sisteminin de egemenin menfaatlerine hizmet edeceği ve sistemdeki lider gücün zayıflaması durumunda rejimin de zayıflayacağı değerlendirilmektedir (Aydın,1996:101).

Neo-liberalizm ve Neo-realizme göre, devletler arasında “karşılıklı bağımlılık” söz konusu olup, bu husus devletlerin dış politik yaklaşımlarına, savaş ve barış noktasında hayata geçirdikleri uygulamalarına yansımaktadır (Güler, 2018:149). Neo-liberallerin “rekabet” şeklinde tanımladıkları kavramı Neo-realistler “çatışma” şeklinde ifade etmektedir (Arıboğan, 2007: 265-266). Ayrıca Neo-realizm, küçük devletlerin dış politikalarının uluslararası sistemi şekillendiren olaylar üzerinde önemli bir etkisi olamayacağını iddia etmektedirler (Juozaitis,2014:38). Neo-realist ve Neo-liberaller tarafından uluslararası sistemin yapısına atfedilen güç, devletler arasında var olan sosyal uygulamalarda anarşinin inşa biçimiyle şekillenmekte; anarşinin kısıtlama şekliyse, anarşinin sistemdeki devlet aktörleri tarafından nasıl yorumlandığına bağlı olmaktadır (Cochran, 2012:11).

Klasik Realizm, Kenneth Waltz’un liderliğinde metodolojik kritiklere sahip davranışsalci yaklaşımın etkisiyle Neo-realizme evrilerek pozitivizm merkezinde “bilimsel” bir yapıya dönüşmüştür. Klasik Realizmin tümevarımcılığından Neo-realizmin tümdengelimciliğine doğru yaşanan gelişim, yöntemsel eksen değişimine ve uluslararası ilişkilerde paradigma-içi bir evrilmeye sebebiyet vermiştir. Fakat Soğuk Savaş’ın sona ermesiyle birlikte uluslararası alanda yaşanan büyük değişim, Neo-realizmin ve pozitivist bilimsel yaklaşımının sorgulanmasına neden olmuştur (Emeklier,2011:154). Morgenthau’nun devletin gücünü belli başlıklar altında detaylandırma yöntemine, yapısal ve Neo-klasik Realistler tarafından itiraz edilmektedir. Mutlak güce sahip olmak yerine devletin gücünün göreceliğine odaklanılmaktadır. Görecelilik, devletlerin karşılaştırılabilirliği konusunu gündeme getirmektedir. Bununla birlikte devletlerin uluslararası alanda sıralanmasını belirlemek ise zor bir durumdur (Öğün ve Aslan, 2014:98).

Neo-realizmde devlet davranışları uluslararası yapının güç dengesi üzerinden tanımlanmaktadır. Klasik Realizmde öne çıkarılan insan doğası ve devletin iç dinamikleriyle devletlerin davranışlarının yorumlanamayacağı iddia edilmektedir. Ayrıca uluslararası sistemin anarşik olduğu ve buna bağlı olarak devletlerin sergilediği hayatta kalma güdülerinin güvenliklerine tehdit oluşturduğu belirtilmektedir (Akca,2018:5). Neo-realistlere göre savaşların nedeni insanın doğası değil, uluslararası sistemin anarşik yapısıdır (Çaman,2007:43) Neo-realistler için devletlerin nihai amaçları sistemde hayatta kalmaktır. Güç onlar için sadece bir araç olup, asıl önemli olan güveniktir (Bozadağlıoğlu ve Özen,2004:63). Kenneth Waltz’a göre, devletlerin milli menfaatleri

doğrultusunda hareket edebilmeleri, ancak güvenliklerini sağlama adına gerekli girişimleri yapmaları durumunda mümkündür (Bagdonas, 2012:2). Neo-realist teorisyenler, dış tehditleri dengelemek için müttefiklerin seçildiğini iddia etmektedirler. Dolayısıyla devletler için ittifak oluşumu, devletlerin dış tehditlerle başa çıkma çabalarını dengelemelerinin bir sonucudur (Viotti ve Kauppi,2016:22).

Güvenliği sağlamak ise nispi gücü artırmak ile mümkündür. Bu durum, devletleri nispi kazanımlara/güce ulaşmaya sevk etmektedir. Yapısal teoride devletler, sistemdeki pozisyonlarını idame etme çabasıdadır. Devletlerin sistemdeki pozisyonları ise çoğunlukla savaşlar sonrasında belirlenmektedir. Savaş, statükonun belirli bir devlet lehine dönüştürmesinde etkin bir stratejidir (Mearsheimer,2001:147). Savaşlar sonrasında güç el değiştirmekte ve sistemin yapısı (çok/çift/tek kutuplu olması) da değişmektedir. Kısacası Neo-realizme göre sadece güç dağılımında bir değişim öngörülmektedir. Farklı bir ifadeyle; anarşi kaynaklı güvensiz ortam ve kendi kendine yetebilme hedefi, devletleri hayatta kalmaları adına nispi güçlerini geliştirmeye motive etmektedir (Mearsheimer,1990:12).

Neo-realizmin güvenlik anlayışı Klasik Realizmden ayrı olarak askeri etkenlerin dışında ekonomik hususları da kapsamakta, ulus devletlerin bu alandaki güvenliğine de önem vererek değerlendirme yapmaktadır. Devletlerin menfaatleri paralelinde hedefe ulaşmasında mutlak askeri güç yeterli olmayıp, ekonomik politikaların da kıymete alınması bir zorunluluktur. Neo-realist uluslararası sistem karmaşık bir yapıdadır ve güvenlik kavramının içine devletin askeri menfaatlerine ilave olarak ekonomik etkenler de dahil edilmelidir (Bakan ve Şahin,2018:142-149).

Sonuç olarak Neo-realist yaklaşım çerçevesinde uluslararası sistemin yapısı, gerek aktörlerin davranışlarını gerekse onların ilişkilerini şekillendiren temel unsur olarak değerlendirilmektedir. Yapısal gerçekçilik için uluslararası politika, anarşik bir sistemdeki oyuncular arasındaki bağlaşık ilişkiler olarak açıklanmaktadır. Kenneth Waltz'e göre, sistem yapısının üç unsuru bulunmaktadır. Bu unsurların birincisini, anarşik sistem tanımlaması; ikincisini, benzer fonksiyonlara sahip birimler arasındaki etkileşim; sonuncusunu ise, gücün sistemdeki unsurlar arasındaki dağılımı olarak tanımlanmaktadır. Kenneth Waltz için yapı, sistem seviyesindeki sonuçların temel belirleyicisidir. Yapı, belirli eylemleri teşvik etmekte ve diğerlerini cesaretlendirmektedir. İstenmeyen sonuçlara yol açabilmektedir. Devletlerin hedeflerine ulaşma yetenekleri başkalarının gücü ile sınırlıdır. Kenneth Waltz'ın bakış açısına göre uluslararası bir sistem, yeteneklerinin birimler arasındaki dağılıma göre değişiklik göstermektedir. Bir yapının değişimi beraberinde, üyeler arasındaki etkileşim düzenini ve bu etkileşimin sonuçları da uluslararası sistemi değiştirmektedir (Özçelik,2005:92).

Kenneth Waltz, uluslararası sistemde devletlerarası ilişkilere düzen getirecek bir kontrol mekanizmasının bulunmadığını ve anarşik yapının hakim olduğunu iddia etmektedir. Morgenthau'dan farklı olarak insan doğası ve devlet adamlığının etiği ile ilgilenmemektedir (Aydın,2004:48). Kenneth Waltz'un yaklaşımına göre uluslararası siyaseti açıklayan sistemin doğasıdır. Her devlet menfaatlerinin peşindedir ve uluslararası alandaki faaliyetleri bahse konu menfaatlerine bağlıdır. Bu kapsamda bazen devletler

ittifak oluşturabilmektedir. Bahse konu ittifaklarda bile devletler yalnız kendi hedefleri ve menfaatleri paralelinde hareket etmektedirler. Anarşik yapı, uluslararası sisteme hâkim olan düzendir. Güç, devletler arası ilişkileri yorumlamada esas kabul edilmektedir. Güç, devletlerin askeri, ekonomik, bilimsel ve sosyal alanda ilerlemesinde hızlandırıcı rol almaktadır. Neo-realist bakış açısına göre devletin sahip olduğu güce bağlı olarak uluslararası alandaki hassasiyeti, zayıflığı ve savunmasızlığı artış göstermektedir. Güvenlik ve gelişmişlik adına askeri ve ekonomik güç, başta gelen kriterlerdendir. Neo-realizm savaşı kaçınılmaz görmektedir. Fakat günümüzün nükleer çağında nükleer güçler arasında savaşın çıkma ihtimali çok düşük görülmektedir. Bunun sebebi ise, olası bir nükleer harp durumunun yıkıcı etkileri ile muhtemel sonuçlarının taraflarca iyi bilinmesidir. Bu sebeple, nükleer silahların amacı caydırıcılık ve güç dengesini sağlamaktır. Neo-realizm, bir anlamda denge teorisi olarak da ifade edilmektedir. Neo-realizm, uluslararası sistemin anarşik yapısını kargaşadan ziyade denge olarak görmektedir. Güç dengesine barışın idamesi olarak yaklaşan Kenneth Watz şunları belirtmektedir: “Çok güçlü bir devlet, diğer devletleri korkutur ve ona karşı birleşmelerini sağlar. Böylece ortam daha güvenli hale gelir. Ancak çok güçsüz bir devlet diğer devletlerin bu durumdan faydalanmaya meyletmesine ve dengeyi bozmasına yol açabilir”. Neo-realizm, ABD ve Sovyetler Birliği’nin liderliğindeki iki kutuplu dünyada gelişmiştir. Kenneth Waltz, iki kutuplu sistemin çok kutuplu sisteme nazaran daha güvenli bir sistem olduğunu iddia etmektedir. Süper güçler, rekabet ve düşmanlık içinde olmalarına rağmen nükleer çatışmanın bütün tarafların zararına olacağı görüşünden hareketle sıcak savaştan kaçınmaktadır. Kenneth Waltz, bu hususu şu şekilde ifade etmiştir: “İki kutupluluk barışın sözünü verir; nükleer silah takviyeleri ise bu sözü garantiye doğru yaklaştırır” (Seval,2017:471).

1.3. Normatif Kuram Çerçevesinde Güvenlik Tartışmaları

Williams, Uluslararası Sosyal Bilimler Ansiklopedisi’nde normu şu şekilde açıklamaktadır: “Norm, bir faaliyet için gereken kural, standart veya kalıplardır. Sosyal normlar, davranış kurallarıdır. Normlar, bir davranışın yargılanmasına yarayan ve tasvip edilip edilmemesine dayanak noktası oluşturan davranış standartlarıdır”. Uluslararası İlişkiler Akademisyenlerine göre ise norm; bireylerin davranışlarında esas alması gereken uygun kalıplar olarak ifade edilmektedir. Uluslararası normlar ise, devletlerin hareketlerine standart getiren düzenlemelerdir (Bakan,2002:438).

Normların özelinde gelişen Normatif uluslararası ilişkiler teorisinin esasını ise ahlaki değerler oluşturmaktadır. Bu teoriye eleştiri getiren Morgenthau siyasetin ahlaki ilkeleri merkeze almasının ulusal intihara denk sayılacağını ifade ederken, Henry Kissenger da dış politikada ahlaki değerlerin esas alınmasıyla ulusal menfaatlerin zarar göreceğini öne sürmüştür. 1970’lerde, normatif teoriye karşı olan bu direnci kıran iki gelişme yaşanmıştır. İlki Vietnam Savaşı merkezinde meşru güç kullanma konusunun tartışmaya açılması ve ikincisi de sosyal ve siyaset biliminde davranışsalcılığın değer kaybetmesi ile birlikte ahlak ve siyaset felsefesine olan ilginin artışı olmuştur (Duman,2018:7).

Normatif kuramda zorluklarla karşılaşan politika yapıcılar, moral ve etik zorunluluklar arasında ilişki kurmaktadır. Ayrıca siyaset teorisindeki kavramsal algı ve değerler, ifade

ettiğimiz imge ve tanımladığımız yaklaşımlarda da bulunmaktadır. Klasik Realizmin ve Neo-realizmin güç mücadelesi ve düzenin tesisine yönelik arayışında, liberalizmin global meselelerdeki çok yönlü yapısal yaklaşımlarında, ekonomik yapısalcılığın dünya siyaseti ve sömüren sınıfa ilişkin değerlendirmelerinde ve İngiliz Okulu'nun uluslararası topluma yönelik "Grotiusçu" kurallara ve "Kantçı" normlara ulaşma çabasında, değerler ve normlar açık olarak görülmektedir (Viotti ve Kauppi,2016:12).

Normatif teori; uluslararası ilişkiler ve dünya siyasetindeki mevcut durumdan ayrı olarak olması gerekene ilişkin olguları şekillendiren değer ve normlara işaret etmektedir. Normatif teori, norm ve değerler özelinde yorumlandığından, ahlaki ve etik konularda zor kararlar veren politika yapıcı ve karar vericiler için özel bir öneme sahiptir (Viotti ve Kauppi,2014:25-49).

Normatif teorinin uluslararası ilişkilerin akademik bir disiplini haline gelişi, uluslararası hukuk ve uluslararası kuruluşlar temelinde hukuk yolu ile barışa ulaşma olarak karakterize edilen iki dünya savaşı arasına denk gelmektedir. Soğuk Savaş döneminde uluslararası ilişkiler disiplini, mevcut ortamın ve Klasik Realizmin kuramsal üstünlüğünün etkisinde normatif yönelimlerinden uzaklaşmak durumunda kalmış, ancak 1980'lerin sonundan itibaren Soğuk Savaş tansiyonuna ve Neo-realizmin dayattığı pozitivizme karşı yükselen tepki normatif teorinin tekrar gelişim göstermesine imkan vermiştir. Duman'a göre Normatif teorinin cevap aradığı başlıca sorular arasında "İnsan hakları ve adaleti korumadaki görevimiz nedir? İnsani müdahalenin sınırı nerede çizilmelidir ve bu müdahaleler bir devletin egemenliğini çiğnemek anlamını taşır mı? Mültecilere nasıl davranmak gerekir? Hangi savaşlar meşrudur? Tüm milletler kendi geleceklerini saptama iradesine sahip olmalı mı? Uluslararası çevre sorunları nasıl çözülür?" yer almaktadır (Duman,2018:8).

Pozitivist veya Amprik Teori, gerçekler ve doğrular vurgusu yaparken Normatif Teori, değerlerin ve olması gereken veya olması istenen bir dünyayı tartışma noktası yapmaktadır. Klasik Realizm/Neo-realizm ve diğer pozitivist uluslararası ilişkiler teorilerindeki Normatif değerlerden faydalanmaktadır. Neo-realizmin barındırdığı egemen eşitlik ilkesi, devletlerin iç işlerine müdahale etmemesi, iç ve dış politikanın ayrılması gibi kavramlar esasında normatiftir ve uhdesinde değer bulundurmaktadır. Kısacası, sosyal bilimlerde yapılan analizlerde normatif unsurların bulunmaması imkânsızdır.

Devlet egemenliğinin normatif sınırları incelendiğinde ise ortaya çıkan yaklaşımlar sırasıyla;

- *Moral Şüphencilik*: Thomas Hobbes'un geliştirdiği moral şüphencilığe göre uluslararası ilişkilerde moral değerlere ve normatif yaklaşımlara yer yoktur. Devletlerarası barışın korunması maksadıyla oluşturulan BM gibi devletler üstü otoritenin, zaman içinde barışı koruma ve uluslararası normları uygulama rolünden uzaklaşarak egemen devletlerin iç işlerine müdahale eden uluslararası bir polis gücü haline dönüşebilme ihtimali vardır. Moral şüphencilere göre, devletlerin çıkarları adına ne gerekiyorsa o şekilde davranmaları gerektiği ve tüm diğer hedeflerin maliyet çıkar ilişkisi

dâhilinde kıymetlendirilmesinin zorunlu olduğu ifade edilmektedir (Duman,2018:17). Klasik Realist ve Neo-realist şüpheciler, dünya siyasetini devlet merkezli görmektedir. (Hay,2013:296). Moral şüphecilere göre uluslararası ahlaki normlar, şüpheciliği ortaya çıkarmakta olup, uluslararası politikada da evrensel bağlılığı yaratacak hiçbir ilke bulunmamaktadır (Erkine,2012:46).

- *Devletlerin Moralitesi:* Michael Walzer'ın geliştirdiği yaklaşıma göre devlet, sivil ve siyasal özgürlüklerin belirtildiği ve korunduğu sınırlar içinde kalmalıdır. Şüphecilerin aleyhine bu görüşü destekleyenler, devletlerarası ilişkilerde iki temel kuralın varlığına işaret etmektedir: Egemen devletlerin içişlerine müdahale edilmemesi ve egemenliğe saygı gösterilmesi ilkesi. Devlet ve halk arasındaki ahenk, devlet egemenliğinde yasal kaynak olarak kabul edilir. Uluslararası adalet özeline gelince, devletlerin dış politikalarının siyasal ve moral açıdan meşruluğu ancak kendi vatandaşlarının sahip olduğu iyi ve kötü standartlara göre ölçülebilmektedir. Bir devletin içişlerine müdahale etme ise, ancak hükümetinin siyasal görevlerini yerine getirememesi durumunda mümkün sayılabilmektedir (Duman,2018:17). Ayrıca savaş hakkında ahlaki tartışmalar yapabileceğini de göstermek isteyen Walzer, kişisel duygu ve tercihlerin ifade edilmesi kapsamında bazı politika ve uygulamaların adaletine itiraz edebileceğini öne sürmüştür. Walzer'e göre savaş hakkındaki ortak yargılarımızı ve haklı gerekçelerimizi, en derin ahlaki taahhütlerimizin gerçeğini ortaya çıkaracak şekilde tanımlamak, sorgulamak, analiz etmek ve yeniden ifade etmek mümkündür (Erskine,2012:50).
- *Komüniteryen Yaklaşım:* Bu yaklaşımda toplumları, ulusları ve devletlerin sınırlarını, bireylerin arasındaki karşılıklı ilişki ve etkileşimler belirlemektedir. Siyasi meşruiyet gücünü, halkın ortak yaşamı, tarihsel geçmişi, geleneği, göreneği ve değerlerinden almaktadır. Bu görüşe göre başka bir toplumun davranış ve eylemlerinin iyi veya kötü olduğunu yargılayabilen evrensel normlar bulunmamaktadır. Uluslararası işbirliği ve anlaşma, ancak iyi ve kötünün tanımlanmasında tüm toplumların ortak değer ve görüşlere sahip olması durumunda gerçekleşebilmektedir (Duman,2018:17). Komüniteryen yaklaşıma göre egemenlik hakkı sadece devletin kendisine aittir. Bu yaklaşımda, bireylerin özerk birer varlık olmadığı ve kimliklerinin toplumun bir üyesi olarak kazanıldığı iddia edilmektedir. Komüniteryen yaklaşım, uluslararası politikada müdahale edilmemesi esasını benimsemiş ve uluslararası toplumda düzene önem vermiştir (Bakan,2002:439).
- *Kozmopolitan Yaklaşım:* Uluslararası ilişkilerdeki birtakım gelişmeler, devletlerin iç politikalarında yeni bir döneme girilmesini sağlamıştır. Öncelikle devletler, ekonomik olarak birbirine bağımlı hale gelmiştir.

Sonrasında IMF, BM gibi kurumlar ve hayata geçirilen uluslararası anlaşmalar, dünya ekonomisi adına büyük önem arz etmiştir. Nihayetinde; uluslararası hukukun gelişimi ve bazı devletler üstü yapıların oluşumu, dünya üzerindeki kaynak ve gelirlerin küresel dağılımına büyük destek sağlamıştır. Kozmopolitan Yaklaşım, egemenliğe saygı ve müdahale etmeme normlarının adalet kavramının üstüne çıkmasını reddetmiştir. Bu yaklaşıma göre devletler, ne kendi sınırları içinde kapalı ne de kendine yeten birer oluşumdur. Ayrıca moral ve siyasal meşruiyetin kaynağını da birey sağlamaktadır (Duman,2018:17). Bu yaklaşım Komüniteryen görüşü tamamıyla reddetmekte ve evrensel bir düzen öne sürmektedir. Doğal olarak evrensel insan hakları da devletin egemenliği kavramını ziyadesiyle aşmaktadır. Kozmopolitan Yaklaşımın evrensel bakış açısına göre; bireyler özerk birer ahlâkî varlık olup, insan haklarına sahip olmaları gerekmektedir. Bu nedenle hak ve bireyin birbirinden ayrılması da mümkün değildir (Bakan,2002:439).

Uluslararası ilişkiler teorisyenleri ağırlıklı olarak inceledikleri konu, olay ve olgularda; değer yargılarını yansıtmayan objektif açıklama ve anlama yolunu seçerek, pozitivist yaklaşım sergilediklerini ifade etmektedirler. Sosyal Bilimlerin taşıdığı bu objektif olma kaygısı, Normatif teorinin uluslararası ilişkilerdeki yerinin göz ardı edilmesine neden olmuştur (Bakan,2002:428). Sosyal Bilimlerdeki Pozitivist yaklaşımın genel kabulü, uluslararası ilişkilerde Klasik Realist teorinin hâkimiyeti, kültürel rölâtivizm ve Soğuk Savaş şartları, Normatif teorinin Soğuk Savaş sonrasına kadar gelişmemesinin başlıca sebepleri arasında belirtilmektedir. Sosyal Bilimlerin diğer alanlarına benzer şekilde uluslararası ilişkiler alanında da pozitivist yaklaşımın esas alınması, uluslararası sorun ve olaylarda etik hususların göz ardı edilebilmesine yol açmıştır. Bu durum ise, bilimsel bilginin değer yargısız olması hususunun yeniden tartışılmasını başlatmıştır. Pozitivizmin bile özünde normatif içeriğe sahip olduğu ileri sürülmüştür. Bu kapsamda cereyan eden tartışmalar çerçevesinde Neufeld; değer yargısız ve objektif söylemlerine karşın Pozitivizmin, açık ve gizli değer yargılamalarıyla normatif ve ideolojik önermeler barındırdığını ifade etmiştir. Nitekim Neufeld'e göre uluslararası ilişkilerde inceledikleri araştırma konusunda kullanmak üzere bir teoriyi seçmek zorunda kalan Pozitivist araştırmacılar "konunun seçiminde de kişisel değer yargılarının etkisi altında kalabilmektedirler". Frost'un da ifade ettiği üzere: "Uluslararası ilişkiler akademisyenleri, normatif tavırlar almak zorundadırlar". Ancak akademisyenlerin taşıdıkları hâlihazırdaki bakış açılarında bile mevcut olan bu normatif değerler, bilimsel objektiflik mazeretiyle saklı tutulmaya çalışılmaktadır (Bakan,2002:429-430).

Normatif teorinin gelişimini etkileyen bir başka husus da kültürel rölâtivizm kavramı olmuştur. Rölâtivizm kapsamında inançlar, değer yargıları ve âdetler belirli bir kültüre ya da sosyal ve tarihsel duruma bağımlıdır. Dünyada çoğulculuk hâkim olup, üzerinde tümünden anlaşılan bir değerler bütünü yerine çeşitli değer yargılarının varlığı söz konusudur. Bunlara örnek olarak; din tabanlı ahlâkî inanç sistemleri veya bunlara tamamen zıt laik ahlâkî inanç sistemleri verilebilmektedir. Mantıken bu sistemlerden hangisinin en doğru olduğunun belirlenmesi imkânsızdır. Çünkü doğru bir değerlendirme

için ihtiyaç duyulan evrensel ölçütler bütünü bulunmamaktadır. Bu durum, rölâtivizmin çoğunlukla kabul görmesini sağlamıştır. Bu koşullar altında farklı kültürler birbirleriyle iletişim kurup ortak bir anlayış yaratabilir mi? Yoksa, bütünüyle kültürel rölâtivizmin esiri mi olmak gerekmektedir? Bu konuda Antropolog Geertz kültüre olan bakışını şu şekilde açıklamıştır: “İnsanlığın varoluş eksikliklerinin giderilmesi sorununa bir toplumun verdiği cevaptır; ve her kültür aynı sorunsala farklı bir cevap üretmektedir.” (Bakan,2002:437).

Normatif teorinin uzun yıllar boyunca kabul görmemesinde son etken olarak Soğuk Savaş sisteminin yapısının ve dinamiklerinin de önemli bir paya sahip olduğunu söylemek mümkündür. İki-kutuplu güçler dengesi sisteminde devam etmiş olan Soğuk Savaş yılları boyunca etkin olan Doğu ve Batı arasındaki ideolojik fikir ayrılığı ve nükleer silâhlana yarış, normatif taleplerin yaşam bulmasını imkânsız ve hatta anlamsız hale getirmiştir (Bakan,2002:437).

Bütün uluslararası ilişkiler teorileri, açık bir şekilde kabul etmeseler de normatif varsayımlar yapmaktadır. Dahası bu varsayımlar, belirli değer kavramlarına ve ahlaki başlangıç noktalarına dayanmaktadır (Erskine,2013:39). Normatif teoriye ilişkin temel kavramlar, dünya siyasetindeki aktörlerin ahlaki unsurlarıdır. Ahlaki unsurlar, muhtemel eylemler ve sonuçları üzerinde değerlendirme yapılabilme kapasiteleriyle tanımlanır ve müzakere temelinde hareket eder. Normatif teorisyenlere göre küresel etik alan ve onun içinde yaşayan çeşitli aktörler, ahlaki sorumluluk kapsamındaki suçlamalara karşı bağışık değildir. Ahlâkî etkenlere ilişkin gizli varsayımlar, uluslararası ilişkiler içerisinde bir dizi farklı teorik yaklaşımla ortaklaşa düzenlenmektedir. Normatif kuramının uluslararası siyasetin etik boyutuna olan ilgisi, içinde yaşadığımız dünyayı anlamak ve değerlendirmek için yeni olasılıklar doğurmaktadır (Erskine,2013:51).

Frost’un da ifade ettiği üzere bugünün uluslararası politikalarında yer alan tüm normatif sorunlar; doğrudan veya dolaylı olarak devlet, devletlerarası ilişkiler ve bireylerin vatandaş olarak devletle arasındaki konularla ilişkilidir. Normatif teorisyenler tarafından yanıt aranan klasik sorular şu şekilde sıralanmaktadır: Devletlerin egemenliği insan haklarından hangi durumlarda daha fazla önemlidir? Adalet ve insan haklarının korumasındaki sorumluluklarımız nelerdir? İnsanî müdahalelerin sınırları nerede başlar ve müdahaleler kapsamında bir devletin egemenliği çiğnenebilir mi? Mültecilere davranış şekli ne olmalıdır? Dünyadaki sınırlı kaynakların adil paylaşımı nasıl yapılmalıdır? Meşru savaşlar hangileridir? Dünyadaki tüm milletlerin kendi geleceklerini belirleme hakkı olmalı mıdır? Çevre sorunları hangi durumlarda tüm dünyayı ilgilendirir? Küresel çevre sorunlarında sorumluluk kimdedir ve bu meselelerde çözüme esas maddi imkanlar kimler tarafından temin edilmelidir? Küresel çevre sorunlarında çözüm ve çevrenin korunması adına ne tür etik organizasyonlara ihtiyaç duyulmaktadır? vb. Cevap bekleyen yukarıda arz edilmiş sorulara daha nicelerini eklemek olasıdır. Ancak Frost’un da ifade ettiği gibi, “Bu soruları cevaplayacak kolay yanıtlar yoktur ve Normatif teori ile uğraşmak karmaşık, zorlu, ve pratik açıdan oldukça önemlidir”. Normatif teoride esas konuyu; bireylerin beraber yaşadıkları aile, sivil toplum, dini kurumlar, devlet ve egemen devletler sistemi gibi sosyal yapılarla bireylerin sahip olduğu değer algıları arasında kurulan ilişkinin nasıl

oluşturulmasının incelenmesi teşkil etmektedir. Ayrıca Normatif teori, adalet, eşitlik, hürriyet, devlet egemenliği, demokrasi ve savaş gibi normatif değerlerin yukarıdaki sosyal kurumlarla olan ilişkilerini incelemeyi de kendine sorun alanı olarak kabul etmektedir (Bakan,2002:438).

Normatif Teori, konsept olarak Komüniteryen ve Kozmopolitan olmak üzere iki farklı kategorik yaklaşıma ayrılmaktadır. Felsefi kaynakların da kullanıldığı bu uluslararası ilişkiler yaklaşımlarında etik kabullenimler sergilenmektedir. Normatif uluslararası ilişkiler teorisi, küresel alanda tüm aktörler arasındaki ilişkilerin etik boyutunu ele almakta ve bu alanda çalışan teorisyenler “normatif” değerlerle ilgilenmektedir (Erskine,2013:37).

Normatif kuramının merkezine aldığı değerleri şu şekilde özetlemek mümkündür:

- Dünya siyaseti için normlar önem arz etmektedir.
- Değerler, normlar kapsamındaki sorunları etkilemektedir.
- Küresel dünyanın ahlaki değerleri ve dolayısıyla ahlaki sorumlulukları normatif kuram için önemlidir.

Normlar, şaşırtıcı bir şekilde uluslararası ilişkiler teorilerinin merkezindedir. Normatif kuramcıların odaklandıkları normlar, belirli durumlarda aktörlerin ne yapması veya ne yapmaması gerektiği ile ilgilidir. Gerekli olan, izin verilen veya yasaklanan hususların genelde ahlaki değerlere sahip oldukları anlaşılmaktadır. Uluslararası ahlaki normlar, yaşanan anlaşmazlıklarda evrensel yakınlaşma ve uzlaşmayı önermektedir. Normatif kuram, ahlakın önemi üzerinde durmakta ve aslında çalışmanın konusu olan etik soruları incelemektedir (Erskine,2013:46).

Bireylerden müteşekkil devlet ve devletlerden oluşan bugünün egemen devletler düzeni de, vatandaşlar gibi bazı normatif değer ve seçimlerle işlemektedir. Hangi değerlerin üstün tutulduğuna bağlı olarak normatif tercihler yapılmaktadır. Bu durumda bireyler devletleri, devletler de dünya düzenini oluştururken taşımış oldukları normatif tercih ve değer yargıları üzerinden düzen şekil almaktadır. Uluslararası ilişkiler disiplininde normatif meselelerin incelenmesinde normatif teorilere esas teşkil eden iki ana yaklaşımdan biri olan Komüniteryen yaklaşımda; devleti meydana getiren halkın birer üyesi olan birey, devlet egemenliğinin kaynağıdır. Kısacası bu yaklaşımı savunanlar, egemenliğin kayıtsız şartsız devlete ait olduğunu iddia etmektedir. Bu görüşe muhalif olarak Kozmopolitan yaklaşımı kabul edenler ise, Komüniteryen yaklaşımı bütünüyle reddederek küresel bir düzen önermekte ve ifade edilen evrensel insan haklarının devletin egemenliğinin üzerinde olduğunu savunmaktadır (Bakan,2002:439).

Uluslararası politikada müdahale etmeme kuralını tercih eden Komüniteryen yaklaşım, uluslararası ilişkilerde düzenin önemine atıfta bulunurken; Kozmopolitan yaklaşım, bir devletin dâhili işlerine müdahalenin bazı şartlar oluşması durumunda uygun görülebileceğini ifade etmektedir. Bahse konu şartların en önemlisi olarak, ülkedeki insan hakları ve sosyal adaletin korunmasının gerekliliği belirtilmektedir. Adaletin tesisinde: “Kozmopolitanlar tarafından eşitlik bireysel açıdan ele alınmakta ve adaletin bütün

dünyada tesisi için sosyal kurumların aracı olmasına ihtiyaç duyulduğuna vurgu yapılmaktadır.” Diğer taraftan Komüniteryenler ise, adaletin paylaşımına yönelik, “Bireylerin varoluşlarının temelini sosyal kurumların attığı, bu sebeple beklenen adaletin ancak sınırlı bir toplum için geçerli olabileceği, bu iddia ve taleplerin küresleştirilemeyeceği”ni (Hoffman, 1994:36) ifade etmektedirler.

Tarihi süreçte Post-pozitivist teorilerdeki gelişimin, Normatif teorinin layık olduğu konuma ulaşmasında yolu açan etkiyi yarattığı da iddia edilmektedir. Post-pozitivist teorilerin kapsamında; feminist, sosyal yapılanma, eleştirel, post-yapısalcılık ve post-modern yaklaşımlar bulunmaktadır. Bahse konu post-pozitivist yaklaşımların Normatif teori için önemi, Post-pozitivist teorilerin sosyal gerçekliğin tesisindeki normlara verdiği kıymet ve meydana getirilen sosyal düzende değer yargılarının bulunması zorunluluğuna yapılan vurgudur. Frost’a göre, hâlen post-pozitivistler bile “Bu şartlarda normatif açıdan ne yapılmalıdır?” sorusunu inceleme konusu yaparak doğrudan cevap vermeye tereddüt etmekteydiler (Frost,1998:120-129). Çünkü, uluslararası ilişkiler teorisyenleri halihazırda bile olgu/değer farkını esas alan açıklayıcı pozitivist yaklaşımın engellemeleriyle karşı karşıya kalmaktadırlar.

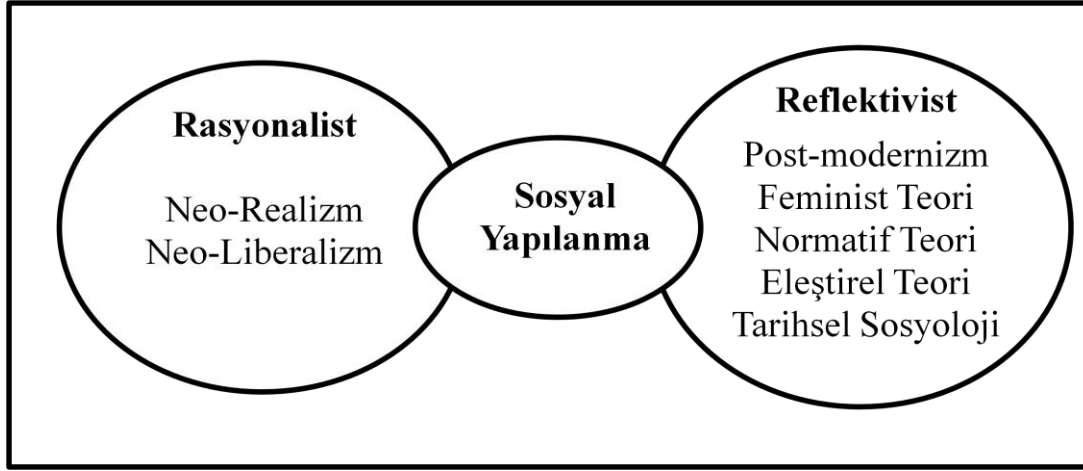
1960 ve 1970’lerde dünya siyasetinde yer alan uluslararası sorunlara yönelmede yaşanan zorlu etik ikilem, bu pratik sorunlara odaklanmak için bir grup filozofu motive etmiştir. Nükleer caydırıcılık, Soğuk Savaş politikası, 1967’deki Altı Gün Savaşı ve Vietnam Savaşı (1959-75) düşünürlerin dikkatlerini ahlaki yöne çekmeyi başarmıştır. Şiddet kullanımını içeren (nükleer saldırı dâhil) tehditlere ahlaki olarak izin verilip verilmeyeceği sorgulanmış ve son çare olarak zor kullanmanın haklı görüldüğü durumlarda güç kullanımının nasıl olması gerektiği incelenmiştir. Bu süreçte; adil savaş geleneği olarak bilinen bir düşünce, felsefi “yeniden uyanış” yaşamıştır (Erskine,2013:39).

Normatif teorinin gelişiminde İngiliz teorisyenlerinin payı büyüktür. İngiliz Okulu’nun eksikliklerine bir tepki olarak gelişen Normatif teori “Nasıl” sorusuna yanıt aramaktadır. Normatif teori, İngiliz Okulu’nun uluslararası toplumda hakim olan normatif değerlerini sorgulamış ve alternatif konsept yaratma adına dünya ilişkilerinin merkezinde istekler yerine adaletin konduğu bir dünya düzeni oluşturmayı hedeflemiştir (Cochran,2012:11).

1990’lardan itibaren normatif yaklaşım gelişme göstermiştir. Dewey ve Laski gibi Pluralistler, 2’nci Dünya Savaşı sonrasındaki dünya politikalarına adalet ve moral değerlerini içeren kavramları dâhil etmişlerdir. 1980-1990 arasında normatif yaklaşımın yeniden doğuşunu sağlayan bu gelişmeler sonrasında 21’nci yüzyıl, uluslararası ilişkilerdeki metodolojilerin yeniden gözden geçirilmesini dikte etmektedir (Cochran,2012:8).

Smith’in uluslararası ilişkiler teorilerindeki yeni gelişmeleri inceleyen bir makalesinde, 1990 sonlarındaki uluslararası ilişkiler teorilerinin genel bir şeması çizilmiştir. Smith tarafından öngörülen yapı Tablo 1’de sunulmuş olup, Normatif yaklaşım burada Reflektivist teoriler grubu içinde tanımlanmıştır (Smith, 2001,228).

Tablo 1. 1990'ların Sonlarındaki Uluslararası İlişkiler Teorilerinin Genel Şeması

Kaynak: Smith (2001:228).

Uluslararası ilişkiler içinde ayrı bir çalışma alanı olarak Normatif yaklaşım, başlangıçta hem savaş hem de küresel eşitsizliği kuşatan sorunlar tarafından harekete geçirilmiştir. Bu alanda birçok sorun ele alınmış ve bunlar arasında ilk sırayı küresel ısınma ve insani müdahale gibi temalar oluşturmuştur. Dahası, “Teröre Karşı Savaş” olarak adlandırılan sözler, savaş etiğine olan ilgiyi yeniden canlandırmış ve işkence etiği, silahlı çatışmalarda devlet dışı aktörlerin statüsü, önleyici güç de dâhil olmak üzere yeni çalışma konuları getirilmiştir. Normatif yaklaşım, çoğu kez uluslararası ilişkiler disiplininin çevresinde yer almasına rağmen, bu kavramın ele aldığı meseleler uluslararası siyasetin tam kalbinde kararlı bir biçimde yer almaktadır (Erskine,2013:54). Hem devlet hem de devlet dışı oyunculardan oluşan dünyada insanlar arasındaki ilişki ağlarının ve hukukun üstünlüğünün ortaya çıkışı olarak tanımlanan küresel sivil toplum, hâlihazırda devam eden bir projedir. Bu projenin paydaşları arasında en önemli rolü de uluslararası örgütler üstlenmektedir (Viotti ve Kauppi,2014:262).

Günümüzün güvenlik ortamına ilişkin konu alanlarındaki genişlemenin, her geçen gün artmakta olan karşılıklı bağımlılığın ve küresel sahnede rol alan katılımcılardaki çeşitliliğin etkisiyle şekillenen güvenliğin kavramsallaştırılması çalışmalarında, yeni bir başlık olarak insani güvenlik konusu da incelenmekte ve referans olarak insan ele alınmaktadır. Bireylerin korunması sorumluluğunda sadece devletlerin değil, uluslararası toplumun da rolü vurgulanmaktadır. İnsan güvenliği kavramı, hem normatif anlamda bir dönüşümü ifade etmekte, hem de devletlerin kriz dönemlerinde sergilediği politik uygulamaları sorgular niteliktedir (Küçüksolak, 2016:151).

Geleceğin güvenlik stratejilerindeki merkezi olgunun, devletlerden insanlara doğru geçiş yapması kaçınılmazın ifadesidir. İnsani güvenlik gereksinimlerini merkeze alan güvenlik politikasının tüm dünyada kabul görüp uygulanmaya başlanması ise, ancak siyasi iradelerin buna hazır olması ile mümkün görünmektedir (Ovalı,2006:5). Güvenlik kavramını metalaştırıcı anlamda ele alan geleneksel güvenlik yaklaşımı, güvenliğin psikolojik bir olgu olduğu gerçeğini inkâr etmiştir. Bu yaklaşımla güvenlik çalışmalarındaki insan güvenliği kavramı sistem dışına atılmış ve ihmal edilmiştir. Ancak Soğuk Savaş sonrası yaşanan devlet merkezli çatışma ve savaşlar, etnik çatışmalara

dönüşmüş ve analiz biriminde toplum ve bireyi tekrar ön plana çıkartmıştır (Ergül, 2011:4).

İnsan güvenliği olgusu uhdesinde sahip olduğu açıklayıcı ve normatif yapısıyla, insanlığın karşılaştığı tüm tehditlerin ortadan kaldırılmasında güçlü duruş sergileyebilecek niteliktedir. Bu kapsamda insani güvenliği sağlayanların ulusal sınırların ötesinde sorumluluklar üstlenmesi gerekmektedir. Nitekim bu durum devletlerin belirli norm ve değerler etrafında birleşmelerini ve milli önceliklerini bu doğrultuda yeniden şekillendirmelerini zorunlu kılmaktadır. Çünkü insan güvenliği, güvenliğin referans nesnesini insan kabul etmekte, insana yönelik tehditleri ön plana almakta ve güvenlik çalışmalarında devleti temel referans alanlara da meydan okumaktadır. Ayrıca güvenliğin tesisinde sivil toplum kuruluşları ve uluslararası örgütleri de dâhil ederek, devletin bu alandaki egemenliğini sona erdirmeye çabasıdadır (Ovalı,2006:7-12).

Günümüzde devletlerin halkını koruma sorumluluğu öne çıkarken, güvenlik konularında referans nesnesi olarak da insan esas alınmaktadır. Normatif bakış açısıyla güvenlik anlayışındaki bu dönüşüm olumlu karşılanmakla birlikte, krizdeki uygulamalarında yaşanan yetersizlikleri (Suriye iç savaşıyla da yansıdığı üzere) uhdesinde barındırması sebebiyle tartışılmaya devam edeceği izlenimini vermektedir (Küçüksolak,2016:154). İnsani güvenliğin uluslararası norm haline dönüşmesinin kabulü ile devletler ve uluslararası örgütlere “Kolektif Sorumluluk” ilkesini hayata geçirme zorunluluğu getirilmiştir. Bu durum, devletler ve uluslararası örgütlerin sorumluluk sahasının genişlemesini sağlamıştır. İnsana odaklanan güvenlik yaklaşımı, hem normatif hem de siyasi bir tercih olup, bu kavramın yaşam bulması ancak bu konuda çaba sergileyecek irade ile mümkündür (Ovalı, 2006:15-16). Günümüz güvenlik yaklaşımlarında ise; toplumsal, kültürel, ekonomik, ekolojik ve biyolojik güvenlik, özünde insan güvenliğini havi bir norm olarak küresel dünyadaki yerini almıştır (Ergül,2011:7).

BU SAYFA BOŞ BIRAKILMIŞTIR

BÖLÜM 2: JEOSTRATEJİK ÖNEMİ GEREĞİNCE KIBRIS'IN STATÜSÜ'NÜN İNCELENMESİ

2.1. Jeopolitik Teoriler Kapsamında Doğu Akdeniz'in Değerlendirilmesi

Mackinder tarafından popüler hale getirilmiş olan Jeopolitik, basit anlamda coğrafyanın siyaset üzerindeki etkisi olarak ifade edilmektedir (Viotti ve Kauppi, 2014:106). Jeostrateji ise, coğrafi hususların stratejik bakışla değerlendirilerek bulgulara ulaştırılması, politik menfaatlerin stratejik idaresi ve coğrafi duruma dayandırarak strateji oluşturulması sanatıdır. Jeopolitik ve alt elemanı olan jeostratejinin görevi, politika ya da strateji geliştirmekten ziyade öncelikli olarak teorisyen ve stratejistlere veri sunmaktır (Akdeniz,2003:82).

Coğrafi isminin etimolojisinin açıkladığı gibi dünyanın merkezini ve birçok ticaret yolunun buluşup kesiştiği yeri anlatan Akdeniz, antik çağlardan modern zamanlara kadar ticaret yollarının hâkimiyetine yönelik birçok savaşa tanıklık etmiştir (Faustmann vd.,2012:7). Dünya'nın en verimli topraklarına sahip olan Mısır, Mezopotamya ve Anadolu, tarih boyunca medeniyetlerin ilk hedefi olmuş ve hâkimiyet altına alınmak istenmiştir. Nihai hedef, kara ve deniz üzerinden yürütülen dünya ticaretinin kontrol altına alabilmesidir. Tarihin her döneminde yürütülen bu mücadele, Dünya'nın en önemli ve kalabalık merkezlerinden biri olarak Doğu Akdeniz'i ön plana çıkarmıştır (Kaya'dan aktaran Yayıncı,2012:3). Ümit Burnu'ndan geçen Avrupa-Uzakdoğu yolunu 7000 mil kısaltan Süveyş Kanalı'na ve Kıbrıs gibi stratejik bir adaya sahip olan Doğu Akdeniz, dünyanın ticari kavşak noktasında bulunması ve Ortadoğu Ülkelerinin kıyılarını barındırmasıyla tarih boyunca daima jeostratejik önemi olan bir bölge olmuştur (Yıldız,2009:53).

Doğu Akdeniz, tarihin her döneminde zengin doğal kaynaklara sahip olmuş ve Doğu-Batı arasındaki ticaretin ilk ve yoğun yapıldığı coğrafya olarak tanınmıştır. Birbirine bağlı deniz ve kara yollarını ifade eden Doğu Akdeniz, denizden veya karadan yakın çevresinde barındırdığı doğal kaynakların zenginliği ve coğrafi konumuyla geçmişte olduğu gibi bugün de jeostratejik önemini korumaya devam etmektedir. Tarih ve coğrafyanın en yoğun etkileşimde olduğu alan olan Akdeniz, birçok uygarlığın kurulduğu ve battığı bir coğrafya olarak bugünkü dünya medeniyetinin oluşmasında bir köprü rolü üstlenmiştir (Apatay,2012:18-32).

Amiral Artur W. Radfort Soğuk Savaş döneminde yaptığı açıklamada Akdeniz coğrafyasının önemini şu sözlerle ifade etmiştir:

Akdeniz coğrafyası; hür dünya için politik ve ekonomik önem açısından tahminlerin çok üstünde değerlidir. Bunun birinci nedeni sahip olduğu zengin petrol yatakları ile Avrupa'nın ihtiyacının büyük bir kısmını karşılamakta olması, bölgenin elden çıkmasının feci sonuçlar doğurabilecek olmasıdır. İkinci nedeni Doğu ve Batı arasındaki deniz ulaştırma yollarının odak noktasında olmasıdır. Ve nihayet üçüncü neden olarak da Sovyetler Birliği'nin tampon devletlere sahip olamadığı yegâne bölge olmasıdır (Apatay,2012:24).

Bölge, enerji koridoru olmasının yanı sıra yeni keşfi yapılan hidrokarbon rezervleriyle de jeopolitik hakimiyet teorilerinde önemli bir yer işgal etmektedir. Üç kıtanın merkezinde yer alan Doğu Akdeniz; ticari ulaşım hatlarını uhdesinde barındırması nedeniyle tarih

sahnesinde birçok kez farklı güçlerce hâkimiyet altına almak istenmiştir. Coğrafi literatürde “Sıklet Merkezi” tanımlaması yapılan “Merkezi Coğrafya”nın ortasında yer alan Doğu Akdeniz, deniz ulaştırmasındaki kilit rolü dışında Ortadoğu petrolünün Batı’ya intikalinde hayati bir enerji ulaşım hattı görevini icra etmektedir. Son dönemde deniz yetki alanlarında keşfi yapılan deniz dibi hidrokarbon enerji rezervleri, coğrafyanın jeopolitik önemini büyük oranda artırmıştır. Bölge, büyük güç olma hedefli devletlerin ilgi alanı haline gelerek egemenlik mücadelelerine tanıklık etmiştir (Ceylan,2018:36). Doğu Akdeniz’in mevcut konumu, bölgenin jeopolitik teoriler açısından değerlendirilmesini zorunlu hale getirmiş, müteakip kısımlarda bu hususlara yer verilmiştir.

2.1.1. Deniz Hakimiyet Teorisi (Amiral Alfred T. Mahan, 1840 - 1914)

Alfred Thayer Mahan, 1890 tarihli “Influence of Sea Power upon History (Deniz Gücünün Tarihe Olan Etkisi)” adlı kitabında dünyaya hâkim olabilme adına denizlere egemen olunması zorunluluğunu ortaya koymuştur. Mahan’ın “Deniz Hakimiyet Teorisi”, söz konusu kitabın giriş bölümünde yer alan “Elements of Sea Power (Deniz Gücünün Unsurları)” başlıklı bölümünde belirttiği devletin deniz gücünün oluşum şartları ile literatüre dâhil olmuştur (Tezkan ve Taşar,2013:99). Amerikan Amirali Mahan, “Denizlere hâkim olan bir devlet, dünyaya hâkim olur” görüşünü ileri sürmüştür. Mahan’a göre, büyük güçlerin yaptığı savaşlarda kesin sonuç denizlerde alınabilmekte ve ABD’nin ana karadan uzakta savaştacak deniz politikalarını hayata geçirmesi gerekmektedir (Akdeniz,2003:83).

Deniz gücünün kuvveti ve etkisi daha önceki dönemlerde de devletler tarafından fark edilmiş ve denizel alanlara hâkim olunması için çaba gösterilmiştir. Ancak sistematik olarak ifade edilmesi ve kabul görmesi sebebiyle Mahan, bu teorisinin fikir babası sayılmaktadır. Mahan’ın bu eseri belli bir jeolojik özellik üzerinden geliştirilmiş olan ilk teori olması sebebiyle ilk jeopolitik teori olarak kabul edilmektedir. Doğu Akdeniz, sahip olduğu jeopolitik konuma ve Mahan’ın öncülüğünü yapmış olduğu Deniz Hakimiyet teorisine göre sahip olunması büyük önem arz eden bir bölgeyi ifade etmektedir. Bu teoride; stratejik deniz yollarını kontrol eden, denizleri de kontrol eder, dolayısıyla dünyayı kontrol eder savı mevcuttur. Genel olarak Mahan’ın teorisi incelendiğinde ön planda İngiliz-ABD rekabeti bulunmakta olsa da temelini petrol yarışının oluşturduğunu söylemek mümkündür. Deniz Hâkimiyet teorisinin ortaya çıkışı, ABD’ye ait Standard Oil ile İngiltere’ye ait Royal Dutch şirketlerinin enerji egemenlik alanlarını kendi lehlerine genişletmeye çalıştıkları ve bu doğrultuda çeşitli çatışmaların yaşandığı döneme denk gelmektedir (Çakır,2011:16).

Üç kıtanın birleşim noktasında bulunan Doğu Akdeniz, Süveyş Kanalı’nın kritik koridor rolünde oluşu, Kıbrıs’ın bölge egemenliği adına etkin konumu, Ortadoğu ve Hazar Denizi’ne doğrudan erişim imkânı ve yeni keşfi yapılan deniz altındaki doğalgaz kaynaklarıyla tüm devletlerin stratejik enerji politikalarında ilk sırayı almaktadır. Eski çağlardan bugüne değişim gösteren tek olgu, taşınan yükün baharattan doğal kaynaklara dönüşümüdür. Kısacası Doğu Akdeniz, tarihte her zaman kontrolü sağlanması gereken bir coğrafya olarak irdelenmiştir (Ceylan,2018:37).

Güven ve istikrarın hâkim olmadığı, Arap-İsrail çarpışmalarının yaşandığı, Kuzey Afrika'dan AB ülkelerine doğru göçmen trafiğinin olduğu, uyuşturucu ve insan ticareti ile terör suçlarının yoğun icra edildiği bu coğrafya stratejik konumuna istinaden ABD, AB, Çin ve Rusya'nın hakimiyet kurmak istediği bir bölgedir. Birinci ve İkinci Dünya Savaşları'nda stratejik önemini ispatlamış olan Akdeniz'in kritik özellikleri arasında; uzun kıyıları ve donanma gemilerinin gizlenmesine olanak veren sahil yapısı, askeri maksatlı kullanılabilen körfez ve limanları, Kıbrıs vasıtasıyla Ortadoğu ve Afrika'ya yapılacak askeri hareketler için ileri üs ve sıçrama noktası olabilmesi ile Süveyş Kanalı ve Kıbrıs gibi hayati önemdeki düğüm noktalarına sahip olması sayılmaktadır. Dünya enerji naklinde toplanma ve dağıtımın yapıldığı ara istasyon özelliği, Ortadoğu'ya yakın konumu, askeri ve ticari çıkarların kesişim noktasında bulunması, Akdeniz'in stratejik değerinin daima korunmasını sağlamaktadır. Başta Akdeniz'e kıyısı olan NATO üyesi ülkeler olmak üzere ani müdahale gerektiren harekâtlarda devletlerin sağlayacakları askeri destek ve lojistikte coğrafyanın kullanım kolaylığı, olası kara savaşlarında altyapı ve lojistik destek imkânı, NATO harekâtlarında kriz merkezleri arasında seri, etkin ve emniyetli ulaşımın tesisi gibi konularda bölge ciddi önem arz etmektedir. Nitekim bölge, çeşitli kriz bölgelerini ihtiva etmesi, kimi coğrafyalarında süregelen güvensiz ve istikrarsız siyaset ortamı, kitle imha silahları ve silahlanma konusundaki yoğun talep ortamına ilaveten ekonomik ve askeri trafiğinin yoğunluğu sayesinde her an büyük sorunlar çıkarabilecek potansiyeldedir. ABD, İngiltere ve Fransa gibi Batılı ülkeler harp stratejilerini oluştururken, bu coğrafyaya egemen olanın çıkar çatışmalarında ciddi hareket serbestisi elde edeceği, ABD'nin Altıncı Filo gibi etkin unsurlarıyla caydırıcı güç gösterisi yapabileceği, İsrail tarafından Akdeniz'in güvenliğinin tesis edilmeye çalışılacağı, Suriye ve Libya gibi bazı Arap ülkelerindeki Rus askeri varlığına karşı muhtemel harekât yapılmasına uygun ortamın hazırlanabileceği gibi çeşitli olasılıkları göz önünde bulundurmaktadırlar. Bir tarafında okyanusa açılan Cebelitarık Boğazı, diğer tarafında ise Kızıldeniz ve Hint Okyanusu'na bağlanan insan yapımı Süveyş Kanalı'yla Akdeniz, dünya denizleri ve deniz ulaşımı adına Afrika Kıtası'nın by-pass edilerek maliyetlerin düşürülmesine ve güvenliğin artırıldığı bir ortamda intikal sürelerinin azaltılmasına imkân sağlayan bir coğrafyadır. Akdeniz tarihi süreçte birleştirici bir köprü görevi görmüştür. Akdeniz, Ortadoğu enerji kaynaklarını Batı'ya ulaştıran, Hint Okyanusu'ndaki deniz ulaşımının dünyanın birçok noktasıyla buluşmasını sağlayan, Karadeniz'in ekonomik değerlerinin dünyanın birçok yerine intikaline imkan veren, NATO'nun Ortadoğu ve Uzakdoğu'ya mesafesini kısaltan bir deniz alanı olmuştur. (Englehardt'tan aktaran Keser,2012:58-59). Akdeniz'in bu stratejik kontrol gücü, tarih boyunca çıkar çatışmalarının merkezinden uzak kalamamasına sebep olmuştur (Keser,2012:59).

2.1.2. Kara Hakimiyet Teorisi (Mackinder, 1861 - 1947)

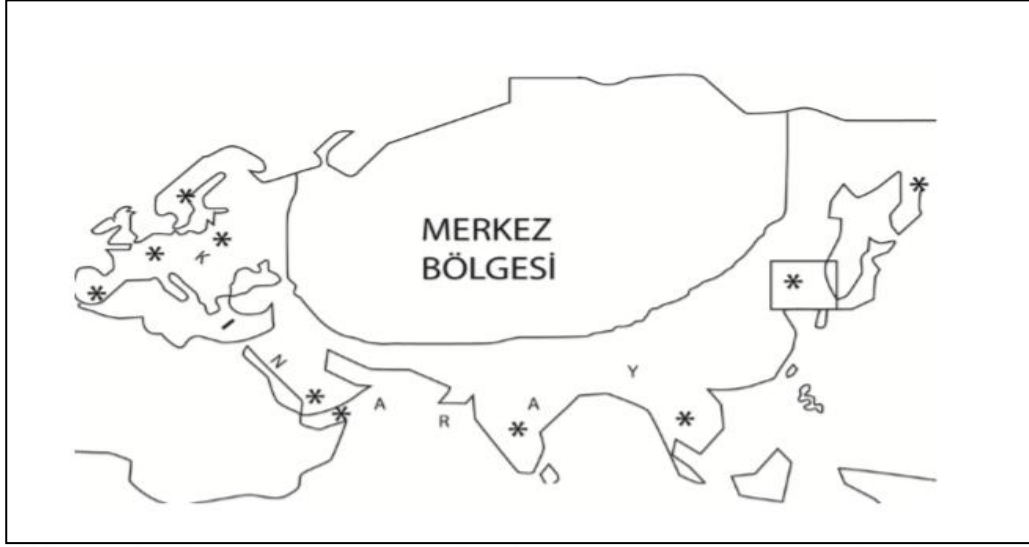
Klasik jeopolitik hakimiyet teorilerinden Kara Hakimiyet Teorisi ilk kez, H.J. Mackinder tarafından 1904 yılında İngiliz Kraliyet Coğrafya Cemiyetine arz edilen "The Geographical Pivot History (Tarihin Coğrafi Mihveri)" isimli sunumda ifade edilmiştir. Dünya siyasetinde geleceğe yönelik hiçbir öngöründe bulunmadan, bölgesel coğrafyaların etkinliğini ifaden eden eser; o yılların Avrupa coğrafyasındaki siyasetin etkisinde

hazırlanmıştır. Mackinder tarafından oluşturulan fikirler, 1930'lara gelindiğinde Alman düşünür Karl Haushofer tarafından geliştirilerek yaygınlaştırılmıştır (Herwig,1999:220). Bu teoride Afrika, Asya ve Avrupa'yı kapsayan coğrafya, dünya adası şeklinde belirtilmiştir. Dünya hakimiyeti genel ifadelerle; "Doğu Avrupa'ya egemen olan, merkez bölgede hâkimiyet sağlar, merkez bölgeye hâkim olan dünya adasına egemen olur, dünya adasına egemen olan ise dünyaya hâkim olur" sistematigi üzerinden açıklanmaktadır. Haushofer bugünün Orta Asya'sını ve Mackinder ise Doğu Avrupa ve Sibirya coğrafyasını "Kalpgah" ismiyle tanımlamaktadır (Tamçelik,2009:333). Kalpgah'ı çevreleyen iki ayrı bölge, "İç Hilal" ve "Dış Hilal" ismiyle anılmaktadır. "İç Hilal" Almanya, Avusturya, Balkanlar, Türkiye, Hindistan ve Çin tarafından oluşturulmakta, "Dış Hilal (Rimland Kuşağı)" ise ABD, Japonya, Avustralya, Afrika ve İngiltere'den meydana gelmektedir (Mackinder,1943:435).

Her iki teoride de Kalpgah, deniz gücüyle ulaşılamayacak coğrafyayı tanımlamaktadır. Kalpgah coğrafyası için Avrasya'nın tanımlanmasının nedeni, jeopolitik mevkisi nedeniyle kara gücünün hâkim olabilmesi ve süper güç olma ihtimali olan ülkeler için yeterli teknik ve zengin imkânlarla sahip olmasıdır. Bu hususların başında sanayi devrimini tamamlamış devletlerin hayati ihtiyacı olan petrol ve doğalgaz gelmektedir. Kara gücü hayati öneme sahip olsa da deniz gücü adına üslerin güvenliği de unutulmamıştır. Kalpgah'a egemen olan ülkenin, öncelikle iç hilalden gerçekleştirebilecek kara kuvvetlerinin taaruzlarına açık olacağı vurgulanmıştır. Bu noktada kara gücünün çıkarma gemileri ya da deniz vasıtalarıyla intikal ettirilme durumunun değerlendirilmeye alındığı anlaşılmaktadır. Kara gücünün tesirine atıf yapan teori, Kalpgah'ın iç hilalden gerçekleştirecek taaruzlar ile fethedilmesini muhtemel kabul etmektedir. İç hilali önemseyen bakış açısı ön plana alındığında Kalpgah'a egemen olacak gücün ilk olarak iç hilali fethetmesi zorunludur. Bu kapsamda bir noktayı geçince dünyaya egemen olacak kara gücünün ilk hedefi Akdeniz olmalıdır olmak zorundadır. Bu nedenle egemenlik bölgesiyle alakalı mücadelede ve intikal hattı üzerinde merkezde yer alan Doğu Akdeniz, coğrafyadaki en önemli bölgedir (Ceylan,2018:38).

Kara Hakimiyet Kavramını geliştiren Mackinder, Rusya'nın nasıl genişleyeceğinden ziyade; İngiltere'nin menfaatleri adına Rusya'nın Dünya Adası'na egemen olması ve bu noktadan denizlere çıkışının engellenmesi adına yaklaşımlar geliştirmiştir (Kılınç,2015:3). Türkiye ve Doğu Akdeniz, Mackinder'in Kara Hakimiyet Teorisine göre coğrafi olarak Merkez Bölge'nin dışında ancak yakın konumda ve İç Kuşağın önem arz eden bir noktasında yer almaktadır (Şekil 1).

Şekil 1. Mackinder'in Kara Hakimiyet Teorisine Göre Türkiye ve Doğu Akdeniz'in Jeopolitik Konumu

Kaynak: Kılınç (2015:7).

Kalpgah'ın kara bölgesinin çevresi deniz ulaşım hatları ile çevrilidir. Çevresel deniz ulaştırma hatları ile Avrasya kıtasının Kalpgahı arasında Türkiye, İran, Afganistan, Çin, Tibet, Doğu Sibirya, Arabistan, Hindistan ve Burma-Siam yarımadalarını içine alan tampon bölge ismiyle ayrı bir alan bulunmaktadır. Avrasya Kalpgahı'nın güvenliği adına Tampon bölgede yer alan ülkeler kritik önemi haizdir. Bu yaklaşımda kenar kuşağı birbirine bağlayan çevresel deniz otobanı Akdeniz'dir (Gray,2015:877-888). Bölgedeki ülkelerin karşılaşacağı siyasi krizler, güç dengesindeki değişimler ve zayıf ülkelerin oluşumu, Kalpgah için büyük tehlike yaratacaktır. Bu kapsamda kenar kuşağın ortasında yer alan ve tampon bölge devletleriyle temasta olan Doğu Akdeniz, kenar kuşağın büyük kısmına egemen olma potansiyeliyle çok kritik değere sahiptir.

Mackinder, merkez bölgesini çevreleyen iç hilalde bulunan Türkiye'nin jeopolitik ve jeostratejik mevkiisi nedeniyle dünyaya egemen olmak isteyen her devletin hedefinde olacağını iddia etmektedir. Tarihi süreçte Türkiye, Avrasya coğrafyasında gerçekleşen tüm işgal ve genişleme faaliyetlerinde önem arz eden bir konumda olmuş, Birinci Dünya Savaşı'nda savaşa katılan tüm devletler için hedef teşkil ederken, İkinci Dünya Savaşı'nda toprakları üzerinde büyük görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Yeni dünya düzeninin konuşulduğu günümüzde Türkiye, her gündemin içerisinde yer almaktadır (Akdeniz,2003:83). Doğal olarak Türkiye'yi güneyden çevreleyen Doğu Akdeniz de tüm jeopolitik ve jeostratejik planların gölgesinde iç kenar kuşak denizi olarak coğrafyadaki önemini korumaya devam etmektedir.

2.1.3. Kenar Kuşak Teorisi (Spykman, 1893 - 1943)

ABD izolasyonizmine karşı görüşte olan Nicholas J. Spykman tarafından üretilen bu teori, Spykman'ın 1942'de Yale Üniversitesi'nde gerçekleştirdiği konferansta ortaya konmuştur. Spykman strateji ve jeopolitik ağırlıklı görüşlerini 1942'de yayınladığı "America's Strategy in World Politics" isimli kitabında kuramsallaştırmıştır. Spykman'ın Kenar Kuşak Teorisi, Mackinder'e ait Kara Hakimiyeti Teorisine birçok kısımda

benzemekle birlikte, gerçekte hakimiyet kurulması istenen coğrafi alanlarda ayrılmaktadır (Gerace,1991:348). Spykman, Mackinder'in teorisine karşı olarak "Kenar Kuşak" teorisini (Rimland) geliştirmiş ve şöyle sistemleştirmiştir; "Kenar Kuşak, merkez bölge ile denizlere kıyısı olan devletler arasındaki ara bölgedir. Buna göre kenar kuşağa (Rimland) egemen olan, Avrasya'ya hâkim olur; Avrasya'ya hâkim olan ise dünyaya hâkim olur" (Akdeniz,2003:83). ABD tarafından yaratılan iç kuşak ittifak çemberi de bu yaklaşımın eseri olarak geliştirilmiştir (NATO, CENTO, SEATO). Diğer teoriyle benzer şekilde bu kuramda da dünya hâkimiyetinin yolu üzerinde Türkiye ve Doğu Akdeniz bulunmaktadır.

Spykman gücün kullanımı ve dengesine önem verirken, güce sahip ülkelerin sınırlarını koruma aşamasında kendisine yakın küçük ülkeleri dışarıdan gerçekleştirecek taarruz ve işgale karşı koruması gerektiğini belirtmiştir. Bu yaklaşıma "tampon devletleri koruma siyaseti" tanımlamasını getirmiştir (Tezkan ve Taşar,2013:142). Spykman, güçlü ülkelerle komşu olan devletlerin birbirlerine sorumluluk yükleyen ittifaklar oluşturmalarını savunurken, bunun sadece taarruzlardan korunmak maksadıyla değil aynı zamanda coğrafyadaki herhangi bir ülkenin tehditkâr seviyede güce kavuşmaması için de zorunlu olduğunu söylemektedir. Bu duruma ise "güç dengesi" siyaseti tanımını getirmiştir. Dünyadaki kara bölgeleri bu kurama göre beş ana adadan meydana gelmekte olup, sırasıyla; Avustralya, Güney Amerika, Afrika, Avrasya ve Kuzey Amerika'dır. Spykman da dünyadaki en önemli bölgeyi Avrasya şeklinde ifade etmiş ve etrafına da aynı oranda kıymet vermiştir (Gray,2015:877).

Amerikalı Amiral Mahan ve Nicholas Spykman'ın jeopolitik teorilerinde belirttiği şekliyle dünya egemenliği ancak denizlere hakim olmakla mümkündür ki Barbaros Hayreddin Paşa bu fikri XV.yüzyılda "Denizlere egemen olan dünyaya egemen olur" ile ifade etmiştir. Bu kapsamda; "Dünya Adası" olarak belirtilen Avrasya'nın çevresindeki kuşakların ele geçirilmesi gerekmektedir (Adalar Kuşağı (Kuzey Afrika ve adalar), Yarımadalar Kuşağı ve Grönland-Amerika Kıtaları-Afrika (Kuzey Afrika hariç)-Avustralya-Pasifik Adaları Kuşağı). Denizlere ve dünyaya egemen olmak için adalar ve yarımadalar kuşağına egemen olmak mutlak şarttır. Bu mücadelede ise güçlü bir ekonomiye ve yüksek bir harp gücüne sahip olmak gereklidir. Yer altı ve yer üstü doğal kaynaklarının çeşitliliği ile Doğu Akdeniz ve Ortadoğu, bu ihtiyacı karşılayabilecek coğrafya olarak güçlü devletlerin hedefi olmuştur. Bölgenin jeostratejik önemi ve ekonomik değerleri coğrafyayı doğal bir mücadele arenasına dönüştürmüştür. İngiliz jeopolitikçi MacKinder tarafından dünya egemenliği, dünyanın Kalpgâhı olan Avrupa Rusyası'nın bulunduğu yerden Londra-Paris-Berlin-Moskova-Omsk-İrkuts-Tokyo ana mihveri ve bu mihverden ayrılmış olan İran-Basra Körfezi'nden Hint Okyanusu'na, Kafkaslara ve İskenderun üzerinden Akdeniz'e, İskandinavya üzerinden Atlas Okyanusu'na açılarak başarılabılır. Bu mihverlerin ikisi Türkiye üzerinden geçmektedir. Jeostratejik ve ekonomik değeri fazla olan Ortadoğu ve Akdeniz için bugünkü ve gelecekteki mücadeleler, dünya egemenliği kapsamında sergilenen hareketin bir kısmı olarak yorumlanmaktadır. Her iki egemenlik teorisinin de birleştiği nokta Akdeniz ve Ortadoğu olup, Akdeniz'de tarih boyunca süregelen mücadelelerin sebebine de esas teşkil etmektedir (Apatay,2012:39-42).

Klasik jeopolitik kuramlardan Kara Hakimiyet Teorisinin önem arz eden Kalpgahın'ın güney kuşağında yer alan Türkiye ve güneyindeki Doğu Akdeniz, Kenar Kuşak Teorisi'nde de önemli bir hat üzerinde bulunmaktadır (Harita 2). Kenar kuşak devletlerinin coğrafi bütünlüğü, etraflarını çevreleyen deniz alanlarının büyüklüğüne ve kara sınırlarının gücüne bağlı kabul edilmektedir. Bu kapsamda Türkiye, dünya politikası ve bölgesel politika ekseninde de önemli devletlerden biridir. Soğuk Savaş sürecinde kanat rolü üstlenen Türkiye, SSCB'nin yıkılması hitamında Balkanlar, Kafkaslar ve Orta Doğu'da devam eden çatışma ortamının merkezinde bir Cephe devleti olmuştur (Kılınç,2015:7). Üç Kıta'nın birleşim mevkiine hâkim konumuyla Türkiye; Dünya Adasındaki kara, hava ve deniz ulaşım hatlarının önemli bölümünü kontrol ekmekte; Balkanlar, Kafkaslar ve Ortadoğu'da süregelen menfaat çatışmalarına müdahale için uygun bir konum sağlamaktadır. Kriz bölgelerine çok kısa sürede müdahale edebilme avantajına sahip, dünya enerji rezervlerinin ve enerji ulaşım hatlarının kontrolünde etkin rolü olan Türkiye, aynı zamanda bölgedeki devam eden veya olası din ve kültür anlaşmazlıklarını da kontrol edebilecek bir konumdadır. Türkiye, coğrafyayı kullanan güçlere siyasi, askeri ve ekonomik kazanımlar sağlama imkânı sunan; müttefik olan güç merkezlerinin etkisini artıran bir devlettir. Balkanlar ve Ortadoğu'dan, Uzakdoğu'ya kadarki bölgelerde yer alan Türk dünyası ile ilişkileri artırabilme potansiyeline sahiptir. Bahse konu avantajlara sahip olan güç merkezi ise Avrasya ve Dünya Adası'nı kontrol edebilecek konuma ulaşabilecektir (Kılınç,2015:7-8). Türkiye, Kıbrıs vasıtasıyla özellikle Doğu Akdeniz'deki deniz ulaşım hatlarına hakim olabilmekte, Orta Doğu ve Hazar Havzası hidrokarbon kaynaklarının iletiminde önemli bir konuma gelmektedir. (Kılınç,2015:14).

Şekil 2. Kenar Kuşak Teorisine Göre Türkiye ve Doğu Akdeniz'in Jeopolitik Konumu

Kaynak: Kılınç (2015:7).

2.1.4. Hava Hakimiyeti Teorisi (Runner)

Amerikan havacısı George T. Runner, “Heartland”ın önemini kaybettiği değerlendirmesinde bulunmuştur. Zira Runner’a göre, havaya egemen olan devlet dünyaya da egemen olacaktır. Hava gücünün yetersiz olması durumunda ise, coğrafi alanların önemi kalmamaktadır (Akdeniz,2003:83). Teknolojideki ilerlemelerin etkisiyle Birinci Dünya Savaşı döneminde hava kuvvetleri etkin konuma gelmiş ve İtalyan Generali Douchet tarafından 1921 yılında “The Command of the Air (Hava Hakimiyeti)” teorisi geliştirilmiştir. Bu yaklaşımın yaygınlaşması ise Alexander P. De Seversky tarafından sağlanmıştır. 1942’de Victory Through Air Power (Hava Gücü Aracılığıyla Zafer) ve 1950’de Air Power: Key to Survival (Hayatta Kalmanın Anahtarı: Hava Gücü) isimli eserlerinin genel kabul görmesiyle hava hâkimiyeti düşüncesi teori olarak yerleşmiştir. Yazarın görüşüne göre kara ve deniz gücünün, hava gücüne bağımlı olduğu kabul edilmiştir (Ural,2009:139). ABD’nin, ilerleyen yıllarda kökeni Hava Hâkimiyet Teorisi’ne dayanan “Yıldız Savaşları” projesini de hayata geçirdiği görülmektedir (Akdeniz,2003:83).

Teknolojideki gelişmeler, deniz, dağ, çöl gibi ülkelerin savunmasında avantaj sağlayan coğrafi özelliklerin etkisini yitirmesine neden olmuştur. Böylece coğrafi şartların etkisindeki silahlı kuvvetlere harekâta esneklik getiren hava kuvveti, aynı zamanda Kalpgah’a egemen olacak gücün dünyaya hâkim olmasını da engelleyebilecektir. Hava kuvvetinin deniz unsurlarınca taşınabilmesi, kara ötesi alanların da tesir altına alınmasına imkan sağlamıştır. Farklı mühimmat yüklenmesi ve yakıt ikmalinin ana karadan uzak adalara yapılan üsler veya uçak gemileri vasıtasıyla yapılabilmesi, deniz alanlarındaki kontrolün önemine katkı sağladığı gibi kritik coğrafyalarda da hava hakimiyetinin tesis edilmesini kolaylaştırmaktadır. Kritik bir jeopolitik konuma sahip olan Doğu Akdeniz; Balkanlar, Kafkaslar ve Ortadoğu’ya yakınlığı hasebiyle bu alanlara havadan müdahale edilebilmesi adına hava gücü için hayati önemi haizdir. Kalpgah’a yakınlığı ve üslerindeki hava gücünün rahatlıkla kenar kuşağa erişebilmesi, coğrafyanın kıymetini artırır değerdedir (Ceylan,2018:36-40).

2.1.5. Hayat Sahası Teorisi (Karl Haushoffer 1864 – 1941)

Alman Friedrich Ratzel, 1901 yılında yazdığı ünlü “Lebensraum” makalesiyle biyolojik büyüme ve gelişme kavramının coğrafyaya uygulanması üzerinden jeopolitik alana önemli katkı sağlamıştır. O zamana kadar sınırları belli bir coğrafi bölgeye bağlı olarak statik kabul edilen devletler, Ratzel’e göre organik ve büyümekte, sınırlar hareketlerinde yalnızca geçici bir duraksamayı temsil etmektedir. Biyolojik bir organizmanın büyümesi ve gelişmesi gibi, devletlerin de statik olması doğal değildir ve bir devletin sınırlarının genişlemesi ulus sağlığının bir yansımasıdır (New World Encyclopedia,2017). Alman Ratzel’e ait “Lebensraum-Yaşam Alanı-Devlet İçi Alan” teorisini “Devlet İçi Hayat Alanı” olarak revize eden Alman General Karl Haushoffer de devleti yaşayan bir organizmaya benzetmiş ve güçlendikçe büyümek zorunda olduğunu ifade etmiştir. Haushofer’in literatüre en büyük katkısı, bölgesel genişlemeye giden yolda önem arz eden “Sınır-Milletin geçici olarak durmasından başka hiçbir şeye işaret etmeyen siyasi sınırlar” kavramına getirdiği yaklaşımı olmuştur. Haushofer’in görüşüne göre; sınırlar yaşayan

organizmalar olup, sonsuz mücadelelerin nesnesi konumundadır. Başka bir ifadeyle daha büyük ve daha güçsüzlerin savaş bölgeleridir (Herwig,2008:221).

Hitler de bu teori ilkesinde davranış göstermiştir. Birinci ve İkinci Dünya Savaşları'nda anlaşılmıştır ki Türkiye ve çevre denizleri, Alman hayat sahasının genişleme ve yayılma bölgesi dâhilindedir. Jeopolitik teoriler ve etkisinde geliştirilen jeostratejik faaliyetler, sanayi devriminin etkisinde ekonomik kaynakları ele geçirme, stratejik ulaştırma hatlarının emniyetini sağlama, ham madde temini, malzeme üretimi ve pazarlaması ile merkezinde ekonomi olan ve dönemin iki temel ideolojisine dayanan güvenlik sistemi oluşturmayı hedeflemiştir. Bu hususların hayat bulması ile iki dünya harbinde güvenlik kavramı öncelik kazanmıştır. Anlaşılmıştır ki teorilerin özünde coğrafyada egemenliğin sağlanması bulunmaktadır. Bu durum, toprakların ele geçirilmesi, işgal, stratejik işbirlikleri, dünya savaşları ve iki kutuplu dünya sürecinde sıklıkla yapılan askerî güç kullanımı gibi eylemlerin hayat bulmasına sebebiyet vermiştir. Sovyetler'in çöküşü, Varşova Paktı'nın ortadan kalkması, Berlin Duvarı'nın yıkılışı ile komünizm etkisindeki yapı, batının kapitalizmi için tehdit oluşturmaktan uzaklaşmıştır. Ekonomik kaynakları elinde tutanın veya bunların kontrolüne uygun bir coğrafyanın merkezinde bulunan dünyaya hükmedebileceği değerlendirilmektedir. Bu görüşten hareketle güvenlik merkezli jeopolitik teoriler, küreselleşme sürecinin de etkisiyle yerini ekonomik veya kültürel merkezli jeopolitik teorilere bırakmaya başlamıştır (Akdeniz,2003:84). Dünya ekonomik ve siyasi yaşamında enerji arz güvenliği bu kapsamda önemli bir yere gelmiştir. Artış gösteren enerjinin yoğun kullanımı, devletlerin ekonomik ve politik istikrarları adına enerji arz güvenliğinin sağlanmasını hayati zorunluluğa dönüştürmüştür. Bu durum; enerji alanındaki dengeleri değiştirmiş, dış politika ve enerji politikalarının genellikle bütünleşmesini, farklı bölgelerde gerçekleşen siyasi ve ekonomik gelişmelerin ise enerji sektörü adına belirleyici etken olarak jeopolitik alanda ön plana çıkmasını sağlamıştır (Türkiye Cumhuriyeti Enerji ve Tabi Kaynaklar Bakanlığı 2017a: 59-60).

Jeopolitik güç odakları, günümüz dünyasında etkili bir konuma gelebilmek için ya ekonomilerini geliştirmekte ya da diğer ülkelerle birlikte hareket ederek, eski dönemin güvenlik merkezli jeopolitik teorilerine bugünün ekonomi ve jeokültür unsurlarını da ekleyerek global güç merkezi olma uğrunda mücadele etmektedirler (Akdeniz,2003:95). 21'inci yüzyılda millî ekonomileri küresel ekonominin dinamiklerinden bağımsız düşünmek zorlaşırken, sınırlar muğlaklaşmakta ve hayatın her alanındaki fonksiyonlar siber uzayda işlem görür hale gelmektedir.

Türkiye ve çevre denizleri, bulunduğu coğrafya itibariyle jeopolitik ve jeostratejik açıdan; güvenlik, ekonomik/ kültürel ve eko-güvenlik merkezli tüm kavramların ilgi alanında olan hayati kuşak üzerinde bulunmaktadır (Akdeniz,2003:95). Jeopolitik teorilerin ışığında küreselleşmenin geleceğine bakıldığında ise; teknoloji ve bilgide üstün olmanın önemli olduğu, rekabet odaklı neo-liberal kapitalist sistemin ve serbest piyasa ekonomisinin etkin olma çabasını devam ettirdiği ve yakın gelecekte bu sistemin yerine farklı bir yapının oluşumunun da mümkün olmadığı görünmemektedir (Akdeniz,2003: 106-107).

2.2. Doğu Akdeniz Ekseninde Kıbrıs'ın Jeostratejik Önemi ve Tarihi

Jeostratejik önemine istinaden Kıbrıs, Osmanlıların Doğu Akdeniz'deki 16.yüzyıldan itibaren kurduğu stratejik üstünlük ve bunun kaçınılmaz sonucu olarak girdiği güç mücadelesi sonrasında Eylül 1571'de fethedilerek Osmanlı Devleti'nin egemenliğine girmiştir. Osmanlı'nın 300 yıl süren hükümlanlığının sonrasında 1877-78 Osmanlı-Rus savaşı ertesinde İngiltere'ye verilmek zorunda kalınmıştır (Armaoğlu,2004:45).

İngiltere'nin Orta Doğu'dan çekilmesi sonrası yerini dolduran NATO, bölgede karadan gelmesi muhtemel taarruzların engellenmesini ve Süveyş Kanalı'nın emniyetinin tesis edilebilmesini Türkiye, Ürdün, Kıbrıs, Girit ve Tropli üzerinden sağlayabileceğini değerlendirmiştir. Bölgenin savunulması ve varlığın güçlü bir şekilde tesisi için söz konusu coğrafyada bulunan Arap Devletleri ve İsrail ile işbirliği içinde olunması ve buralara üsler kurulması hedeflenmiştir. Bunun mümkün olmaması durumunda ise, Türkiye'nin güneyinde bulunan İskenderun Körfezi ve Kıbrıs'a üs kurulmasının en uygun hal tarzı olacağı değerlendirilmiştir (EAST,2016). Doğu Akdeniz'in Süveyş Kanalı'na açılan kapısının anahtarı konumundaki Kıbrıs'ın stratejik önemi, İngiltere ve ABD için hiçbir zaman değişmemiştir. Ada, İngiltere'den bu koşullar altında ancak 1960 yılında bağımsızlığını kazanmış ve 20 Eylül 1960 tarihinde BM üyesi olmuştur (UN Resolution-1489,1960). Ancak garantörlük hakkı kapsamında İngiliz üsleri (Ağatour ve Dikelya) hâlihazırda Ada'daki konumlarında bulunmaya devam etmiş ve geri planda Anglo-Amerikan stratejik hedeflerine hizmet etmesi sağlanmıştır.

Ada'da 15 Temmuz 1974'de yapılan Yunanistan destekli darbe, Türkiye'nin garantörlük hakkını kullanmasını zorunlu kılmış ve askeri müdahale ile sonuçlanmıştır. Bu müdahale sonucunda Ada Türk ve Rum kesimi arasında fiili olarak ikiye bölünmüştür. Kıbrıs özelinde yıllar içerisinde birçok müzakere icra edilmiş, ancak Kıbrıs Rum Kesimi'nin Ada halklarını eşit görmeyen tutumu sonrasında bu süreç, 1983'te Kıbrıs Türkleri tarafından Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin kurulması ile sonlanmışır (Ulusoy,2015:38).

Kıbrıs Cumhuriyeti, stratejik bir denge üzerine Türkiye, Yunanistan ve İngiltere'nin garantörlüğünde kurulmuş olup, kurulduğu günden itibaren bölünmüş bir egemenlik üzerinde yükselmiş, Rumlar ve Türkler arasında etnik mücadeleye sahne olmuştur (Ulusoy,2015:22-23). Türkiye'nin Ada'ya askeri müdahalesi ve devam eden varlığı ise, Kıbrıs Sorunu'nun mevcut durumunun bugüne kadar devam etmesindeki esas neden olarak değerlendirilmiştir (Richmond,2005).

19.yüzyılın sonundan itibaren Kıbrıs Adası, Süveyş Kanalı'nın güvenliği ile özdeşleştirildiğinden Batılı Devletlerin daimi ilgi alanında olmuştur. Ada, İngiltere açısından Hindistan deniz yolu ve Süveyş Kanalı'nın güvenliği adına stratejik bir yere sahiptir. Konjektürel değişikliklerden bağımsız olarak Kıbrıs'ın stratejik önemi sabit kalmış ve Ediger, Devlen ve McDonald (2012) tarafından da ifade edildiği üzere "... zaman içinde ticaretten enerjiye evrimleşen Levant jeopolitiği, küresel başat güç ve devletler sistemindeki güç dengeleri için önemini uzun tarihi boyunca korumuştur". Eskiden İpek Yolu'nun nihai noktası olan Doğu Akdeniz, 20.yüzyılın başlarından itibaren Batı sanayileşmesinin enerji ihtiyacını karşılayan petrol boru hatlarının bulunduğu yeni

coğrafya olarak anılmaya başlamıştır. Dünya genelindeki Arap petrolüne olan bağımlılık durumu, İngiltere'yi Orta Doğu'ya nüfuz edebilecek coğrafi özelliklere sahip Kıbrıs'ı elde tutmaya ve menfaatleri adına hayati öneme sahip Ada'da kalmaya devam etmeye zorunlu bırakmıştır (Ulusoy,2015:20-21). Soğuk Savaş dönemindeki uluslararası ve bölgesel siyasi şartlar da Kıbrıs'ın Sovyet tehdidi karşısındaki önemini artırmıştır. Ada, savaş durumunda Sovyetler Birliği'nin güneyinde yer alan stratejik hedeflere angajman gerçekleştirmek ve Sovyetlerin Orta Doğu'ya yayılma hedeflerini etkisiz hale getirme adına istihbarat elde etmek üzere hayati önem arz etmiştir (Dimitrakis'ten aktaran Ulusoy,2015:21).

İngiliz devlet adamı Eden'e göre Kıbrıs'taki İngiliz askeri üslerinin garantili, kesintisiz ve özgür kullanımının Ortadoğu petrolünün İngiliz adalarına sorunsuz intikali adına önemlidir.. 1960'lardan bugüne kadar geçen zamanda Eden'in Kıbrıs'ın stratejik önemi adına yaptığı bu değerlendirmesi, zengin enerji kaynakları bulunan Ortadoğu için çok kıymetli bir ileri karakol konumundaki Kıbrıs'ın stratejik kontrolünü devam ettirme yönündeki İngiliz kararlılığını haklı çıkarmıştır. Kıbrıs'taki İngiliz üslerinin kurulmasından 55 yıl sonra Ada'nın jeo-enerji öneminde artış yaşanmış ve 2011 sonlarına gelindiğinde Ada'nın MEB'inde önemli miktarda doğal gaz bulunduğu kesinleşmiştir (Faustmann vd.,2012:2).

Bölgesel ve küresel üstünlüğün elde edilmesi adına önemli olan Doğu Akdeniz ve Kıbrıs, aynı zamanda barış ve düzenin tesisinde de büyük rol almaktadır. Ortadoğu'da gelişen kriz, gerginlik ve çatışma durumu, bölge coğrafyasına insani ve askeri konularda ciddi sorumluluklar yüklemektedir. Örneğin; 1980'li yıllarda Lübnan'da yaşanmış olan kanlı olaylarda, bu ülkedeki ABD vatandaşları Kıbrıs üzerinden tahliye edilmiştir. Bu gibi örnekler, Ortadoğu'ya egemen olma ve mevcut düzenin idamesi noktasında Doğu Akdeniz'in ne kadar önemli bir role haiz olduğunu göstermektedir (Yaycı,2012:7).

ABD'nin Ada'ya bakışı daha farklıdır. Üsler konusunda İngiltere ile gerektiğinde ortak kullanım ve olası askeri harekâta NATO unsurlarını dahil etmeyi düşünse de Amerika'nın Ada'yı tek bir devletin egemenliğine devretme düşüncesine sıcak bakmadığı anlaşılmaktadır. ABD'nin artış gösteren enerji ihtiyacı, Hazar ve Ortadoğu coğrafyasında yer alan hidrokarbon rezervlerin kontrolü, Doğu Akdeniz'de bulundurduğu deniz kuvvetinin konumu, coğrafyaya yönelik menfaatlerin idamesi ve askeri varlığının devamı gibi hususlar göz önüne alındığında ABD'nin bu coğrafyaya olan ilgisi kolayca anlaşılmaktadır. Üç kıtanın tam ortasında ana arterlerin kesiştiği konumda olan Kıbrıs (Joseph'ten aktaran Keser,2012:65), Türkiye'nin güney kesiminde, Suriye'nin batısında, İsrail'in kuzeybatısında ve Mısır ile Süveyş Kanalı'nın kuzeyinde stratejik bir konumdadır. Mısır, İsrail, Suriye ve Lübnan petrol boru hatlarının çıkış mevkilerine hâkim olan ve Süveyş Kanalı'nın kuzey girişine egemen konumdaki Kıbrıs, "Rusya'yı çevreleme politikası" (Xydis, Tarakçı ve Uslu'dan aktaran Keser,2012:65) kapsamında önem arz etmektedir. 1960'lardan itibaren Arap bölgelerinde ve Ortadoğu'da Suriye gibi bazı devletlerde Sovyet varlığının yoğunlaşması, Sovyet donanmasının Doğu Akdeniz özelinde artan hareket faaliyetleri, Arap-İsrail anlaşmazlığının artması, Ortadoğu'da bulunan yer altı kaynakları, petrolün nakline ilişkin endişeler, Süveyş Kanalı'nın yeni

misyonu ve ABD'nin 11 Eylül 2001 saldırıları hitamında coğrafyada tek kutuplu siyasi ortam yaratma stratejisi Amerika'nın bu coğrafyaya olan ilgisini artırmıştır (Coufoudakis'tan aktaran Keser,2012:65).

Uluslararası alanda devletlerin yürüttüğü siyaseti; kültürel bağlantıları, coğrafi özellikleri, ekonomisi, askeri imkân kabiliyetleri ve teknik kapasiteleri oluşturmaktadır. Bu kapsamda jeopolitik, devletlerin dünyadaki konumunu siyasi açıdan değerlendirirken coğrafi özelliklerine de dikkat çekmektedir. Coğrafi özellikler kimi zaman bir devletin jeostratejisine esas teşkil etmektedir. Bir devlete yönelik jeopolitik değerlendirme yapılırken; o devletin kara ülkesinin, okyanuslar ile bağlantısının, ikliminin, ulaşım hatlarının, enerji kaynakları ve nakil hatlarının göz önünde bulundurulması gerekmektedir. 21'inci yüzyıla gelindiğinde bu değerlendirmeye; medya gücü, nüfusu, ekonomik ilişkileri, enerji kaynaklarına sahip olma durumu, enerji ulaşım hatlarının mevcudiyeti, uluslararası organizasyonlara dâhil olma durumu ve bunların ülkeye olan etkileri de eklenmektedir (Kılınç,2015:2).

Günümüzde devam etmekte olan küresel güç mücadelesi, hidrokarbon kaynaklarını barındıran enerji havzalarının ve dünya ticaretine doğrudan etki eden düğüm noktalarının kontrolü amacıyla sürdürülmektedir. Toplamların hem bölgesel hem de küresel ekonomik faaliyetlerinde deniz ve enerji bütünleşik haldedir. Üretim için enerji ve ticaret için denizler olmazsa olmazdır. Deniz ulaşım hatları ve limanların güvenliğinin olmadığı bir durumda dünya deniz ticaretinden bahsedilemez. Denizler üzerinden yapılan ticaretteki enerjinin payını düşündüğümüzde ise, deniz güvenliğinin sadece deniz ticaretini değil aynı zamanda enerji arz güvenliğini de doğrudan etkilediği anlaşılmaktadır (Gürdeniz,2013:32). Bunun yanı sıra savaş gemilerinin ilk inşası ile birlikte taşımakta olduğu ateş gücü, zorlayıcı diplomasi, caydırma, tehdit etme, sindirme ve kontrol altında tutma maksadıyla barış ve kriz ortamından itibaren etkin olarak kullanılmıştır. Tarih boyunca zorunlu diplomasi aracı olarak kullanılan deniz gücü, donanmaları da barış ve kriz dönemlerinin en etkin araçları arasına taşımıştır (Gürdeniz,2013:51).

Doğu Akdeniz; bulunduğu konumu ve ihtiva ettiği ticaret yollarıyla Dünya'nın doğusuyla batısını birbirine bağlarken, Türkiye ve Suriye'nin kara ülkesi üzerinden Mezopotamya ve Yakındoğu'ya, Süveyş Kanalı vasıtasıyla Arap Yarımadası'na ve Basra Körfezi'ne ulaşmaktadır. Akdeniz'e kıyısı olan devletlere, Avrupa'ya, Güneydoğu Asya'ya ve Afrika ülkelerine yapılan deniz ticareti adına düğüm noktası olan Doğu Akdeniz, bu önemini Süveyş Kanalı'nın açılması sonrasında daha da artırmıştır. Böylece Avrupa-Uzakdoğu ulaşım yolu, Ümit Burnu'ndan gelen hatta göre 7.000 deniz mili kısalmıştır (Yaycı,2012:4). Doğu Akdeniz, Avrupa-Asya-Afrika kıtalarının birbirine bağlandığı noktada yer almaktadır. Doğu Akdeniz; Cebelitarık Boğazı vasıtasıyla Atlantik Okyanusu'na, Türk Boğazları vasıtasıyla Karadeniz'e ve Süveyş Kanalı vasıtasıyla Hint Okyanusu'na ulaşmakta ve dünya üzerindeki önemli birçok kara alanlarını ve denizleri birbirine yakınlaştırmaktadır (Şafak,2015:7).

Türkiye, Suriye, Lübnan, İsrail, Filistin, Mısır, KKTC, GKRY ve Yunanistan gibi ülkelerin kıyısı olduğu Doğu Akdeniz, bölgesel ve küresel güç odaklarının görmezden gelemeyeceği jeopolitik önem arz etmektedir. Enerji üretim merkezi ve dünya petrol

kaynaklarının önemli kısmının (%65,4) yer aldığı Ortadoğu'nun komşusu ve batıya açılan kapısı konumundadır. Deniz trafiğinin %30'unun ve petrol ulaşımını da %25'inin geçtiği deniz alanıdır Akdeniz (Balık, 2018:94). Hazar'daki petrol ve doğalgaz, Basra Körfezi üzerinden Doğu Akdeniz'e ve oradan tüm dünyaya ulaştırılmaktadır (Klare, Kuleyin ve Cerit'ten Balık, 2018:94). Kritik ihtiyaç olan petrol ve doğalgazın bir bölümü de boru hatlarıyla Doğu Akdeniz'e ulaştırılmakta ve buradan dünya piyasalarına sunulmaktadır. Coğrafya doğu ile batının birleştiği konumda yer alıp, tarihi ticaret yollarını da birbirine kavuşturmaktadır (Balık, 2018:94).

2000'li yıllara gelindiğinde Doğu Akdeniz'in önemi iyice artmış durumdadır. Bünyesinde barındırdığı dünyanın önemli deniz ulaşım hatları, coğrafyada keşfedilen enerji rezervleri ve buna paralel devam etmekte olan Kıbrıs Sorunu, Türkiye'den KKTC'ye deniz altından boru hattıyla getirilecek su projesi ve Arap Baharı adıyla 2010 yılında meydana gelen ama bugünün Arap Cehennemine evrimleşen gelişmeler, Doğu Akdeniz'i gün geçtikçe daha da önemli hale getirmiştir. Birçok farklı görüşe rağmen bölgede bulunduğu öngörülen hidrokarbon rezervlerinin büyüklüğü, Doğu Akdeniz'i sadece enerji transfer kavşağı olarak bırakmayacak, aynı zamanda bir enerji merkezine dönüşümünü sağlayacaktır (Doğru,2015:506).

Akdeniz'de yılda 220.000 gemi seyir icra etmekte olup, Atlantik ve Avrupa ile Uzak Doğu ana konteyner hatları Akdeniz hattı üzerinde işletilmektedir (Balık,2018:94). Süveyş Kanalı'na derinlik kazandıran Doğu Akdeniz, ticari kavşak noktası teşkil etmekte ve bu nedenle bölge devletlerinin dışında ABD, Çin Halk Cumhuriyeti (ÇHC), RF ve AB'nin de ilgisini çekmektedir. Yakın geçmişte Süveyş Kanalı genişletilerek, günlük kapasitesi iki katına çıkartılmıştır. Geçiş süresinin kısalması, bölgenin stratejik önemini artırmış ve değişen yapısıyla kanal yeni bir deniz ulaştırma hattını olarak coğrafyadaki yerini güçlendirmiştir (Şeker, 2018:211).

Bölgesel güç ve ittifaklara ait çıkarların odaklandığı Kıbrıs ise, dünya siyasetini Doğu Akdeniz ekseninde anlamak adına önemli bir yere sahiptir. Doğu Akdeniz'deki Kıbrıs Adası'nın stratejik önemi için Bulunç şunları söylemiştir: "Kıbrıs'ın Ortadoğu'daki potansiyel kriz bölgesine müdahale edecek güçler için bir sıçrama ve üs merkezi olmasının yanında uzak mesafelerdeki bölgelere hava gücü kullanımına olanak sağlayacak bir uçak gemisi konumunda olması stratejik önemini artırıcı önemli bir özelliktir" (Şafak,2015:5).

Malta, Sicilya, Messina, Meis ve Kıbrıs, Doğu Akdeniz'in önemli adaları arasında bulunmakla birlikte, Doğu Akdeniz'in jeopolitik ve jeostratejik açıdan en önemli adasını Kıbrıs oluşturmaktadır. Kıbrıs'ın ilgi odağında olma nedeni, Ortadoğu ve Doğu Akdeniz'in kontrol edilmesindeki işlevidir. Ada, deniz ve hava ulaşım hatları üzerinde bulunması nedeniyle önemini artırmakta ve menfaatlerin çakıştığı noktada bulunmaktadır. Kıbrıs, Ortadoğu ülkelerinin tamamını kontrolü altında tutabilen "sabit bir uçak gemisi" gibidir (Kılıç'tan aktaran Yayıncı,2012:5). Türkiye, Suriye, Lübnan, İsrail ve Ürdün'ün tamamı, Irak ile Mısır'ın ise bir kısmı bu geminin menzili dâhilindedir. Ortadoğu coğrafyasının kalbini, İskenderun-Basra-Süveyş üçgeni oluşturmaktadır. Kıbrıs, mevcut konumuyla bu üçgende bulunan iki köşeden İskenderun ve Süveyş'i kontrol altında

tutabilmektedir. Ortadoğu’da hâkimiyet hedefleyen devletler için Kıbrıs, o bölgeye girişin anahtarı gibidir (Kaya’dan aktaran Yayıcı,2012:5). İlk çağlardan itibaren deniz hâkimiyet teorisi ve kara hâkimiyet teorisi kapsamında, Asya-Avrupa-Afrika ve hatta Asya-Pasifik bölgesine hâkimiyet sağlamak isteyen devletler, öncesinde bu maksada ulaşabilme adına Doğu Akdeniz Havzası’nı kontrolü altına alma ve bu alanda hâkimiyet kurma zorunluluğunu hissetmişlerdir (Yayıcı,2012:5).

Bugünlere gelindiğinde ise;

- İngiltere’nin Ada’dan çekildiği düşünülse de Kıbrıs’taki mevcut üsleri vasıtasıyla konumunu muhafaza ettiği ve hatta Körfez Krizi’nde Ada’daki üslerini kullanmış olduğu (Öztürk,2004:14),
- ABD’nin coğrafyada sahip olduğu ileri üsleri (İncirlik/Türkiye, Suda/Yunanistan, Gaeta/İtalya vb.) dışında uçak gemisi görev gruplarını Akdeniz’de görevlendirdiği (Yayıcı,2012:6),
- Rusya’nın her daim Doğu Akdeniz’de ileri üs elde etme çabalarının devam ettiği (Tartus/Suriye) (Has,2011:22),
- Fransa’nın 01 Mart 2007 tarihinde GKRY ile Baf kentinde bulunan “Andreas Papandreu Hava Üssü”nün kullanımını da içeren askeri işbirliği antlaşmasını hayata geçirdiği (Erkin’den aktaran Yayıcı,2012:6) görülmektedir.

Kıbrıs, stratejik konumu itibarıyla tarihte hiçbir dönem tek bir kıtasal veya küresel gücün hâkimiyetinde kalmamıştır. Ortadoğu’dan Avrasya’ya kadarki bölgede oynanan çok uluslu satranç oyununun merkezinde bulunan Doğu Akdeniz ve Kıbrıs, KKTC’nin GKRY ile veya Türkiye’nin Yunanistan’la çözüm getirebileceği bir mesele olmaktan çok uzaktadır. Akdeniz ise “Batı demokrasilerinin, komünist rejimlerin, bağlantısızların, zengin petrol ve doğalgaz kaynaklarının, fakir ve gelişmekte olan ülkelerin yan yana yaşamakta” olduğu stratejik çatışma coğrafyasıdır. Bu bölge sadece bazı NATO ülkelerine kıyılarını sunan deniz alanı kimliğinin dışında, uluslararası çıkar aktörlerinin ve büyük güçlerin stratejik, siyasi ve ekonomik menfaatlerinin çatıştığı bir coğrafya olarak da önem arz etmektedir (Keser,2012:2). Kıbrıs, Avrasya ve özellikle de Ortadoğu ve Doğu Akdeniz için hayati stratejik değerdedir. “Batı Asya’nın anahtarı” (Atan,1986:57) olarak belirtilen Kıbrıs’a egemen olunmasıyla, coğrafyanın sahip olduğu enerji ulaşım hatları, ticaret rotaları ve askeri stratejik üsleri açısından büyük üstünlük elde edilmektedir. Tarihi süreçte birçok saldırıya maruz kalıp, huzuru yakalayamayan bu bölgeye egemen olmak isteyen bir devletin, sabit üs özelliğiyle Kıbrıs’ı göz ardı etmesi olası değildir ve günümüz şartlarında bunu çok iyi bilen İngiltere, Fransa ve ABD bulunmaktadır. Ada’nın bahse konu stratejik özellikleri nedeniyle AB, GKRY’yi tam üye yaparak coğrafyadaki zayıf pozisyonunu kuvvetlendirmeyi hedeflemiştir (Keser,2012:2).

Stratejik olarak Doğu Akdeniz’de düğüm noktası olan Kıbrıs, Ege Denizi’ne erişimin kontrolü, Anadolu’ya, Suriye sahillerine, Mısır’a ve Süveyş Kanalı’na olan kısa mesafesi nedeniyle İngiltere adına büyük önem arz etmektedir. “Mahan’ın bir düşmana ya da saldırı hedefine coğrafi olarak yakın olmanın avantajı” dikkate alınınca; Libya’ya

yönelik harekatta tecrübe edildiği üzere Afrika'nın Akdeniz kıyılarına yönelik ileri karakol görevi, Kıbrıs vasıtasıyla icra edilebilmiştir (Keser,2012:63).

Kıbrıs Adası ve Doğu Akdeniz, büyük güçlerin ilgisinin tam merkezinde bulunmaktadır. Doğu Akdeniz'de Temmuz 2011'den itibaren keşfedildiği iddia edilen hidrokarbon ve petrol rezervleri üzerinden yapılan tartışmalar, gerilim stratejisine uygun olarak GKRY, Türkiye ve İsrail başta olmak üzere devletleri çatışma ortamına çekmiştir. Türkiye'nin "gerekirse savaşıyoruz" (Kutlay,2011:3) yaklaşımı hitamında Türk Donanmasının bölgede daha fazla sancak varlık göstereceğini açıklaması ve Türkiye-KKTC arasında deniz yetki alanlarında araştırma yapılmasına yönelik ABD'de yapılan antlaşmalar gerilimi daha da artırmıştır. Sarkozy liderliğindeki Akdeniz İçin Birlik Projesi, Arap Baharı'nın Ortadoğu'da ısındırdığı sular, bölgede demirleyen Amerikan, Rus ve İran Donanmalarının yanısıra Aden Körfezi'nde NATO'nun yürüttüğü deniz haydutluğu ile mücadele gücü, Suriye'deki çatışmalar ve Anamur-Kıbrıs arasında 2014 yılında faaliyete geçmesi planlanmış olan su hattı projesi coğrafyayı tam bir cadı kazanına çevirmiştir. Ada, Türkiye adına milli menfaatler kapsamında değerlendirilmekte ve bu menfaatlerin korunması kapsamında savaş en son çare olsa da belirli bir askeri güç kullanımının gündeme gelebileceği kıymetlendirilmektedir. Söz konusu güç gösterisinin nasıl ve ne zaman olacağı ise gelişmelere bağlı olarak şekillenecektir. Unutulmamalıdır ki köklü devletler, ince diplomasi ve dış politika dışında, menfaatlerinin korunması gerektiği dönemlerde güç kullanımı veya en azından güç gösterisi sergilemekten geri kalmamaktadır (Keser,2012:73).

Türkiye'ye 40 deniz mili ve Yunanistan'a 500 deniz mili uzaklıktaki Kıbrıs Adası, Anadolu'nun güvenlik değerlendirmesinde son derece stratejik bir role sahiptir. Kıbrıs, Anadolu'nun güney kısmında jeostratejik bir kale konumundadır. Anadolu'nun savunmasında önemli yeri olan Ada'nın, Türkiye'nin sahillerine ve içerilerine erişebilecek ateş gücüne sahip bir devletin eline geçmesi durumunda Türkiye'nin güvenliğine ciddi tehdit oluşturabilecek durumdadır. Kıbrıs günümüzde Ortadoğu'ya ve Anadolu'ya sıçrama yapabilecek konumda bulunan ve Akdeniz'de Anadolu'ya yakın sulara demirlemiş uçak gemisi görünümündedir. Konunun önemine dikkat çeken Mustafa Kemal ATATÜRK, Akdeniz bölgesindeki askeri tatbıkatta şu ifadeleri kullanmıştır; "Efendiler, Kıbrıs düşman elinde bulunduğu sürece bu bölgenin ikmal yolları tıkanmıştır. Kıbrıs'a dikkat ediniz. Bu Ada bizim için çok önemlidir." (Gürdeniz,2013:114). Akdeniz'i ve bölgedeki siyasi mücadeleyi doğru yorumlayabilme adına Akdeniz politikasının üç önemli kavramına vurgu yapmak gerekmektedir: Kıbrıs Adası, coğrafyadaki enerji ve deniz alanlarının kontrol edilmesi. Jeopolitik kayıpların on yıllar ve bazen yüz yıllar aldığından hareketle enerji trafiği ortasında yer alan KKTC'nin, Türkiye'nin vazgeçilmezi olmaya devam edeceği ve Türkiye'nin güvenliği, deniz menfaatleri ve enerji perspektifi adına KKTC'yi asla kaderine bırakmayacağı değerlendirilmektedir (Gürdeniz,2013:363).

2.3. Kıbrıs'ın Tartışmalı Statüsü ve Müzakere Süreci

KKTC Devleti, Türkiye haricinde uluslararası kamuoyunda ne kabul görmüş ne de tanınmıştır. Müteakip süreçte Ada'daki toplumları birleştirmek adına birçok girişimde

bulunulmuş ve bu kapsamdaki en somut adım olarak görülen 2004 tarihli Annan Planı ile buna çok yaklaşılmışna rağmen Türk toplumunun onayı karşısında Rum kesimi tarafından kabul görmemiştir (Tamçelik,2014:33).

Rum kesimi sergilediği bu çözümü engelleyici ve sorun çıkarıcı yaklaşımına rağmen, 1998 yılında başlamış olan AB'nin Beşinci Genişleme Müzakereleri sonucunda Macaristan, Polonya, Çek Cumhuriyeti, Slovenya, Estonya ile birlikte 01 Mayıs 2004'te AB'ye katılmıştır (Türkiye Cumhuriyeti Avrupa Birliği Bakanlığı, 2016). Durum, GKRY'nin hem Türkiye, hem de KKTC ile devam eden politik sorunlarına rağmen Türkiye'nin de üye olması muhtemel AB'ye alınmasıyla ironik bir hale almıştır. Bu ironi içinde AB, bölge güvenliğine pozitif katkı sağlayacak bir rol üstleneceği beklentisini oluşturmuş, ancak Kıbrıs Sorunu'nun resmi çözümünde asıl rolün AB'den ziyade BM'ye bırakılması tercih edilmiştir. BM arabulucuları ise tüm bu yaşananlara rağmen AB'nin Kıbrıs Sorunu'nda katalizör görevi üstlenebileceğine inanmaya devam etmiştir (Richmond,2005).

Katılım süreci sonunda ve mevcut durum itibariyle AB tarafı, GKRY'yi "Kıbrıs" olarak tanımlamaktadır. AB'ye göre *de facto* olarak Ada ikiye bölünmüş olsa da Ada tümüyle AB toprağıdır. AB çerçevesine göre Kıbrıs Türkleri de her bir AB Üyesi Devlet gibi (Kıbrıs Cumhuriyeti) AB vatandaşı olup, sadece Kıbrıs Cumhuriyeti Devleti'nin kontrolü altında olmayan topraklarda yaşamaktadır (European Union,2016).

Bütün bu gelişmeler paralelinde Rum Kesimi'nin, BM ve AB gibi uluslararası örgütlere "Kıbrıs Cumhuriyeti Devleti" adını kullanarak üye olması, devletliliğinin tanınması sürecine büyük katkı sağlamış, KKTC ve Türkiye haricindeki hiçbir devletin karşı çıkmaması sonucunda azımsanmayacak bir başarı elde etmiştir. KKTC ise, geçen süre zarfında sadece Türkiye tarafından tanınmış ve bunun dışında milletler arası hukuktaki haklılığını yasal zemine oturtamamıştır. Uluslararası hukuk açısından aşağıdaki tanımlama üzerinden KKTC devletinin statüsü yorumlandığında, Kıbrıs Rum Kesimi ile eşit olmadığı görülmektedir;

Bir devletin ülkesinde yeni bir devletin doğuşu, ya bir gelişme sonucunda veya birdenbire, isyan ile olur. Her iki durumda da, söz konusu ülke parçasında süreli ve etkin bir hükümet kurulana kadar, bu durum, devletin içişlerini ilgilendiren ve milli yetkisi içinde bulunan bir sorun olarak değerlendirilir. Bu hükümet, diğer devletler tarafından tanınana kadar, yeni devlet, milletlerarası hukuk açısından sadece bir vakıdır. Yeni devletin hukuki kişiliğinin tanınması, o ülke üzerindeki haklarının da tanınması anlamını taşır (Toluner, 1996: 22).

Diplomatik ilişkiler, bağımsız olan ve birbirini tanımış bulunan devletler arasında kurulabilir. Diplomatik ilişkilerin kurulması, ilgili devletlerden birisi diğeri tarafından daha önce tanınmamışsa, tanıma olarak değerlendirilir (Toluner, 1996: 400).

Yukarıdaki açıklamalar ışığında KKTC, 1974'deki Yunanistan destekli darbe sonrası ve Kıbrıs Rum Kesimi'nin Ada halklarını eşit görmeyen tutumu neticesinde bir tepki olarak var olma amacıyla, kısacası bir "gelişme" sonucunda oluşmuştur. Kurulmuş olan KKTC Hükümeti, bağımsız devlet olarak sadece Türkiye Cumhuriyeti ile diplomatik ilişki kurarak tanınma sürecini tek devlet üzerinden başarabilmiş, buna karşılık Kıbrıs Rum Kesimi BM'ye üye 193 devlet ve AB'ye üye 28 devlet tarafından ve aynı zamanda "Kıbrıs Cumhuriyeti" ismini kullanarak tanınmış ve farklı uluslararası organizasyonlara dâhil edilmiştir. Bu bağlamda KKTC, Türkiye haricindeki devletler nezdinde sadece bir

“vakıadan” ibarettir. Bu durum, doğal olarak milletler arası hukuk normları açısından Uluslararası platformda diğer devletlerce tanınmayan KKTC Devleti’nin hukuki varlığının sorgulanmasına, kara, deniz ve hava ülkesi üzerindeki haklarının da diğer devletlerce tanınmamasına neden olmaktadır.

KKTC Devleti’nin “Kıbrıs Cumhuriyeti”nden ayrılıp bağımsızlığını ilan etme süreci, Kıbrıs Rum Kesimi’ne uluslararası hukukta tanınma adına büyük avantaj sağlamış ve 1960 yılı itibariyle BM’ye üye devlet statüsündeki “Kıbrıs Cumhuriyeti” ismiyle Uluslararası platformlarda faaliyet göstermesine imkân vermiştir. Sürecin nasıl geliştiğine değil de doğrudan sonuca bakıldığında KKTC ayrılıkçı olarak değerlendirilmekte ve “Kıbrıs Cumhuriyeti” sonlanmamış bir devleti ifade etmektedir. KKTC’nin ilanı sonrasında Ada, *de facto* olarak ikiye bölünmüş, Kıbrıs Rum Kesimi var olan “Kıbrıs Cumhuriyeti Devleti” ismini kullanarak yoluna devam etmiş ve Uluslararası platformlarda faaliyetler göstererek tanınmış devlet statüsünde varlığını sürdürmüştür. BM ve AB’ye üye devlet olma statüsünü etkin kullanan Kıbrıs Rum Yönetimi, Uluslararası platformlarda yoğun faaliyet göstererek hayata geçirdiği tek taraflı ve bölge ülkeler ile işbirliği içindeki uygulamaları yoluyla devletliğini daha sağlam yasal zemine oturtma çabası içindedir.

GKRY, tüm alanlarda tek taraflı ve bütün Ada’nın temsilcisiymiş gibi hareket etmekte ve Kıbrıs’taki Türk Toplumunu yok saymaktadır (Sandıklı vd.,2013:6-7). Bugüne kadarki yaşanan tüm bu olumsuz gelişmelere karşın, GKRY’de 2013 yılının Şubat ayında yapılan seçimlerden sonra başa gelen Nikos Anastasiadis ile 11 Şubat 2014 itibariyle Kıbrıs’ta yeni bir müzakere süreci başlamıştır. İki yıl devam eden bu süreçteki ilerleme durumu Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı tarafından 2016 yılı Nisan ayında aşağıdaki şekilde değerlendirilmiştir;

2016 yılı Nisan ayı itibarıyla bulunulan aşamada, özlü müzakerelerde ele alınan ana konu başlıklarından “Yönetim ve Güç Paylaşımı”, “AB” ve “Ekonomi” başlıklarında ilerlemeler kaydedilmiştir. “Mülkiyet” başlığında kısmi ilerlemeler sağlansa da, mülkiyet meselesinde başvurulacak çözüm yolları bakımından belirleyici olacak tanımlar ve kriterler bağlamındaki görüş farklılıkları devam etmektedir. “Güvenlik ve Garantiler” konusu iç güvenlik boyutu hariç, “Toprak Düzenlemeleri” konusu ise ana ilkeler hariç görüşülmemiş olup, müzakerelerin son aşamasında ele alınacaktır (Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı, 2016a).

2016 yılı Kasım ayında İsviçre’de tekrar başlayan müzakere sürecinde yapıcı görüşmeler yapılmış ve duruma ilişkin Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı Sözcüsü tarafından 12 Kasım 2016 tarihinde yapılan açıklamada geline nokta şu cümleler ile ifade edilmiştir:

BM gözetiminde Kıbrıs Türk tarafı ve Kıbrıs Rum tarafı arasında, Ada’da adil, kalıcı ve kapsamlı bir çözüme yönelik olarak 7-11 Kasım 2016 tarihleri arasında, İsviçre/Mont Pelerin’de gerçekleştirilen yoğunlaştırılmış müzakerelere, Rum tarafının talebi üzerine ara verildiği ve yoğunlaştırılmış görüşme turuna 20 Kasım 2016 tarihinde Cenevre’de devam edileceği öğrenilmiştir. Bu aşamada beklentimiz, tarafların sonuç odaklı ve yapıcı bir anlayışla müzakerelere devam etmeleri, nihai aşama olan beşli konferansın tarihini belirlemeleri ve 2016 yılının bitiminden önce Kıbrıs konusunda kapsamlı çözüme varılmasıdır. Müzakerelerin içinde bulunduğu bu yoğunlaştırılmış süreci kararlılıkla desteklemeye devam edeceğiz (Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı, 2016b).

Türkiye Cumhuriyeti Dışışleri Bakanlığı'nın 2017 Mali Yılı Bütçe Tasarısının TBMM Genel Kurulu'na sunulması vesilesiyle hazırlanan ve Dışışleri Bakanı Mevlüt ÇAVUŞOĞLU tarafından 09 Aralık 2016'da sunulan kitapçıkta; Kıbrıs meselesinin çözümüne yönelik Türkiye politikasının 2016 yılında da, BM Genel Sekreteri'nin İyi Niyet Misyonu çerçevesindeki yerleşik BM değerleri olan siyasi eşitlik ve iki kesimlilik temelinde, eşit statüde iki Kurucu Devleti içeren yeni bir ortaklık kurulması ve bu ortaklığın Türkiye'nin garantisi altında kalmaya devam etmesi şeklinde sürdüğü ifade edilmiştir (Türkiye Cumhuriyeti Dışışleri Bakanlığı, 2016f).

Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın BM Genel Sekreteri Guterres ile 11 Şubat 2017'de gerçekleştirdiği görüşme hakkında açıklama yapan Cumhurbaşkanlığı Sözcüsü Kalın; BM Genel Sekreteri Guterres'in ilk ikili resmî ziyaretini Türkiye'ye gerçekleştirdiğini ve bölgedeki tüm krizlerin çözümünde Türkiye'nin anahtar ülke olduğunu vurguladığını belirtmiştir. Konuşmasının devamında şu hususları ifade etmiştir;

Cumhurbaşkanımız, Kıbrıs'ta adil ve kalıcı bir çözümün sağlanması için müzakerelere destek vermeyi sürdüreceğimizi vurguladı. Filistin'de iki devletli çözümün desteklenmesi hususunda mutabık kalındı. Cumhurbaşkanımız, Birleşmiş Milletler'in küresel barış ve istikrar için etkin şekilde çalışmasının önemine ve bu çerçevede özellikle Güvenlik Konseyinde reform ihtiyacına dikkat çekerek Guterres'e Genel Sekreter sıfatıyla ilk ikili resmî ziyaretini ülkemize gerçekleştirdiği için teşekkür etti (Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı, 2017a).

Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Sözcüsü Büyükelçi İbrahim Kalın'ın 22 Şubat 2017'de düzenlediği basın toplantısında yaptığı açıklamada ise; 2004 yılında Ada'da yapılan referandumda Rum kesimin "hayır" diyerek Ada'nın birleşmesine karşı olduğunu ve 13 yıl sonra devam eden Barış Müzakereleri esnasında da Rum Meclisi'nde kabul edilen Enosis (Kıbrıs Rum tarafının Yunanistan'a bağlanması) kararı ile yine aynı noktaya gelindiğinin bir kez daha müşahade edildiğini ifade etmiştir. Büyükelçi İbrahim Kalın, Ada'nın iki toplumlu, iki kesimli adil, sürdürülebilir bir siyasi yönetim şekline ulaşması yönünde büyük çaba gösterdiklerini, ancak Rum tarafının oyalamaları neticesinde müzakere sürecinin liderler seviyesinde yürütülemediğini belirtmiş ve şu şekilde devam etmiştir;

Aslında bu karar Rum tarafının niyetlerini ekspozetmesi açısından belki önemli. Ve bu aslında Kıbrıs Türklerinin Türkiye'nin güvenlik ve garantilerine ilişkin kaygılarının ve ısrarının ne kadar haklı olduğunu bir kez daha teyit etmiş oluyor. Çünkü bildiğiniz gibi Kıbrıs müzakerelerinde önümüze getirilen konulardan bir tanesi 'Türkiye artık bu güvenlik ve garantilerden vazgeçsin, Ada'da yeni bir güvenlik modeli kuralım' şeklindeydi. Hâlbuki biz hep baştan beri söyledik; Türkiye'nin oradaki güvenlik ve garantilerle ilgili statüsü garantör bir ülke olarak asla Rum tarafına dönük değildir, oradaki Kıbrıs Türklerini korumaya dönüktür. Aynı zamanda Doğu Akdeniz'de barış ve istikrar ı korumaya dönüktür. Çağımızın güvenlik sorunlarını dikkate aldığınız zaman amaç Doğu Akdeniz'de de güvenlik ve istikrarı sağlamaktır. Şimdi bu kararla aslında bizim bu güvenlik ve garantiler konusundaki tutumumuzun ne kadar doğru olduğu da bir kez daha teyit edilmiş oldu. Umarız Rum tarafı bu kararından vazgeçer. Hele müzakerelerin kritik bir aşamaya girdiği böyle bir dönemde bu kararın gündeme getirilmiş olması, elbette müzakereleri bundan sonra çok olumsuz yönde etkileyecektir. Adım atması gereken taraf Rum tarafıdır (Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı, 2017b).

BM Genel Sekreteri ile Kıbrıs'ın Türk ve Rum Liderleri arasında New York'ta 4 Haziran 2017 tarihinde yapılmış olan görüşme hakkında Türkiye Cumhuriyeti Dışışleri Bakanlığı tarafından yapılan 13 Temmuz 2017 tarihli açıklamada; 12 Ocak 2017 tarihinde Cenevre'de gerçekleştirilen Kıbrıs Konferansı'nın ön koşulsuz olarak yeniden

toplanmasına Türkiye'nin hazır olduğu ve Kıbrıs meselesine adil, kalıcı ve kapsamlı bir çözüm bulunması yönündeki kararlılığını sürdürdüğü belirtilmiş, Cenevre Konferansı için Rum Lider'in ortaya atmış olduğu ön koşulların kabul edildiğinin öne sürülmesinin ise Rum tarafının samimi olmayan ve siyasi eşitlik temelinde tesis edilecek yeni ortaklık fikrinden uzak bir hal tarzı içinde olduğunun işareti olduğu ifade edilmiştir (Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı, 2017c).

BM Genel Sekreteri'nin Kıbrıs'taki "İyi Niyet Misyonu" hakkında yayımlanan 28 Eylül 2017 tarihli raporuna ilişkin olarak Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı tarafından 11 Ekim 2017'de yapılan açıklamada; Kıbrıs Rum tarafının, Kıbrıs Konferansı'na giden süreç boyunca ve Crans-Montana oturumu dahil tüm aşamalarda "Güvenlik ve Garantiler" başlığına ilişkin olarak "sıfır asker, sıfır garanti" şeklinde özetlenebilecek yaklaşımından vazgeçmediği belirtilmiş ve Ada'da kurulmasına çalışılan yeni ortaklık devletin işleyişine ilişkin temel konularında dahi herhangi bir yapıcı tutum sergilemediği ifade edilmiştir. BM Genel Sekreteri'nin raporunda yer alan, "anlaşmaya çok yaklaşıldığına" dair ifadelerin ise gerçeği yansıtmadığı belirtilmiştir (Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı, 2017d).

65 yıl aradan sonra Cumhurbaşkanı nezdinde Yunanistan'a ilk resmi ziyaret 07 Aralık 2017'de gerçekleştirilmiştir. Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan, Yunanistan Başbakanı Aleksis Çipras ile ortak düzenledikleri basın toplantısında Kıbrıs Sorunu'na yönelik aşağıdaki hususları ifade etmiştir:

Ben Kıbrıs meselesinde aktif rol oynamış bir siyasetçiyim ve bu işin en zirve yaptığı nokta Burgenstock'taki görüşmelerdir. O zaman Davos'taki bir görüşmede Kofi Annan benden rica etmiştir, Demiştir ki; 'Bu konuda ne düşünüyorsunuz?' 'Ben size soruyorum, gel şu işi beraber ele alalım' dedim. Dedi ki, 'Ben üç kere teşebbüs ettim başarılı olamadım, bir daha girmek istemiyorum.' 'Gel dördüncüsüne beraber girelim' dedim. 'Tamam' dedi ve beni bir hafta, 10 gün sonra aradı. Ben görüşmelerimi yaptım, 'başlayabiliriz' dedi ve başladık. Çok enteresandır, tabii Yunanistan garantör ülke, Türkiye de garantör ülke, İngiltere de garantör ülke. Dışişleri Bakanları çalışmaları yürüttükten sonra final çalışmasını da İsviçre-Burgenstock'ta yaptık. Kofi Annan, başbakanlar orada bir araya geldik. O zaman Karamanlis Yunanistan Başbakanıydı ve görüşmeler-çalışmalar bittikten sonra son ana geldiğimizde Güney Kıbrıs tarafı masadan çekilmek istedi. Kofi Annan 'Ben söz verdim, burada bu işi bitireceğiz' dedi ve imzalar atıldı, ayrıldık. İş referandum safhasına geldi, işte bildiğiniz gibi yüzde 65-70 oranında Kuzey Kıbrıs'ta Türkler 'evet' dedi. Ama Güney bir o kadar tam ters, 'hayır' dedi. Ve oradan Avrupa Birliği'ne Güney Kıbrıs girdi. Yoksa o ana kadar Güney Kıbrıs'ın böyle bir şansı söz konusu değildi. Ve bize de orada söz verdiler, dediler ki 'bu iş bu şekilde yürürse biz bunu bitireceğiz.' O süreci de ben yaşadım.

Aynı açıklamada yakın dönemde Cenevre'de bir araya gelen taraflardan GKRY'nin masadan çekildiğine dikkat çeken Cumhurbaşkanı Erdoğan sözlerine aşağıdaki şekilde devam etmiştir;

Biz istiyoruz ki adil, kalıcı bir çözüme bu işi kavuşturalım. Ama Güney Kıbrıs'ın böyle bir derdi, böyle bir sorunu yok. Çünkü haklı olduğumuzu görüyorlar, her şey ortada. Bunu gördükleri için de bakıyorsunuz en kısa yoldan hep bazı kaçamak yollara başvurup diyorlar ki yine olmadı (Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı, 2017e).

Kıbrıs'ın yukarıda ifade edilen bugüne kadarki tartışmalı statüsü ve devam eden müzakere süreci, son 10 yılda Doğu Akdeniz'de Kıbrıs özelinde yaşanan doğalgaz sorununa da esas teşkil etmektedir. Bu çalışmanın diğer bölümlerinde açıklanacak olan Kıbrıs'ın statüsüne bağlı olarak gelişen deniz yetki alanlarındaki hukuki tartışma ve

uhdesinde barındırdığı devletlerin enerji kaynaklarına sahip olma hedefi, Kıbrıs Sorunu'nu içinden çıkılması daha da zor bir duruma getirmektedir.

Resmi açıklamalarda kullanılan söylem ve çizilen Klasik Realist ve Neo-realist perspektiften; Türkiye ve KKTC'nin Normatif değerlere atıf yaparak müzakere sürecine devam etme iradesini sergilediği, GKRY'nin ise Klasik Realist ve Neo-realist yaklaşım içerisinde hareket ederek elde ettiği güçlü konumu kaybetmeme adına uzlaşmacı olmayan davranışlar içinde bulunduğu anlaşılmaktadır. Kıbrıs Sorunu'nun yakın gelecekte bölgeden çıkarılacak doğalgaz ile birlikte çok boyutlu asimetrik siyasi ortama taşınacağı göz önüne alındığında, GKRY'nin tutumunda menfaatlerini koruması adına değişime gitmemesi beklenmektedir.

Son dönemde Kıbrıs Sorunu'nun çözüm süreci, AB'den ziyade tamamen BM'ye bırakılmış durumdadır (Richmond,2005:157). Doğu Akdeniz yetki alanlarında ortaya çıkan anlaşmazlıklar yıllardır çözüm bekleyen Kıbrıs Sorunu'na zarar vermekte ve olası çözümü geçte bırakmaktadır. Bölge coğrafyası için stratejik önemi tartışılmaz ülke olan Türkiye tarafından Doğu Akdeniz'in geleceğine yönelik politikalar üretilirken, yakın gelecekte GKRY'nin Ada'nın öteki kurucu halkı olan Kıbrıs Türklerinin iradesine gereken saygıyı göstermek zorunda kalacağı öngörülmektedir (Şafak,2015:1).

Özellikle yakın dönemde Doğu Akdeniz'de gerçekleşen enerji keşifleri ile bölgenin zengin petrol ve doğalgaz kaynaklarına sahip olduğu öğrenilmiştir. Bu durum hidrokarbon yataklarının paylaşımı sorununu da beraberinde getirmiş ve Doğu Akdeniz'i uluslararası enerji sektörü ve jeopolitiğin odak noktalarından biri haline dönüştürmüştür (Sandıklı vd.,2013:5-6).Teknolojik gelişmeler ve buna bağlı olarak düşen maliyetler, yakın zamanda Doğu Akdeniz hidrokarbon rezervlerini çıkarılabilir bir konuma getirmiş ve konunun uluslararası ilişkiler üzerindeki etkisi gün geçtikçe artmıştır. Son dönemde Doğu Akdeniz'de keşfedilen bahse konu hidrokarbon kaynakları, beklemeyle alınmış bölgesel sorunları tekrardan devletlerin ana gündemine taşımıştır (Ceylan,2018:2).

BÖLÜM 3: DOĞU AKDENİZ'DEKİ MEB İLANLARI VE ANLAŞMALARI

3.1. MEB'in Tanımı ve Kapsamı

Uluslararası toplumun devamı adına büyük önem arz eden düzenleyici unsurlardan birisi de uluslararası hukuktur. Hugo Grotius tarafından 17.'nci yüzyılda kaleme alınan ve Avrupalı devletleri ifade ettiği Savaş ve Barış Hukuku konulu eseri, teorik alt yapıya önemli katkıda bulunmuştur. Watson'a göre de uluslararası hukuk, dünya uyumu olarak tanımlanmaktadır. Watson, hukukun en önemli amacının düzeni sağlamak olduğunu açıklarken; uluslararası hukukun her zaman adalet anlamı taşımadığına da vurgu yapmaktadır. Devletlerin birbirleriyle ilişkilerinde riayet etmeyi garanti ettikleri kurallar bütünü olan uluslararası hukukta, ulusların üstünde bir yürütme organı yer almadığından doğal olarak yaptırımı da bulunmamaktadır. Uluslararası düzendeki anarşinin büyümemesi adına büyük güçler, birbirlerinin hegemonyal arzularını dengeleyebildikleri bir güçler dengesi tesis etmelidir. Watson'a göre bu yöntemle zayıf devletler de güçlü devletlere karşı korunmuş olmakta ve düzen devam edebilmektedir. Watson, bağımsız devletlerin kendi politikalarını belirleyebilme kapasitelerine sahip olduğun ancak anılan kapasitenin sistem tarafından veya devletlerin kendileri tarafından rızaya dayalı olarak sınırlandırılabilceği görüşünü iddia etmektedir. Bu sınırlamaların artışıyla birbirine olan bağımlılığın arttığını ve sonucunda uluslararası sistemin oluştuğunu ifade etmektedir. Böylece devlet otoritesi yerini sistem otoritesine bırakmaktadır. Sonrasında sistem içindeki yapılardan sıvrılan olursa, ortaya hegemonik yapı çıkabilecektir (Duman,2018:7-8).

Milletler Cemiyeti'nin (MC) kuruluşu ile aynı zamana rastlayan Uluslararası ilişkilerin akademik bir disiplin olarak gelişimi, yeni örgütün uluslararası ilişkileri tamamen değiştireceği ve devamlı barışı yaratacak şartları hazırlayacağı beklentisini getirmiştir. İdealistlere göre Birinci Dünya Savaşı'nın hatalarının ardından böylesi bir yıkımın yeniden yaşanmaması için neler yapılması gerektiği bellidir ve bu kapsamda hukuka saygı gösterilerek, ortak evrensel değerler ile MC gibi uluslararası örgütlerin gelişimini esas alan yeni dünya düzeni oluşturulmalıdır. Dünyanın mevcut halinden ziyade nasıl olması gerektiği ile ilgilenilmeli, teoride ve pratikte ikisi arasındaki farkı ayırmayacak kadar ahlakçı olunmalı, devletlere yapmaları gereken hususlar söylenmeli, yapılanları mevcut kurallar içinde değerlendiren hukukçu yaklaşıma sahip olunmalı ve diğer bilim dallarından farklı olma adına ödünç alınan kavramların geliştirmesi konusunda oldukça yenilikçi davranış sergilenmelidir (Aydın,1996:91- 92).

Bahse konu Normatif yaklaşımlar ışığında, 1958 tarihinde Cenevre Kıta Sahanelığı Sözleşmesi ve 1982 tarihinde Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi⁴ resmîyet kazanarak yürürlüğe girmiş, ancak Türkiye bunlara taraf olmamıştır. Türkiye, BMDHS görüşmelerine iştirak etmiş, ancak sözleşmede yer alan 309'uncu madde⁵ sebebiyle

4 Birleşmiş Milletler Deniz Hukuk Sözleşmesi-BMDHS: United Nations Convention on Law of the Sea - UNCLOS

5 Madde 309-Çekinceler ve İstisnalar: "Bu Sözleşmenin diğer maddeleri tarafından açıkça izin verilmedikçe bu Sözleşmeye hiçbir çekince veya istisna ileri sürülemez."(Gündüz'den aktaran Şafak,2015:38)

çekince koyamamış ve sözleşmeyi imzalamamıştır. Bugüne kadarki süreçte Türkiye, sözleşmeye taraf olmamasına rağmen teamül hukuku haline gelmiş bu kural ve uygulamaları benimseyen bir ülke profili sergilemiştir (Kaya,2007:36).

Dünya siyasetindeki Normatif yaklaşımların denizler üzerinden yaşam bulduğu ve günümüzdeki deniz yetki alanı sorunlarında mehzaz olduğu dünya devletlerince kabul gören BMDHS, geleneksel güvenlik yaklaşımı sergileyen devletlerin de kullandığı bir araç olmuştur. Hal böyleyken doğalgazın yaşam alanı bulduğu deniz alanları; devletlerin deniz ülkeleri dâhilindeyse ülke ekonomilerine önemli katkı sağlamakta, farklı ülkelerin deniz yetki alanlarının çakıştığı olası bölümündeysen sınırlandırılması hususu kapsamında BMDHS'nin kullanımını zorunlu hale getirmektedir. Bu kapsamda; başta karasuları olmak üzere, bitişik bölge, kıta sahanlığı ve MEB alanlarının sınırlandırılması gündeme gelmektedir. Bu bölümde MEB alanlarının sınırlandırılması ve buna bağlı yaşanan doğal gaz sorununun bölgedeki uyuşmazlıklara olan etkisi detaylarıyla incelenmektedir.

Konunun detaylandırılması bakımından uluslararası deniz hukuku çerçevesinde irdelendiğinde, MEB'in devletlerin açık denizdeki yetkilerinin arasında yer aldığı ve aşağıdaki şekillerde açıklandığı görülmektedir;

Münhasır Ekonomik Bölge kavramı, milletlerarası hukuka Üçüncü Deniz Hukuku Konferansı ile giren, yeni bir kavramdır. Ekonomik Bölge, karasularının ölçülmeye başlandığı esas hattan hesaplanmak üzere en çok 200 mil genişlikteki deniz alanlarının deniz yatağı ve toprak altının ve ayrıca üzerindeki suların canlı olan ve olmayan doğal kaynakları üzerindeki kıyı devletlerine bazı ekonomik hakların tanınmasını öngören bir kavramdır (Toluner,1996:272).

BMDHS'nin 55.'nci maddesine göre MEB şu şekilde tanımlanmaktadır:

Münhasır Ekonomik Bölge karasularının ötesinde ve bu sulara bitişik bir bölge olup işbu Kısımda belirlenen özel hukuki rejime tabidir; ve rejim gereği sahildar devletin hakları ve yetkileri ile diğer devletlerin hakları ve serbestlikleri işbu Sözleşmenin ilgili maddeleriyle düzenlenmiştir (BM Enformasyon Merkezi UNIC Ankara,2001).

BMDHS'nin 56.'nci maddesinde yer alan MEB kavramı dâhilinde sahildar devletlerin hak, yetki veya yükümlükleri ise aşağıdaki gibi belirtilmiştir:

...a) Deniz yatağı üzerindeki sulara, deniz yataklarında ve bunların toprak altında canlı ve cansız doğal kaynakların araştırılması, işletilmesi muhafazası ve yönetimi konuları ile; aynı şekilde sudan, akıntılardan ve rüzgarlardan enerji üretimi gibi, bölgenin ekonomik amaçlarla araştırılmasına ve işletilmesine yönelik diğer faaliyetlere ilişkin egemen haklar:

b) İşbu Sözleşmenin ilgili hükümlerine uygun olarak;

i) suni adalar, tesisler ve yapılar kurma ve bunları kullanma;

ii) denize ilişkin bilimsel araştırma yapma;

iii) deniz Çevresinin korunması ve muhafazası; konularına ilişkin yetki;

c) İşbu sözleşmede öngörülen diğer hak ve yükümlülükler.

2- Münhasır ekonomik bölgede sahildar devlet, işbu Sözleşme uyarınca haklarını kullanırken ve yükümlülüklerini yerine getirirken, diğer devletlerin haklarını ve yükümlülüklerini gerektiği şekilde gözönünde bulunduracak ve işbu Sözleşme hükümleriyle bağdaşacak biçimde hareket edecektir.

3- İşbu maddede deniz yatağına ve bunların toprak altına ilişkin olarak belirtilen haklar, VI Kısma uygun olarak kullanılacaktır (BM Enformasyon Merkezi UNIC Ankara,2001).

Sahildar devlet ile diğer devletlere sözleşmenin hak ve yetki vermediği durumlarda yaşanacak uyuşmazlıkların çözümüne yönelik ise BMDHS'nin 59. Maddesinde aşağıdaki tanımlamaya gidilmiştir:

İşbu sözleşmenin münhasır ekonomik bölge içerisinde ne sahildar devlete ve ne de diğer devletlere haklar ve yetki tanımadığı ve sahildar devletin menfaatleri ile diğer devlet veya devletlerin menfaatleri arasında uyuşmazlık çıkan durumlarda bu uyuşmazlık, hakkaniyete dayanarak ve diğer bütün ilgili şartlar ışığında sözkonusu menfaatlerin taraflar için ve uluslararası toplumun bütünü için olan önemi göz önünde bulundurularak çözümlenmelidir (BM Enformasyon Merkezi UNIC Ankara,2001).

Yukarıda açıklandığı üzere MEB, sahildar ülkelere birçok hak verdiği gibi yükümlülükler de getirmektedir ki en önemlisi devletlerin menfaatleri arasında yaşanan uyuşmazlıkların, hakkaniyete dayanarak çözülmesinin gerekliliğidir. Kıbrıs özelinde Ada'nın tartışmalı statüsü, iki ada ülkesinin tanınması ekseninde yaşanan sorunlar ve Ada'nın sahibi olan iki halkın hâlihazırda tabi oldukları iki farklı devletin MEB kaynaklarının işletimine yönelik münferit uygulamaları, mevcut aşamada hakkaniyete dayanmayan çözümler barındırdığı için Uluslararası hukukun ihlaline neden olmakta ve Ada barışını tehlikeye sokmaktadır. Özellikle Kıbrıs özelindeki doğal gazı sahip olmayı hedefleyen tüm bölge ülkelerinin son dönemdeki MEB alanlarına ilişkin uygulamaları, bölge coğrafyasına birçok sorun getirmektedir.

Görüldüğü üzere deniz yetki alanları ile ilgili yaşanan sorunlar, yarım asırdır bir türlü çözülemeyen Kıbrıs meselesini olumsuz etkilemekte ve muhtemel bir çözümü geciktirebilecek nitelik taşımaktadır (Sandıklı vd.,2013:5-6). Bu tartışmaların odağında bulunan MEB'in, BMDHS'nin 74. maddesine göre sahilleri bitişik veya karşı karşıya bulunan devletler arasında sınırlandırılması iki şekilde gerçekleşmektedir:

1- Sahilleri bitişik veya karşı karşıya bulunan devletler arasında münhasır ekonomik bölgenin sınırlandırılması, hakkaniyete uygun bir çözüme ulaşmak amacıyla, Uluslararası Adalet Divanı Statüsünün 38. maddesinde belirtildiği şekilde uluslararası hukuka uygun olarak anlaşma ile yapılacaktır.

2- Uygun bir süre içerisinde bir anlaşmaya varamadıkları takdirde ilgili devletler Sözleşme'nin zorunlu yargı/hakemlik usullerini belirleyen kısmında öngörülen usullere başvuracaklardır (BM Enformasyon Merkezi UNIC Ankara,2001).

Yukarıdaki ifadelerden de anlaşıldığı üzere Doğu Akdeniz'i tanımlayan coğrafya için MEB ilanında esas kriter, ülkelerin uluslararası hukuka uygun olarak anlaşma yapmalarının gerekliliğidir. Bu araştırmada da ortaya konduğu üzere, GKRY'nin bu unsuru göz ardı ettiği, geleneksel güvenlik yaklaşımı unsurlarının ağırlıklı olduğu bir perspektifle politikalarını şekillendirdiği ve hayata geçirdiği görülmektedir. GKRY, bugüne kadarki süreçte Kıbrıs özelinde yaşanan doğal gaz sorununa esas teşkil eden MEB anlaşmalarını, söz konusu Klasik Realist ve Neo-realist yaklaşımlarla sadece kendi çıkarına sonuç alabileceği değerlendirmesini yaptığı bölge ülkeleri üzerinden hayata geçirmiştir. Bu konuya ilişkin tüm uygulamaları, diğer bölümde ülke bazında açıklanmaktadır.

Uluslararası etkileşimlerin temelde anarşik olduğunu belirten Hugo Grotius, bunun mantık, ortak çıkar ve barışçı ilişkiler üzerine inşa edilecek uluslararası hukuk kodunun oluşturulmasıyla çözülebileceğini iddia etmiştir (Aydın,1996:87). Grotius tarafından ifade edilen haklı savaşta (just war) ise, sadece meşru müdafaa, cezalandırma ve mülkiyetin

geri kazanılması yer almaktadır. Bu öğretide iki çeşit savaş vardır: hukuka aykırı savaşlar ve hukuku uygulamaya çalışan savaşlar. Silahlı çatışmadaki taraflardan birinin haklı nedeni olması durumunda, diğer tüm devletler onun yardımına gitme hakkına sahip olurlar. Bu durumda tarafsız olan devletler bile haklı taraf lehine ayırım yapmalıdır (Aydın,1996:89).

Türkiye tarafından bakıldığında, Kıbrıs meselesinde hukuki açıdan güçlü durumda görüldüğü halde AB'ye üyelik talebinin devam etmesi nedeniyle de bölgedeki deniz yetki alanı sorunlarının çözümü konusunda yakın gelecek pek olumlu bir tablo çizmemektedir. Bu şartlar altında olası caydırıcı güç kullanımı ise Türkiye'nin adına ve haklılığına helal getirebilecek ve karşı propaganda malzemesi olarak kullanılma ihtimalini doğurabilecektir (Ceylan,2018:66).

Bölgedeki doğal gaz sorununun esas kaynağı, GKRY'nin Türkiye ve KKTC'yi yok sayan ve Ada halkını temsilen yaptığını beyan ettiği MEB ilan ve anlaşmalarıdır. Kıbrıs Adası'nın statüsünün en başta tartışmalı olması ve sonrasında oluşan GKRY uygulamalarındaki uluslararası hukuka aykırılık durumu, bu sorunun çözümünde iki seçenek bırakmaktadır;

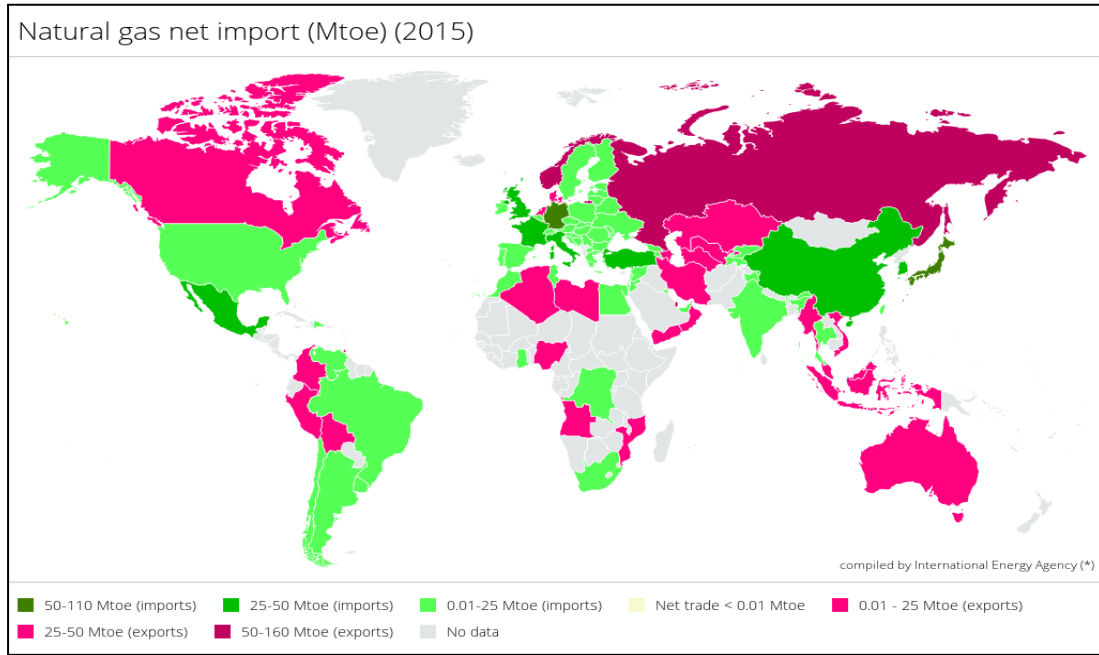
- Türkiye ve KKTC tarafları açısından, BMDHS'nin 74. Maddesinin 1. ve 2.Fıkralarında belirtildiği şekliyle:
 - “GKRY ile Anlaşma yapılması”veya
 - “zorunlu yargı/hakemlik usullerine gidilmesi”,
- Grotius tarafından ifade edilen cezalandırma ve mülkiyetin geri kazanılması kapsamındaki haklı savaş (just war).

Müteakip bölümlerde işte bu seçeneklerden hangisine ulaşılmasının muhtemel olduğu tartışılmaktadır.

3.2. Doğu Akdeniz'deki Doğal Gaz Rezervlerinin Genel Durumu

2014 yılı için dünyadaki mevcut 187,1 trilyon m³'lük rezerv miktarının 3,46 trilyon m³'lük üretime bölünmesinden, küresel doğalgaz rezerv ömrünün 54,1 yıl olduğu hesaplanmıştır. İfade edilen 54,1 yıllık “doğal gaz rezerv ömrü” ise, 2014 yılı rezervlerinin mevcut teknolojilerle ekonomik olarak üretilmesi durumunda geçerli olan ömürdür (Türkiye Petrolleri,2016:17). Bu durum, doğal olarak bölge coğrafyasındaki doğal gaz rezervlerine ve bunun etkisiyle ifade edilecek MEB ilanlarına ayrı bir değer katmaktadır.

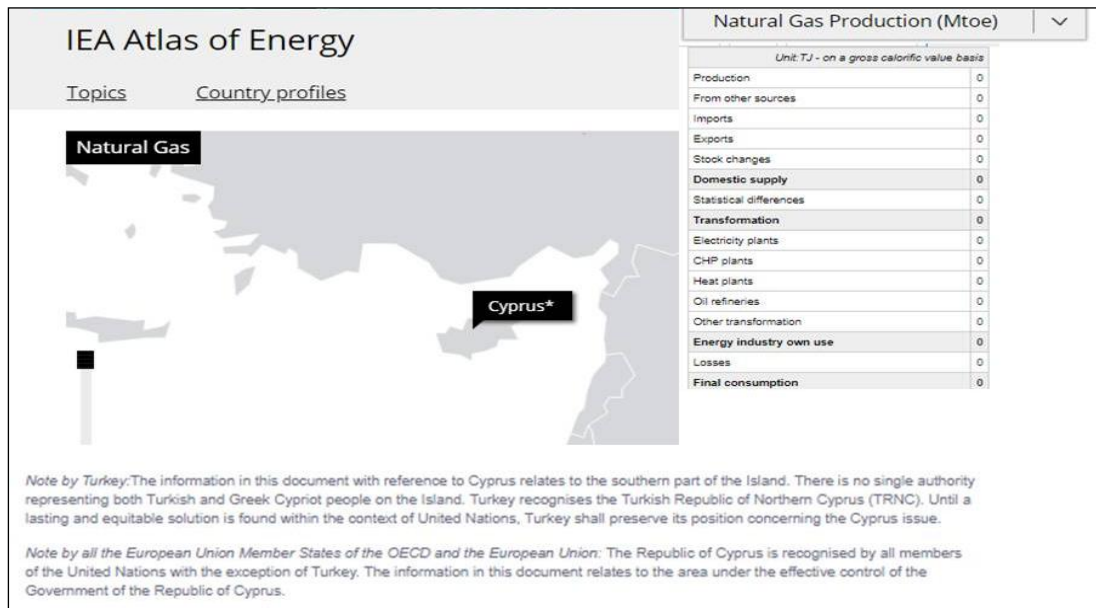
Şekil 3. 2015 Dünya Doğalgaz İthalat/İhracat Haritası

Kaynak: Uluslararası Enerji Ajansı (International Energy Agency-IEA), *Key World Energy Statistics 2015*, <http://energyatlas.iea.org/#!/tellmap/-1165808390/4>, Erişim Tarihi: 10 Aralık 2017.

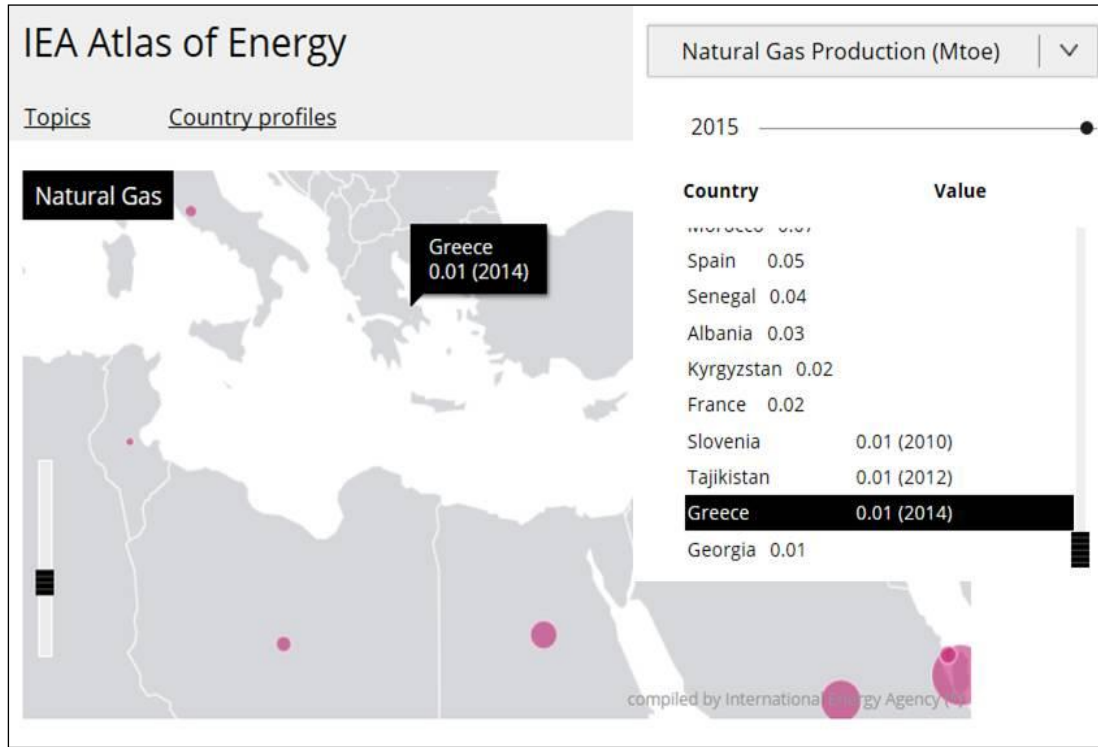
Dünya doğalgaz rezervlerinin %43'ü (79 trilyon m³) Orta Doğu ülkelerinde, %30'u (57 trilyon m³) Avrupa ve Avrasya ülkelerinde, %17'si (32 trilyon m³) Afrika/Asya Pasifik ülkelerinde bulunmaktadır (Türkiye Cumhuriyeti Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı, 2017i). Doğu Akdeniz'deki devletlerin MEB ilanlarına esas teşkil eden söz konusu doğalgaz rezervlerinin üretim miktarları ise Uluslararası Enerji Ajansı'nın verileri göre aşağıda tablolarda sunulmuştur.

Tablo 2. IEA Enerji Atlası Kapsamında GKRY'nin 2015 Yılı Doğalgaz Üretimi

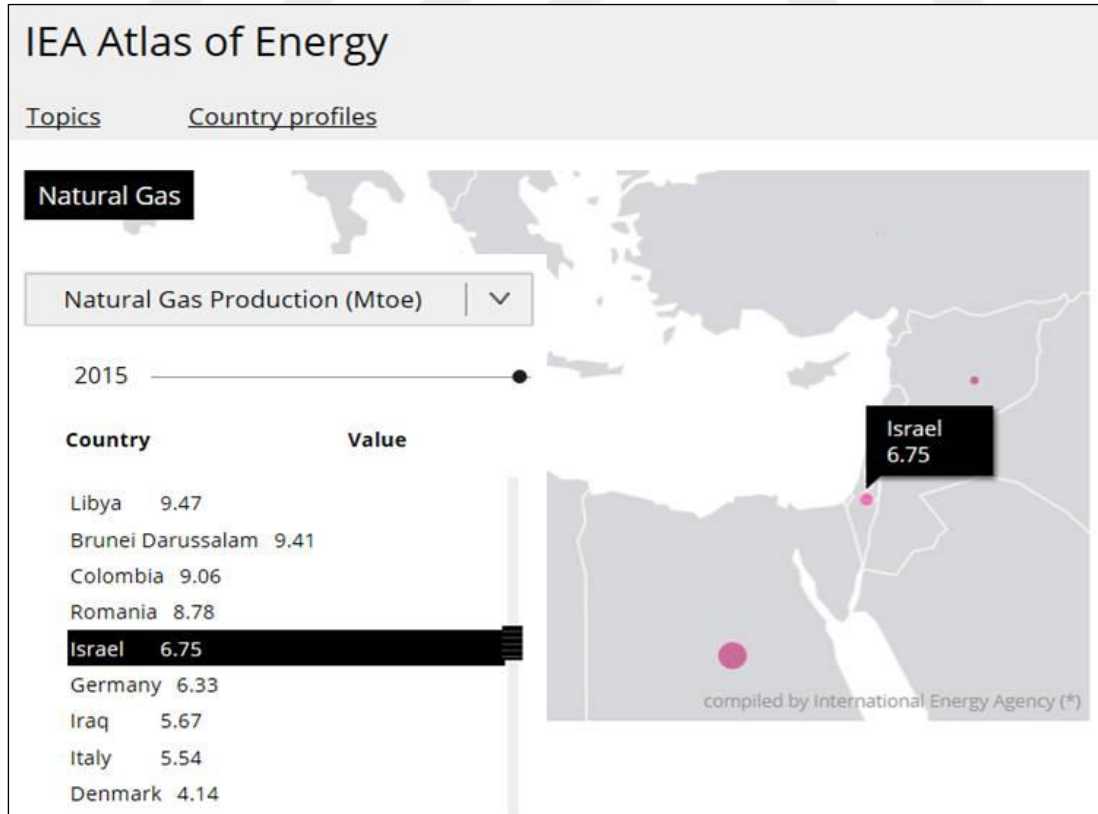
Kaynak: Uluslararası Enerji Ajansı (International Energy Agency-IEA), *Natural Gas Production Statistics 2015*, <https://www.iea.org/statistics/statisticssearch/report/?country=Cyprus&product=naturalgas>. Erişim Tarihi: 09 Aralık 2017.

Tablo 3. IEA Enerji Atlası Kapsamında Yunanistan'ın 2015 Yılı Doğalgaz Üretimi

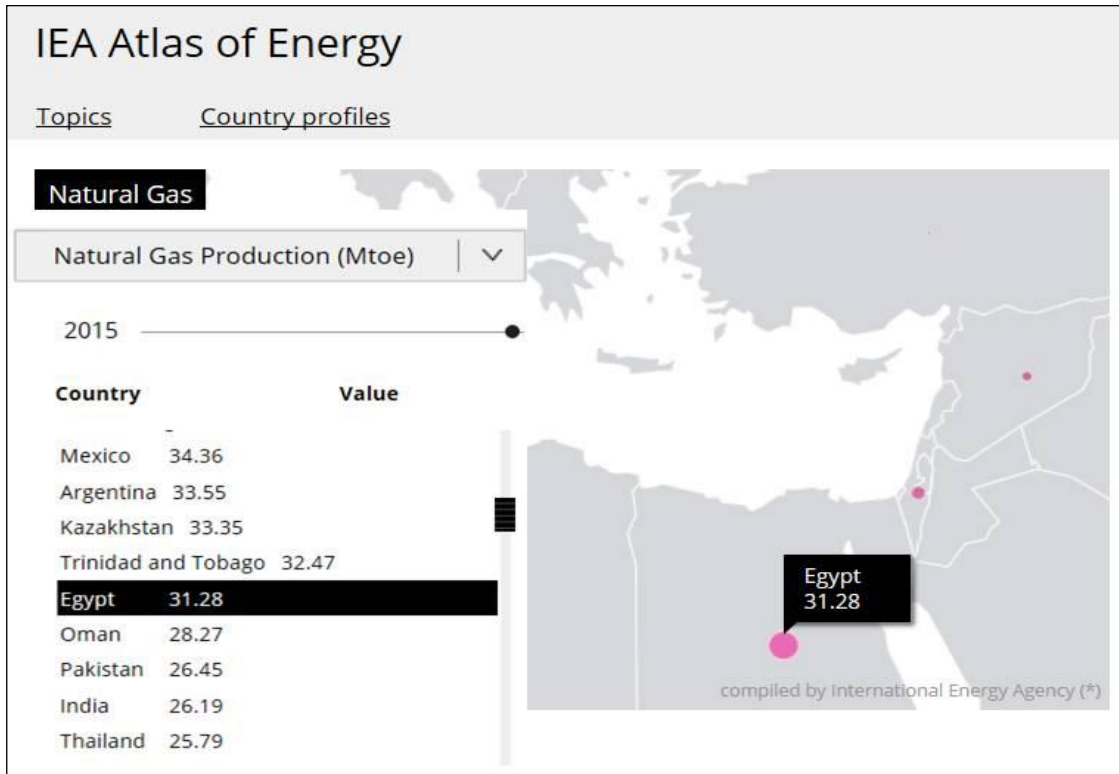
Kaynak: Enerji Ajansı (International Energy Agency-IEA), *Natural Gas Production Statistics 2015*, <http://energyatlas.iea.org/#!/tellmap/-1165808390/0>, Erişim Tarihi: 10 Aralık 2017.

Tablo 4. IEA Enerji Atlası Kapsamında İsrail'in 2015 Yılı Doğalgaz Üretimi

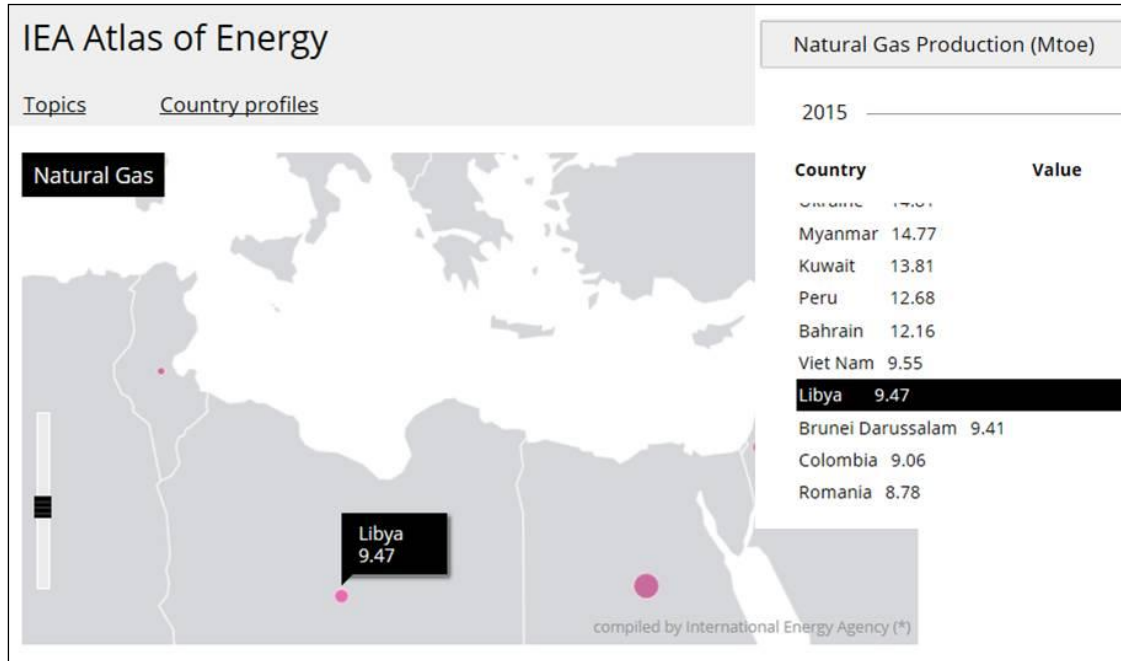
Kaynak: Enerji Ajansı (International Energy Agency-IEA), *Natural Gas Production Statistics 2015*, <http://energyatlas.iea.org/#!/tellmap/-1165808390/0>, Erişim Tarihi: 10 Aralık 2017.

Tablo 5. IEA Enerji Atlası Kapsamında Mısır'ın 2015 Yılı Doğalgaz Üretimi

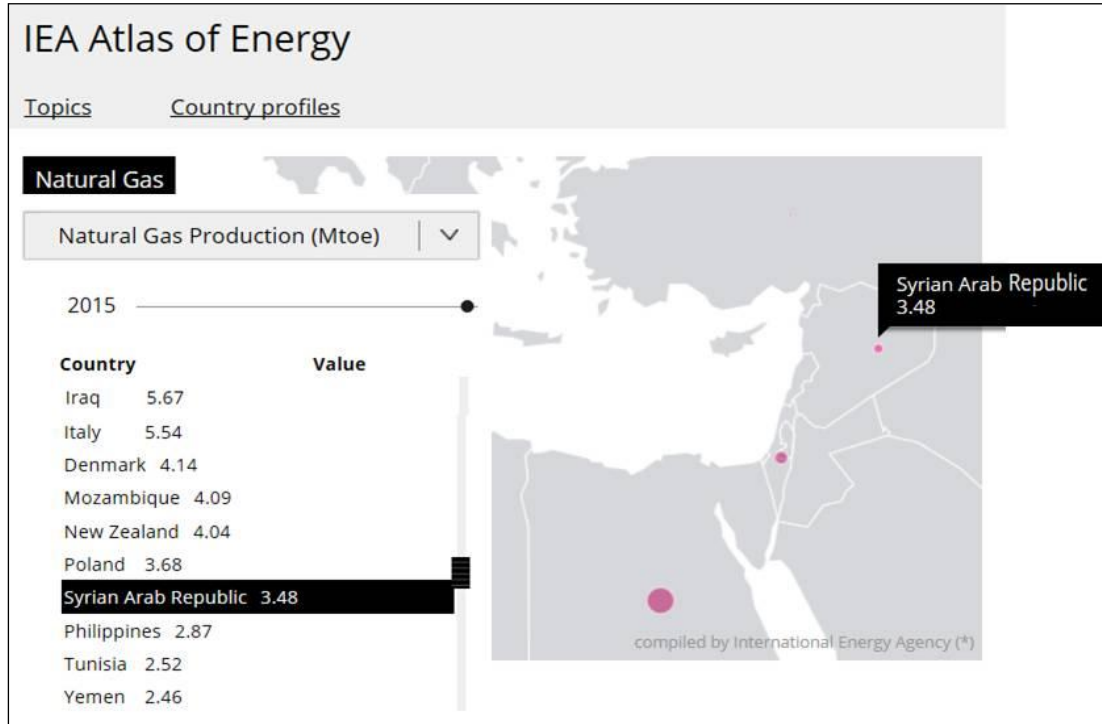
Kaynak: Enerji Ajansı (International Energy Agency-IEA), *Natural Gas Production Statistics 2015*, <http://energyatlas.iea.org/#!/tellmap/-1165808390/0>, Erişim Tarihi: 10 Aralık 2017.

Tablo 6. IEA Enerji Atlası Kapsamında Libya'nın 2015 Yılı Doğalgaz Üretimi

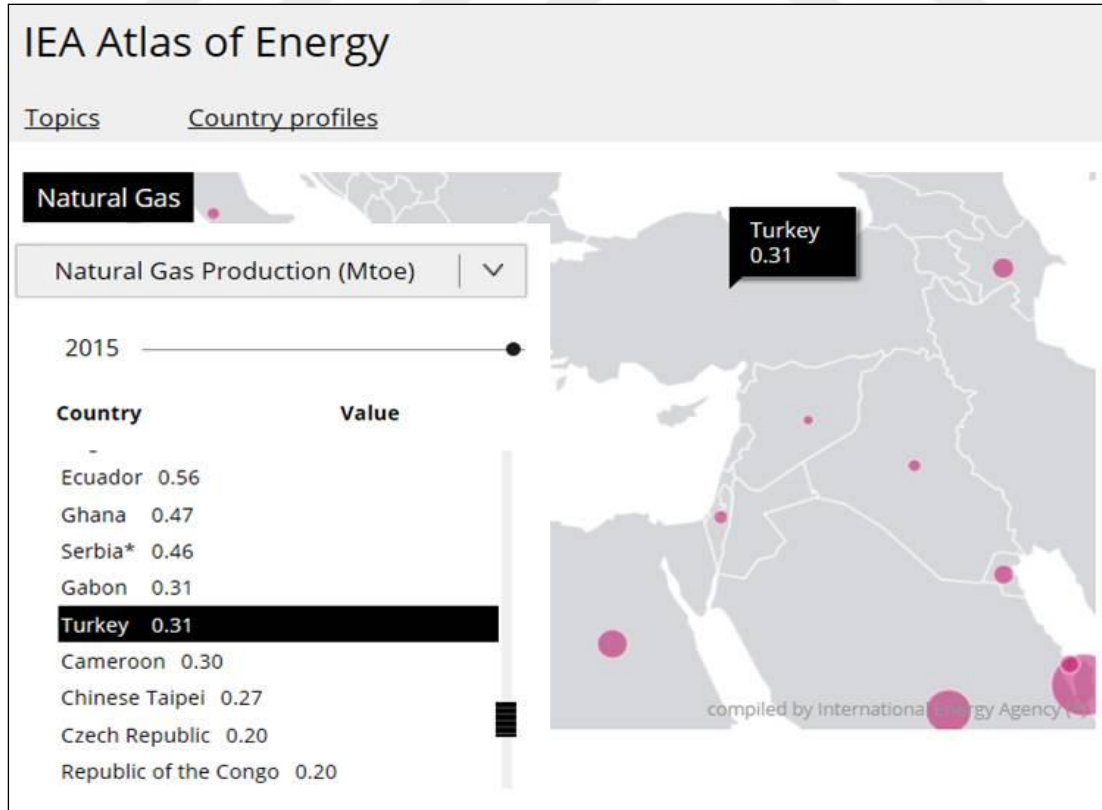
Kaynak: Enerji Ajansı (International Energy Agency-IEA), *Natural Gas Production Statistics 2015*, <http://energyatlas.iea.org/#!/tellmap/-1165808390/0>, Erişim Tarihi: 10 Aralık 2017.

Tablo 7. IEA Enerji Atlası Kapsamında Suriye'nin 2015 Yılı Doğalgaz Üretimi

Kaynak: Enerji Ajansı (International Energy Agency-IEA), *Natural Gas Production Statistics 2015*, <http://energyatlas.iea.org/#!/tellmap/-1165808390/0>, Erişim Tarihi: 10 Aralık 2017.

Tablo 8. IEA Enerji Atlası Kapsamında Türkiye'nin 2015 Yılı Doğalgaz Üretimi

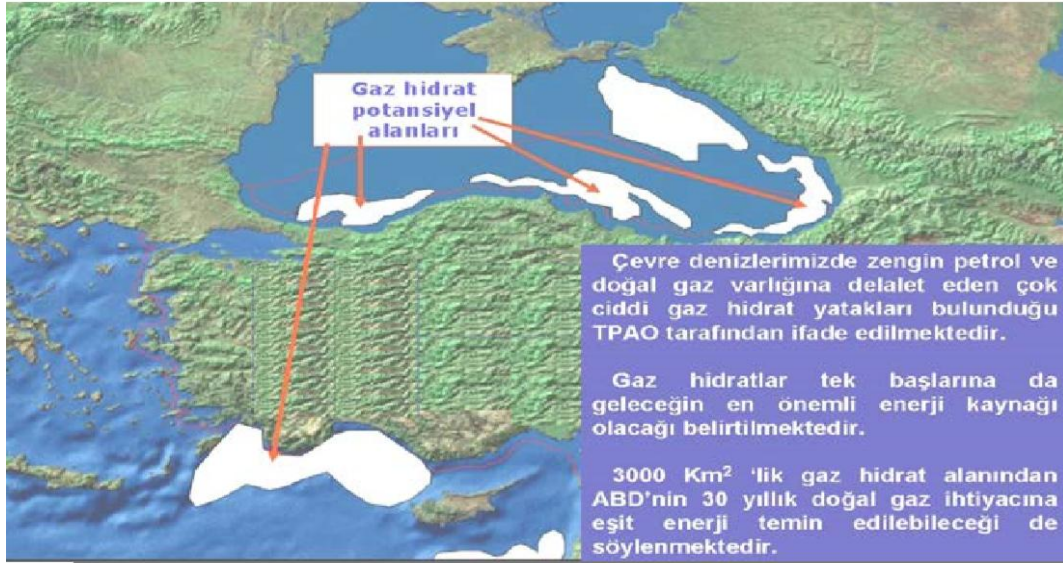
Kaynak: Uluslararası Enerji Ajansı (International Energy Agency-IEA), *Natural Gas Production Statistics 2015*, <http://energyatlas.iea.org/#!/tellmap/-1165808390/0>, Erişim Tarihi: 10 Aralık 2017.

Ayrıca geleceğin enerji maddesi olduğu iddia edilen gaz hidrat yataklarının⁶ da Karadeniz'in yanı sıra Doğu Akdeniz'deki varlığı Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığı'nca (TPAO) tespit edilmiştir⁷. 3.000 kilometrekarelik bir gaz hidrat yatağının ABD'nin 30 yıllık enerji ihtiyacını karşılayabileceğinin ifade edildiği durumda; TPAO Strateji Dairesi Başkanlığınca hazırlanmış aşağıdaki haritada belirtilen gaz hidrat yataklarını gösteren alanların, İsrail'in zengin doğal gaz bulduğunu belirttiği alanlar ile örtüşmesi TPAO'nun iddialarının doğruluk payını artırmaktadır. Aynı sunumda Antalya Körfezi ve civarındaki 80.000 kilometrekarelik bir alanın zengin gaz hidrat yatakları ile dolu olduğu da belirtilmiştir.

⁶ Ocakoğlu'ndan aktaran Yayı (2012: 12) "Gaz Hidratlar su ve hafif doğal gazların ki genellikle metan gazı karışımından doğal yolla oluşan kristal yapıli katılardır. Gaz hidratların ayrışması sonucu açığa çıkan yüksek hacimli metan gazı geleceğin potansiyel enerji kaynağı olarak görülmekle birlikte; küresel iklim değışikliklerinde de potansiyel bir role sahiptir. Bu sebeplerden dolayı, gaz hidratların hem doğasını anlamaya yönelik hem de dünyadaki potansiyel gaz hidrat rezervlerini araştırmaya yönelik çok sayıda çalışma gerçekleştirilmiştir. Çalışmalar göstermiştir ki, karalarda ve denizlerde gaz hidratların oluşumunu ve kararlılık zonlarını etkileyen temel parametreler; basınç, sıcaklık, jeotermal gradyan, gaz bileşimi, ortamın gözenekliliğı, gözenek suyu tuzluluğı ve gaz doygunluğunun derecesidir. Sismik ve akustik yöntemler gaz hidrat aranmasında yaygın olarak kullanılır. Ayrıca sismik yöntemlerin yetersiz olduğu durumlarda Doğru Akım Elektrik Özdirenç ve Kontrollü Kaynak Elektromanyetik Yöntemler kullanılır. Türkiye çevresindeki denizler genellikle sığ derinliklerde yüksek oranda gaz hidrat ve hidratın altında kapanlanan serbest gaz potansiyeline sahiptir. Karadeniz ve Akdeniz'de gaz hidratla ilişkili olarak çok sayıda gaz bacaları, gaz sızıntıları, gaz cepleri ve çamur volkanlar keşfedilmiştir" şeklinde görüş beyan etmektedir.

⁷ Çiftci'den aktaran Yayı (2012:12) "Dünyadaki hidratların çoğunun derin deniz tabanı altında binlerce kilometrelik alanları kapsayan yerlerde bulunduğunu, dünya çapında gaz hidratlarda tutulan metan gazı miktarının dünyadaki tüm fosil yakıtlarında tutulan karbonun iki katı olduğunu, dünyadaki gaz hidrat yataklarının rezervinin 3 bin 700 trilyon ile 10 milyon trilyon metre küp arasında olduğunu ve Karadeniz'in dünyada sayılı hidrat yataklarından olduğunu, petrol endüstrisi ve hükümetlerin dünyada, buza benzer enerji mineralleri olan gaz hidratları araştırmaya başladıklarını, bu kapsamda Japonya Hükümeti 1995 yılında ulusal bir program oluşturarak, Japan National Oil Corp (JNOC) Kanada'nın McKenzie Deltası'nda sondajla arama çalışmaları yaptığını, 2015 yılında ekonomik üretimi planladığını, ABD'nin güneydoğu kıta yamacındaki Blake Platosu'nda yaklaşık 3 bin metre karelik hızlı çökme alanında ABD'nin yıllık gaz tüketiminin yaklaşık 30 katına eşit metan rezervi saptandığını, gaz hidratların büyük bir olasılıkla petrol ve doğal gaz rezervlerin tükenmesiyle, dünyanın gelecekteki enerji kaynağı olacağını, petrol şirketlerinin yerini sonunda hidrat şirketlerinin alacağını düşünüldüğünü, Türkiye'nin Karadeniz, Ege ve Akdeniz ile üç tarafı çevrili ve bir iç deniz olan Marmara Denizi ile yaklaşık 7 bin kilometrelik kıyı uzunluğuna sahip bulunduğunu, bir denizci ülkesi olması gereken Türkiye, denizlerindeki enerji, maden ve endüstriyel hammadde kaynaklarını yeterince değerlendiremediğini, Akdeniz'de Antalya Körfezi'nde ve Girit Adası civarında gaz hidratların varlığının tahmin edildiğini, özellikle Karadeniz'in Almanya, Fransa, Rusya ve ABD tarafından son üç yılda yoğun olarak araştırıldığını, Karadeniz'deki gaz hidratın yüzeye yakın bir yerde bulunduğunu, gazın altında büyük miktarda petrol ve doğalgazın bulunabileceğini, dünyada sadece Sibirya'da karadan gaz hidrat çıkartıldığını" ifade etmektedir.

Şekil 4. Gaz Hidrat Yataklarını Gösterir Harita

Kaynak: TPAO Strateji Dairesi Başkanlığı'ndan aktaran Yaycı (2012: 13).

3.3. Doğu Akdeniz Ülkelerinin MEB Konusundaki Tutumları

Doğu Akdeniz'deki MEB ilanları ve antlaşmaları Kıbrıs özelinde incelendiğinde GKRY, Yunanistan, İsrail, Mısır, Lübnan, Suriye, KKTC ve Türkiye başlıkları ön plana çıkmakta ve bahse konu MEB ilanlarındaki hedef enerji faktörünü ise doğal gaz oluşturmaktadır.

Doğu Akdeniz'deki mevcut enerji rezervlerinin yer aldığı alanlar çoğunlukla birden fazla ülkenin deniz yetki alanı dâhilindedir. Bu durum rezervlerin tek bir devletin kontrolüne geçmesine mani olmaktadır. Ayrıca bölge devletleri, kendi başına bölgelerini araştırıp rezervleri çıkarma imkânına sahip değildir. Bu durum anılan devletleri, sahip oldukları bölgeleri parsellere ayırarak ihale etmeye ve devlet dışı oyuncular olan firmalar ile anlaşma yapmaya mecbur bırakmaktadır (Ceylan,2018:51).

3.3.1. GKRY

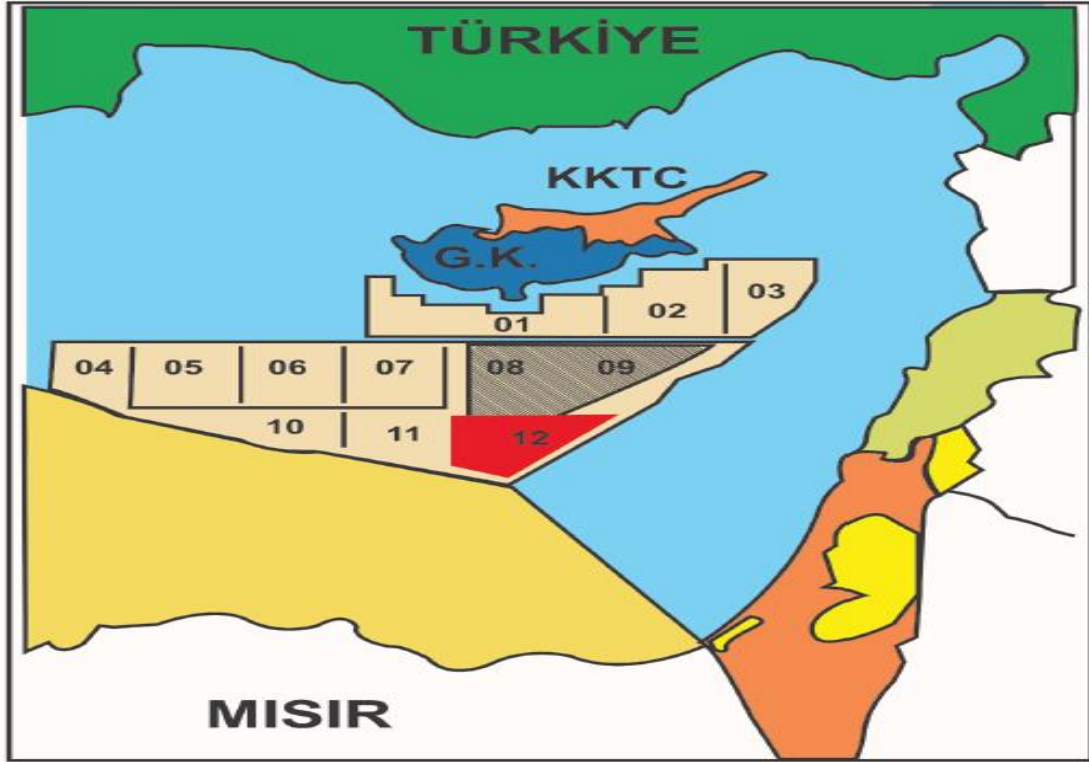
GKRY, 12 Aralık 1988'de Kıbrıs Cumhuriyeti adıyla Birleşmiş Miller Deniz Hukuk Sözleşmesi'ni imzalamış (UN Law of the Sea Bulletin No:52,2005) ve sonrasında deniz yetki alanları dâhilinde Ada'yı temsilen tek taraflı uygulamalara gitmiştir.

GKRY ve onunla birlikte Yunanistan'ın inisiyatifinde Doğu Akdeniz'de ortaya çıkan gelişmeler, ikilinin bölgede sahip olabilecekleri MEB alanlarını en büyük yüz ölçümüne çıkartacak ve başta Türkiye ile Mısır olmak üzere adaları az ya da ada sahibi olmayan kıtasal sahil devletlerin MEB'lerini daraltacak şekilde cereyan etmiştir (Başeren,2010).

GKRY, bölgedeki MEB alanlarını Mısır ve Yunanistan ile ortay hat esasına göre sınırlandırmak istemektedir. Bu durum, Türkiye'nin bölgede sahip olduğu uzun kıyıların açık deniz alanlarına azami erişimini engellemektir ki Türkiye bunun hakkaniyete uygun olmadığını ifade etmektedir. Türkiye, uluslararası deniz hukukuna göre Kıbrıs Adası'na ve bölgedeki adalara kara suları dışında kıta sahanlığı verilmemesini ve geniş kıta sahanlığı ile MEB alanlarının bölge coğrafyasına hâkim iki kıyının sahibi olan Mısır ve Türkiye arasında sınırlandırılmasını savunmaktadır (Başeren,2010).

Uluslararası hukukun bu temel ilkelerine rağmen, GKRY ve Yunanistan ikilisi, tek taraflı uygulamalar ve diğer sahildevletlerle yaptıkları/yapmaya çalıştıkları ikili anlaşmalarla Türkiye'yi Doğu Akdeniz'de Antalya Körfezi açıklarında dar bir deniz alanına hapsedmek istemektedir. Bu maksatla başta Rodos, Meis ve Kıbrıs olmak üzere adaların coğrafi konumlarını ve uluslararası hukukun karasularının sınırlandırılmasına yönelik ortaya koyduğu “eşit uzaklık/ortay hat” metodunu suiistimal ederek, Anadolu ile bu adalar arasındaki ortay hatları, sırasıyla Türkiye-Yunanistan ve Türkiye-Kıbrıs deniz yetki alanları sınırı haline dönüştürmeye çalışmaktadırlar (Doğru,2015).

Şekil 5. 1982 BMDHS'ne göre Mısır'ın ve GKRY'nin ilan ettikleri MEB Alanı

Kaynak: Sandıklı vd. (2013:28).

Uluslararası hukuk ilkelerini ve hakkaniyeti hiçe sayan GKRY, devlet bekası odaklı geleneksel güvenlik paradigması çerçevesinde şekillendirdiği hedefleri doğrultusunda Mısır ile 17 Şubat 2003 tarihinde ilk MEB anlaşmasını imzalamıştır (UN Delimitation Treaties Infobase,2004⁸). GKRY bu antlaşma ile yukarıdaki haritada görüldüğü üzere güney bölgesindeki MEB alanı sorununun büyük bir kısmını çözmüş ve sonraki adım olan doğal gaz çalışma ruhsatlarının verilmesiyle yaptıklarının uluslararası hukuka uygunluğunu sağlamlaştırmaya çabalamıştır.

GKRY, Mısır ile vardığı antlaşma zemininden hareketle Ada'nın güney doğusunda yer alan deniz alanları için MEB antlaşması arayışına devam etmiş ve 17 Aralık 2010 yılında İsrail ile ikili bir MEB antlaşması imzalamıştır (UN Legislation And Treaties,2010). Nihayetinde GKRY, zengin hidrokarbon yataklarına sahip iki ülke olan Mısır ve İsrail ile MEB antlaşmalarını ortay hat prensibine göre imzalamış ve yaptığı antlaşmaları BM'ye sunmuştur. GKRY'nin bütün Kıbrıs adına tek başına antlaşma yapma yetkisine sahip

⁸ Türkiye'nin bu antlaşmaya yönelik verdiği tepki için BM Genel Sekreterliği'ne gönderilmiş olan T.C. Dışişleri Bakanlığı'nın 2 Mart 2004 tarihli ve 2004/Turkuno DT/4739 sayılı notasına bakılabilir.

olmadığını belirten Türkiye ise, GKRY'nin MEB sınırlandırma antlaşmalarını tanımadığını ifade etmiştir (Başeren,2010).

GKRY, 10 Ağustos 2011 tarihli basın açıklamasında, deniz yetki alanlarında esas kaynak olan BMDHS'ne atıfta bulunarak, Türkiye'nin sözleşmeyi imzalamadığına vurgu yapmış ve GKRY'nin sözleşmeye imza atan diğer devletlerle karşılıklı anlaşma çabası içinde MEB sınırlarını belirleme niyetinde olduğunu belirtmiştir. Basın açıklamasında, sözleşmenin MEB alanları uygulamaları için kıta ve ada arasında bir ayırım yapmadığına vurgu yapılmıştır. GKRY'nin, Mısır, Lübnan ve İsrail ile karşılıklı MEB alanlarında anlaşmalar yaptığına ve Türkiye'nin de benzer anlaşmaları ortay hat esasına göre Karadeniz'deki bölge ülkeleriyle imzaladığına dikkat çekilmiş ve Doğu Akdeniz'de de ortay hat yönteminin uygulandığı ifade edilerek Türkiye'nin Karadeniz'de uyguladığı MEB belirleme esasının kendilerince de kullanıldığını vurgulanmıştır. Ayrıca 2007 yılı Şubat ayında duyurduğu hidrokarbon kaynaklarının çıkarılması ve işletilmesine yönelik lisans ve işletim ruhsatları için çokuluslu birçok firmadan teklif aldıklarını vurgulamıştır. Türkiye'nin 2008 yılı içerisinde birçok kez askeri gemiler ile başta Norveç firmasına ait Panama bandıralı araştırma gemisi olmak üzere ticari gemilere taciz faaliyetinde bulunduğu da ifade edilmiştir (Cyprus Public Information Office,2011).

GKRY geçen üç yılda 2011 yılındaki basın açıklamasının devamı olan uygulamalarına devam etmiş ve 08 Ekim 2014 tarihli BM'ye yazdığı mektupta Türkiye'nin Barbaros Hayrettin ve beraberindeki iki gemiyle GKRY MEB'inde yer alan 1,2,3,8 ve 9 numaralı sahalarda araştırma yaptığını ve bunun uluslararası hukuka ve GKRY'nin egemen haklarına aykırı olduğunu belirtmiştir. Bu uygulamanın aynı zamanda Ada halkları arasındaki devam eden müzakere sürecini de olumsuz etkileyeceği ve Türkiye'nin bu tavrının kabul edilemez olduğu ifade edilmiştir (The Republic of Cyprus,2014). Bahsi geçen doğalgaz rezervlerinin işletimi ve lisans verme sürecinde yaşanan gelişmeler burada açıklanmayarak, konu bütünlüğünün sağlanması adına üçüncü bölümde tüm detayları ile ayrıca değerlendirilmiştir.

28 Ocak 2016 tarihinde GKRY Cumhurbaşkanı, İsrail Başbakanı ve Yunanistan Başbakanı GKRY'de bir araya gelerek üçlü işbirliğine önem vereceklerini ifade etmişlerdir. Toplantıda bölge güvenliği, Ada barışı ve istikrar hedefleriyle yola çıktıklarını, Doğu Akdeniz havzasındaki gazın (GKRY ve İsrail MEB'indeki gaz) Kıbrıs ve Yunanistan üzerinden "*EuroAsia Interconnector*" projesi kapsamında Doğu Akdeniz Boru Hattı ile Avrupa'ya taşımayı hedeflediklerini beyan etmişlerdir (Cyprus Public Information Office,2016).

Fakat bölgedeki doğalgazın ithal edilmesi maksadıyla üretilen bu projenin jeolojik nedenlerden dolayı tehlikeli olduğu da kıymetlendirilmektedir. Doğu Akdeniz'i boydan boya bağlayacak boru hattı projesi, coğrafyanın 1.derece deprem kuşağında yer alması nedeniyle tehlikeli olarak nitelendirilmektedir. Bu görüşü destekleyecek en olası güvenli çözüm ise LNG tesisi olabileceği ifade edilmektedir. Ancak LNG tesisinin işletilebilir olması için de rezerv miktarının 170 trilyon m³ ün üzerinde olması beklenmektedir ki Kıbrıs'ın keşfedilen rezerv miktar 142 trilyon m³ civarındadır. Bu nedenle böyle bir

tesis inşasının ancak müteakip keşiflere bağlı olduğu değerlendirilmektedir. (Demir ve Tekir,662)

Yukarıda arz edilen “EuroAsia Interconnector” üçlü işbirliğinin verdiği politik desteğin etkisi soğumadan GKRY, 29 Şubat 2016 tarihinde BM'ye gönderdiği mektupta, Türk savaş gemisinin GKRY bayraklı sismik araştırma gemisini Türk deniz yetki alanlarını ihlal ettiği gerekçesiyle taciz ettiğini belirtmiştir. Mektupta anılan sahanın 2003 yılında Mısır ile imzalanan MEB Anlaşması dâhilinde GKRY'ye ait olduğu ve bu kapsamdaki yasal yetkileri dâhilinde araştırma yaptırıldığı vurgulanmıştır (UN General Assembly Documents,2016a).

GKRY 31 Ağustos 2016 tarihinde, Kıbrıs'ın MEB'inden çıkarılacak gazın Mısır'a boru hattı ile ulaştırılmasına ve oradan da yerli kullanıcının tüketimine ve/veya tekrar ihracına imkân veren ikili bir antlaşmayı Mısır Devleti ile imzalamıştır. GKRY bu antlaşmanın maksadını, bölge gazı ile ilgilenen yatırımcılara bir güvence vermek ve devam eden ticari tartışmalara olumlu yönde katkı sağlamak olarak ifade etmiştir (Ministry of Energy, Commerce, Industry and Tourism of the Republic of Cyprus,2016). GKRY adına bölge doğalgazının alıcılara intikali için “EuroAsia Interconnector”ın bir alternatifi de, Mısır'da mevcut olan LNG tesislerine iletilmesidir. Türkiye ile GKRY arasındaki sorunların yakın gelecekte çözülemeyeceği öngörüldüğünde, bir diğer mantıklı hal tarzının Mısır olduğu değerlendirilmektedir (Şafak,2015:21). GKRY'nin yatırımcılarına güvence vermesi adına yakın gelecekte kullanılabileceği yeni bir teknolojik gelişmeden burada bahsetmenin faydalı olacağından hareketle; Sea NG Alliance Şirketi'nin CEO'su Mr David Stenn'in yaptığı açıklama aşağıda sunulmuştur. Kanadalı CEO, CNG adı verilen sıkıştırılmış doğalgazı depolamak için;

Sıkıştırılmış gemi inşa ettiklerini, Coselle denilen çelik dev barakalara küçük çaplı karosel destekli yapı sistemi geliştirdiklerini, bu barakalara üzerine sarılacak özel alaşımlı borular içerisinde sıkıştırılan gazın depolandığını her bir Coselle'nin geminin yapısını oluşturduğunu, 169 metre, 250 metre ve 318 metre uzunluğunda sırasıyla 2.9, 5.6 veya 13.2 milyon sem sıkıştırılmış doğalgazın bu sistemle 2.500 kilometre uzunluğunda bir mesafede yüzde 50 daha düşük maliyetle taşınabileceğine vurgu yapmıştır. Mr David bu sistemle hiçbir ülkeye bağımlı kalınmayacağını, değişen gaz fiyatlarına bağlı olarak istenildiğinde daha başka bölgelere kayma özelliği bulunduğunu, esnek ve bağımsız, diğer alternatiflere göre yüzde 50 daha düşük maliyetli olduğundan, bu buluşun tercih edilecek bir sistem olacağının altını çizmiştir. Kıbrıs'ın boş yere boru hattı yatırımlarına girmesine gerek olmadığını da söyleyen David, 600 metre küplük LNG için, -162 derece soğutma gerektirirken, aynı miktar sıkıştırılmış doğal gaz için 275 Bar'ın yeterli olacağını söylemiştir. CNG gemilerinin LNG tankerlerine göre 3 kat daha güçlü ve güvenli olduğunu, bu yatırımın yıllık yüzde 13 getiri oranıyla, 20 yıllık ömrü bulunduğunu da sözlerine eklemiştir (Yorucu,2015:1-2).

GKRY, Mısır Devletiyle hayata geçirdiği antlaşmadan çok kısa süre sonra 06 Eylül 2016'da, BM'ye 29 Şubat 2016'da göndermiş olduğu mektubun bir benzerini tekrar göndermiş ve bir Türk savaş gemisinin GKRY bayraklı sismik araştırma gemisini Türk deniz yetki alanlarını ihlal ettiği gerekçesiyle taciz ettiğini ifade etmiştir. Söz konusu mektupta, anılan sahanın GKRY'ye ait olduğu ve yasal yetkileri dâhilinde araştırma yapıldığını vurgulamıştır (UN General Assembly Documents,2016b).

GKRY, MEB alanlarına yönelik aktif politikasını sürdürerek 11 Ekim 2016'da Yunanistan ve Mısır ile birlikte Üçlü Zirve gerçekleştirmiştir. Zirve sonrası üç ülkenin imzaladığı deklarasyonda, bölge doğalgazının transferinde birbirleri ile işbirliğini artırıcı

adımlar atılmasındaki isteğe vurgu yapılmış ve bu işbirliğinin uluslararası hukuk kurallarına dayanan sağlam bir yapıda teşkil olduğu ve keşfedilecek hidrokarbon yatakları ile bölgenin denge ve refahına katkı sağlanacağı ifade edilmiştir (Hellenic Ministry of Foreign Affairs,2016a).

Görülmektedir ki GKRY ve Yunanistan, Doğu Akdeniz’de diğer kıyıdaş devletler ile ikili ya da çok taraflı sınırlandırma antlaşmaları akdetmekte, fiili uygulamalarda bulunmakta ve bu kapsamda Doğu Akdeniz’de tek başına inisiyatif alma girişimlerine devam etmektedir. GKRY’nin çevre ülkelerle imzaladığı bu antlaşmalar Türkiye’nin İsrail, Lübnan ve hatta Mısır ile antlaşma yapma imkânının ortadan kaldırılmasını hedefleyen siyasi yaklaşımlar olarak da değerlendirilmektedir (Yaycı,2012:51-55).

Güncel gelişmelere bağlı olarak geleneksel güvenlik yaklaşımı içinde hareket eden GKRY’nin, Yunanistan, Mısır ve İsrail’i üç yakın ortak olarak seçtiği anlaşılmaktadır. Özellikle “*EuroAsia Interconnector Projesi*”dahilinde doğalgaz ulaşım hattında kilit bir rol alması durumunda uhdesinde barındırdığı sorunları Normatif kriterler ekseninde AB ve İsrail ile paylaşarak çözüme ulaştırabilme düşüncesinde olduğu kıymetlendirilmektedir. Bu projenin aksaması durumunda, Mısır ile gerçekleştireceği boru hattı ile Kıbrıs’ın MEB’inden çıkaracağı gazı Mısır’a ve oradan diğer pazarlara ulaştırmayı hedeflediği anlaşılmaktadır. GKRY, BM’ye yazdığı tüm mektuplarda hâlihazırda devam eden doğalgaz arama faaliyetlerinin Normatif kriterlere bağlı kalınarak yürürlükteki MEB Anlaşmaları ve uluslararası hukuk kurulları dâhilinde icra edildiğini ifade etmekte ve Türkiye ile KKTC’nin itirazlarına rağmen gazın çıkarılması ve pazara ulaştırılması için gereken süreci başarılı olarak yürütmektedir.

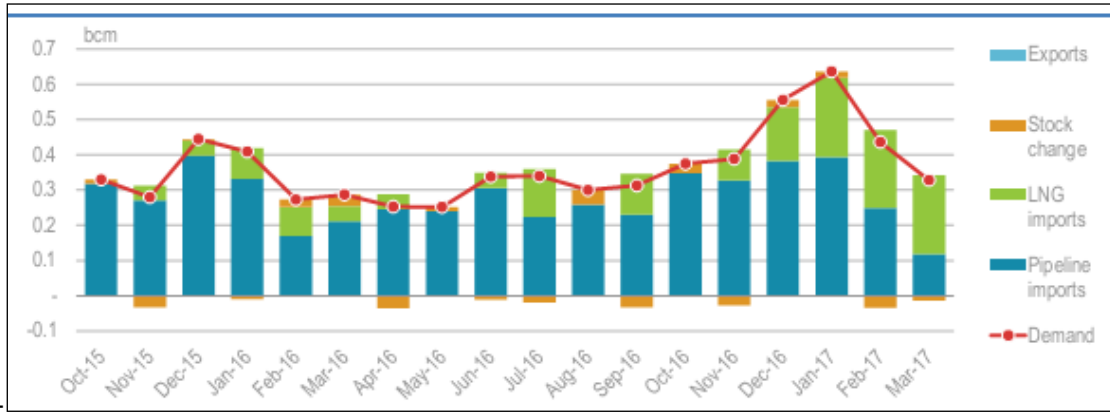
Hidrokarbon enerji rezervlerinin arz ve ulaşım güvenliği, devletler için öncelikli bir ulusal güvenlik konusu olarak gündeme gelmektedir. Özellikle zengin enerji kaynaklarını barındıran bölgelerdeki siyasi istikrarsızlıklar, otorite sorunları ve çatışma ortamının sürekliliği, küresel ve bölgesel düzeyde dünya güvenliğini tehdit etmektedir (Ceylan,2018:41). Kıbrıs özeline inildiğinde ise; GKRY’nin güç ve güvenlik odaklı hedeflerini tek taraflı MEB uygulamalarıyla hayata geçirmesi ve Türkiye ile KKTC’nin buna müteakibil reaksiyonları, bölgedeki tansiyonun yakın gelecekte Doğu Akdeniz ile sınırlı kalmayıp küresel ölçekte yansıma bulacak boyuta ulaşabileceğini göstermektedir. Söz konusu sorunların Normatif ekseninde sonuca ulaşmaması durumunda kriz kaçınılmaz gözükmektedir.

3.3.2. Yunanistan

Türkiye ile Yunanistan arasında Ege Denizi konusunda geçmişten bugüne kadar süren deniz yetki alanı paylaşımı sorunu, özellikle son dönemdeki enerji keşifleri ile Doğu Akdeniz’e ve dolayısıyla Kıbrıs özeline taşınmıştır. Kıbrıs özelindeki yaklaşımını ileride Ege’de gerçekleşecek muhtemel kıtasahaneliği tartışmalarında adaları için de kullanmayı hedefleyen Yunanistan’ın, ekonomik gücünün uygun olmaması ve uluslararası platformda siyasi destek görmemesinden ötürü bu çabasını aktif politikalar ile destekleyemediği görülmektedir.

Yunanistan doğalgaz ihtiyacının %100'ünü LNG ve boru hatlarıyla dışarıdan ithal ederek karşılamaktadır. Yer altı depolama imkân kabiliyeti bulunmamakta olup, LNG depolama kapasitesi sınırlıdır (Her biri 65000 cm kapasiteli 2 LNG tank). Yunanistan'a ait doğalgaz talep-tedarik durumu aşağıdaki tabloda sunulmuştur.

Tablo 9. 2015-2017 Yılları Arasındaki Yunanistan Doğalgaz Tedarik-Talep Durumu

Kaynak: OECD/EIA (2017: 26).

Yunanistan, orta hat esasına dayanan bir MEB sınırlandırma anlaşmasını, Girit, Kaşot, Kerpe, Rodos ve Meis Adaları hattını kıyı kabul ederek yapmayı istemektedir. Bu konuda Libya ve Mısır ile görüşmeler yaptıysa da sonuç alamamıştır. Yunanistan'ın GKRY ile de bir MEB anlaşmasını hayata geçirme isteğinde olduğu basına yansımış olsa da henüz resmi bir adım atılmamıştır (Sandıklı vd.,2013:29).

Yunanistan, Türkiye'nin 17 Şubat 2003 tarihli Mısır ve GKRY arasında imzalanan MEB anlaşmasına yönelik vermiş olduğu notasını hedef alarak verdiği notasında, bölge devletlerinden biri olarak, kıyıları birbiriyle karşılıklı devletlerin MEB ve kıta sahanlığı sınırlandırma antlaşmalarını uluslararası deniz hukuku sözleşmesi çerçevesinde ortay hat prensibini esas alarak yapmalarının gerektiğine inandığını vurgulamıştır. Aynı notada Yunanistan, adaların da hiç bir şarta bağlı kalmaksızın kıta sahanlığı hakkının olduğunu ve Türkiye ile Yunanistan arasındaki kıta sahanlığının Meis Adası da dâhil en yakın Yunan Adaları ile Anadolu arasından geçecek ortay hat ilkesine dayandırılmasının gerektiğini iddia etmiştir (Sandıklı vd.,2013:29).

Yunanistan, Kıbrıs özelinde imzalanmış olan GKRY'nin MEB antlaşmalarını, Ege'deki kıtasahanlığı tartışmalarında kendi yaklaşımını destekleyecek örnekler olması nedeniyle uluslararası hukuka uygun birer MEB uygulaması olarak tanımlamaktadır. Kıbrıs özelinde yaşanan doğal gaz sorunundan Ege Denizi özelindeki adalar ve bağlısı deniz yetki alanı sorunlarına bağlantı kuracak şekilde faaliyet göstermektedir. Ayrıca yukarıda belirtildiği üzere Yunanistan'ın "EuroAsia Interconnector Projesi" dahilinde doğalgaz ulaşım hattında önemli bir rol üstlenmesiyle, Doğu Akdeniz'deki gaz sorununu öncelikle Ege'ye ve oradan da Avrupa'ya taşıma niyetinde olduğu değerlendirilmektedir.

Bu tezini destekleme adına Yunanistan, 23 Mayıs 2016 tarihli BM'ye gönderdiği mektubunda, Türkiye'nin müteakip bölümde açıklanacak olan 28 Nisan 2016 tarihli ve Doğu Akdeniz'de 32° 16' 18"E boylamı batısında kalan deniz alanı için ilan ettiği

kıtasahanlığı ve KKTC ile imzaladığı Kıtasahanlığı Antlaşması'nın Yunanistan'ın deniz yetki alanlarını ihlal ettiği gerekçesiyle kabul edilemez olduğunu belirtmiştir. Yunanistan söz konusu mektupta, uluslararası deniz hukuku kapsamında adalarının sahip olduğu yasal hakların ihlal edildiğini vurgulamış ve itirazlarını detaylandırmıştır (UN General Assembly Documents,2016c).

Yunanistan Dışişleri Bakanlığı'nın resmi internet sitesinde “Kıbrıs Sorunu” başlığı altında yayınlanan 2016 tarihli görüşü; Yunanistan tarafından GKRY'nin tüm MEB'indeki egemenlik haklarının desteklendiği ve bu konunun Kıbrıs Sorunu'ndan bağımsız bir konu olduğu, Yunanistan'ın GKRY, İsrail ve Mısır gazının Avrupa'ya transferinde köprü görevi göreceği ve bunun GKRY üzerinden LNG tanker veya Doğu Akdeniz Boru Hattı ile sağlanmasına tam destek verileceği şeklinde belirtilmektedir (Hellenic Ministry of Foreign Affairs,2016). Yunanistan'ın taahhüt ettiği desteği 11 Ekim 2016'da Mısır ve GKRY ile imzaladığı Üçlü Zirve Deklarasyonu ile hayata geçirdiği ve bu realist yaklaşımını Doğu Akdeniz'de ileride ilan etmeyi planladığı kendi MEB alanları için de uygulayabileceği kıymetlendirilmektedir.

En önemli güç araçlardan birini teşkil eden enerji kaynaklarının devletlere sağladığı gelir, askeri güce yatırım yapılmasına imkân tanımaktadır. Artan güç unsuru, devlete enerji kaynakları adına yapılan hâkimiyet mücadelelerinde ve diğer alanlarda önemli kazanımlar sağlamaktadır (Schubert ve Pollak,2011:7). Ekonomik sıkıntı yaşayan Yunanistan, her daim geleneksel güvenlik yaklaşımı doğrultusunda şekillendirdiği Doğu Akdeniz hedeflerinin dünya kamuoyunda meşruluk kazanması amacıyla Normatif söylemlerden yararlanmaya çalışmaktadır. GKRY'nin hayata geçirdiği uygulamaların uluslararası hukuka uygun olduğunu iddia eden Yunanistan, böylelikle Türkiye ile arasında devam eden Ege ve Doğu Akdeniz'deki anlaşmazlıkları için de savını destekleyecek yeni bir örnek uluslararası vaka yaratabilmiştir. Yunanistan, Türkiye'nin deniz yetki alanları konusunda gerektiğinde savaşa bile gireceğini geçmişte tecrübe ettiğinden, Kıbrıs özelindeki MEB sorununda aktif rol almayarak Türkiye ile doğrudan karşı karşıya gelmemeyi tercih etmektedir.

3.3.3. İsrail

İsrail, 30 Haziran 2005 tarihinde Mısır devleti ile 15 yıl süreyle geçerliliği olan doğal gaz boru hattı projesine imza atmıştır. Bu antlaşma, Mısır El-Arish sahasından Ashkelon sahasına doğru inşa edilecek boru hattı ile gaz akışını sağlamayı hedeflemiştir (İsrail Dışişleri Bakanlığı,2005). Aynı zamanda İsrail, deniz yetki alanındaki faaliyetleri ile ilgili olarak bölge ülkelerinden biriyle ilk karşılıklı antlaşmasını yaparak konuyu uluslararası hukuka göre yasallaştırmıştır.

İsrail, yakın zamanda yapılan hidrokarbon araştırmaları sonrası 2010 yılında Tamar ve Leviathan sahalarında doğal gaz yatakları tespit etmiş ve hitamında 12 Temmuz 2011'de BM'ye sahaları kapsayan MEB koordinatlarını sunarak MEB ilanında bulunmuştur. GKRY ve İsrail bu gelişmeler paralelinde 17 Aralık 2010 tarihinde MEB sınırlandırma antlaşması imzalamış ve antlaşmada orta hat kuralını esas almışlardır. İsrail devleti MEB ilan sürecinde GKRY hariç sahildar hiç bir devletle MEB sınırlandırmasına yönelik müzakerede bulunmamış ve antlaşma imzalamamıştır. İsrail, tespit ettiği bahse konu

hidrokarbon sahalarında üretim aşamasına gelmiş durumdadır ki hedefi bu sahalarından elde edilecek doğal gazın, alıcı ülkelere ulaştırılmasında GKRY ile işbirliği içinde ortak projeler üretilmesidir (Sandıklı vd.,2013:26).

2005 yılında imzalanan anlaşmaya istinaden inşa edilmiş olan Mısır-İsrail Boru Hattı'na yıllar içerisinde yapılmış olan sabotajlar neticesinde, 2012 Nisan ayından sonra Mısır Devleti anlaşmayı sonlandırmaya karar vermiş, geçen zaman içerisinde ise, İsrail'in Doğu Akdeniz'de keşfettiği doğal gaz rezervleri ithalat-ihracat durumunu tersine çevirmiştir. Günümüzde Mısır, doğal gaz ihtiyacını karşılamak maksadıyla aynı boru hattını tersine kullanarak gaz ihraç etmeyi hedeflemektedir. İki ülke arasında yapılan müzakerelerde, boru hattının işletim sahibi olan firma, hattın tersine çalışmasını sağlayacak bu anlaşmayı reddetmiş ve İsrail tarafında da mevcut yasaların bazı mülahazalardan ötürü anlaşma yapmaya uygun olmadığı belirtilmiştir. Görüşmelerin hâlihazırda belirsizliğini sürdürdüğü çeşitli kaynaklarca da ifade edilmiştir (The Jerusalem Post,2016).

İsrail egemen olduğu deniz yetki alanında yer alan Tamar sahasını 2013 yılında faaliyete geçirmiş ve 2014 yılına ulaşıldığında 7,5 milyar m³ doğalgaz/yıl çıkarabilmiştir (Tagliapietra,2017:50). İsrail'in bu denli hızlı üretime geçmesinin sebebini yukarıda arz edilmiş olan Mısır'dan tedarik ettiği doğalgazın kesilmesinden kaynaklanan sorunlara kalıcı çözüm üretme zorunluluğu teşkil etmiştir. Bu bağlamda iç piyasanın güvence altına alınması adına gelecek 30 yıllık süreçte çıkarılacak gazın %60'ının iç tüketime ayrılmasına karar verilmiştir (Tagliapietra,2017:21).

Önceki kısımlarda da ifade edildiği şekliyle İsrail, “*EuroAsia Interconnector Projesi*”nde doğalgaz ulaşım hattının gaz tedarikçilerinden birisidir. GKRY'nin yakın gelecekte projeye katkı sağlayamaması durumunda İsrail'in bu rolü tek başına üstlenecek olmasının ve Avrupa gazını kısmen de olsa sağlayan ülke durumuna geçmesinin Uluslararası konjonktürde bu ülkeye hem ekonomik hem de siyasi olarak büyük kazanımlar sağlayacağı söylenebilir. Bu projenin hayat bulması durumunda Kıbrıs özelindeki sorunların nasıl çözüme kavuşacağı ise, Türkiye'nin müteakip dış politika hamlelerine bağlı görünmektedir.

Bu politik hamlelerin ilki, 28 Haziran 2016 tarihinde Türkiye ile İsrail'in tazminata ilişkin usul antlaşması imzalamasıyla gerçekleşmiştir. 30 Mayıs 2010 yılında yaşanan Mavi Marmara hadisesi sonrası askıya alınmış olan ilişkiler, bu antlaşma sonrası hızla normalleşme sürecine girmiştir (Türkiye Büyük Millet Meclisi,2016). İsrail Başbakanı Netanyahu, bu sürecin devamında Jerusalem'de bir araya geldiği GKRY Cumhurbaşkanı Anastasiades ile yaptığı ikili görüşmede, Doğu Akdeniz'deki enerji kaynaklarına yönelik projelerin ve özellikle Aphrodit ile Yishia doğal gaz bölgelerindeki gaz işletimi faaliyetlerinin, GKRY ile Türkiye'nin sorunlarını çözmesi durumunda ivme kazanacağını ve uluslararası hukuk kurallarına uygun şekilde devam edecek çözüm sürecini her zaman destekleyeceklerini ifade etmiştir (İsrail Dışişleri Bakanlığı,2016).

Hızla düzelen ilişkiler, iki ülke Enerji Bakanlarının 13 Ekim 2016'da İstanbul'da gerçekleştirdiği ilk resmi toplantıyla daha da ilerlemiştir. Toplantıda İsrail'den Türkiye'ye doğalgaz ihracatı fırsatları detaylıca görüşülerek konu üzerine diyalog kurulmasına karar verilmiştir. Her iki Bakan, Doğu Akdeniz havzasında huzur ve refahı tesis etmede enerji

sektörünün rolüne vurgu yaparak karşılıklı görüşlerini açıklamışlardır (Türkiye Cumhuriyeti Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı,2016b).

Türkiye Cumhuriyeti Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanı, Anadolu Ajansı (AA) Editör Masası'na konuk olarak katıldığı ve kendisine İsrail gazının Türkiye'nin uzun süredir gündeminde olduğu hatırlatıldığında, konuyu 23. Dünya Enerji Kongresi'nde İsrail Enerji Bakanıyla görüştiklerini ve enerji projelerini 3 ana kriteri göz önüne alarak değerlendirdiklerini ifade etmiştir:

Birincisi, bu projenin paydaşlara kazan-kazan çerçevesi içinde bir katkısı olması lazım. İkincisi bölgenin enerji arz güvenliğine katkı sunmalı. Bunun katkısı enerjinin maliyetini, rekabetçiliğini ve ulaşılabilirliğini etkiliyor. Üçüncüsü, bölgesel ve küresel barışa katkı sunması lazım. Doğu Akdeniz gazı hem Türkiye hem bölge için olumlu bir alternatif. Doğu Akdeniz'deki projelere olumlu bakacağımızı ilettik. Önümüzdeki dönemde bununla ilgili gelişmeleri göreceğiz (Türkiye Cumhuriyeti Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı,2016b).

Neo-realist yaklaşımın üzerinde durduğu güçler dengesi çerçevesinde devletler, dış politikada güçler dengesi sistemindeki menfaatlerini korumakta (ki genelde askerî hususlardır), geliştirmekte ve bunu rasyonel alacağı kararlar ile hayata geçirmektedirler. Neo-realistler arasında önemli bir ayrımı ise, “Ne kadar güç yeterlidir?” sorusu yaratmaktadır. Waltz, devletlerin güçlerini en üst düzeye çıkarmasının mümkün olmadığını, çünkü çok fazla güç kazanmaya çalıştıklarında sistemin onları cezalandıracağını söylemektedir. John Mearsheimer gibi Saldırgan Neo-realistler ise tam tersini iddia etmekte olup; devletlerin mümkün olduğunca fazla güç kazanmasının ve şartların uygun olması halinde hegemonya sürdürmesinin iyi bir strateji olduğunu iddia etmektedirler (Mearsheimer,2013:78). Son gelişmeler de göstermektedir ki bölgelerinde güçlü iki ekonomi olan İsrail ve Türkiye, Doğu Akdeniz'in enerji jeopolitiğini olumlu çıkarımlar sağlayacak ve aynı zamanda bölge istikrarı ve işbirliğini geliştirecek şekilde ele almaya başlamışlardır. Bu kadar kısa sürede normalleşen ilişkilerin ekonomik kazanımlar ile hangi boyuta taşınabileceği ise müteakip dönemin merak edilen konusudur.

3.3.4. Mısır

Mısır, 17 Şubat 2003 tarihinde GKRY ile MEB anlaşması imzalayarak, kendi MEB alanında enerji kaynaklarını kullanmak üzere faaliyetlerine başlamıştır (UN Delimitation Treaties Infobase,2004). Bu faaliyetlerini daha önce bahsedildiği üzere İsrail ile karşılıklı gaz akışını sağlayacak bir boru hattı projesiyle 2005-2012 yılları arasında desteklemiş ve son dönemde duran gaz akışını tekrardan başlatmak için yeni bir anlaşma yapmak üzere İsrail ile görüşmelere başlamıştır.

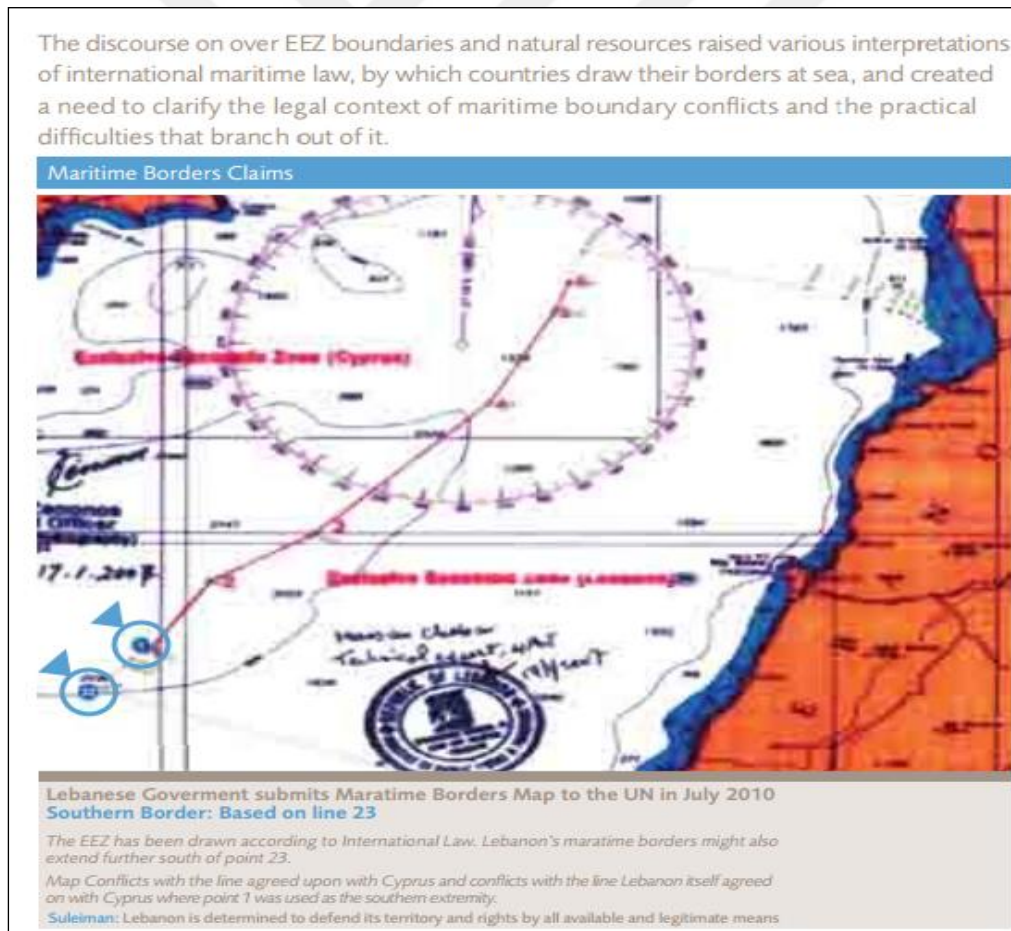
Daha önceki bölümlerde detaylı olarak açıklandığı üzere Mısır, 31 Ağustos 2016 tarihinde GKRY ile imzaladığı boru hattı antlaşması ve 11 Ekim 2016'da Yunanistan ve GKRY ile birlikte gerçekleştirdiği Üçlü Zirve Deklarasyonu ile bölge doğalgazının transferi ve ticaretinde işbirliğini artırıcı adımlar atma niyetinde olduğunu net politik hamleler ile göstermektedir. Bu yaklaşımlarını, Türkiye ve KKTC'yi dâhil etmeyen çözümler üzerinden geliştirmektedir. Bu noktada anılan çözümlerin uzun vadede Türkiye'nin müteakip kısımlarda açıklanan yaklaşımlarıyla muhtemel çatışma gösterecek olması nedeniyle iki devlet arasında olası bir anlaşmazlık pek muhtemel görünmektedir.

Arap Baharı hitamında yaşanan yönetim değişikliğinden sonra iktidara gelen Mursi döneminde, Mısır-GKRY MEB sınırlandırma anlaşmasının askıya alınması değerlendirilmişse de General Sisi Hükümetinin iktidara gelişiyle süreç farklı yürümüş ve Mısır-GKRY-Yunanistan arasında üçlü anlaşmaya varılmıştır (Şafak,2015:62).

3.3.5. Lübnan

Lübnan 1970-75 arası kara ülkesinde petrol arama girişiminde bulunmuş, ancak petrol çıkarma maliyetinin elde edilecek petrol gelirinden yüksek olacağı kıymetlendirildiğinden aramalarını sonlandırmıştır. Müteakip süreçte ülkedeki uzun yıllar devam eden iç savaş ve karmaşık iç dengeler yüzünden Lübnan enerji kaynaklarını arama çalışmalarından uzak kalmıştır. Son dönemde Doğu Akdeniz’de özellikle Mısır ve İsrail tarafından bulunan enerji kaynakları diğer bölge ülkeleri gibi Lübnan’ı da tekrar bu konuya dönmesi açısından teşvik etmiştir. Bunun üzerine Lübnan kendi MEB’inde sismik araştırmalar yaptırmış, MEB’i dahilinde yaklaşık 708 milyar metreküp doğal gazın bulunduğu tahmin edildiği Oslo Barış Araştırmaları Enstitüsü’nce (PRIO) bir raporda ifade edilmiştir (Sandıklı vd.,2013:20).

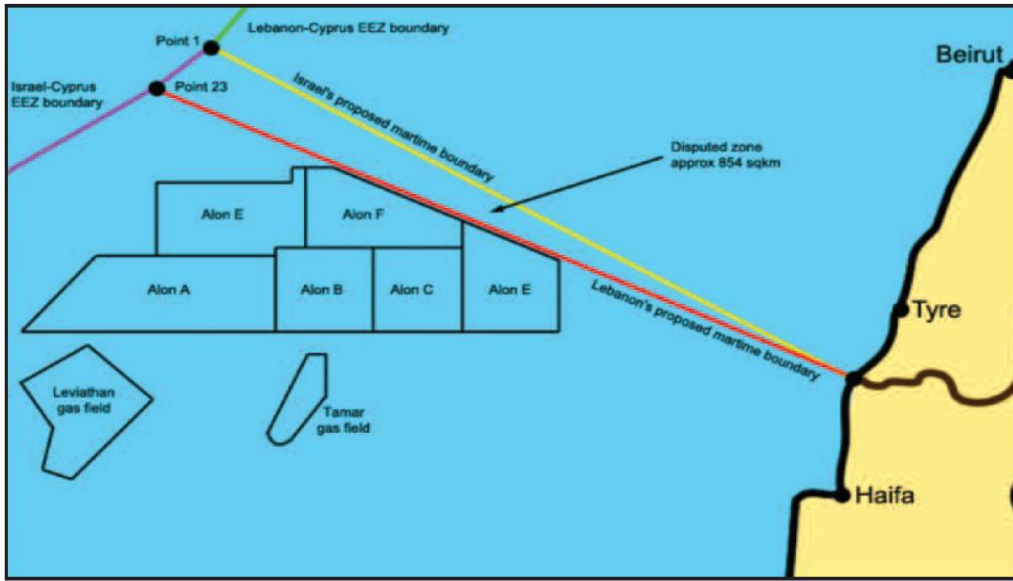
Şekil 6. Lübnan Devleti Deniz Sınırları Haritası

Kaynak: UN Development Programme (2014: 2)

Lübnan ve GKRY 2007 yılında karşılıklı MEB sınırlarını yukarıda gösterilen haritadaki sınırlar paralelinde anlaşmayla imza altına almışlardır (UN Development Programme,2014).

Şekil 7. İsrail-Lübnan Deniz Sınırı İhtilâfı Haritası

Kaynak: Faustmann vd. (2012:39).

Lübnan, mevcut doğal gaz keşifleri ve GKRY'nin MEB anlaşmaları paralelinde 20 Temmuz 2011 tarihli BM'ye yazmış olduğu mektubunda, GKRY'nin 17 Aralık 2010 tarihinde İsrail ile yaptığı MEB sınırlandırma Anlaşması'nda yer alan koordinatların belirttiği 854 km²'lik bir kısmın yukarıdaki haritada gösterilen Lübnan'ın deniz yetki alanının güney batı kısmı ile çakıştığını ve bunun devletin egemen hakları açısından kabul edilemez olduğunu ifade etmiştir (UN Legislation And Treaties,2011a). Bahse konu gelişmeler, Lübnan'ın 16 Kasım 2011 tarihinde tek taraflı bir MEB ilanını BM'ye duyurması ile son bulmuştur(UN Legislation And Treaties,2011b).

3.3.6. Suriye

Doğu Akdeniz'in sorunlar içinde olan ülkesi Suriye de açık denizlerde enerji kaynaklarını aramayı planlamış ve 2007 yılında ilk lisans çalışmalarına başlamıştır. Ancak bu girişimine İngiliz Dove Enerji şirketi dışında teklif veren firma olmayınca, Suriye Hükümeti lisans anlaşması yapmaktan vazgeçmiştir. 2010-11 döneminde ABD'nin Veritas Şirketi ile Suriye Milli Petrol Şirketi arasında düzenlenen protokol kapsamında kıyılarındaki dört temel alanda hidrokarbon yatakları arama faaliyetleri icra ettirmek istemiş, ancak ülkede patlak veren iç savaş nedeniyle bugüne dek herhangi bir girişimde bulunamamıştır (Sandıklı vd.,2013:26).

3.3.7. Türkiye ve KKTC

Türkiye'nin Doğu Akdeniz'de Kıbrıs özelinde yaşanan gelişmelere yaklaşımını daha iyi yorumlayabilmek için konuyla ilgili resmi belgelerin incelenmesinin daha faydalı olacağı kıymetlendirilmiş ve bu kapsamda yakın geçmişe ilişkin elde edilen tüm bulgular kronolojik sırada İsrail, Yunanistan ve Kıbrıs özelinde detaylarıyla sunulmuştur.

Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı Sözcüsü'nün 22 Temmuz 2014'te Türkiye'nin İsrail'le enerji ve savunma alanlarında işbirliği yaptığı iddiaları hakkındaki bir soruya verdiği cevapta Türkiye'nin yaklaşımını aşağıdaki şekilde açıklamıştır:

“Enerji alanında ülkemizle İsrail arasında devlet düzeyinde herhangi bir işbirliği mevcut değildir” (Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı,2014a).

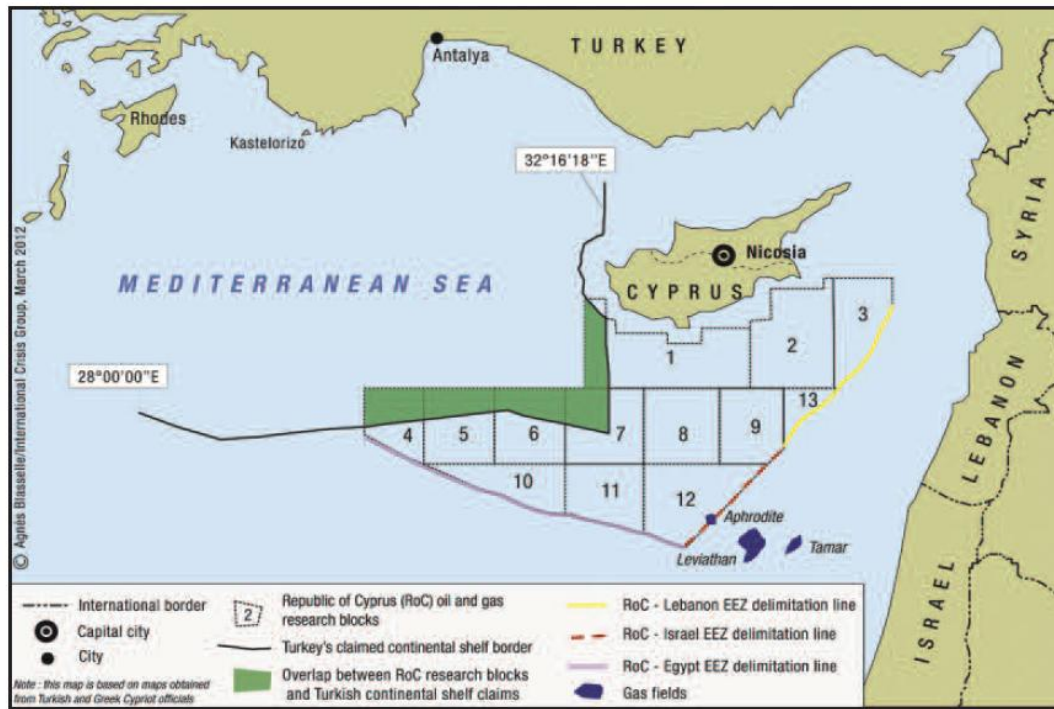
Türkiye'nin bu yaklaşımı iki yıl sonra değişmiş ve 28 Haziran 2016 tarihinde Türkiye ile İsrail arasında imzalanan Tazminata İlişkin Usul Antlaşması sonrasında daha önceki bölümlerde de açıklandığı üzere hızla normalleşme sürecine girilmiştir.

Doğu Akdeniz ve Ege'deki deniz yetki alanlarına Yunanistan özelinde Türkiye'nin yaklaşımı ise Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı Sözcüsü tarafından 31 Ağustos 2015'te aşağıdaki şekilde açıklanmıştır:

Türkiye ile Yunanistan arasında Ege'de birbirleriyle bağlantılı bir dizi sorun bulunmaktadır. Türkiye ile Yunanistan arasında geçerli bir uluslararası anlaşmayla tespit edilmiş deniz sınırlarının bulunmaması da bu sorunlar arasında yer almaktadır. Bu meselelere ilişkin tutumumuz mahfuzdur. Ülkemiz bu meselelerin tümüne hakkaniyete uygun ve ülkemizin temel hak ve menfaatleri gözetilerek kalıcı çözümler getirilmesini arzu etmektedir. Bu anlayışla, tüm bu konular mevcut diyalog kanalları içinde Yunanistan'la ele alınmaktadır (Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı,2015a).

Türkiye, 25 Nisan 2014 tarihinde BM'ye yazdığı bir mektupta: Doğu Akdeniz'de 32° 16' 18"E boylamı batısında kalan denizalanı için 02 Mart 2004 ve 12 Mart 2013 tarihli notalarında belirtildiği şekliyle kıtasahaneliği ilan ettiği ve bunun da ötesinde 21 Eylül 2011 tarihinde KKTC ile bu mektubun Ek'inde belirtilen sahalar için Kıtasahaneliği Antlaşması imzaladığını belirtmiştir. Aynı mektupta GKRY'nin daha öncesinde beyan ettiği kıtasahaneliği bölgelerinin hem Türkiye hem de KKTC'nin egemen haklarının bulunduğu kıtasahaneliği bölgeleri ile örtüştüğü ve bu durumun her iki ülke tarafından da kabul edilemez olduğu ifade edilmiştir (UN General Assembly Documents,2014).

Şekil 8. GKRY'nin MEB Sınırlandırmalarıyla Hidrokarbon Arama Parselleri ve Türkiye'nin Kıta Sahaneliği İddiaları

Kaynak: Faustmann vd. (2012: 22).

Bu mektuptan beş ay sonra Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı ilk dış ziyaretini 01 Eylül 2014 tarihinde KKTC'ye yapmış ve Türkiye'nin Kıbrıs özelinde yaşananlarına ilişkin yaklaşımını Atatürk Havalimanı'nda yaptığı konuşmada aşağıdaki şekilde açıklamıştır:

Ada'da 50. yılını geride bırakan sorunun mağduru olan, malum Kıbrıs Türk halkıdır. Uzlaşma yönündeki irade, her zaman yine onlar tarafından ortaya konmaktadır. Maalesef, karşı taraf, bu uzlaşma yönünde bir tavır ortaya koymamıştır. Uluslararası camianın, bu konuda kararlı adımlar atmasını özellikle bekliyoruz. Ve bizler gerek hükümetimiz olarak, gerek şahsım olarak, bundan sonraki süreçte, bütün görüşmelerimizde tabii ki bunu her zaman bizim değişmez bir maddemiz olarak gündemimizde tutuyoruz, tutacağız. Özellikle son on yılda, Türkiye'deki gelişmeye paralel olarak, yaşanan ekonomik kalkınma hamlesi ile ülkede kişi başına düşen gelirin önemli oranda artması, KKTC'nin maruz kaldığı tüm haksız kısıtlama ve engellemelere rağmen, Rum tarafıyla olan açığı kapatması bakımından mutluluk vericidir (Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı,2014a).

Türkiye, Doğu Akdeniz'deki muhtemel MEB olarak yukarıda belirlediği deniz yetki alanlarını ve ilgili kıyıdaş devletleri düşey hatlar prensibini kullanarak belirlemiştir. Bu nedenle ilgili kıyıdaş devletler kapsamında sadece Suriye, KKTC ve Mısır'ı dikkate almış ve 145.000 km²'lik bir deniz alanını muhtemel deniz yetki alanı olarak belirlemiştir. Bu durum Şekil-9'de gösterilmiştir(Yaycı,2012:45).

Şekil 9. Doğu Akdeniz'de Türkiye'nin Düşey Hatları Esas Aldığı Ortay Hatta Göre Sınırlandırma

Kaynak: Başeren (2011:22).

Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı'nın Kıbrıs ziyareti sonrası 10 Aralık 2014'te gerçekleşen Uluslararası Petrol ve Doğalgaz Stratejileri Sempozyumu Galası'nda yaptığı konuşmalarında Türkiye'nin Kıbrıs özelindeki yaklaşımlarını bir kez daha aşağıdaki şekilde açıklamıştır:

Türkiye petrol ve doğalgaz zengini bir ülke değil. Sınırlarımız içinde var olan rezervleri ekonomiye kazandırmak ve yeni rezervler bulmak için bilhassa son 12 yıldır yoğun bir çaba içindeyiz. Enerji sektörü, ülkemiz dış politikasında da önemli yere sahip. Türkiye artık sadece kendi topraklarında değil, Azerbaycan'dan tutun Irak'a, Afganistan'dan Kazakistan'a, Rusya'dan Kırgızistan'a, Libya'ya, KKTC'ye, Kolombiya'ya varıncaya kadar dünyanın her yerinde petrol arıyor. Özellikle Kıbrıs'ın güneyinde, son dönemdeki gelişmeler, bilirsiniz ki

hiçbir zaman dışında kalacağımız bir gelişme değildir. Şu anda Barbaros Hayrettin Paşa orada da dolaşıyor. GKRY, Yunanistan, eğer burada kendilerine yaptığımız uyarıyı kaale almadıkları sürece, biz de oradaki çalışmalarımızı aynı şekilde devam ettireceğiz. Zira münhasır ekonomik bölgedeki tüm çalışmalarda Kıbrıs'ta yaşayan Türklerin hakkı vardır. Eşit miktarda hakkı vardır ve bu hak, hukuka dayalıdır. Sonuna kadar bu hakkın da her zaman savunucusu olacağımızı bu akşam bu vesileyle de ifade etmek istiyorum. Kıbrıs Adası'nın enerji kaynaklarında Ada'daki iki tarafın da hakkı olduğunu bir kez daha kendilerine hatırlatmak istiyorum (Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı,2014b).

Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Türkiye'nin Kıbrıs özelindeki yaklaşımlarını 20 Ocak 2015'te Enerji Piyasaları Zirvesi'nde yaptıkları konuşmada da aşağıdaki şekilde ifade etmiştir:

Enerji, Türkiye'nin içinden geçtiği kritik dönemin en önemli unsurlarından, en önemli tartışma konularından ve hedeflerinden biridir. Bildiğiniz gibi Türkiye, zengin doğal kaynaklara sahip bir ülke değil. Petrolümüz ve doğalgazımız maalesef oldukça sınırlı. Diğer kaynakların tamamını devreye alsak dahi, yine de enerjide dışa bağımlılığımızı ortadan kaldırmak mümkün değil. Buna karşılık ülkemizin enerji konusunda bir başka önemli avantajı var. Türkiye, zengin enerji kaynaklarına sahip coğrafyalarla bunlara ihtiyaç duyan gelişmiş ülkeler arasındaki köprüdür, geçiş noktasıdır. Enerji kaynaklarının güvenli, istikrarlı ve ekonomik olarak geçişini sağlamak en az bu kaynaklara sahip olmak kadar stratejik öneme sahiptir. Kıbrıs'ta, Rum tarafının haksız ve uzlaşmasız tutumu karşısında, KKTC'nin hukukunu sonuna kadar savunacak, bu konudaki politikalarımızdan asla taviz vermeyeceğiz. Petrolü ve doğalgazı, barışın ve refahın aracı haline dönüştürmek için elimizden gelen tüm çabayı göstermeye devam edeceğiz (Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı,2015a).

25 Mayıs 2015'te gerçekleştirilen Dünya Enerji Düzenleme Forumu'nda Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı'nın yaptıkları konuşmada Türkiye'nin Kıbrıs özelindeki yaklaşımları tekrardan aşağıdaki şekilde açıklanmıştır:

Doğu Akdeniz'in enerji haritasında önemli bir rol oynayacak Kıbrıs ve çevresindeki enerji kaynakları da bizim enerji diplomamızda önemli yer tutuyor. Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin ve Ada'nın enerji kaynaklarıyla ilgili politikalarımızdan taviz vermemiz söz konusu değildir. Bölgede çıkarılacak herhangi bir enerji kaynağının tüm Ada Halkı'nın olduğunu her fırsatta dile getirdik, dile getiriyoruz. Oradan çıkarılacak kaynağın kullanılmasında ve uluslararası piyasalara ulaştırılmasında kilit ülke Türkiye'dir. Kıbrıs'ta da, aynen Irak'ta olduğu gibi iki taraf arasında anlaşma sağlanırsa bundan en fazla memnun olacak yine bizleriz. Şimdiye kadar nasıl Ada'da çözüm irademizi muhafaza etmiş, hep bir adım önde olmuşsak, bundan sonra da aynı tavrımızı sürdüreceğiz (Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı,2015b).

Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı'nın 19 Kasım 2015'teki 7. Atlantik Konseyi Enerji ve Ekonomi Zirvesi'nde yaptıkları konuşmasında da Türkiye'nin yaklaşımlarını bir kez daha şu şekilde açıklamıştır:

Enerji üreten ve tüketen ülkelerin kavşağında bulunması ülkemize büyük bir sorumluluk yüklüyor. Enerji güvenliğinin sağlanmasında üretici, transit ve tüketici ülkeler arasındaki ki buna 3T diyoruz etkin işbirliğinin önemli olduğuna inanıyoruz; yani tedarik, transit, tüketici. Barış, istikrar ve refah aracı olması gereken enerji, ihtilaflar yerine işbirliklerini teşvik etmelidir (Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı,2015c).

Son döneme odaklanıldığında Türkiye'nin yaklaşımlarında bir değişim olmadığı görülmekte olup, buna örnek olması adına Türk Dışişleri Bakanı'nın 28 Şubat 2016'da Kıbrıs Rum "Fileleftheros" Gazetesine verdiği mülakkattaki "Doğu Akdeniz'deki enerjiyle ilişkili olarak Türkiye'nin rolü nedir?" sorusuna cevabı aşağıda sunulmuştur:

Kıbrıslı Türklerin de bu konuda eşit hakları var. Kıbrıslı Rumların tek taraflı eylemleri de önceden protesto edilmişti. Nihayetinde birbirimizin tezini/pozisyonunu anladık ancak o zor günlerde bile Kıbrıslı Rumlar, Sayın Anastasiadis, Kıbrıslı Türklerin de

doğalgaz rezervlerinde hakları olduğunu kabul etti. Nihayetinde müzakereler hızlandı, o meseleleri daha fazla tartışmaya gerek kalmadı ve Kıbrıslı Rumlar tek taraflı sondajları durdurdu. Son tahlilde, bölgedeki doğalgaz rezervlerinin ne kadar zengin olduğunu bilmiyorum. Ancak İsrail ve Mısır açıklamalarında enerji dinamizmi olduğu düşünülünce, gerek piyasa gerekse de doğalgazın taşınması noktasında Türkiye'nin en iyi ve tek alternatif güzergâh olduğu görülüyor. Üstelik Türkiye stratejik ve jeopolitik konumunu olumsuz bir şekilde kullanmayacaktır (Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı,2016c).

Açıklamalardan da anlaşıldığı üzere Kıbrıs Sorunu'nda yapıcı ve istikrarlı tutum sergileyen Türkiye, uluslararası hukukun kendine tanıdığı hakların da arkasında olduğunu her platformda ifade etmiştir. 17 Mart 2016 tarihinde BM'ye yazdığı mektupta 25 Nisan 2014 tarihli mektubunda belirtilmiş olan kıta sahanlığı ile ilgili hususları tekrar ifade ederek 17 Aralık 2015 tarihinde Türk Deniz Kuvvetleri'ne ait savaş gemisinin GKRY bayraklı araştırma gemisine tacizde bulunduğu şeklindeki GKRY iddiasının asılsız olduğunu ve savaş gemisinin araştırma gemisine sadece telsizden sorgulama yaptığını ve araştırma gemisinin faaliyetlerini Türk Kıta sahalığı içinde icra edemeyeceğini bildirdiğini belirtmiştir (UN General Assembly Documents,2016ç).

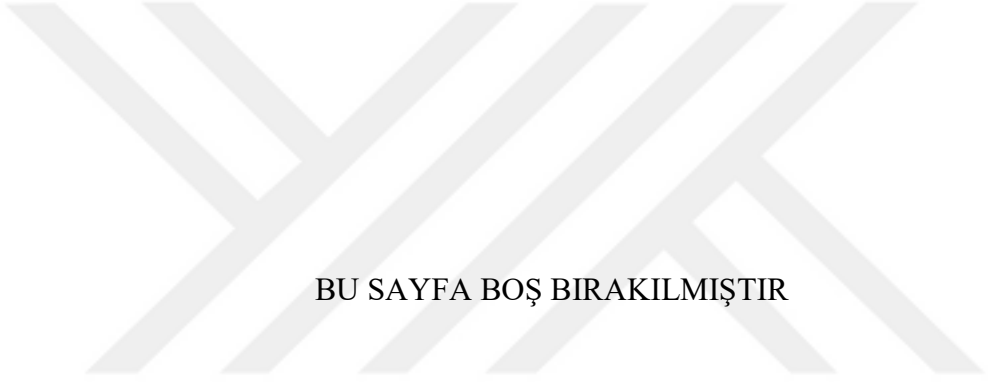
KKTC 31 Ağustos 2016 tarihinde, Kıbrıs Adası'nın hidrokarbon kaynaklarından Mısır'a boru hattı yoluyla iletilecek gazla ilişkin bir çerçeve anlaşmasına imza koyan GKRY ve Mısır'ı şiddetle kınamış ve GKRY'nin inatla sürdürmekte olduğu tek taraflı ve güven zedeleyici tutumlarını süratle gözden geçirmeleri için bir kez daha çağrıda bulunmuştur. KKTC, Ada'nın çevresindeki doğal kaynaklara eşit hak sahibi olan Kıbrıs Türk tarafının haklarını gasp edip yok saymaya devam eden GKRY'nin bu adımını, iki halk arasında zaten az olan güvene büyük zarar vereceği münasebetiyle protesto ettiğini ifade etmiştir.

Türkiye, BM'ye son yazmış olduğu mektubun beş ay sonrasında 29 Eylül 2016 tarihinde önceden defaten belirttiği kıtasahanlığı ile ilgili hususları tekrar ifade ederek, 25-26 Ağustos 2016 tarihlerinde Türk Deniz Kuvvetleri'ne ait savaş gemisinin GKRY bayraklı araştırma gemisine tacizde bulunduğu şeklindeki GKRY iddiasının asılsız olduğunu ve savaş gemisinin araştırma gemisine sadece telsizden sorgulama yaptığını ve araştırma gemisinin faaliyetlerini Türk Kıtasaahalığı içinde icra edemeyeceğini bildirdiğini belirtmiştir (UN General Assembly Documents,2016d).

Türkiye'nin bugüne kadarki tutumlarına bakıldığında; geleneksel güvenlik yaklaşımının unsurlarıyla Normatif prensipleri bir arada bulunduran bir yaklaşım sergilediği anlaşılmaktadır. Özellikle BM müzakere sürecinin her safhasında Normatif kriterler ekseninde hareket ederek barışçıl politikalar üretmeye çalışmıştır. KKTC ile kendisinin hak ve menfaatlerinin korunması adına gerektiğinde askeri unsurları da kullanarak güç mücadelesinde Realist bir yaklaşım sergilemiştir. Özellikle GKRY'nin MEB ilanlarını başından itibaren tanımadığını belirterek, Uluslararası deniz hukukunun kendisine tanıdığı hakların ihlal edilmesine asla izin vermeyeceğini beyan etmiş ve Normatif yaklaşım içerisinde kalarak anlaşmazlıkların çözümünde hakkaniyet prensibinin esas alınmasını tüm siyasi söylemlerinde resmi olarak ifade etmiştir. Söylem analizi yöntemiyle Türkiye'nin bugüne kadarki resmi açıklamaları incelendiğinde; GKRY'nin ilk MEB ilanı ve hitamında Mısır Devleti ile imzalamış olduğu MEB anlaşmasından bugüne Türkiye'nin tutumunun hep aynı kaldığı ve Ada'da kalıcı çözüm sağlanmadan GKRY'nin

hayata geçireceği tek taraflı uygulamaların Türkiye tarafından Uluslararası hukuka aykırı olduğundan kabul edilmeyeceği anlaşılmaktadır. Türkiye, özellikle GKRY'nin kendisini Ada'nın tek yasal temsilcisi olarak gösterme çabasını reddetmiş, Garantör Ülke olarak KKTC'nin ihlal edilen haklarının savunucusu olmuş ve hak ihlalinin asla kabul edilemeyeceğini belirterek söz konusu MEB alanlarında KKTC'nin de hakkı bulunduğunu uluslararası ortamda beyan etmiştir. Türkiye'nin Kıbrıs özelinde yaşanan MEB sorununda sergilediği istikrarlı tutumdan anlaşılmaktadır ki; GKRY'nin ilan ettiği MEB sınırlarından kendi MEB'i ile çakışan kısımları için ilgili sahalarda hidrokarbon araştırmasına müsaade etmeyecek, Uluslararası deniz hukuku kuralları gereğince karşılıklı anlaşma sağlanmadan hayata geçirilen bu tip oldubittilere izin vermeyecek ve gerekirse askeri güç kullanmaktan da geri kalmayacaktır.

Bölge ülkelerinin deniz yetki alanlarına ilişkin yaklaşımları ışığında, Ada MEB'indeki doğalgaz rezervlerinin ve verilen doğalgaz işletim ruhsatlarının devletlerin politikalarına nasıl etki ettiği müteakip bölümde açıklanacaktır.

BU SAYFA BOŞ BIRAKILMIŞTIR

BÖLÜM 4: KIBRIS ADASI MEB'İNDEKİ DOĞALGAZ REZERVLERİ VE VERİLEN DOĞALGAZ İŞLETİM RUHSATLARI

4.1. Kıbrıs Adası MEB'indeki Doğalgaz Rezervlerinin Durumu

ABD Ulusal Enerji Stratejisi'ne göre; enerji güvenliğine yönelik küresel enerji politikaları, küresel ekonomik büyümenin emniyetini alacak şekilde planlanmalıdır. Dış politika ve ekonomide 'Enerji Güvenliği'nin önceliği ilk sıradadır. Doğal olarak enerji kaynakları ve tüm enerji ulaşım hatlarının güvenliği sağlanmalıdır. Çeşitlendirilecek enerji kaynakları ile ülke bazında bağımlılık durumu kontrol altına alınmalı ve dengede olmalıdır (Kılınç,2015:62).

Küresel enerji politikalarının merceğindeki Doğu Akdeniz'de derin deniz hidrokarbon rezervlerinin öneminin artacağı ve bu rezervlerin tespiti adına uzun vadede büyük yatırımların yapılabileceği değerlendirilmekle birlikte keşfedilen rezervlere yenilerinin de dâhil edilmesinin muhtemel olduğu anlaşılmaktadır. Bu kapsamda; söz konusu rezerv sahalarında kar maksimizasyonu sağlama yolunun, farklı devletlerin deniz yetki alanlarındaki sahaların koordineli işletiminden geçtiği değerlendirilmektedir. Bölgede iş birliği, istikrar ve enerji arzı güvenliğini sağlayabilmek için öncelikle bölgesel sorunların giderilmesi gerektiği, aksi takdirde ne alt yapı geliştirme ve ne de ticaret hususunda istenen hedeflere ulaşılamayacağı kıymetlendirilmektedir (Ceylan,2018:2-3).

Yakın geçmişte Doğu Akdeniz'de yapılan enerji keşiflerine ilişkin değerlendirilmelerde bir belirsizlikten söz edilmekte, tahmini var olduğu değerlendirilen enerji miktarı ile ispat edilmiş enerji miktarları arasında büyük farklar olduğu görülmektedir. Örneğin, İsrail'in Leviathan⁹ sahasında bulduğu doğal gaz miktarının 500 milyar metreküp civarında olduğu söylenmiş, ancak İsrail Enerji Bakanlığı yayınları incelendiğinde toplam doğal gaz rezervinin 300 milyar metreküpü geçmediği görülmüştür (Sandıklı vd.,2013:6).

Doğu Akdeniz'in denizel alan olarak Jeolojik çağlarda yer alan Mezozoik Tethys Okyanusu'nun¹⁰ kalıntısı olduğu iddia edilmektedir(Garfunkel'den aktaran Ceylan,2018:11). Petrol ve doğalgaz üretiminde %60'dan fazlası levha tektoniği özelinde incelendiğinde; Doğu Akdeniz'in de içinde olduğu Pangaeanın¹¹ parçalanması sonrası kapalı denize dönüşen Tethys Okyanusu'nun güney ve kuzey kısımlarından elde edilmektedir(Ergün,2018:776). Bu alanlar; güneyde Cezayir, Libya ve Mısır, doğuda Suriye, Türkiye, Irak, İran, Suudi Arabistan ve Basra körfezi ülkeleri ve kuzeyde ise Azerbaycan, Türkmenistan, Kazakistan ve Rusya'dan meydana gelmektedir. Bu hat arasında yer alan Tethys Okyanusu'nun kalıntısının bir kısmı olan Doğu Akdeniz'de de mevcut değerlendirmeler ışığında hidrokarbon rezervlerine ulaşabilme ihtimali büyük olasılıkla mümkün görülmektedir (Ceylan,2018:11). Levant baseni mevcut gaz

9 Leviathan: Kıbrıs, Suriye, Lübnan ve İsrail arasında kalan bölge

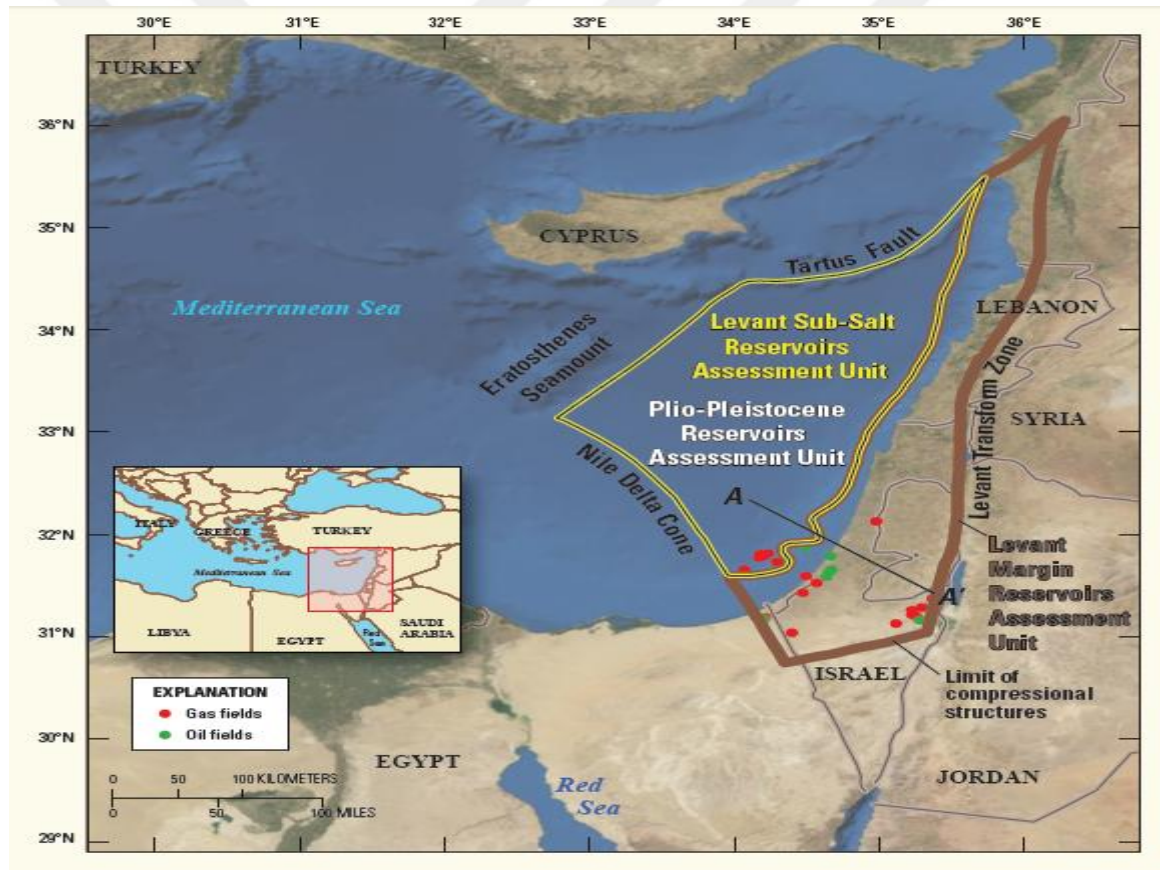
10 Mezozoik Tethys: Mezozoik-Erken Tersiyer süresince Gondvana ve Laurasia arasında batı-doğu yönünde uzanan eski okyanustur. Tetis Okyanusundan geriye günümüzde Akdeniz, kuzeydeki Paratetis kolundan ise Karadeniz, Aral Denizi ve Hazar Denizi kalmıştır (Ceylan,2018:11).

11 Pangaea: Pangaea ya da Pangea, Paleozoik Zaman sonları ile Mezozoik Zaman başlarında var olmuş dördüncü ve son süper kıtadır. Yaklaşık 300 milyon yıl önce daha önceki erken kıta parçalarından toplanarak bir araya geldi ve yaklaşık 175 milyon yıl önce ayrılmaya başladı (Britannica'dan aktaran Ceylan,2018:12).

potansiyeli ile ön plana çıkarken, Akdeniz genelinde Messinyen evaporit birikimlerinin mevcut olması denizin derinliklerinde henüz keşfedilmemiş hidrokarbon rezervlerinin bulunma olasılığını işaret etmektedir (Ergün,2018:776).

Ayrıca, daha önceki yıllarda yüksek miktarlarda karasal rezervler ön plandayken, günümüzde yüksek teknoloji ihtiyacı olan derin deniz rezervlerinde sondaj faaliyetleri icra edilmektedir (Türkiye Petrolleri,2016:6). Yeni rezervlerin keşfi, dünya siyaseti adına politik ve fiziksel risk seviyesini artırmaktadır. Ayrıca yapılan incelemelerin sonucunda son yüzyıldaki petrol arama faaliyetlerine ayrılan masrafların üçe katlandığı anlaşılmıştır. Teknik bazda faaliyetlerin icrası zorlaşma eğilimindedir. Açık deniz bölgelerindeki hidrokarbon kaynaklarının mevkisi üç kilometre derinliğe kadar ulaşmaktadır. Özellikle bölgesel anlaşmazlıkların mevcut olduğu alanlardaki arama faaliyetleri, siyasi istikrarsızlıkların da etkisiyle hal tarzının daha da riskli hale dönüşmesine neden olmaktadır (Christopher'den aktaran Yayıncı,2012:35)

Şekil 10. Levanten Havzası Haritası

Kaynak: ABD Jeolojik Araştırmalar Merkezi (2010a:1).

Yukarıdaki haritada görülen Levant Havzası'na ilişkin en temel kaynaklardan birini teşkil eden ABD Jeolojik Araştırmalar Merkezi'nin¹² Mart 2010 tarihli raporlarında, bölgede 1,68 milyar varil¹³ petrol ve 3,45 trilyon metreküp (122,3 trilyon kübik feetlik¹⁴) doğalgaz

12 ABD Jeolojik Araştırmalar Merkezi, USGS-US Geological Survey

13 Milyar Varil Petrol, Million Barrels Of Oil- MMBO

14 Trilyon Feetküp Gaz, Billion Cubic Feet Of Gas-BCFG

bulunduğu tahmin edilmiş ve araştırma sonucunda elde edilen bilgiler Tablo 10'da sunulmuştur (ABD Jeolojik Araştırmalar Merkezi Raporu, 2010a:1-2).

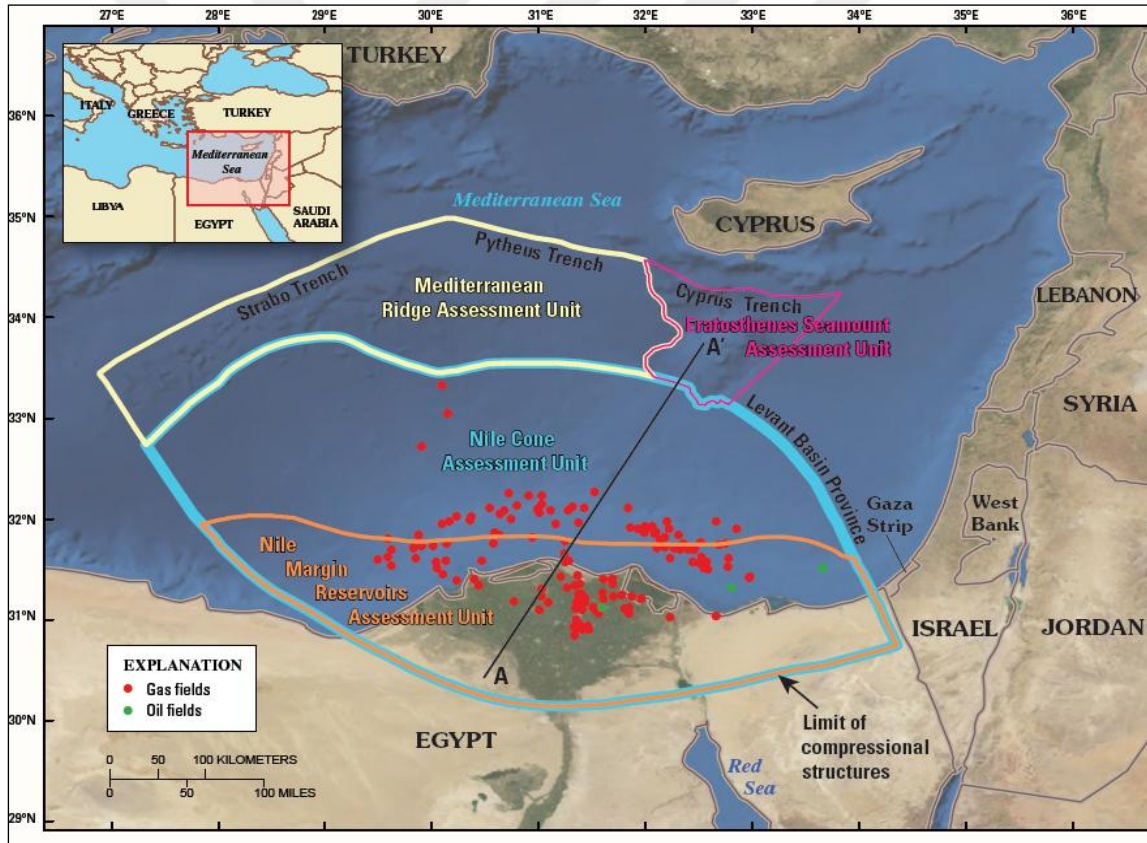
Tablo10: Levant Havzası Değerlendirme Sonuçları

[MMBO, million barrels of oil; BCFG, billion cubic feet of gas; MMBNGL, million barrels of natural gas liquids. Results shown are fully risked estimates. For gas accumulations, all liquids are included as NGL (natural gas liquids). Undiscovered gas resources are the sum of nonassociated and associated gas. Largest mean oil field in MMBO; largest mean gas field in BCFG. F95 represents a 95 percent chance of at least the amount tabulated. Other fractiles are defined similarly. TPS, total petroleum system; AU, assessment unit. Gray shading indicates not applicable]

Total Petroleum Systems (TPS) and Assessment Units (AU)	Field type	Largest expected mean field size	Total undiscovered resources											
			Oil (MMBO)				Gas (BCFG)				NGL (MMBNGL)			
			F95	F50	F5	Mean	F95	F50	F5	Mean	F95	F50	F5	Mean
Levant Basin Province, Mesozoic-Cenozoic Composite TPS														
Levant Margin Reservoirs AU	Oil	177	278	763	1,765	857	340	944	2,202	1,062	7	19	45	22
	Gas	1,074					1,678	4,559	10,594	5,135	51	142	333	160
Levant Sub-Salt Reservoirs AU	Oil	184	148	460	1,242	548	179	569	1,559	679	4	12	32	14
	Gas	12,238					32,462	74,210	150,573	80,758	1,006	2,309	4,721	2,519
Plio-Pleistocene Reservoirs AU	Oil	130	57	217	752	284	68	265	933	351	1	5	19	7
	Gas	4,756					15,360	32,066	61,569	34,393	157	328	633	353
Total Conventional Resources			483	1,440	3,759	1,689	50,087	112,613	227,430	122,378	1,226	2,815	5,783	3,075

Kaynak: ABD Jeolojik Araştırmalar Merkezi (2010a:3).

Şekil 11. Nil Deltası Havzası Haritası

Kaynak: ABD Jeolojik Araştırmalar Merkezi (2010b:2).

Yine aynı merkezin yukarıdaki haritasında görülen Kıbrıs, İsrail, Mısır ve Türkiye'nin Güney Batısı arasındaki bölgeden oluşan Nil Delta Havzası'na ilişkin Mayıs 2010 tarihli

raporunda, söz konusu bölgede 1, 8 milyar varil¹⁵ petrol ile 6,3 trilyon metre küp (223,2 trilyon kübik feetlik¹⁶) doğalgazın bulunduğu tahmin edilmiş ve araştırma sonucunda şu ana kadarki en yüksek gaz rezervi olduğu ifade edilen bilgiler Tablo 11’de sunulmuştur (ABD Jeolojik Araştırmalar Merkezi Raporu, 2010b:1-3).

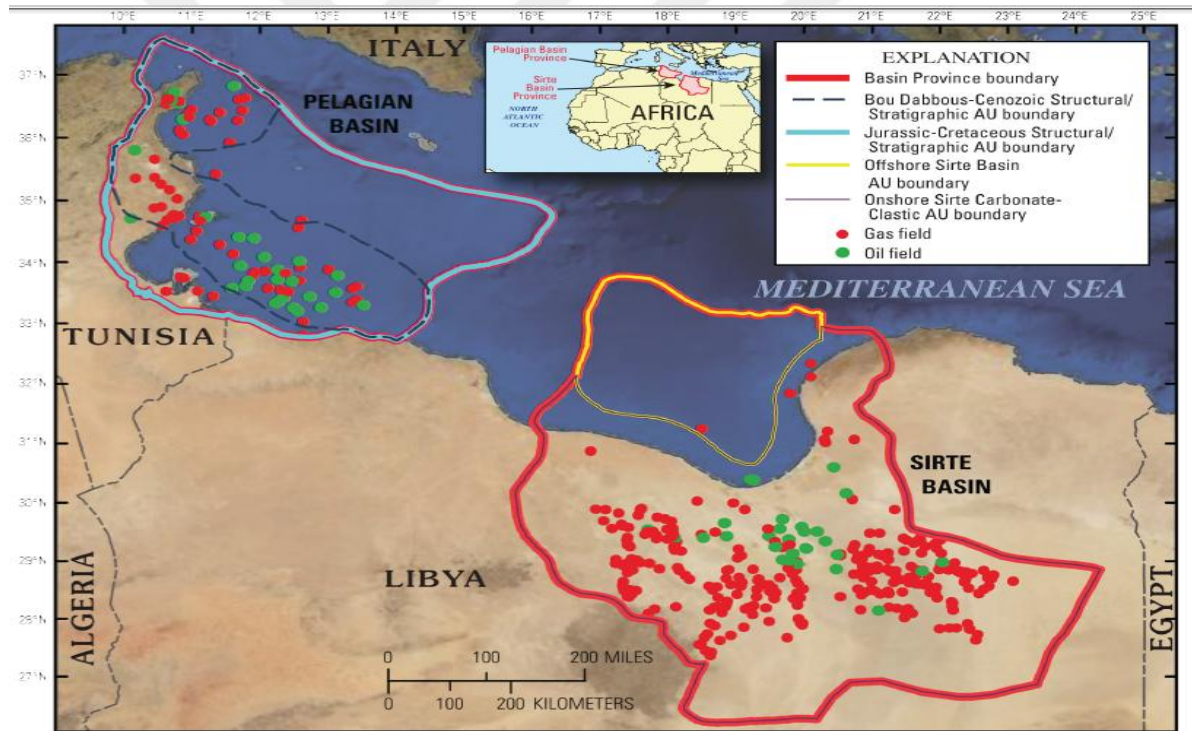
Tablo 11. Nil Deltası Havzası Değerlendirme Sonuçları

[MMBO, million barrels of oil. BCFG, billion cubic feet of gas. MMBNGL, million barrels of natural gas liquids. Results shown are fully risked estimates. For gas accumulations, all liquids are included as NGL (natural gas liquids). Undiscovered gas resources are the sum of nonassociated and associated gas. F95 represents a 95 percent chance of at least the amount tabulated; other fractiles are defined similarly. Largest expected oil field in MMBO; largest expected gas field in BCFG. TPS, total petroleum system; AU, assessment unit. Gray shading indicates not applicable]

Total Petroleum Systems (TPS) and Assessment Units (AU)	Field type	Expected largest mean field size	Total undiscovered resources											
			Oil (MMBO)				Gas (BCFG)				NGL (MMBNGL)			
			F95	F50	F5	Mean	F95	F50	F5	Mean	F95	F50	F5	Mean
Nile Delta Basin Province, Mesozoic-Cenozoic Composite TPS														
Nile Margin Reservoirs AU	Oil	214	449	1,150	2,600	1,288	551	1,425	3,237	1,597	11	29	66	32
	Gas	766					698	2,193	5,750	2,574	21	68	181	80
Nile Cone AU	Oil	311	42	256	1,666	475	152	930	6,123	1,758	6	38	255	73
	Gas	17,194					91,213	197,850	410,825	217,313	2,413	5,269	10,962	5,789
Eratosthenes Seamount AU			Not quantitatively assessed											
Mediterranean Ridge AU			Not quantitatively assessed											
Total Conventional Resources			491	1,406	4,266	1,763	92,614	202,398	425,935	223,242	2,451	5,404	11,464	5,974

Kaynak: ABD Jeolojik Araştırmalar Merkezi (2010b: 3).

Şekil 12. Libya ve Tunus Bölgesi’nin Haritası

Kaynak: ABD Jeolojik Araştırmalar Merkezi (2010c: 1).

Şekil 12’de görülen, Libya tarafını kapsayan Sirte Havzası ile Tunus civarındaki Pelagian Havzası’na ilişkin olarak ABD Jeolojik Araştırmalar Merkezi’nin yayınladığı Eylül 2011

15 Milyar Varil Petrol, Million Barrels Of Oil- MMBO

16 Trilyon Feetküp Gaz, Billion Cubic Feet Of Gas-BCFG

tarihli raporda, bölgede 3,97 milyar varil¹⁷ petrol ile 1,09 trilyon metreküp (38,5 trilyon kübik feetlik¹⁸) doğalgazın bulunduğu tahmin edilmiş ve araştırma sonucuna ilişkin gaz rezervi Tablo-12’de sunulmuştur (ABD Jeolojik Araştırmalar Merkezi Raporu, 2010c:1-3).

Tablo 12. Libya ve Tunus Bölgesi Değerlendirme Sonuçları

all liquids are included as NGL (natural gas liquids). Undiscovered gas resources are the sum of nonassociated and associated gas. F95 represents a 95-percent chance of at least the amount tabulated; other fractiles are defined similarly. Largest expected oil field in MMBO; largest expected gas field in BCFG. TPS, total petroleum system; AU, assessment unit. Gray shading indicates not applicable]

Total petroleum systems (TPS) and assessment units (AU)	Field type	Largest expected mean field size	Total undiscovered resources											
			Oil (MMBO)				Gas (BCFG)				NGL (MMBNGL)			
			F95	F50	F5	Mean	F95	F50	F5	Mean	F95	F50	F5	Mean
Sirte-Rachmat Composite TPS														
Onshore Sirte Carbonate-Clastic AU	Oil	432	364	1,087	2,823	1,278	418	1,338	4,035	1,673	22	74	240	96
	Gas	2,042					1,267	4,179	12,569	5,169	44	151	478	192
Offshore Sirte Basin AU	Oil	857	563	1,838	5,457	2,267	633	2,250	7,677	2,972	34	124	454	170
	Gas	6,843					6,591	19,540	49,077	22,637	233	709	1,903	840
Bou Dabbous-Cenozoic TPS														
Bou Dabbous-Cenozoic Structural/Stratigraphic AU	Oil	60	130	283	552	305	45	113	274	131	1	3	8	4
	Gas	616					1,443	2,933	5,405	3,119	37	75	140	80
Jurassic-Cretaceous Composite TPS														
Jurassic-Cretaceous Structural/Stratigraphic AU	Oil	13	62	116	212	124	79	154	287	165	2	4	7	4
	Gas	569					1,044	2,409	5,023	2,643	32	73	154	80
Total conventional resources			1,119	3,324	9,044	3,974	11,520	32,916	84,347	38,509	405	1,213	3,384	1,466

Kaynak: ABD Jeolojik Araştırmalar Merkezi (2010c:2).

İspatlanmamış da olsa enerji kaynaklarının önemli miktardaki varlığı, paylaşım konusunda bölge ülkeleri arasında ciddi sorunlara yol açabilecektir. Diğer taraftan, ekonomik olarak maksimum fayda sağlamak maksadıyla ortak projeler geliştirilmesi de pek mümkündür. Hâlihazırda Türkiye’nin MEB’inde önemli sayılabilecek bir enerji kaynağı bulunamamıştır. Ancak Doğu Akdeniz’de keşfedilen enerji kaynaklarının tüketici ülkelere ulaşımında en ekonomik yol Türkiye’den geçmektedir. Örneğin, GKRY’nin MEB sahasında bulduğu doğal gazın tüketiciye ulaşımını üç hat üzerinden sağlamak mümkündür. Birinci yol gazın deniz altından döşenecek boru hattıyla önce Girit’e, oradan Yunanistan’a ve İtalya üzerinden Avrupa’ya iletilmesidir. İkinci hat gazın önce Kıbrıs’a ulaştırılması ve Ada’da inşa edilecek doğal gaz sıvılaştırma santralinde işlenmesi ve sıvılaştırılarak LNG tankerleri ile tüketici ülkelere ulaştırılmasıdır. Üçüncü yöntem ise, gazın doğrudan Türkiye’ye aktırılarak buradaki mevcut boru hatlarıyla ilgili pazarlara iletilmesidir. İlk yöntem için gerekli yatırım yaklaşık 19.5 milyar dolar, ikinci yöntem için yaklaşık 12.6 milyar dolar ve üçüncü son çözüm için ise sadece 4.7 milyar dolar civarındadır. Kısaca son çözüm diğer yollara nazaran daha hesaplıdır. Mevcut doğal gaz sahası için geçerli olan bu rakamların Doğu Akdeniz’deki taraf ülkelerin işbirliğine gitmesinde önemli bir etken oluşturabileceğini söylemek mümkündür (Sandıklı vd., 2013:6-7).

Bölgedeki yeni jeopolitik dengelere olumsuz tesir etmemesi için Türkiye’nin geçmişten gelen Normatif yaklaşımlarına devam etmesi gerekmektedir. Ancak bu yaklaşımına uzun vadede karşılık bulamaması durumunda, hal tarzının Normatif perspektiften uzaklaşarak

17 Milyar Varil Petrol, Million Barrels Of Oil- MMBO

18 Trilyon Feetküp Gaz, Billion Cubic Feet Of Gas-BCFG

geleneksel güvenlik yaklaşımına evrilmesi muhtemel görülmektedir. Aksi halde Türkiye bölge ülkelerinin karşılıklı işbirliği gösterdiği bir oyunda kenarda beklemek zorunda kalacaktır.

Enerji arz güvenliği, beraberinde deniz ulaşım hatlarının kontrolünü ve stratejik enerji koridorlarının emniyetini zorunlu kılmaktadır. Nitekim Kıbrıs'ın güneyi ile İsrail arasında kalan Leviathan bölgesinden çıkarılan doğal gazın tüketim pazarlarına aktarılmasında en güvenli, ekonomik ve kolay yolu, öncelikle Türkiye'ye ve mevcut boru hatlarıyla hedef pazarlara aktarılmasıdır (Sandıklı vd.,2013:10).

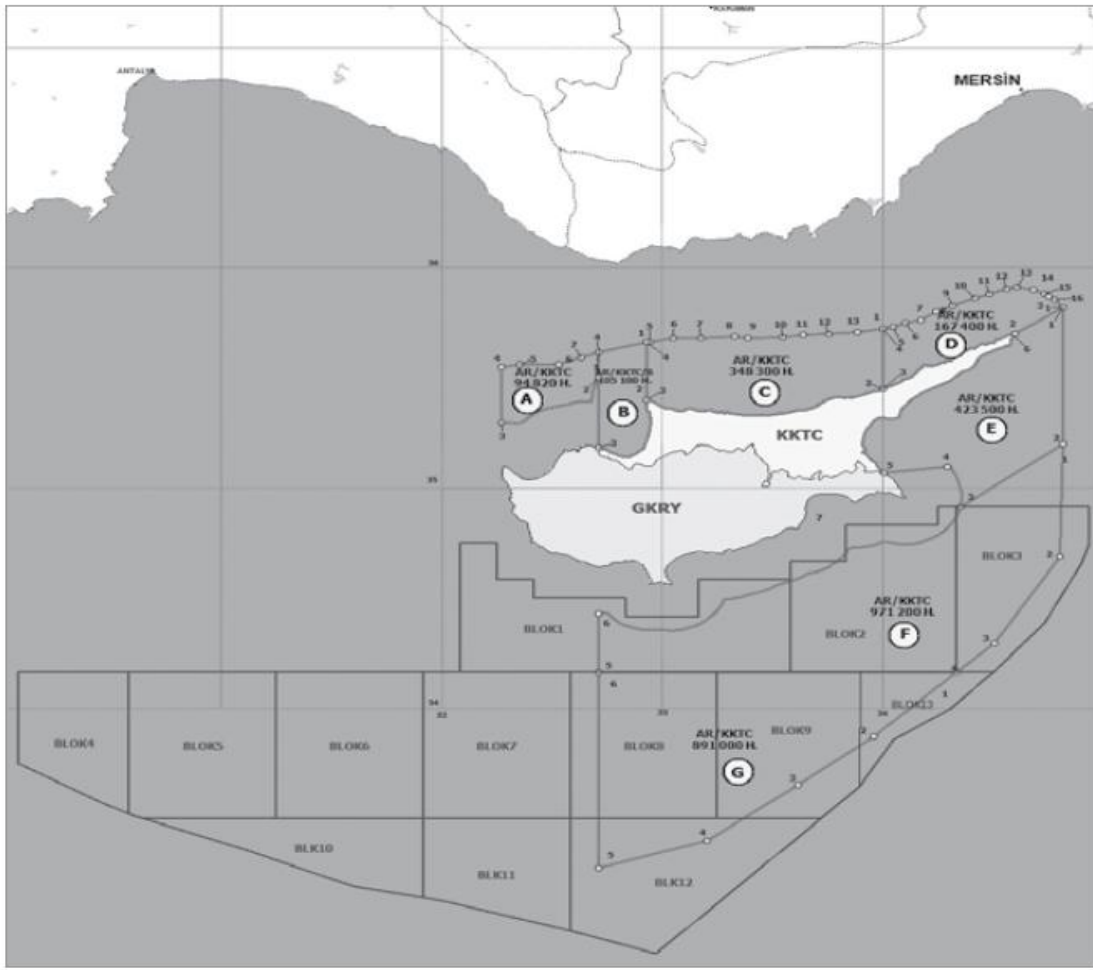
4.2. Kıbrıs Adası MEB'indeki Doğalgaz Rezervlerine Verilen Doğalgaz İşletim Ruhsatları

2011 sonlarına gelindiğinde GKRY'nin ilan ettiği MEB'inde önemli miktarda doğal gaz rezervi bulunduğu kesinleşmiştir. Bu gelişmelerin sonucunda da 15 Kasım 2011'de Kıbrıs ve İsrail'e ait MEB dâhilinde gaz sondajı yapma iznine sahip olan ABD Teksas'tan Noble Şirketi GKRY'nin 12'nci Parselinde (Türkiye'nin itiraz ettiği alanda bulunmayan) ortalama olarak kabaca 3 ile 9 trilyon feet küp civarında doğal gaz ve %60 da jeolojik sonuç ihtimali olduğunu ilan etmiştir. Farklı bir yönden değerlendirildiğinde Ada'nın her iki yanında bulunduğu tahmin edilen gazın, 1 milyon civarındaki Ada Halkı'nın yüz yıllık enerji ihtiyacını karşılamaya yetecek miktarda olduğu ifade edilmiştir (Faustmann vd.,2012:8).

GKRY'nin daha önce açıklanmış olan tek taraflı MEB uygulamaları ve bunun paralelinde Türkiye-KKTC arasında imzalanmış olan kıtasahanlığı antlaşması hitamında KKTC, TPAO'nun kara ve deniz ülkesinde petrol ve gaz aramasına izin veren bir karar almıştır. TPAO, bu alanlar için KKTC yetkilileriyle 2011 Kasım ayında "Petrol Hizmetleri ve Ürün Paylaşım Sözleşmesi" imzalamıştır. Antlaşmadaki bazı sahalar GKRY'nin güneyindeki bazı parsellerle örtüşmüştür. GKRY bunun üzerine Ada'nın güneyinde kalan tüm parselleri içeren bir ruhsatlandırma başlatacağını ifade etmiştir (Faustmann vd.,2012:22).

GKRY, ruhsatlandırılmamış parseller için 11 Şubat 2012'de ihaleye çıkmış ve TOTAL, ENI, PETRONAS ve GAZPROMBANK gibi dev enerji şirketlerinin de bulunduğu beş özel şirket ve on konsorsiyumdan oluşan toplam on beş teklif almıştır. Türkiye'nin kendi MEB'i ile çakıştığını ilan ettiği parseller (1 ve 4. Parseller) için teklif veren olmamıştır. Farklı bir değerlendirme ise teklif verildiği halde ruhsat verilmemiş olduğu şeklindedir (5, 6 ve 7. Parseller için). İhaleye çıkmış olan toplam oniki parselden 1, 4, 5, 6 ve 7 numaralı parsellerin bir bölümü yukarıda ifade edildiği üzere Türkiye'nin Akdeniz'de saklı tuttuğu kıta sahanlığı bölgesiyle; 1, 2, 3, 8, 9 ve 13 numaralı parseller ise TPAO'nun KKTC'den almış olduğu ruhsat alanları ile çakışmıştır. Diğer parseller ise Kıbrıs Adası'nın deniz yetki alanlarında kalan ve doğal olarak Kıbrıs'taki Türk Toplumunun da hak sahibi olduğu bölgelerdir (Sandıklı vd.,2013:20).

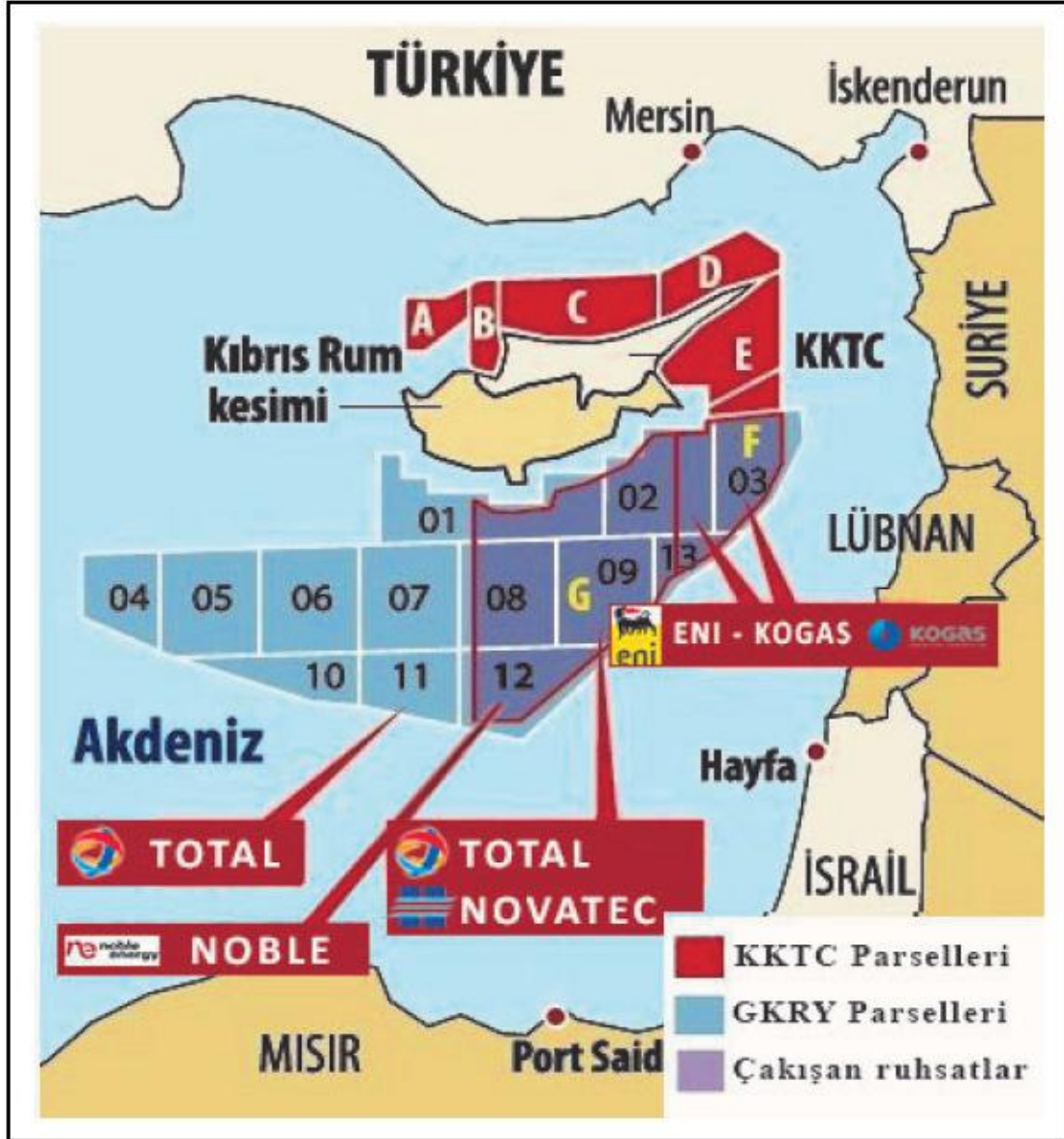
Şekil 13. GKRY ve KKTC Çakışan Ruhsat Sahaları

Kaynak: Tamçelik (2014: 51).

Şekil 13'te de görüldüğü üzere GKRY'nin ihaleye çıktığı birçok parsel KKTC tarafının TPAO'ya verilen gaz ve petrol arama sahaları olan işaretli ruhsat alanları ile çakışmaktadır (Tamçelik,2014:51). GKRY'nin 10 Mayıs 2012'de açmış olduğu ve 31 Ekim 2012 tarihinde sonuçlanan ikinci tur ihalesinde 2, 3, 5, 6, 7, 8, 9, 10 ve 11 numaralı toplam dokuz parsel için 15 teklif verilmiştir. Parsellerden 2, 3, 9 ve 11 numaralı olanlara teklif veren şirketlerle görüşmeye başlanmıştır. Ruhsatlandırma sürecine 2012 yılı sonunda 10. parsel de eklenmiştir. 24 Ocak 2013'te İtalyan ENI ve Güney Koreli KOGAS'ın oluşturduğu konsorsiyuma 2, 3 ve 9 numaralı parsellerde hidrokarbon yatağı aramak üzere ruhsat verilmiştir. Fransız TOTAL şirketine de 06 Şubat 2013'te 10 ve 11. parsellerde hidrokarbon araması yapmak üzere ruhsat verilmiştir. GKRY, teklif almasına rağmen Türkiye'nin doğrudan hak iddia ettiği 5, 6 ve 7. parseller için ruhsat vermemiş, aynı zamanda 1. ve 4. parseller için de teklif veren şirket olmamıştır (Sandıklı vd.,2013:38-40).

Şekil 14. Doğu Akdeniz’deki Parseller ve Bazı Parsellere Teklif Veren Şirketler

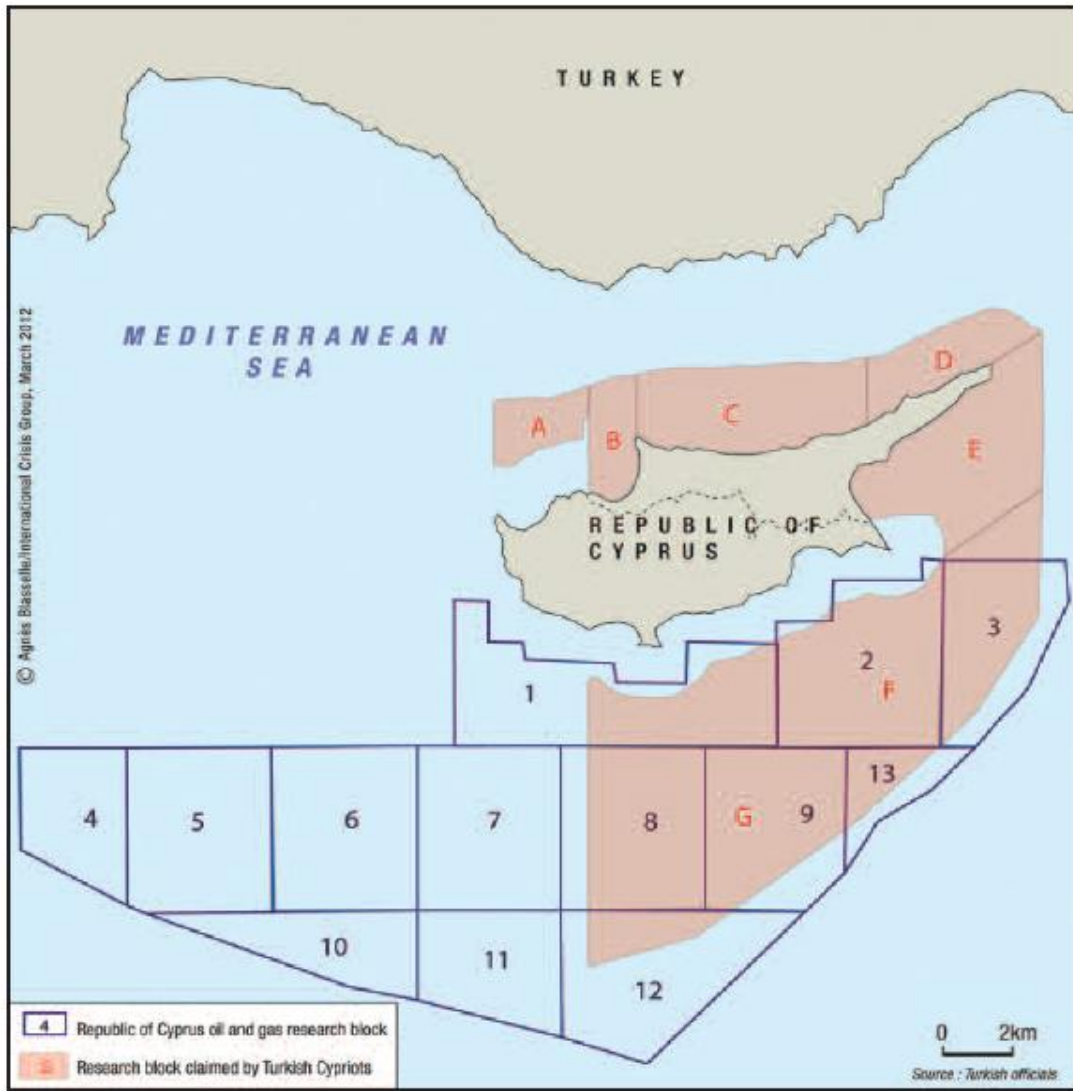
Kaynak: Sandıklı (2013: 37).

Yukarıda arz edilen gelişmelerin ertesinde 04 Ekim 2014’te GKRY’nin Sondaj Faaliyetleri konusunda Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı Sözcüsü Türkiye’nin yaklaşımını aşağıdaki şekilde açıklamıştır:

Rum Yönetimi’nin bu kez 9. Parsel olarak belirlenen sahada yeni bir sondaj faaliyetine başlamasına ilişkin olarak KKTC Dışişleri Bakanlığı tarafından 3 Ekim 2014 tarihinde yapılan açıklamada belirtilen hususları destekliyoruz. Türkiye ve Kıbrıs Türk tarafının ortak hedefi ve önceliği, 50 yılı aşkın süredir devam eden Kıbrıs meselesinin, Ada’daki her iki halkın asli kurucu iradelerini, siyasi eşitliklerini ve Ada’nın ortak sahibi olmalarını temel alan müzakere edilmiş adil ve kalıcı bir çözüme kavuşturulmasıdır. Garantör Türkiye bu amaca ulaşılması için bugüne kadar olduğu gibi yapıcı desteğini sürdürme kararlılığındadır. Ancak Rum tarafının, Ada’nın kaynaklarının tek sahibi gibi hareket etmekten vazgeçmesini, tek yanlı arama faaliyetlerini durdurmasını ve yeni bir ortaklık kurma anlayışını benimsemesini bekliyoruz. GKRY’nin bu sorumsuz tutumunun 11 Şubat 2014 tarihinde kabul edilen ortak açıklama temelinde yeniden başlayan ve yakın zamanda sonuç vermesini beklediğimiz kapsamlı müzakere sürecine olumsuz etkileri olmamasını umuyoruz. KKTC’ye yıl sonuna doğru götüreceğimiz

suyun, Ada'nın doğal kaynaklarının ve çözüm sonrasında ortaya çıkacak diğer fırsatların iki tarafa da daha müreffeh bir gelecek sağlaması hedefinin herkes tarafından paylaşılmasını temenni ediyoruz. Ancak, defaatle açıklamış olduğumuz üzere, Rum tarafının önceliği, ortaklık ve hakça paylaşım yerine, doğal kaynaklar üzerinde de tek başına hareket etmek ise bu hiçbir şekilde kabul edilmeyecektir. Rum tarafının tahripkar ve tek yanlı adımlarının engellenmesi için uluslararası toplumu harekete geçmeye davet ediyoruz. Bu yapıları dek KKTC'nin bu kaynaklar üzerindeki asli haklarını koruması için gerekli olan sismik araştırma faaliyeti ile sondaj platformu temini ve belirlenecek bölgeye gönderilmesi yönünde atacağı tüm adımlara tarafımızdan her türlü destek sağlanacaktır (Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı, 2014b).

Şekil 15. KKTC'nin Üzerinde Hak İddia Ettiği Hidrokarbon Araştırma Parselleri

Kaynak. Faustmann vd. (2012:23).

2016 yılı içerisindeki dikkat çekici bir gelişme de GKRY'nin 24 Mart 2016 tarihinde yayınladığı resmi açıklamasında yer alan GKRY MEB'indeki 6, 8 ve 10 numaralı sahaları kapsayan yeni bir uluslararası hidrokarbon arama ruhsat ihalesine çıktığını duyurması ve 6 numaralı sahanın önemli bir kısmının Türkiye'nin Doğu Akdeniz'deki kıta sahanlığının BM nezdinde de kayda geçirilen dış sınırlarının içinde yer aldığının Bakan ÇAVUŞOĞLU tarafından ifade edilmiş olmasıdır. Türkiye ve KKTC Dışişleri

Bakanlıklarının konuya ilişkin ortak açıklamasında Kıbrıs Türk tarafının Ada'nın doğal kaynakları üzerindeki eşit, ayrılmaz hak ve çıkarlarının hiçe sayıldığı ve Türkiye'nin kıta sahanlığından kaynaklanan haklarının ihlal edildiği belirtilerek, bahse konu hak ve çıkarların korunması için gerekli her türlü tedbirin alınacağı ifade edilmiştir. Türkiye'nin ev sahipliğinde 14-15 Nisan 2016 tarihlerinde İstanbul'da düzenlenen İslam İşbirliği Teşkilatı (İİT) 13. İslam Zirvesi'ne KKTC Cumhurbaşkanı Sayın Akıncı da iştirak etmiş ve "Kıbrıs Türk Devleti" ismiyle gözlemci üye olan KKTC'nin, İİT'de en etkin şekilde temsil edilmesi için yoğun çaba harcadığı belirtilmiştir. Bu kapsamda; 23-24 Mayıs 2016 tarihlerinde Türkiye'de düzenlenen Dünya İnsani Zirvesi'ne ve 9-13 Ekim 2016 tarihlerinde düzenlenen 23. Dünya Enerji Kongresi'ne KKTC Cumhurbaşkanı Sayın Akıncı da Türkiye'nin davetlisi olarak iştirak etmiştir (Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı,2016e ve 2016f).

Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı Sözcüsü Büyükelçi Hüseyin Müftüoğlu'nun 24 Mart 2017'de GKRY Lideri Anastasiadis'in ABD'de bir hidrokarbon şirketiyle kurduğu temaslara ilişkin sorulan bir soruya cevabında; GKRY'nin 17 Mart 2017 tarihli Bakanlar Kurulu toplantısında, üç ayrı hidrokarbon sahası için bazı şirketlerle keşif ve üretim sözleşmeleri imzalanmasına onay verdiğini, Kıbrıs Türklerini Ada'da eşit siyasi ortak olarak görmemekte ısrar ettiğini ve Ada'nın doğal kaynaklarının tek sahibimiymiş gibi hareket ettiğini belirterek Ada için kapsamlı çözümlere zarar veren bu faaliyetlerinden vazgeçmesinin beklendiğini belirtmiştir (Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı,2017a).

GKRY'nin bazı hidrokarbon şirketleriyle keşif ve üretim sözleşmeleri imzalaması hakkında Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı tarafından 06 Nisan 2017'de yapılan açıklamada; GKRY'nin, Kıbrıs Türkleri'nin Ada üzerindeki haklarını yok sayarak, 5 ve 6 Nisan 2017 tarihlerinde bazı uluslararası hidrokarbon şirketleri ve konsorsiyumlarıyla keşif ve üretim sözleşmeleri imzaladığını belirtmiştir. Ada'nın tek sahibi şeklinde davranan GKRY faaliyetlerinin devam etmesinin kaygı verici ve kabul edilemez olduğuna vurgu yapılmış, ayrıca bahse konu sahalardan 6 numaralı parselin önemli bir kısmının Türkiye kıta sahanlığı içerisinde olduğu, anılan kısımda yabancı hiçbir şirkete deniz yetki alanları dâhilinde izinsiz hidrokarbon arama/çıkarma faaliyetine müsaade edilmeyeceği ifade edilmiştir. Türkiye ve Kıbrıs Türk tarafının müzakere edilmiş çözüm isteği yinelenmiş, Ada'nın doğal kaynaklarının işletiminin Kıbrıs Türk tarafının rızası alınarak ortak işletim ve elde edilecek gelirin adil paylaşımı ile sağlanmasının gerektiği belirtilmiştir (Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı,2017b). GKRY'nin Doğu Akdeniz'deki hidrokarbon faaliyetleri hakkında Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı tarafından 13 Temmuz 2017'de yapılan açıklamada; Rum tarafının Ada etrafındaki doğal kaynaklar üzerindeki Kıbrıs Türklerinin meşru haklarını görmezden gelen tek taraflı uygulamalarına Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Hükümeti ile koordine içerisinde karşılık verileceği belirtilmiştir (Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı,2017ç).

Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Recep Tayyip ERDOĞAN 19 Eylül 2017'de BM'nin 72. Genel Kurulu'nda yaptığı konuşmada; 2008 yılında başlamış olan Kıbrıs'taki kapsamlı müzakere sürecinin Rum tarafınca sergilenen anlamsız tutum nedeniyle

sonuçsuz kaldığını, buna rağmen Doğu Akdeniz’de son yıllarda keşfedilmiş olan doğal kaynakların bölge barışına, istikrarına ve refahına hizmet etmesi yönünde Türkiye’nin elinden geleni yaptığını ve yapmaya devam edeceğini, bu paralelde de Kıbrıs Türklerinin haklarına saygı gösteren çözümleri değerlendirmeye her zaman hazır olduklarını ifade etmiştir (Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı,2017ç).

Anlaşılmaktadır ki çok boyutlu stratejik öneminin yanı sıra, Kıbrıs özelinde sahip olduğu düşünülen yüksek enerji potansiyeli Doğu Akdeniz’de kaynakların ve denizlerin paylaşımını sorunlu bir hale getirmektedir. GKRY özellikle de uluslararası kamuoyunda Ada’yı temsil ettiği tezi çerçevesinde normatif bir yaklaşım izlediği intibainı uyandırır da söz konusu ülkenin güç maksimizasyonu odaklı, KKTC’nin haklarını hiçe sayan Realist bir yaklaşım sergilediği görülmektedir. Nitekim GKRY, özellikle de BM ve AB tarafından resmi devlet olarak tanınmanın verdiği özgüven içerisinde Türkiye ile KKTC’ye uzlaşmaz bir tavırla yaklaşarak MEB konularında muhatap almamaktadır. Bugüne kadar tek taraflı olarak ihaleye çıkardığı hidrokarbon rezervlerine ait parseller ile Kıbrıs Türk halkının doğal kaynaklar üzerindeki haklarını göz ardı etmiş ve bahse konu kaynaklar üzerinde tek yanlı davranmaya devam etmiştir. Hatta söz konusu yaklaşımlarını, Türkiye’nin Doğu Akdeniz’deki kıta sahanlığının dış sınırlarının içinde yer alacak şekilde uygulayarak bölge coğrafyasıyla ilgili tüm tarafları kaygıya sevk etmiştir.

Çalışmanın ikinci bölümünde de ifade edildiği üzere Kıbrıs Adası’nın statüsünden kaynaklı olarak devam eden tartışmalı statüsü ve GKRY’nin MEB uygulamalarındaki uluslararası hukuka aykırılık durumu, Türkiye adına sorunun çözümünde iki seçenek bırakmaktadır;

- “GKRY ile Anlaşma yapılması” veya “zorunlu yargı/hakemlik usullerine gidilmesi”,
- Grotius tarafından ifade edilen cezalandırma ve mülkiyetin geri kazanılması kapsamındaki haklı savaş (just war).

Kıbrıs’ın statüsü üzerinden devam eden müzakere sürecinin başarısızlıkla sonuçlanması, KKTC ve Türkiye’nin GKRY ile aynı masaya oturarak anlaşmaya varmasını ve/veya Uluslararası yargı/hakemliğe gitmesini pek mümkün kılmamaktadır. Bu duruma GKRY’nin Kıbrıs özelindeki hidrokarbon rezervleri konusunda sürdürdüğü tek taraflı Realist yaklaşımının da eklenmesiyle Türkiye adına ‘haklı savaş’ kavramı öne çıkmaktadır. İhaleye verilen parseller için çok uluslu konsorsiyumların varlığı bile alınan kararın değişmesini pek mümkün göstermemektedir. Söz konusu durumun devam ederek GKRY’nin uzlaşmaz ve hakkaniyetten uzak tavrını sürdürmesi karşısında, Türkiye’nin de ortaya koyduğu Normatif yaklaşımlarını dönemin koşullarına paralel olarak şekillendirebileceğini ve hatta haklı savaş seçeneğini gündeme getirebilecek bir yaklaşım geliştirebileceğini söylemek mümkündür. Türkiye’nin hal tarzı farklı bir bakış açısıyla değerlendirildiğinde; kendi Realist perspektifinde şekillendirdiği çıkarlarını normatif bir çerçevede açıklayarak meşrulaştırma ve dünya kamuoyundan kabul görme çabası olarak da yorumlanabilmektedir. Normatif duruşun işlerlik sağlamadığı durumda ise, Türkiye’nin bu perspektifi terk edip Realist duruşa dönmesinin de olası bir hal tarzı olarak beklenebileceği değerlendirilmektedir.

Normatif teoride; hangi savaşların meşru olduğu ve dünyadaki kıt kaynakların ulusların arasında adil paylaşımının nasıl olması gerektiği şeklindeki sorulara cevap aranmaktadır. Ancak Frost da belirtmiştir ki; “bu soruları cevaplayacak kolay yanıtlar yoktur ve Normatif teori ile uğraşmak karmaşık, zorlu ve pratik açıdan oldukça önemlidir”. Bu durumda değerlerin üstünlük durumuna göre Normatif tercihler yapılmaktadır. Bunun doğal sonucu olarak; bireylerden oluşan devlet ve devletlerden oluşan dünya düzeni, Normatif tercih ve değerlerini ortaya çıkarmaktadır (Bakan,2002:437-438). Kıbrıs özelindeki coğrafyada yer alan devletler de kendi değerleri ölçeğinde ya Normatif yaklaşımlarla bölge barışına katkı sağlayacaklar, ya da güç maksimizasyonu çerçevesindeki yaklaşımlarıyla istikrarsızlığa ve hatta çatışmalara davetiye çıkarabileceklerdir. Söz konusu durumun da tüm bölge ülkeleri için negatif sonuçları olacağından hareketle güç maksimizasyonu odaklı davranışların Realist perspektifle ne kadar rasyonel olduğu da tartışmalıdır.

Neo-realist paradigmda da ulusal güvenlik, devlet meseleleri hiyerarşisinde üst sırada yer alır. Devletlerin egemenliklerinin karşı karşıya geldiği uluslararası arenada çatışma kaçınılmaz ve sürekli. Bu nedenle dünya politikasına askeri konular hükmeder ve güç anahtar kavramdır. Bu kapsamda Neo-realist paradigma, gücün devletler arasındaki çatışmaların çözümünde kullanılıp kullanılmayacağı veya nasıl kullanılacağı ile ilgilenmektedir. Neo-realistler, ulus-devletler arasındaki güç ve çıkar mücadelesi olarak gördükleri uluslararası ilişkilerde, uluslararası hukuk ve örgütlerin etkisi ile uluslararası işbirliğinin çapı konularında pek iyimser değillerdir. Bir Neo-realist düşünür için bütün ülkelerin ulaşmak istediği hedef, anarşik ortamda güvenliğin sağlanmasıdır. Savaşları önlemek ise resmi-hukuki örgütler veya ahlaki kurallarla değil, saldırganları caydırarak bir güç dengesine veya dünya polisliğini üstlenecek güçler uyumuna (concert or powers) bağlıdır (Aydın,1996:93). Türkiye bu güçler uyumunda, güç dengelerine tesir eden ve asimetrik çatışmalara sahne olmuş tarihi bir konuma sahiptir (Kılınç,2015:11).

Devletlerin güvenlik politikalarında ve davranışlarının şekillenmesinde ağırlıklı rol oynayan faktörlerden birini enerji politikaları teşkil etmektedir. Soğuk Savaş ile sona eren ideolojik çatışma ortamının ertesinde doğal kaynakların kontrolü, paylaşımı ve hatta iletimi konusundaki rekabet dünya politikasının rotasını şekillendirmiş ve bölgesel ve küresel güç mücadelelerinin temel nesnelerinden biri haline gelmiştir. Bu rekabet ortamında güvenlik kavramı, devletler için sürekli bir güvende olmama durumu ve güvensizlik ortamı yaklaşımıyla açıklanmaktadır.

Uluslararası ilişkilerin karmaşık yapıya sahip olduğu ve karşılıklı bağımlılığın artış gösterdiği tezlerine şüpheli yaklaşan Neo-realizm düşünürlerinden Waltz ve Robert Gilpin ise, uluslararası sistemde gücün devletlerin birbirleriyle olan etkileşimlerinden oluştuğunu ancak en güçlü devletlerin her zaman sisteme egemenliklerini kabul ettirdiğini belirtmişlerdir. Uluslararası sistemde gücün eşit dağılmadığını ön plana çıkararak, sistemde güçlü devletlerin etkileşimde olduğu alanlarda yönlendirici ve hatta sistemin yapısını kökten değiştiren hayati misyonları bulunduğunu iddia etmişlerdir (Bakan ve Şahin,2018:142).

Waltz ve Robert Gilpin'e göre Neo-realizm, devletlerin uluslararası alanda güç çatışmalarının hâkimiyetindeki anarşik bir yapı üzere inşa edilmiştir. Klasik Realizme benzer şekilde Neo-realizmde de uluslararası ilişkiler devleti merkeze almaktadır. Devletler milli menfaatleri uğruna çatışmakta olup, anarşik düzen egemendir. Bu nedenle devletler bekalarını sağlamak maksadıyla güce hâkim olmak zorundadır. Neo-realizmi realizmden ayıran temel fark, realizmde güç amaç olurken Neo-realizmde araçtır. Neo-realistlere göre uluslararası sistemde çatışma ve savaş ortamı güvensiz hale dönüştürmektedir. Ülkeler bekalarını ve devamlılıklarını sağlamak için güce erişmelidir. Devletler ulusal menfaatleri için güvenliklerini sağlayacak çatışmalar kapsamında güçlerini kullanabilmekte veya bazı tehditler karşısında kısmi işbirlikleri kurabilmektedirler (Bakan ve Şahin,2018:142). Bu yaklaşımla hareket eden GKRY, yukarıda arz edilen anlaşmaları hayata geçirerek Türkiye'yi dışarıda bırakmayı başarmıştır. Rum yönetiminin Türkiye'yi anlaşma masasına oturmaya zorlama niyeti ise, GKRY'nin tanınma ve Türk tarafının savunduğu tezlerin geçersiz hale getirilmesi adına belirlenen hal tarzını işaret etmektedir.

Harici bir etken olarak, hidrokarbon menfaatleri üzerine kurulan, ABD-Noble, İsrail-Delek, Fransa-Total, İtalya-ENI, Rusya-Gazprombank, Malezya-Petrona ve Türkiye-TPAO gibi çıkar işbirliklerinin Kıbrıs'taki siyasî uzlaşma çabalarını gölgeleme olasılığı mevcuttur (Tamçelik, 2014:48). Dünya doğal gaz rezervlerine ilişkin veriler incelendiğinde; 2013 yılındaki 186,5 trilyon m³'lük doğalgazın 2014 yılında %0,3 artışla 187,1 trilyon m³'e ulaştığı görülmektedir. Bahse konu rezervlerinin %42,7'si Orta Doğu'da, %29,3'ü Avrasya'da, %8,2'si Asya Pasifik'te, %7,6'sı Afrika'da, %6,5'i Kuzey Amerika'da ve %1,7'si ise Avrupa'da yer almaktadır. Genel değerlendirmeyle doğalgaz keşfinde ciddi oranda bir azalma söz konusu olup, son keşif alanları büyük oranda bakir bölgelerdedir. 2014 yılı itibarıyla, en fazla rezerve sahip ilk on ülke arasındaki sıralama ise gerçekleşen keşifler sonrasında değişmemiş, ülke isimleri sırasıyla İran, Rusya, Katar, Türkmenistan, ABD, Suudi Arabistan, Birleşik Arap Emirlikleri, Venezuela, Nijerya ve Cezayir olmuştur. 2015 yılının küresel doğal gaz üretiminin artışına %5'lik payla en fazla ABD etkili olmuştur. Uluslararası Enerji Ajansı'nın değerlendirmesine göre 2020 yılına kadarki süreçte, doğal gaz üretiminde belirleyici olacak ülkenin ABD olacağı ve ABD'nin üretim kapasitesinin 847 milyar m³'e yaklaşacağı kabul edilmektedir. Dünyadaki en büyük gaz üretici ülkelerinden birisi olarak ABD; Suudi Arabistan ve Rusya gibi diğer güçlü üretici devletlerle beraber hareket etmeye başlamış ve bu tablo ABD'nin enerji politikalarını da etkilemiştir (Türkiye Petrolleri, 2016: 14-20).

Son dönemde devreye giren Kaya gazı gibi alternatif enerji kaynakları gaz fiyatlarına tesir etse de doğal gaza olan ihtiyaçta azalma yaşanmamıştır. Küresel pazarda doğal gaz tüketiminin, yıllık yüzde 1.6 artışla 2035 yılına kadar 169 trilyon feet³'e ulaşacağı tahmin edilmektedir. Fakat alternatif enerji kaynaklarının arzı ile doğal gaz piyasasında fiyatların değişebileceği ve Doğu Akdeniz'de bulunan potansiyel rezervlerin geleceğinin doğrudan etkilenebileceği değerlendirilmektedir. Bölgede keşfi yapılan rezervlerin çok derinde olması nedeniyle üretim için gelişmiş teknoloji kullanımı gerekmektedir. Bu husus maliyetin artışına ve kar oranının azalmasına, doğal olarak gelişmiş ve pahalı teknolojiye sahip enerji firmalarının yatırımdan imtina etmesine de sebep olmaktadır. Örneğin;

Hindistan enerji firmalarından ONGC Videsh Ltd, Mısır'ın NEMED sahasındaki yüzde 33'lük payına rağmen rezervlerin uygulanabilirliğini ekonomik bulmaması sebebiyle yatırımını geri çekmiştir (Tamçelik, 2014:38)

Avrupa'ya Ukrayna üzerinden nakledilen doğalgazın, Ukrayna ile Rusya arasındaki doğalgaz krizi sebebiyle kesintiler yaşadığı ve Rusya'nın bunun sorumlusu olarak Ukrayna'yı göstermeye çalıştığı da ayrı bir vakadır. Rusya'nın Ukrayna'ya karşı hayata geçirdiği doğalgazda vana kapatma politikası, Rusya'ya bağımlı Avrupa'da büyük sorun yaratmış ve Batı'nın Rusya'ya olan bağımlılığı azaltması adına diğer enerji kaynak ve hatlarına yönelmesine neden olmuştur (Balkan,2007:100).

Doğu Akdeniz ve Kıbrıs'ın önemi, askeri, ekonomik ve siyasi unsurların beraber değerlendirilmesiyle doğru yorumlanabilir. İstikrar ve güveninin bulunmadığı, Arap-İsrail çatışmasının yaşandığı, bilhassa Kuzey Afrika'dan Avrupa'ya doğru yaşanan düzensiz göç, uyuşturucu nakli ve insan ticareti, kitle imha silahlarının kaçakçılığı ve terörist faaliyetlerin icrası maksadıyla kullanılan bölge (Boening'ten aktaran Keser,2012:58) stratejik konumu itibariyle ABD, AB, yanında Rusya ve Çin'in de hakimiyet sağlamaya çalıştığı bir alandır (Keser, 2012:58). Rusya, Suriye krizi nedeniyle bir dönem yararlanamadığı Suriye'nin Tartus Limanı yerine GKRY'den Andreas Papandreu Hava Üssü'nü kullanmayı bile talep etmiştir (Tamçelik, 2014:38).

AB'den sonraki en büyük ve güvenilir piyasa olan Türkiye'ye yönelik doğalgaz satışında Rusya, anlaşmayı arada geçiş ülkelerini dâhil etmeden garanti altına almıştır. Bu durum Türkiye'nin aleyhine olup, Rusya'ya olan bağımlılığı artırmıştır. Bir diğer sorun ise Türkiye tarafından alınan doğalgazın anlaşma gereği diğer bir ülkeye satılamaması olup, bu durum Türkiye'nin enerji politikalarına olumsuz tesir etmektedir (Kılınç,2015:69).

ABD'nin Doğu Akdeniz'deki enerji politikası, Rusya'nın etkinliğini kırarak tamamıyla kendi kontrolünde olan bir sistemi yaratma düşüncesidir. Bu noktadan hareketle Rusya'nın AB'ye doğalgaz satma amacındaki projelerini engellemeye çalışmaktadır. Bölgedeki Rus etkinliğinin azaltılması adına, ABD'nin Doğu Akdeniz hidrokarbon yataklarının işletimine yönelik projeleri desteklemesi mümkün görülmektedir. ABD'nin bölgeye yönelik enerji politikası, AB ülkeleri üzerindeki Rus gazı bağımlılığını ortadan kaldırma ve ürettiği kaya gazını yeni pazarlar çerçevesinde AB'ye satma yönündedir (Ceylan,2018:79-97).

Bölgenin enerji politikasındaki son aktör ise Kıbrıs Adası'nda 1878'den itibaren elinde iki askeri üs (Akrotiri ve Dikelya) tutan İngiltere'dir. Bu durum, İngiltere'ye coğrafyada hiçbir sorumluluk göstermeden stratejik bir istihbarat merkezini elinde bulundurma imkânı vermiştir. İngilizler Ada'nın egemenliğini iki topluma devrederken kendi askeri üslerini hariç tutmuşlardır (Şafak,2015:67). Bu durumda İngiltere'nin; elinde bulundurduğu üsler üzerinden, her devlet ülkesinin doğal uzantısını oluşturan kıta sahanlığı haklarının kendiliğinden (ipso facto ve ab initio) doğmasını beklediği ve bölgedeki doğal gaz alanlarından ekonomik kazanımlar çıkarmayı hedeflediği anlaşılmaktadır (Şafak, 2015:67).

Mecmut durum göstermektedir ki Doğu Akdeniz’de Türkiye saf dışı bırakılmak istenmektedir. Bu nedenle Türkiye'nin, bölgedeki askeri gücünü kuvvetlendirerek caydırıcı bir kuvvet olarak bölgedeki varlığını muhafaza etmesi güç dengesinin korunması itibariyle önem arz etmektedir. KKTC'nin ise, Ada'da devam eden müzakereler sürecine enerji paylaşımı konusunu da ilave ederek masada kalması hem hakkaniyet hem de çıkarlarının korunması çerçevesinde olumlu olacaktır (Şafak,2015:139).

4.3. Kıbrıs Sorunu’nda Garantör Devlet ve Bölgede Aktif Politika Sergileyen Türkiye’nin Doğalgaz İhtiyacı ve Doğalgaz İletim Hatlarındaki Rolü

4.3.1. Türkiye’nin doğalgaz ihtiyaç durumu

Türkiye’nin Ada özelindeki aktif ve süregelen bu yaklaşımlarında Kıbrıs Sorunu’ndaki garantör devlet rolü ve KKTC ile tarihi bağlarının dışında maddi menfaatlerinin de bulunması muhtemeldir. Bu görüşü araştırmak adına Türkiye’nin doğalgaz ihtiyacının ve doğalgaz iletim hatlarındaki rolünün detaylandırılmasında fayda mütalaa edilmektedir. Bu kapsamda Uluslararası Enerji Ajansı'nın aşağıda arz edilen 2014 Yılı Türkiye Doğalgaz Durumu incelendiğinde; 1990-2012 arasındaki Türkiye’nin doğalgaz ithalatının %1813 arttığı ve dışa bağımlılık oranının ise, %98'lere ulaştığı görülmektedir.

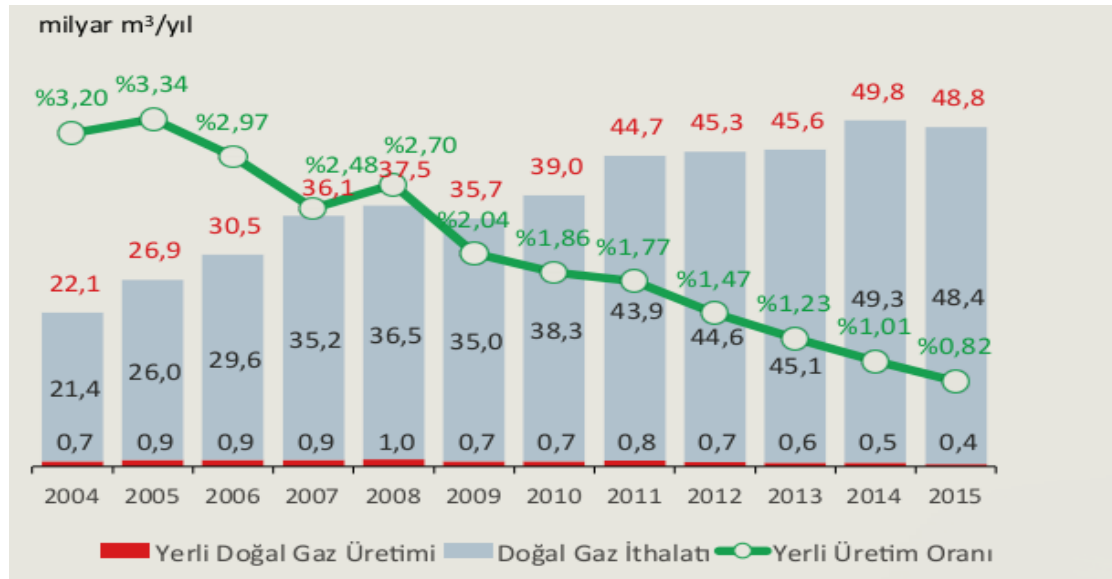
Tablo 13. IEA Enerji Tedarik Güvenliği Kapsamında Türkiye’nin 2014 Yılı Doğalgaz Durumu

Turkey							
Key data							
Table 4.27.2 Key natural gas data							
	1990	2000	2005	2010	2011	2012*	2018**
Production (mcm/y)	212	639	897	682	761	632	595
Demand (mcm/y)	3 468	14 835	27 375	38 127	44 686	45 254	59 653
Transformation	2 585	8 845	15 157	20 708	21 570	0	-
Industry	814	2 098	3 839	7 901	9 878	0	-
Residential	49	3 218	5 747	5 888	8 779	0	-
Others	20	674	2 632	3 630	4 459	0	-
Net imports (mcm/y)	3 256	14 196	26 478	37 445	43 925	44 622	59 059
Import dependency (%)	93.9	95.7	96.7	98.2	98.3	98.6	99.0
Natural gas in TPES (%)	5	17	27	30	33	32	-
* 2012 data are estimates. ** Forecast.							

Kaynak: OECD/EIA (2014: 447)

Aşağıdaki tabloda da görüldüğü üzere, Türkiye’nin doğal gaz üretimi 2008 yılında 1 milyar m³’e kadar çıkarken, 2015 yılına gelindiğinde 398,7 milyon m³’e düşmüştür ve Türkiye’nin doğalgazda ithalata bağımlılık oranı %99,2’e ulaşmıştır.

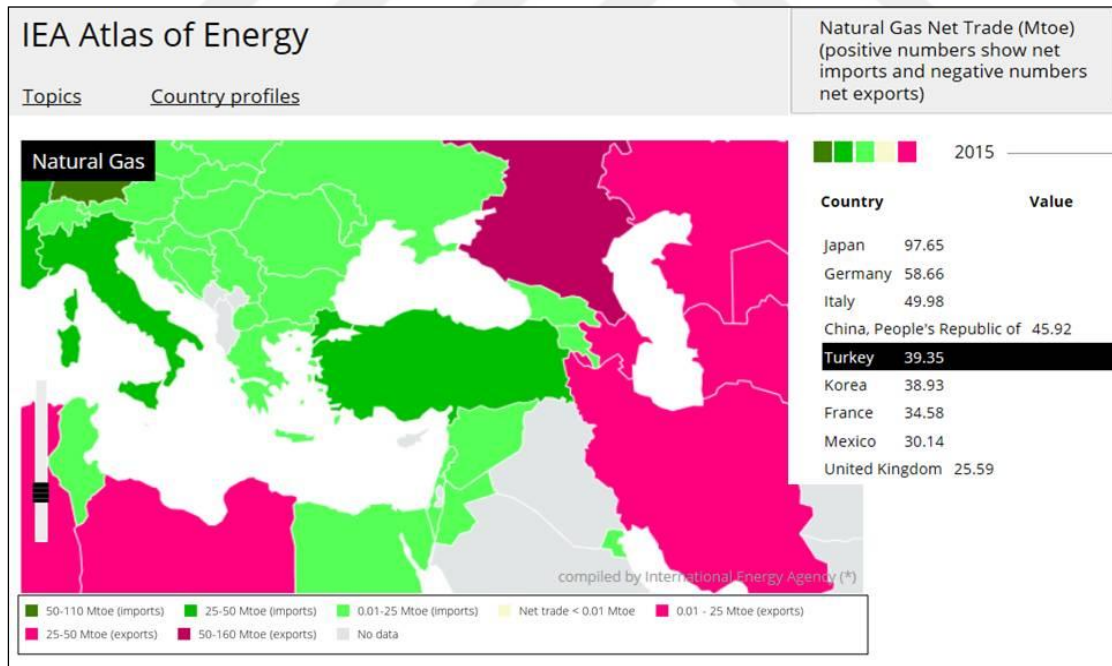
Tablo 14. 2004-2015 Yılları Arasında Türkiye'nin Doğalgaz Arzı ve Yerli Üretim Oranları

Kaynak: EPDK'dan aktaran Türkiye Petrolleri (2016: 17).

Uluslararası Enerji Ajansı'nın aşağıdaki haritalarında ülkelerin doğalgaz ithal/ihrac oranları detaylı şekilde sunulmakta olup, Türkiye'nin 2015 yılı içindeki doğalgaz ithalatının ise 39,35mtoe¹⁹ olduğu belirtilmektedir.

Şekil 16. 2015 Türkiye Doğalgaz İthalat Haritası

Kaynak: Enerji Ajansı (International Energy Agency-IEA), *Key World Energy Statistics 2015*, <http://energyatlas.iea.org/#!/tellmap/-1165808390/4>, Erişim Tarihi: 10 Aralık 2017.

Türkiye Cumhuriyeti Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı'nın 01 Ocak 2017 itibariyle yayınlanmış olan "Dünya ve Ülkemiz Enerji ve Tabii Kaynaklar Görünümü-Sayı:15" çalışmasına göre; 2016 yılı sonu itibarıyla termik santrallerden üretilen elektrik

¹⁹ Milyon tona eşdeğer petrolün enerjisi, Million Tons Of Oil Equivalent - Mtoe

enerjisinin toplam elektrik enerjisi üretimi içindeki oranı %67,6' olup, aşağıdaki tabloda görüldüğü üzere bu oran içerisinde %32,1'lik oranı doğal gaz + LNG kaynaklı santraller oluşturmaktadır.

Tablo 15. Türkiye Elektrik Enerjisi Üretiminin Birincil Enerji Kaynaklarına Göre Dağılımı (GWh)

		2014		2015		2016	
BİRİNCİL ENERJİ KAYNAĞI		ELEKTRİK ÜRETİMİ (GWh)	TOPLAM ÜRETİM İÇİNDEKİ PAYI	ELEKTRİK ÜRETİMİ (GWh)	TOPLAM ÜRETİM İÇİNDEKİ PAYI	ELEKTRİK ÜRETİMİ (GWh)	TOPLAM ÜRETİM İÇİNDEKİ PAYI
KÖMÜR	Taşkömürü+ İthal Kömür+ Asfaltit	39.647	15,7%	44.830	17,12%	53.778	19,67%
	Linyit	36.615	14,5%	31.336	11,97%	38.460	14,07%
SIVI YAKITLAR	FUEL-OIL	1.663	0,66%	980	0,37%	1.103	0,40%
	MOTORİN	482	0,19%	1.244	0,48%	1.548	0,57%
	LPG		0,00%		0,0%		0,0%
	Nafta		0,00%		0,0%	2	0,00%
DOĞALGAZ + LNG		120.576	47,9%	99.219	37,9%	87.820	32,1%
YENİLENEBİLİR + ATIK		1.433	0,57%	1.758	0,67%	2.179	0,80%
TERMİK		200.417	79,5%	179.366	68,52%	184.889	67,63%
HİDROLİK		40.645	16,1%	67.146	25,6%	67.268	24,6%
RÜZGÂR		8.520	3,4%	11.652	4,45%	15.492	5,67%
JEOTERMAL		2.364	0,9%	3.424	1,31%	4.767	1,74%
GÜNEŞ		17,4	0,01%	194	0,07%	972	0,36%
GENEL TOPLAM		251.963	100%	261.783	100%	273.387	100%

Kaynak: Türkiye Cumhuriyeti Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı (2017a:16)

Mevcut enerji ihtiyacının karşılanması kapsamında Türkiye'nin doğal gaz üretimi incelendiğinde ise; doğal gaz üretim miktarının değişken bir seyir izlediği ve 2016 Yılı sonu itibarıyla 381,6 milyon m³'lük doğal gaz üretiminin gerçekleştirildiği aşağıdaki tabloda görülmektedir.

Tablo 16. Türkiye'nin Doğal Gaz Üretimi

YIL	HAM PETROL ÜRETİMİ (milyon varil)	TPAO HAM PETROL ÜRETİMİ (milyon varil)	DOĞAL GAZ ÜRETİMİ (milyon m ³)	TPAO DOĞAL GAZ ÜRETİMİ (milyon m ³)
2002	17,0	11,7	378,4	268,0
2003	16,6	11,1	560,6	352,1
2004	15,9	10,5	707,0	432,8
2005	15,9	10,7	896,4	566,9
2006	15,1	10,4	906,6	412,6
2007	14,8	10,3	893,1	421,5
2008	15,0	10,3	1.014,5	495,6
2009	16,7	12,4	729,4	277,3
2010	17,3	11,6	726,0	260,7
2011	16,4	11,2	793,4	317,7
2012	16,2	11,6	664,4	339,7
2013	16,6	12,3	561,5	307,6
2014	17,1	12,1	502,1	251,8
2015	17,5	11,5	398,7	165,7
2016	17,9	12,2	381,6	248,1

Kaynak: Türkiye Cumhuriyeti Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı (2017a:37)

Türkiye genelinde 2016 yılı sonu itibarıyla 381,6 milyon m³'lük doğal gaz üretimine karşı 46,1 milyar m³ doğalgaz tüketiminin gerçekleştirildiği aşağıdaki tabloda da görülmektedir. 2002-2016 yılları arasındaki doğalgaz tüketimini incelediğimizde ise 15 yıllık sürecin sonundaki tüketimin 2002 yılına kıyasla 2016 yılında 2,7 katına çıktığı anlaşılmaktadır.

Tablo 17. Türkiye'nin Doğal Gaz Tüketimi

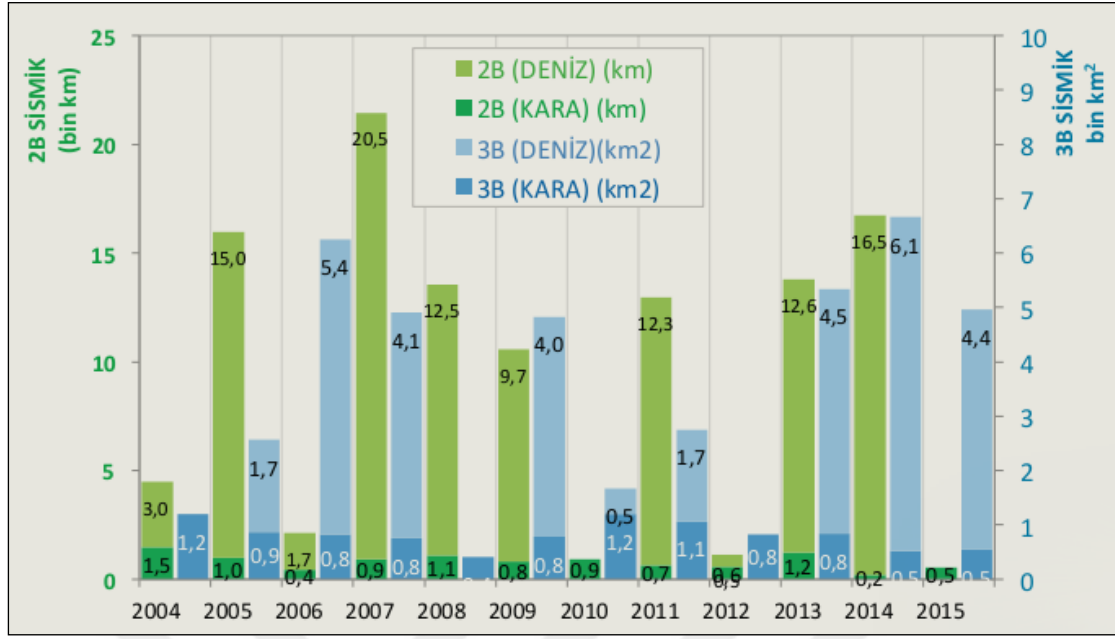
YIL	HAM PETROL TÜKETİMİ (milyon ton)	DOĞAL GAZ TÜKETİMİ (milyon m ³)
2002	26,1	17.065
2003	29,5	21.384
2004	30,6	22.505
2005	29,3	27.467
2006	29,9	31.128
2007	27,7	34.600
2008	27,0	36.100
2009	22,3	34.400
2010	23,8	36.900
2011	25,0	43.800
2012	22,1	45.242
2013	20,8	45.270
2014	19,8	48.717
2015	27,2	47.999
2016	27,6	46.146

Kaynak: Türkiye Cumhuriyeti Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı (2017a: 37)

Doğalgaza ilişkin yukarıdaki verilerin bir sonucu olarak Türkiye, 2012 yılı sonunda Türkiye Petrolleri tarafından sismik gemi Barbaros Hayreddin Paşa'yı satın alarak denizlerdeki aktif aramacılık çalışmalarına hız katmıştır. Barbaros Hayrettin Paşa'nın deniz alanlarına ilişkin elde ettiği veriler, Türkiye Petrolleri ekiplerince yorumlanmış ve 2005-2014 yılları arasında Akdeniz'de (Kıbrıs, İskenderun, Mersin, Antalya açıkları) 24.000 km² 2B ve 5.600 km² 3B sismik çalışma gerçekleştirilmiştir. 2015 yılına ulaşıldığında ise Gülcihan-2 kuyusundaki çalışmalara ve Antalya Projesi kapsamındaki sismik araştırmalara devam edilerek, İskenderun 3B sismik verileri ile ilgili süreç yürütülmüş ve bölgede 2.592,0 km² 3B sismik veri toplama çalışması gerçekleştirilmiştir (Türkiye Petrolleri;2016:33).

Türkiye Petrolleri, aşağıdaki tabloda da görüldüğü üzere Barbaros Hayreddin Paşa'nın satın alınması hitamında 2013'ten itibaren denizlerdeki 3B sismik çalışmalarını artırmış ve 2015 yılında denizlerde 4.433km² 3B sismik çalışma gerçekleştirilmiştir. Öte yandan, 981.019 noktada gravite manyetik jeofizik veri toplama çalışması yapılmıştır.

Tablo 18. 2004-2015 Arasında Türkiye Petrolleri Tarafından Yapılan 2B ve 3B Sismik Çalışmalar

Kaynak: Türkiye Petrolleri (2016:33).

Türkiye 2015 yılında enerji diplomasisi açısından aktif rol almış ve hızla artan doğalgaz talebini karşılamak amacıyla Irak, Azerbaycan, Katar, İsrail özelinde gerekli adımları atarak doğalgaz tedariki kapsamında çabalarına devam etmiştir. Bu çabayı gösteren Türkiye, aynı zamanda çevre denizlerindeki doğalgaz keşifleriyle de önemli bir enerji merkezi olabilme potansiyeli sergilemektedir (Türkiye Petrolleri;2016:40).

Türkiye Cumhuriyeti Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı'nın 2016 yılı yatırım programında yer alan önemli projeler hakkında yaptığı bilgilendirmede; Akdeniz deniz alanlarındaki arama projeleri açısından, Antalya Projesi sürecinde Antalya ili açıklarında 4.555 km² 3B sismik verinin projesinin yapılmasının planlandığı belirtilmiştir (Türkiye Cumhuriyeti Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı,2016a:191).

Türkiye, Akdeniz'deki hidrokarbon arama çalışmalarını yakından takip etmekte olup; bölgedeki doğalgaz arama faaliyetlerini yapılan arama-üretim paylaşım anlaşması kapsamında KKTC'ye ait 7 deniz ve 2 kara yetki alanı olmak üzere toplamda 9 ruhsat üzerinden yürütmektedir. KKTC Magosa Körfezi'nde ve Güney Kıbrıs Alsancak-2B sahasındaki deniz alanlarında iki boyutlu sismik veri toplama projesi kapsamında Barbaros Hayreddin Paşa sismik gemisi tarafından çalışmalar gerçekleştirmiştir (Türkiye Cumhuriyeti Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı,2017a:66). 2016 yılı içerisinde Türkiye'nin kara alanlarında 75 km, deniz alanlarında 2.809 km olmak üzere toplam 2.884 km 2B sismik veri toplama çalışması, kara alanlarında 41 km², deniz alanlarında 6.588 km² olmak üzere toplam 6.629 km² 3B sismik veri toplama çalışması ile 1.867.848 istasyon gravite-manyetik etüt çalışması ve 18/30 ekip/ay jeolojik saha faaliyetleri gerçekleştirilmiştir (Türkiye Cumhuriyeti Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı,2017b:85).

Türkiye Cumhuriyeti Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanı Berat ALBAYRAK'ın 09 Haziran 2017 tarihinde Kıbrıs açıklarında sismik araştırma yapan TPAO Barbaros

Hayrettin Paşa gemisine gerçekleştirdiği ziyarette; geminin Magosa'daki 1695 m²lik üç boyutlu sismik çalışmasının üçte ikisini tamamladığını, müteakiben Orta Akdeniz bölgesi için yeni bir üç boyutlu sismik çalışmaya devam edeceğini ve 2017 sonuna kadar en az iki veya üç bölgenin sismik çalışmasını tamamlayacaklarını belirtmiştir. Bakan ALBAYRAK, gemideki ziyaretine KKTC Enerji ve Ekonomi Bakanı Sunat ATUN'un da eşlik ettiğini anımsatarak Türkiye-Kuzey Kıbrıs ittifakı ve işbirliği çerçevesinde güzel bir netice olarak arama ve sondaj faaliyetlerinin sadece Türkiye'nin sularında değil Kuzey Kıbrıs sularında da aktif olarak icra edileceğini ifade etmiştir. Son 15-20 yılda özellikle dünya petrol ve gaz piyasalarında yeni bir süreci ortaya koyan Akdeniz'in ayrı bir potansiyelinin bulunduğunu ifade eden Albayrak, bu kapsamda Türkiye'nin Akdeniz'de daha etkin bir süreç yürütmek zorunda olduğunu ve benzer sürecin Karadeniz'de de Oruç Reis gemimizle devam edeceğini belirtmiştir (Türkiye Cumhuriyeti Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı,2017d).

Türkiye Cumhuriyeti Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanı Berat ALBAYRAK'ın 10 Temmuz 2017 tarihindeki 22. Dünya Petrol Kongresi kapsamında düzenlenen Cumhurbaşkanlığı Seremonisi'nde yaptığı konuşmada; Türkiye'nin doğalgaz tüketiminin yaklaşık 50 milyar metreküpe ve ham petrol ithalatının da yaklaşık 40 milyon tona ulaştığını ifade etmiş, bu kapsamda; Türkiye'deki enerji sektörünün, enerjide hızlı talep artışında olduğu ve bu durumun ithalat bağımlılığı şeklinde tanımlandığını belirtmiştir. Sektöre yönelme adına hızlı ve politik reflekslerle hareket ederek milli politikaları hayata geçirdiklerini ifade eden Bakan AYBAYRAK, çevre denizlerinde arama ve üretim faaliyetlerine odaklandıklarını ve Akdeniz'deki çalışmalara yoğun bir şekilde devam ettiklerini ve aynı yoğunlukta Karadeniz'e de eğildiklerini belirtmiştir. Konuşmasına sismik araştırmaları müteakip keşif ve sondaj çalışmalarına yoğun bir mesai harcayacaklarını açıklayarak devam eden Bakan, Akdeniz ve Karadeniz'in potansiyelinin anlaşılmasının, Türkiye'nin enerji güvenliğinin güçlendirilmesi ve bölge coğrafyasına da katkı yapması açısından önemli olduğunu ifade etmiştir. Türkiye'de arz güvenliğini sağlamak amacıyla doğalgaz ve LNG altyapısını güçlendirmeye yönelik önemli adımlar attıklarını belirten Bakan, 2023 yılı itibarıyla 11 milyar metreküplük doğalgaz kapasitesine ulaşarak bu anlamda bölgedeki en büyük doğalgaz depolama kapasitesine sahip ülkelerden biri olacaklarını açıklamıştır. Türkiye'nin stratejik bir konuma sahip olduğunu ve “Karşılıklı kazan-kazan” ilkesine dayalı tüm projelerin doğal müttefiki olmaya devam edeceklerini belirtirken, bölgesel, küresel ve huzur istikrarına katkı yapacak tüm projelere de Türkiye'nin desteğinin artacağını ifade etmiştir. Doğu Akdeniz gazının da Türkiye ve arz kaynaklarının çeşitlendirilmesi adına çok önemli olduğunu düşündüklerini belirten Bakan ALBAYRAK, Türkiye'nin enerji sorunlarının çözülmesinde anahtar rol üstlendiğini ve gerek ekonomik gerekse de enerji diplomasisi üzerine kurduğu ilişkilerde anahtar rolünün devam edeceğini vurgulamıştır (Türkiye Cumhuriyeti Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı,2017e).

Türkiye Cumhuriyeti Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanı Berat ALBAYRAK, Milli Enerji ve Maden Politikası kapsamında 28 Temmuz 2017'de gerçekleştirilen Akademisyenlerle İstişare Toplantısı'nda; dünyada enerjiye ilişkin birçok raporda 21. Yüzyılın doğalgazın dönemi olduğunun belirtildiğine vurgu yapmış ve bu kapsamda Türkiye'nin de özellikle

yerli üretim teknolojileriyle hayata geçirilmiş olan Oruç Reis isimli gemi ile Akdeniz ve Karadeniz'de doğalgaz ve petrol arama çalışmalarına devam ettiğini, 2017 yılının son çeyreğinde de Türkiye'nin envanterine alacağı kendi sondaj gemisi ve mühendisleri ile sondaj faaliyetlerine de başlayacağını ifade etmiştir. Akdeniz'in kimsenin tekelinde olmadığını belirten Bakan ALBAYRAK, Türkiye olarak daha aktif olacaklarını, detaylı analiz yapıp kendisinin arayıp sondaj yapacaklarını ifade etmiştir (Türkiye Cumhuriyeti Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı,2017f). Bakan ALBAYRAK, 8. Türkiye Enerji Zirvesi özel oturumunda moderatörlerin sorularını yanıtlarken Doğu Akdeniz'deki doğal gaz sondaj çalışmalarına yönelik olarak; Akdeniz ve Karadeniz'deki sismik arama faaliyetlerinin devam ettiğini ve iyi sonuçlar alınması beklentisiyle Türkiye'nin ilk derin deniz sondajını kendi sondaj gemisiyle Akdeniz'de 2017 kışı veya 2018 başında yapacağını, Karadeniz'de de benzer şekilde çalışmalara eşit seviyede devam edileceğini belirtmiştir (Türkiye Cumhuriyeti Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı,2017g).

Türkiye'nin iki gemisi ile sismik araştırmalarına devam ettiğini ve 2017 yılı bitmeden envanterine katacağı ilk sondaj gemisi ile Akdeniz'de 2018 yılında ilk derin deniz sondajını gerçekleştireceğini belirten Bakan ALBAYRAK konuşmasında şu açıklamalarda bulunmuştur;

Kimse Akdeniz'i kendi zenginliği sanmasın. Türkiye olarak, gerek uluslararası hukuktan kaynaklı kendi münhasır ekonomik alanlarımızda, gerekse Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin ruhsatlı sahalarında bu aramaları yapmaya devam edeceğiz. Kimse kusura bakmasın. Allah nasip eder de o gazı da bulursak, kimse merak etmesin, halkımızla bu müjdeyi de ilk biz paylaşacağız (Türkiye Cumhuriyeti Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı,2017h).

Türkiye Cumhuriyeti Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı'nın 2018 yılı bütçesine ilişkin yapılan sunumda Türkiye'deki petrol ve doğalgaz rezervlerinin belirlenmesi amacıyla yapılan arama ve sondaj faaliyetlerinin önemli ölçüde artırıldığını belirten Bakan Berat ALBAYRAK, doğalgaz depolama ve FSRU (Floating Storage and Regasification-Yüzer LNG Depolama ve Yeniden Gazlaştırma Tesisi) yoluyla doğalgaz arz güvenliğinin güçlendirildiğini ifade etmiştir. Daha önce İzmir Ali Ağa'da devreye girmiş olan FSRU'ya dikkat çeken Bakan ALBAYRAK;

Hatay Dörtöl ve Saros Körfezi'nde olmak üzere iki adet daha FSRU tesisi devreye alınacak. Hatay Dörtöl'da 20 milyon metreküp günlük gazlaştırma kapasiteli FSRU, 2017 sonu itibarıyla faaliyete geçecektir. Ayrıca, devam eden çalışmalarla birlikte doğalgaz depolama kapasitesi 10 milyar metreküpün üzerine çıkarılarak, Türkiye'nin doğalgaz depolama kapasitesi yıllık tüketiminizin yüzde 20'si seviyelerine ulaşacaktır.

şeklinde açıklamalarda bulunmuştur. Doğalgaz talebinin karşılanması maksadıyla yürütülen Türkiye'nin de ortak olduğu projelerden TANAP'ta Eylül 2017 sonu itibarıyla yüzde 94 tamamlanma oranı beklediklerini kaydeden Albayrak, proje ile 2018'de Türkiye'ye, 2020'de ise Avrupa'ya gaz arzının sağlanacağını belirtmiştir. Rusya ile Türkiye arasında imzalanan Türk Akım Doğalgaz Boru Hattı Projesi'nde 9 Kasım 2017 itibarıyla 248'inci kilometrede boru döşeme işleminin devam ettiğini belirten Bakan Albayrak,

Güneydoğu Avrupa'da sağlıklı işleyen bir doğalgaz piyasasının olmaması ve doğalgaz piyasamızın büyüklüğü gibi etkenler göz önüne alınarak bir doğalgaz ticaret merkezinin ülkemizde kurulması hedefimize TANAP ve TürkAkım Projeleri de katkı sağlayacaktır.

Önemli bir saha olarak değerlendirdiğimiz Akdeniz ve Karadeniz'in derin sularındaki hidrokarbon potansiyelinin keşfedilmesi doğrultusunda çalışmalarımızı yoğunlaştırdık. Bu kapsamda, Barbaros Hayrettin Paşa ve Oruç Reis gemileri ile Akdeniz ve Karadeniz'de detaylı sismik aramalar yürütüyoruz. Ayrıca, temin edilecek sondaj gemisi ile Akdeniz ve Karadeniz'in her birinde ayrı ayrı sondajlar yapmak suretiyle petrol ve doğalgaz aramacılığında aktif bir strateji izleyeceğiz.

şeklindeki açıklamalarıyla konuşmasına devam etmiştir (Türkiye Cumhuriyeti Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı,2017).

Türkiye'nin doğalgazda ithalata bağımlılık oranının %99,2'ye ulaştığı günümüzde, Doğu Akdeniz'deki potansiyel doğalgaz rezervlerine ulaşma adına hakkaniyet sınırları içerisinde siyasi yaklaşımlar sergilemesi ve bunu bölge ülkeleriyle hayata geçireceği MEB anlaşmaları ile resmileştirmesi, ülke geleceği için hayati önemi haizdir. Deniz yetki alanlarındaki hak ve menfaatlara yönelik uygulamaların zamanlıca atılması hem normatif yaklaşım çerçevesinde anlamlı hem de Realist bir perspektifle Türkiye'nin milli güç unsurlarını artırması kapsamında gereklidir.

Enerji bağımlılığı, devletlerin hak ve menfaatlerine doğrudan etki eden ve jeopolitik yaklaşımlarına şekil veren bir durumdur. Günümüz şartlarında enerji rezervlerine ve/veya enerji nakil hatlarına sahip olmak hayati önem arz etmekte olup, devlet politikalarında esas teşkil etmektedir. Özellikle söz konusu enerji rezervlerine sahip olacak devlet, hem öz kaynaklarının etkisiyle ekonomisini kalkındırma şansına sahip olacak hem de büyüyen ekonomik gücünün de etkisiyle milli gücünün diğer unsurlarını geliştirebilecektir.

Bölge ülkelerinden Türkiye'nin yukarıda arz edilen Realist yaklaşım unsurlarının paralelinde; güvenliğini sağlama ve gücünü artırma amacıyla Doğu Akdeniz'deki hidrokarbon yataklarını keşfetme çabası içine girdiği ve girmeye devam edeceği kıymetlendirilmektedir. Bu hedefini gerçekleştirmek maksadıyla milli sismik araştırma gemileri olan Barbaros Hayreddin Paşa ve Oruçreis ile çevre denizlerinde 2B ve 3B sismik araştırma yapan Türkiye, gün geçtikçe bu hedefine yaklaşmaktadır. Siyasi söylemlerini eylemleriyle destekleyen Türkiye'nin, diğer bölge ülkeleri gibi yakın gelecekte doğalgaza ulaşması pek muhtemel görünmektedir. Artan nüfusu ve gelişen ekonomisiyle doğalgaza olan bağımlılığı bu noktada sismik araştırmalara ivme kazandırmakta ve yakın gelecekte Türkiye'nin bölgeden doğalgaz çıkarabilme durumu merakla beklenen bir soru olarak kendisine cevap aramaktadır.

4.3.2. Türkiye'nin doğalgaz iletim hatlarındaki rolü

Bölge ülkelerinin Doğu Akdeniz'de Kıbrıs özelinde yaşanan doğal gaz sorununa ilişkin yukarıdaki yaklaşımları gözönüne alındığında konuyla doğrudan ilgisi olmasa da yaklaşımlara dolaylı etkisi olabilecek bir dizi gelişmeden bu kısımda bahsedilmesinin faydalı olacağı değerlendirilmektedir.

Bunlardan ilki "Trans Anadolu Doğal Gaz Boru Hattı Projesi (TANAP)" olup, Azerbaycan'ın Hazar Denizi'ndeki Şah Deniz-2 Sahası'ndan çıkarılacak doğal gazın Türkiye'ye ve Türkiye üzerinden Avrupa'ya taşınmasını amaçlayan projedir. Türkiye ve AB ülkelerinin enerji arz güvenliğinin sağlanması ve arz çeşitliliği yaratılması bakımından büyük önem taşımaktadır (Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı,2015b). TANAP Temel Atma Töreni, 17 Mart 2015'te gerçekleştirilmiş olup, proje çerçevesinde

gazın 2018 yılı ortasında Türkiye'ye, 2020 yılında da Avrupa'ya ulaştırılması beklenmektedir (Türkiye Cumhuriyeti Dışışleri Bakanlığı,2016ç).

Şekil 17. Uluslararası Doğal Gaz Boru Hatları

Kaynak: Türkiye Cumhuriyeti Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı. *Doğal Gaz Boru Hatları ve Projeleri*. <http://www.enerji.gov.tr/tr-TR/Sayfalar/Uluslararası-Boru-Hatları-ve-Boru-Hattı-Projeleri>. Erişim Tarihi: 13 Kasım 2016.

Aynı şekilde yakın dönemde telaffuz edilmeye başlanan ve Doğu Akdeniz'deki doğal gaz sorununa dolaylı etkisi olabilecek bir diğer proje de “Türkmen Gazının Avrupa'ya Nakli” olup, gazının Azerbaycan yoluyla Türkiye'ye, ülkemizden de Avrupa pazarlarına ulaştırılmasını hedefleyen projedir. Bu kapsamda 14 Temmuz 2015 tarihinde Brüksel'de ülkemizin yanı sıra AB Komisyonu, Azerbaycan, Gürcistan ve Türkmenistan yetkililerinin de katılımıyla bir toplantı gerçekleştirilmiş, AB Komisyonu tarafından Türkmen gazının Avrupa'ya taşınmasını mümkün kılacak tek ve kapsamlı bir İletim Anlaşması hazırlanmasına yönelik atılabilecek adımların tespit edilmesi tüm katılımcılara önerilmiştir(Türkiye Cumhuriyeti Dışışleri Bakanlığı Enerji, 2015c).

Türkiye Cumhuriyeti Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı, 2016 Haziran ayı itibariyle Türkiye'nin güncel enerji politikasını yukarıdaki gelişmeler paralelinde kısaca aşağıdaki şekilde ifade etmiştir:

Yurt içinde petrol ve doğal gaz arama ve üretim çalışmalarımıza önem ve öncelik verilmeye devam edilecektir. Avrupa'nın artan doğal gaz talebinin karşılanmasında, bölgemizdeki kaynakların Avrupa'ya nakline yönelik projelerin ülkemiz üzerinden geçişine stratejik bir önem verilecektir. Ülkemizin orta ve uzun vadede bir doğalgaz ticaret merkezi (hub) konumuna gelmesine yönelik politikamız ısrarla sürdürülecektir (Türkiye Cumhuriyeti Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı,2016c).

Bu politika gereğince bölge ülkeleri ile ilişkilerin iyileştirilmesine önem verilmiş ve bunun ilk örneği Türkiye ve İran Dışışleri Bakanlarının 12 Ağustos 2016 tarihinde

Ankara'da gerçekleştirdiği Ortak Basın Toplantısı olmuştur. Toplantıda İran doğalgazının Türkiye'ye daha fazla gelmesine ve alım miktarının artırılmasına yönelik Türkiye'nin isteği açık olarak ifade edilmiştir (Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı,2016e).

Bir diğer önemli proje ise Rusya-Türkiye-Avrupa Doğal Gaz Boru Hattı Projesi (Türk Akımı) olup; Rusya Federasyonu'ndan başlayarak Karadeniz üzerinden Türkiye Cumhuriyeti'nin Karadeniz kıyısındaki alım terminaline ve devamında Türkiye toprakları üzerinden Türkiye Cumhuriyeti'nin komşu devletleriyle olan sınırlarına kadar uzanan her biri yıllık 15,75 milyar metreküp kapasiteye sahip iki hattan oluşan bir gaz boru hattı sistemidir. South Stream Transport B.V. şirketi ve ilgili kamu kurum/kuruluşlarının katılımları ile yürütülen hattın, 2019 sonunda işletilmeye başlanması planlanmaktadır (Türkiye Cumhuriyeti Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı,2017a:71).

Bu projedeki önemli gelişme, Rusya ile ilişkilerin iyileştirilmesi sürecinde Türkiye Cumhurbaşkanı'nın 09 Ağustos 2016 tarihinde gerçekleştirdiği Rusya ziyareti ile yaşanmış ve ilişkilerin yeniden eski seviyelerine ve hatta ötesine taşınması hususunda, iki tarafın da son derece kararlı olduğu ve bu konuda gerekli iradeyi sergileyecek yapıda oldukları ifade edilmiştir (Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı,2016a). Görüşme ertesinde bu yaklaşımdan hareketle Türkiye Cumhuriyeti Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanı yaptığı açıklamada, hükümetlerarası anlaşması 10 Ekim'de imzalanan ve Rus gazının Türkiye üzerinden Avrupa'ya taşınmasını hedefleyen Türk Akımı Doğalgaz Boru Hattı Projesi'nin önemini hatırlatmış, Türk Akımı'ndaki birinci boru hattının Türkiye'ye, ikinci hattın ise Türkiye üzerinden Güney Avrupa pazarına ve piyasalarına gaz sağlamada kullanılacağını belirtmiştir. Bakan, Türk Akımı projesinin özellikle Batı Hattı özelinde yaşanabilecek krizleri elimine etmek için önemli bir proje olduğunu, 2017 itibarıyla inşaatın başlamasının planlandığı ve projenin ilk kısmının 2019'a yetişmesi konusunda bir gecikme öngörmediklerini ifade etmiştir (Türkiye Cumhuriyeti Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı,2016b).

Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı, Rusya ile imzalanan anlaşmanın aynı gününde 10 Ekim 2016'da 23. Dünya Enerji Kongresi Açılış Oturumu'nda yaptıkları konuşmada Türkiye'nin Doğu Akdeniz gazına ilişkin yaklaşımlarını aşağıdaki şekilde açıklamıştır:

Doğu Akdeniz gazı da kaynak çeşitlendirme çalışmalarımızda yeni bir alternatif durumuna geliyor. Yapılan araştırmalar bu gaz için en karlı ve ekonomik güzergahın Türkiye olduğunu gösteriyor. Ülkemizin doğalgaz ve enerji ticaret merkezi haline gelebilmesi adına yeni ve önemli yatırımların arifesindeyiz. Bu senenin sonunda ve 2017 yılında çok kritik adımlar atacak, bu alanda büyük yatırımlar gerçekleştireceğiz. Böylece doğalgaz ticaretinde bölgemizdeki tüm ülkeler için güvenilir bir ortak haline gelme hedefimize bir adım daha yaklaşacağız (Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı,2016b).

Şekil 18. Uluslararası Boru Hatları

Kaynak: Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı. *Türkiye'nin Enerji Profili ve Stratejisi*. http://www.mfa.gov.tr/turkiye_nin-enerji-stratejisi.tr.mfa. Erişim Tarihi: 13 Kasım 2016.

Türkiye'nin orta ve uzun vadede doğalgaz ticaret merkezi (hub) olma hedefine yönelik bir diğer yaklaşımı İsrail üzerinden olmuş ve 28 Haziran 2016 tarihinde Türkiye ile İsrail'in Mavi Marmara hadisesine ilişkin tazminata esas usul antlaşması imzalamasıyla normalleşmeye başlayan ilişkilerin daha da ileriye taşınmasına imkân tanıyacak bir toplantı, 13 Ekim 2016 tarihinde İstanbul'da gerçekleştirilmiştir. Toplantıda İsrail'den Türkiye'ye doğalgaz ihracatı fırsatları detaylıca görüşülmüş, bu konu üzerine diyalog kurulmasına karar verilmiştir (Türkiye Cumhuriyeti Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı, 2016ç).

Türkiye, görüldüğü üzere ispatlanmış petrol ve doğal gaz rezervlerinin dörtte üçüne sahip bölge ülkeleriyle Avrupa'daki tüketici pazarları arasında jeo-stratejik bir konuma sahiptir (Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı, 2016d). Bu bilinç içinde hareket eden Türkiye'yi temsilen Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanı Berat ALBAYRAK, Güney Gaz Koridoru Danışma Kurulu 3. Bakanlar Toplantısı kapsamında 24 Şubat 2017'de Bakü'de; bölgenin ve dünyanın istikrarı, barışı için enerjinin önemli bir araç olarak kullanılabileceğine inandığını belirtmiş ve Dünya Enerji Kongresi'nde "Barış İçin Paylaş" sloganını seçtiklerini ifade etmiştir. Bakan ALBAYRAK'ın iştirak ettiği Güney Gaz Koridoru Danışma Kurulu'nda; Azerbaycan doğalgazını Avrupa'ya taşıyacak Güney Kafkas Boru Hattı, Trans Anadolu Boru Hattı (TANAP) ve Trans Adriyatik Boru Hattı'ndan (TAP) oluşan Güney Gaz Koridoru konuları müzakere edilmiştir (Türkiye Cumhuriyeti Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı, 2017ç).

İstanbul Kongre Merkezi'nde düzenlenen 22. Dünya Petrol Kongresi'ne katılan Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Recep Tayyip ERDOĞAN ise yaptığı konuşmada aşağıdaki ifadeleri kullanmıştır;

Son 1-1,5 asırdır güçlü ülke olmanın yolu, enerji kaynaklarına sahip bulunmaktan veya bunlar üzerinde söz sahibi olmaktan geçiyor. Bununla birlikte küresel çatışmaların merkezinde yer alan enerji kaynakları ve yolları üzerinde hâkimiyet kurma çabalarının, çoğu zaman iç çatışmalar, darbeler ve işgallerle sonuçlandığını görüyoruz.

Konuşmasında Türkiye'nin büyük enerji üreticileriyle tüketicileri arasında doğal bir köprü durumunda olduğuna vurgu yapan Cumhurbaşkanı Erdoğan, gündemdeki yeni projeler arasında ilk önceliklerinin Güney Gaz Koridoru olduğunu ve Güney Gaz Koridorunun ana unsuru olan Trans Anadolu Doğal Gaz Boru Hattı TANAP ile ilk olarak Türkiye'ye 6 milyar metreküp ve Avrupa'ya 10 milyar metreküp gaz sevk edileceğini belirtmiştir. Cumhurbaşkanı Erdoğan, 2018 ortasında faaliyete geçecek olan hat ile Azerbaycan dışında Hazar ve ileride Orta Doğu bölgesinden de Türkiye'ye ve Avrupa'ya gaz taşınmasına imkan sağlanacağını, bu hattın devamı niteliğinde olan Trans-Adriyatik Doğal Gaz Boru Hattı TAP'ın da, planlandığı şekilde tamamlanarak 2020 yılında devreye girmesinin beklendiğini ifade etmiştir. Cumhurbaşkanı Erdoğan, bir başka önemli projenin de dünyanın en önemli gaz tedarikçilerinden Rusya Federasyonu'yla yürütülen Türk Akımı Projesi olduğuna dikkat çekerek, Doğu Akdeniz ve Irak doğal gazı başta olmak üzere, yeni projeleri değerlendirmeye hazır olduğunu ifade etmiştir. Anılan projelerin ışığında medeniyetlerin buluşma noktası olan Türkiye'nin, artık enerji uzmanları tarafından "Enerjinin İpek Yolu" olarak isimlendirildiğini sözlerine eklemiştir. Türkiye'nin sahip olduğu imkânlarla, enerjinin yıkım, gerginlik ve ihtilaf değil, barış ve refah kaynağı hâline dönüşmesi için gayret gösterdiğine dikkat çekerek, Karadeniz ve Akdeniz'in, hem transit konumları, hem de sahip olduğu potansiyel bakımından, geleceğin enerji politikalarındaki öneminin farkında olduğunu ifade etmiş ve denizlerdeki hidrokarbon potansiyelinin araştırılması için yüzde 90'ı aşan yerlilik oranıyla inşa edilmiş olan sismik araştırma gemisi Oruç Reis'in denize indirildiğini belirtmiştir. Cumhurbaşkanı Erdoğan konuşmasının devamına şunları eklemiştir;

Enerji güvenliğinden bahsederken, Doğu Akdeniz'deki gelişmelere de kısaca değinmekte fayda var. Doğu Akdeniz'de geçtiğimiz hafta maalesef büyük bir fırsat kaçırıldı. Bizim ve Kıbrıs Türk tarafının tüm yapıcı yaklaşımına rağmen, Rum tarafının olumsuz tavrı sebebiyle Ada'daki anlaşmazlıkların bir kez daha çözümsüz kalmasından üzüntü duyuyoruz. Tarafların tutumları böylesine açıkça ortadayken, kimi enerji şirketlerinin Rum Kesiminin atmakta olduğu sorumsuzca adımların bir parçası olmaları kesinlikle anlayışla karşılanamaz. Kıbrıs'taki gelişmelere taraf olan herkesten beklentimiz, bölgede yeni gerginliklere yol açabilecek adımlardan kaçınmalarıdır. Aksi takdirde kendilerine, sadece bölgede değil, her yerde ve her alanda Türkiye gibi bir dostu kaybetme riskiyle karşı karşıya kalabileceklerini hatırlatmak isteriz...(Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı, 2017c).

Türkiye'nin gündemdeki yeni projeler arasında ilk sırayı alan Güney Gaz Koridorunun ana unsuru olan TANAP projesi kapsamında Çanakkale Boğazı denizaltı geçiş çalışmalarının yapıldığı gemide 03 Ekim 2017 tarihinde incelemelerde bulunduğu esnada Türkiye Cumhuriyeti Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanı Berat ALBAYRAK yaptığı değerlendirmede; Çanakkale Boğazı denizaltı boru döşeme işleminin proje için kritik köşe taşlarından biri olduğunu ve projenin %80'ne yakın kısmının tamamlandığını, yıllık 16 milyar metreküp doğalgaz taşıyacak olan TANAP'ın 6 milyar metreküplük kısmının Türkiye'de, kalan 10 milyar metreküplük kısmının da Trans Adriyatik Doğalgaz Boru Hattı (TAP) ile Avrupa'da değerlendirilmesinin öngörüldüğünü belirtmiştir (Türkiye Cumhuriyeti Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı, 2017g). Sonrasında Azerbaycan'ın başkenti Bakü'ye 31 Ekim 2017'de resmi ziyarette bulunan Cumhurbaşkanı ERDOĞAN, Azerbaycan Cumhurbaşkanı İlham ALİYEV ile düzenlediği ortak basın toplantısında TANAP ile ilgili çalışmaların yoğun bir şekilde devam ettiğini belirterek şunları

söylemiştir; “İnşallah fazla sürmeyecek, kısa bir zaman sonra artık Azeri gazı, buradan Avrupa’ya kadar inşallah akmaya başlayacak. Tabii bu birilerini rahatsız etmiyor değil, ediyor.”(Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı,2017d).

Yukarıda arz edilmiş olan enerji nakil hatları ve tüm planlı projeler Türkiye’nin liderliğinde yürütülmekte ve Türkiye’nin siyasi yaklaşımlarını desteklemekte olup, Ada özelinde yaşanan doğalgaz sorununda Türkiye lehine bir durum ortaya çıkartmaktadır. Başta GKRY'nin ihaleye çıkardığı parseller olmak üzere Doğu Akdeniz’deki doğalgaz rezervlerinin işletilmesi noktasında en önemli sorun, kaynakların depolanması ve alıcı marketlere ulaştırılmasıdır ki bu durum bölge ülkelerini işbirliği yapmaya zorlayan önemli bir etkidir.

Günümüzde artış gösteren enerji ihtiyacı özelindeki güvenlik kavramı, bölge devletlerinin odak noktalarından birini teşkil etmekte ve enerji güvenliği devletler arası ilişkiler ve güç dengesi kapsamında ele alınmaktadır. Enerji güvenliğindeki karşılıklı bağımlılık, bölgesel ve küresel iş birliğini zorunlu hale getirmektedir. Örneğin; Avrupa’ya gelen gazı tedarik eden ülkelerden birinin arzı kesmesi, coğrafya üzerinde ciddi etkiler yaratabilecektir. Bu kapsamda bahse konu tehdidi ortadan kaldıracak güvenilir alternatif kaynaklara ihtiyaç duyulmaktadır. Doğu Akdeniz’de bulunan hidrokarbon yataklarının bir kısmının AB MEB’inde yer alıyor olması, Birliğin arz güvenliğine katkı sağlayabilecek bir unsur olarak ifade edilmektedir (Ceylan,2018:89-95).

Türkiye, petrol ve doğal gaz kaynaklarının dörtte üçlük rezervine sahip bölge devletleriyle, tüketim pazarı olan Avrupa arasındaki mevcut iletim hatları nedeniyle jeostratejik bir öneme sahiptir. Türkiye’nin enerji güvenliği alanındaki doğal köprü özelliği, kendisine birçok fırsat sağladığı gibi farklı yükümlükler de getirmektedir. Türkiye; Avrupa’nın doğal gazının ana arterleri arasında Rusya, Norveç ve Cezayir’den sonra dördüncü sırada olma amacıyla tüm üretici ve tüketici devletler için güvenli bir transit ülke ortamı yaratırken, aktif enerji terminali olma yönünde de yoğun yatırımlar yapmaktadır. Türkiye hâlihazırda, Hazar Petrolleri ve Ortadoğu’nun hidrokarbon rezervlerinin Avrupa’ya güvenli ve sorunsuz iletimini gerçekleştirmektedir (Kılınç,2015:60).

Dünyada ispat edilmiş petrol ve doğal gaz rezervlerinin dörtte üçünün Türkiye çevresindeki coğrafyada bulunduğu belirtilmektedir. Doğal olarak bu durum, Türkiye’ye transit ülke olma adına büyük avantaj sağlamaktadır. Enerji naklinde en önemli konular arasında enerjinin güvenliği gelmektedir ki global yaklaşıma göre devletlerin enerji güvenlikleri ile ulusal güvenlikleri arasında çok sıkı bir bağ vardır. Bu durum enerji güvenliğini, uluslararası ve ulusal arenada gündem olarak en ön sıralara taşımaktadır (Sevim,2012:4385-4387). Bir yandan güvenli enerji ulaşım hatlarına sahip olma kartını kullanmakta olan Türkiye, diğer yandan bu siyasi yaklaşımını doğalgaz depolama kapasitesini artırıcı tedbirlerle de destekleyerek güven artırıcı bir ortam yaratma çabası içerisinde.

Küresel gaz güvenliğinde arz güvenliğinin bir ölçüsü de, LNG ihracat kapasitelerinin büyük arz kesintileri veya şok talepleri durumunda üretimi ne ölçüde artırabileceği şeklinde ifade edilmektedir (OECD/EIA,2017: 9). Bu konuyla ilgili olarak Türkiye’deki

internet gazetesi “En Son Haber”de 01 Ekim 2016 yayınlanan bir haberde Bakan ALBAYRAK tarafından Türkiye'nin kısa vadede doğalgazdaki arz güvenliğini ve kaynak çeşitliliğini sağlamak amacıyla yıllık 1 milyar metreküp kapasiteye sahip yüzer LNG terminali diye de adlandırılan FSRU gemilerini devreye alacağı belirtilmiştir. Proje kapsamında gemilerin ilkinin Ege Denizi'nde konuşlandırılmasının ve özellikle kış aylarında mevcut kaynakların herhangi birinde kesinti olması durumunda enerji arzında sorun yaşanmamasının hedeflendiği ifade edilmiştir (Doğalgaza FSRU gemileri projesi EnSonHaber,01.10.2016). Bakan ALBAYRAK'ın 31 Aralık 2016 tarihindeki Türkiye'nin ilk FSRU açılışı kapsamında yaptığı konuşmada; tesisin 6 ay gibi kısa bir sürede devreye alındığını ve Türkiye'nin enerji arz güvenliği açısından kritik bir yatırım olduğunu söylemiştir. Bakan Albayrak ayrıca Türk Akımı projesinin Türkiye'nin enerjideki stratejisini karşıladığını, Türk Akımı ve TANAP'a nasıl bakılıyorsa, Doğu Akdeniz gazının Türkiye üzerinden Avrupa'ya taşınmasına da aynı şekilde baktıklarını belirtmiştir. Yeni yatırımlarla sisteme verilebilen LNG kapasitesinin günlük 107 milyon metreküpe çıkacağı ve sadece 2016'da gerçekleştirilen yatırımlar ile LNG kapasitesinin yüzde 90'lık bir artışla 34 milyon metreküpten 64 milyon metreküpe yükseltildiğini ifade etmiştir (Türkiye Cumhuriyeti Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı, 2016d).

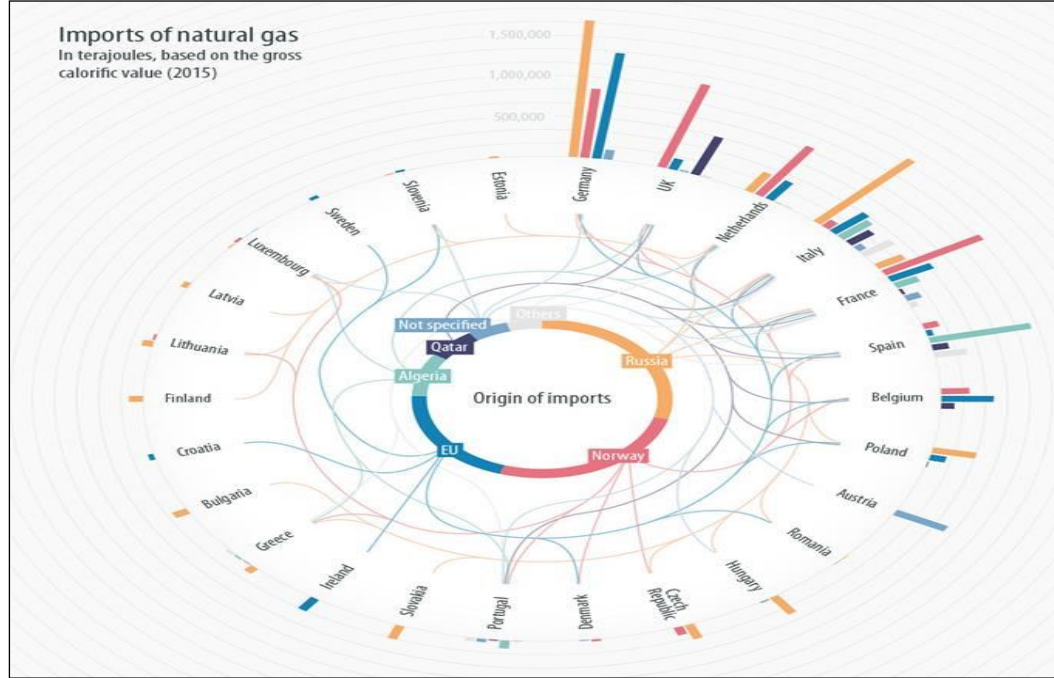
Bakan ALBAYRAK'ın 10 Şubat 2017 tarihindeki Tuz Gölü Yeraltı Doğalgaz Depolama Tesisinin açılışı kapsamında yaptığı konuşmada, Türkiye'nin enerjideki stratejisini üç unsur üzerine inşa ettiğini belirtmiş ve bunları sırasıyla; gerçekleştirilecek projelerin "tüm tarafların menfaatine olması, bölgesel ve küresel enerji arz güvenliğine katkıda bulunulması ve bölgenin ve dünyanın huzuruna katkıda bulunulması" olarak ifade etmiştir (Türkiye Cumhuriyeti Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı,2017c). 7.Uluslararası Doğalgaz Kongre ve Fuarı'nda (INGAS 2017) 02 Kasım 2017'de yaptığı konuşmasında da; Kasım veya Aralık 2017'de ikinci yüzer LNG santralinin devreye alınacağını, Tuz Gölü'nün ikinci fazının 2019'da biteceğini, Silivri'deki kapasite artırma çalışmalarının devam ettiğini ve 2021-2022'de yıllık 10 milyar metreküpün üzerinde depolamanın hedeflendiğini belirtmiş ve konuşmasına şu şekilde devam etmiştir;

Bazı bölge ülkelerinin izlediği gerginlik politikalarına rağmen biz aklı selimin hakim olduğu bir enerji diplomasisi ile Doğu Akdeniz gazının ticarileşmesi için her türlü iş birliğine açık olduğumuzu belirttik. Diğer yandan, 2019-2020'de tamamlanması planlanan Türk Akımı projesi de tarafların anlaşması durumunda Avrupa'nın doğalgaz arz güvenliğine katkıda bulunacak. Geliştirdiğimiz bu projeler, enerji uzmanlarının dile getirdiği 'Avrupa'nın enerji arz güvenliği Türkiye'den başlar' tezini doğrulamaktadır (Türkiye Cumhuriyeti Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı,2017c).

Türkiye'de toplam depolama kapasitesi 2,84 milyar Sm³ olan Silivri, Kuzey Marmara ve Değirmenköy doğalgaz depolama tesislerinin kapasitesinin 4,6 milyar Sm³'e çıkarılması hedeflenmektedir. Ayrıca yapım çalışmaları devam eden Tuz Gölü Doğalgaz Yer Altı Depolama Projesinde ilk bölüm tamamlanmış olup, 2023 yılı itibarıyla tesisin toplam çalışma gazı kapasitesinin 5,4 milyar Sm³'e çıkartılması hedeflenmektedir. Arz kaynak ve güzergâhlarının çeşitlendirilmesi kapsamında Türkiye'de ilk kez Aliğa/İzmir FSRU işletilmeye başlanmıştır. Dört Yol/Hatay'da ve Saros'ta FSRU'nun iletim şebekesine bağlanmasına yönelik çalışmalar ise devam edilmektedir (Türkiye Cumhuriyeti Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı,2017i).

Çalışmanın son kısmında ise, bölge gazının ve Türkiye’deki enerji ulaşım hatlarının hedef pazarı olan AB Devletlerinin 2015 yılı doğalgaz tedarik durumu genel olarak incelenmiş ve gazın 1/3’lük kısmında RF olmak üzere, Norveç, Cezayir ve Katar’ın ana tedarikçi konumunda olduğu ortaya konmuştur.

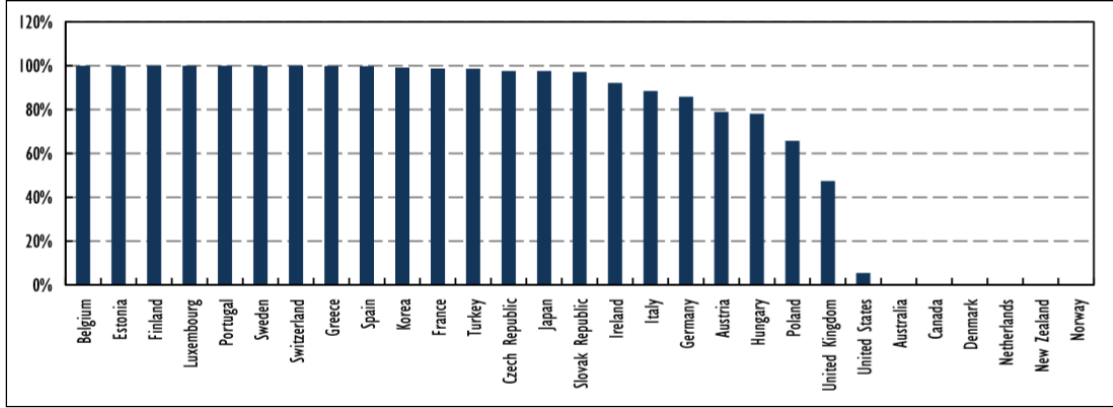
Tablo 19. 2015 Yılı AB Üye Devletlerin Doğalgaz Tedarik Durumu

Kaynak: European Union, *Energy Balance*, http://www.europarl.europa.eu/resources/library/images/20170912PHT83721/20170912PHT83721_original.jpg, Erişim Tarihi: 12 Eylül 2017.

2012 yılı itibarıyla ithalatçı ülkelerin doğal gazda dışa bağımlılık oranlarını gösteren aşağıdaki tablo incelendiğinde; coğrafi olarak bölgeye yakın konumda olan Yunanistan ve İtalya dâhil birçok AB ülkesi için bağımlılığın %90-100'lere yaklaştığı görülmektedir. Bu durum özelinde Kıbrıs MEB'inden çıkarılacak doğalgaz, AB üye ülkelerinin doğalgaza bağımlılık sorununda alternatif kaynak olabileceği gibi GKRY'nin Kıbrıs Sorunu'nda elini güçlendirebilecektir. Bu çerçevede AB desteğini yanına çekebilecek olan GKRY, Realist bir perspektifle uyguladığı politikalarını daha kuvvetli bir şekilde sürdürebilecektir. Ayrıca Yunanistan'ın Ege Adaları'ndaki deniz yetki alanı sorunu ve Kıbrıs batısında olası ilan edeceği MEB'inde hukuki dayanak olması adına da bu olguyu emsal olarak kullanabileceği değerlendirilmektedir.

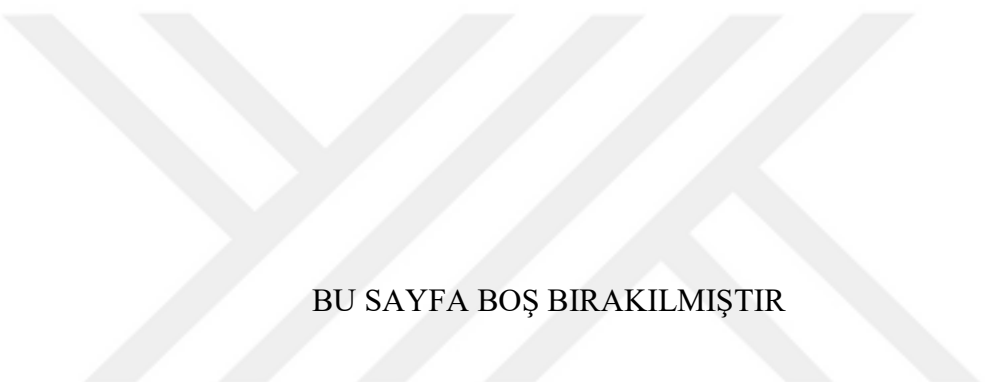
Tablo 20. IEA Enerji Tedarik Güvenliği Kapsamında 2012 Yılı Doğalgaz Bağımlılık Durumu

Kaynak: OECD/EIA (2014: 60)

Son dönemde İsrail ve Kıbrıs Adası arasında deniz yatağında keşfedilen doğalgaz rezervleri, bölgenin uluslararası politikalarını daha da karmaşık hale getirmiştir (GriGoriadis,2014:124). Bölge coğrafyasında hidrokarbon rezervlerine bağlı olarak ortaya çıkan deniz yetki alanı kaynaklı kriz durumu, Doğu Akdeniz'deki barış durumunu tehdit eden çatışma ortamını hazırlamaktadır. Özellikle arama, sondaj, ruhsat verme ve enerji nakli noktasında tüm büyük devletlerin ilgisi rezerv miktarlarına bağlı olarak bu bölgeye kaymaktadır.

Doğu Akdeniz'deki hidrokarbon kaynakları sorununun müteakip süreçte de hukuki ve siyasi boyutlarıyla tartışılmaya devam edeceği (Şafak,2015:140) ve belki de gelecekte doğalgaz üzerinden Doğu Akdeniz'e kalıcı barışın getirebileceği öngörülmektedir (GriGoriadis,2014:131). Bu konjonktürde Türkiye'nin bir yandan hakkaniyet prensibine vurgu yaparak normatif bir yaklaşım ortaya koyduğu diğer yandan da enerji güvenliğini kuvvetlendirmek ve gücünü arttırmak adına sahip olduğu doğal köprü konumunu, Realist bir perspektifle hayata geçirdiği ve bu yönde çalışmalara devam edeceği görülmektedir. Politikalarında, normatif prensipler ile geleneksel güvenlik yaklaşımlarının dengede olduğu izlenimini çizen Türkiye, bu özelliği ile Doğu Akdeniz'de Kıbrıs özelinde yaşanan doğal gaz sorununun çözüme ulaşmasında etkili bir çaba göstermektedir.

BU SAYFA BOŞ BIRAKILMIŞTIR

SONUÇ VE ÖNERİLER

Günümüzde devletlerin harcadıkları enerji miktarı her geçen gün yükseliş gösterirken, artan enerji ihtiyacına paralel şekilde enerji arz güvenliğinin gitgide daha fazla önem kazandığı ve devletlerin öncelikli meselelerinden biri haline geldiği görülmektedir. Devletler, enerji arz güvenliğini sağlamak amacıyla ya kendi doğal kaynaklarından daha fazla yararlanma ya da enerji bağımlılıklarını azaltmak maksadıyla arz kaynaklarını çeşitlendirme yollarına gitmektedirler. Bu çerçevede, KKTC ve GKRY’de son dönemde keşfedilen hidrokarbon yatakları bölge politikaları üzerinde önemli bir unsur haline gelmeye başlamıştır. Bölgede keşfedilen doğalgazın Kıbrıs ile sınırlı olmayıp, Doğu Akdeniz’e sahildar Mısır, İsrail ve Lübnan’ın MEB’ini de kapsamı uzun dönemde hem bölgesel hem de küresel dinamikler üzerinde etkili olabilecek bir nitelik taşımaktadır. Mevcut durumda uluslararası hukukun verdiği egemen haklarını kullanan bu devletlerden bazıları kendi MEB’lerindeki doğalgazı kullanmaya başlamışlardır.

Doğu Akdeniz’de Kıbrıs özelinde keşfedilen doğalgazın durumu, Ada’nın 15 Temmuz 1974’de yapılan Yunanistan destekli darbeden bugüne değin süren tartışmalı statüsü ve BM nezdinde yürütülen müzakere süreçleri nedeniyle hâlihazırda aidiyeti belli olmayan bir konumdur. Kıbrıs Sorunu, Kıbrıs özelinde yaşanan doğalgaz sorunu ile genişleyerek daha da karmaşık bir yapıya dönüşme eğilimindedir. Kıbrıs çevresinde son dönemde keşfedilen bahse konu hidrokarbon enerji kaynakları ve bölge ülkelerinin konuya siyasi yaklaşımları, Doğu Akdeniz’de deniz yetki alanlarında belirsizliğe neden olmakta ve hassas dengeler üzerine kurulu barış ve güvenliği riske atmaktadır.

Ulusal güvenlik ve gücün anahtar konumda yer aldığı uluslararası sistemde, enerji güvenliği konusu devlet politikalarında gittikçe daha da merkezi bir konuma gelmektedir. Geleneksel güvenlik yaklaşımında güç, anarşi, çıkar ve çatışmanın konuşulmaya değer yegane konular olduğu ve olması gerekenle ilgilenilmediği ifade edilse de aslında Realist ve Neo-Realist yaklaşımların Normatif yaklaşımla bir noktada kesiştiği bu çalışmayla bir kez daha anlaşılmıştır. Özellikle Neo-realistlerin uluslararası sorunlarda düzene atfetmiş oldukları önem Normatif yaklaşımla paylaştıkları ortak noktaya işaret etmektedir. Bu kapsamda; dünya siyasetindeki Normatif yaklaşımların denizler üzerinden yaşam bulduğu BMDHS, Realist ve Neo-realist yaklaşımlar sergileyen devletlerin de kullandığı bir araç olmuştur. Doğu Akdeniz doğalgazının bulunduğu deniz alanları incelendiğinde; devletlerin kendi deniz ülkeleri dâhilindeyse ülke ekonomisine önemli katkı sağladığı, farklı devletlerin deniz yetki alanlarının çakıştığı olası bölümündeysen sınırlandırılması hususu kapsamında BMDHS’nin kullanımının zorunlu hale geldiği görülmektedir.

Literatürde konuyu Realist ve Neo-realist yaklaşımla inceleyen pek çok çalışma mevcutken; Normatif bir yaklaşımla hakkaniyet ve normlar üzerinden farklı perspektiflerin ortaya konması tercih edilerek hem literatüre özgünlük katılması, hem de ileriye dönük politikaların oluşturulmasında fayda sağlanması hedeflenmiştir. Bu düşünceyle; tezde geleneksel güvenlik yaklaşımı çerçevesinde devletlerin izlemiş oldukları politikalar açıklanırken, Normatif yaklaşımın iskeletini oluşturan uluslararası hukuk bakış açısının da meseleye tesir durumu detaylarıyla açıklanmaya çalışılmıştır. Bu araştırma da bir kez daha göstermiştir ki anarşik uluslararası düzlemde uluslar üstü bir

yürütme organının olmayışı, hakkaniyet temelli kararların ve uluslararası hukuk ilkelerinin uygulanmasını zorlaştırmaktadır. Kıbrıs özelinde yaşanan sorunlar, uluslararası hukuk kurallarını esas alarak yorumlama konusunun önemini bir kez daha ortaya koymaktadır.

Rum Kesiminin, BM ve AB gibi uluslararası örgütlere “Kıbrıs Cumhuriyeti Devleti” adını kullanarak üye olması, Ada’nın güney tarafı için Kıbrıs Sorunu’nun kısmen de olsa bitmesi anlamını taşımaktadır. KKTC için ise durum farklıdır. Devletliğini sadece Türkiye tanımış ve milletler arası hukukta haklılığını sadece tek devlet üzerinden yasal zemine oturtmayı başarmıştır. Nitekim KKTC Devleti’nin “Kıbrıs Cumhuriyeti”nden ayrılıp bağımsızlığını ilan etme süreci, Kıbrıs Rum Kesimi’ne uluslararası hukukta tanınması adına büyük avantaj sağlamıştır. Özellikle Kıbrıslı Rumlar “Kıbrıs Cumhuriyeti” ismini kullanmaya devam ederek, KKTC’nin ilanı ile Ada’nın *de facto* olarak ikiye bölündüğünü iddia etmiştir. Uluslararası platformlarda “Kıbrıs Cumhuriyeti”nin devam ettiğini beyan ederek tanınmış devlet haklarını kullanmayı sürdürmüştür. Tüm bu gelişmeler ışığında GKRY, “Kıbrıs Cumhuriyeti” ismiyle BM’ye üye 193 devlet ve AB’ye üye 28 devlet tarafından tanınmış ve farklı uluslararası organizasyonlara dâhil edilmiştir. KKTC Devleti’nin ise hukuki varlığı sorgulanmış, ülkesi üzerindeki hakları Türkiye haricindeki diğer devletlerce tanınmamıştır.

2018 yılına kadarki resmi açıklamalarda kullanılan dil ve politika uygulamalarına bakıldığında; Türkiye ve KKTC’nin Normatif değerlere yaptığı atıflar üzerinden müzakere sürecine devam etme iradesini sergilediği, GKRY’nin ise yukarıda açıklanan durum çerçevesinde Realist yaklaşımla örnek sergilercesine sahip olduğu avantajları ve gücü maksimize etme beklentisiyle uzlaşmaz tavrını sürdürdüğü görülmektedir. Türkiye’nin politikalarına bakıldığında, gerek KKTC gerekse kendisi için gücünü arttıracak realist bir konumdan uzak olmadığı ancak bu tavrın normatif prensiplerle çelişmediği, tam tersine bunlar üzerinden açıklayabildiği bir çerçeve içerisinde olduğunu söylemek mümkündür. Kıbrıs Sorunu’nun yakın gelecekte bölgeden çıkarılacak doğalgaz ile birlikte çok boyutlu küresel bir konu halini alabileceği göz önüne alındığında, yakın gelecekte de GKRY’nin menfaatlerini koruması adına uzlaşmaz tutumunda değişime gitmeyeceği değerlendirilmektedir.

Türkiye bu güne kadar garantör devlet olarak üzerine düşen görevi yerine getirmiş ve GKRY’nin Ada MEB’indeki parseller için tek taraflı ihaleye çıkması, ruhsat vermesi ve aynı zamanda bölge ülkeleriyle ikili antlaşma imzalamasını uluslararası platformlarda protesto ederek, kabul edilemez olduğunu beyan etmiştir. Beyanını askeri varlığıyla destekleyerek kararlılığını her zaman vurgulamıştır. Ada’nın sahibi iki halk vardır ve keşfedilen enerji kaynakları Ada’nındır. Türkiye, bu itirazına rağmen GKRY’nin imzaladığı MEB antlaşmalarına karşılık olması maksadıyla Ada’nın kuzeyine bakan kısımlar için KKTC ile karşılıklı kıta sahanlığı antlaşması imzalayarak, GKRY’nin bu uygulamalarına müteakıl tavrı sergilemiştir. Ayrıca Türkiye ilan ettiği MEB dâhilinde sismik araştırmalar yaptırarak ve TPAO’yı KKTC’nin MEB’i dâhilinde gaz araması icra etmek üzere yetkilendirerek, bölgedeki KKTC ve kendi haklarını korumadaki kararlılığını net olarak ortaya koymuştur. Türkiye, Doğu Akdeniz’deki bu kararlılığını 01 Nisan 2006

tarihinden itibaren yürüttüğü Akdeniz Kalkanı Harekâtı ile askeri olarak da desteklemektedir. Akdeniz Kalkanı Harekâtı, özellikle 2006'nın Temmuz ayı itibariyle Bakü-Tiflis-Ceyhan Petrol Boru Hattının faaliyete geçmesiyle dünya deniz ticaretinin önemli odak noktalarından biri haline gelen Doğu Akdeniz'in deniz ulaştırma hatlarının korunması ve enerji güvenliğinin sağlanması ile bölgedeki muhtemel tehdit unsurlarına ve yasa dışı faaliyetlere karşı caydırıcılık sağlanması adına da büyük önem arz etmektedir (Türk Deniz Kuvvetleri Komutanlığı, 2015).

Bu çalışmada bölge devletlerinin Doğu Akdeniz doğal gaz rezervlerine yönelik politika uygulamalarının bölgesel güç dengesi üzerindeki olası etkileri tartışılmıştır. Bu çerçevede, devletlerin konuya yönelik yaklaşımları söylem analizi yöntemiyle değerlendirilmiş ve bölge devletlerinin MEB'leri dâhilindeki faaliyetlerini milli çıkarlarını ve enerji güvenliklerini koruma odaklı şekillendirdiği görülmüştür. Kıbrıs Adası MEB'i uluslararası ilişkilerin anarşik ortamında güç, etki ve çıkar temelli çatışmaların yaşanması muhtemel bir coğrafya olarak tezin merkezine taşınmıştır.

Ada'nın doğalgaz sorununda GKRY tarafının, Kıbrıs Adası MEB'inde gazı bazı şirketlere satmayı başarmasıyla, tartışmalı durum çok uluslu bir hal almış ve Türkiye ile KKTC içinden çıkılması zor bir duruma düşmüştür. Türkiye adına tek olumlu sonuç: GKRY'nin, teklif almasına rağmen Türkiye'nin doğrudan hak iddia ettiği 5, 6 ve 7. parselleri için ruhsat vermemesi ve aynı zamanda 1 ve 4. parseller için de teklif veren şirketin bulunmaması olmuştur.

Mevcut durum itibariyle bölgedeki MEB uygulamaları ve doğalgaz işletimine yönelik anlaşmalar uhdesinde askeri işbirliğinin de bulunması Yunanistan, GKRY ve İsrail'den oluşan yeni bir eksenin Türkiye'yi batıdan güneye çevirmesine yol açmaktadır. Bu durum soruna farklı bir boyut getirmiş olup, Türkiye'nin uluslararası örgütler ve kamuoyu nezdinde resmi açıklamalarını tetiklemiş ve KKTC ile kıta sahanlığı ve hidrokarbon arama anlaşmalarının imzalanmasıyla sonuçlanan süreci getirmiştir. 2018 yılı itibariyle Kıbrıs Sorunu doğalgaz sorununa, doğalgaz sorunu deniz yetki alanı sorununa ve doğalgazı çıkaran şirketlerin çok uluslu kimliği de deniz yetki alanı sorununu Türkiye'nin aktif rol aldığı bölgesel bir sorundan küresel boyutlu güvenlik sorununa dönüştürme eğilimindedir.

Anlaşılmaktadır ki Doğu Akdeniz'in çok boyutlu stratejik öneminin yanı sıra, Kıbrıs özelinde sahip olduğu düşünülen yüksek enerji potansiyeli, bu kaynakların ve dolayısıyla denizlerin paylaşımı mücadelesini de beraberinde getirmektedir. Bu mücadele, bugüne kadar GKRY tarafından Normatif unsurlar çerçevesinde yürütülüyor izlenimini verse de aslında geleneksel güvenlik yaklaşımı temelinde, güç politikaları üzerinden icra edilmektedir. GKRY, özellikle BM ve AB tarafından resmi devlet olarak tanınmanın verdiği özgüven ve genişleyen hareket alanı içerisinde Türkiye ile KKTC'ye karşı uzlaşmaz bir tutum sergilemekte ve MEB konularında bu iki ülkeyi muhatap almamaktadır. 2012 yılı itibariyle tek taraflı olarak ihaleye çıkardığı hidrokarbon rezervlerine ait parseller ile Kıbrıs Türk halkının doğal kaynaklar üzerindeki haklarını göz ardı etmekte ve bahse konu kaynaklar üzerinde tek yanlı davranmaya devam etmektedir. Halihazırda söz konusu yaklaşımlarını, Türkiye'nin Doğu Akdeniz'deki kıta sahanlığının

dış sınırlarının içinde yer alacak şekilde uygulayarak bölge coğrafyasıyla ilgili tüm tarafları kaygıya sevk etmektedir.

Türkiye'nin bugüne kadarki tutumlarına bakıldığında ise; Realist unsurlarla Normatif prensipleri bir arada bulunduran bir yaklaşım sergilediği anlaşılmaktadır. Özellikle BM müzakere sürecinin her safhasında Normatif prensipler üzerinden barışçıl politikalar üretmeye çalışarak KKTC ile kendisinin hak ve menfaatlerinin korunması konusuna vurgu yapan Türkiye, gerektiğinde geleneksel güvenlik yaklaşımı çerçevesinde de askeri unsurlarını kullanabileceğini ortaya koymuştur. Özellikle GKRY'nin MEB ilanlarını ilk andan itibaren tanımadığını belirterek, Uluslararası deniz hukukunun kendisine tanıdığı hakların ihlal edilmesine taviz vermeyeceğini beyan etmiş ve Normatif anlamda yaptığı vurguyla anlaşmazlıkların çözümünde hakkaniyet prensibinin esas alınmasını tüm siyasi söylemlerinde resmi olarak belirtmiştir. Söylem analizi kapsamında Türkiye'nin konuya ilişkin resmi açıklamalarına bakıldığında; GKRY'nin hayata geçirdiği ilk MEB ilanı ve anlaşmasından bugüne Türkiye'nin tutumunda değişiklik olmadığı/olmayacağı ve Ada'daki soruna kalıcı çözüm sağlanmadan dayatılmaya çalışılan GKRY'nin tek taraflı uygulamalarının Uluslararası hukuka aykırı olması nedeniyle Türkiye tarafından asla kabul edilmeyeceği anlaşılmaktadır. GKRY'nin kendisini Ada'nın tek yasal temsilcisi olarak gösterme çabası Türkiye tarafından reddedilmiş, Garantör Devlet olması münasebetiyle KKTC'nin ihlal edilen haklarının savunucusu olmuş ve hak ihlalinin asla kabul edilemeyeceğini belirterek söz konusu MEB alanlarında KKTC'nin de hakkı bulunduğunu her türlü uluslararası ortamda beyan etmiştir. Kıbrıs özelinde yaşanan MEB sorununda Türkiye'nin sergilemiş olduğu istikrarlı tutum incelendiğinde; GKRY'nin ilan ettiği MEB sınırlarından kendi MEB'i ile çakışan kısımları için ilgili sahalarda hidrokarbon araştırmasına asla müsaade etmeyeceği, Uluslararası deniz hukuku kurallarına aykırı bir şekilde karşılıklı anlaşma sağlanmadan hayata geçirilmiş olan MEB ilanı ve ruhsatlandırma faaliyetlerine kesinlikle izin vermeyeceği ve gerektiğinde askeri güç kullanımı da dâhil her türlü tedbiri almaktan geri kalmayacağı anlaşılmaktadır.

Doğu Akdeniz, Türkiye için stratejik öneme sahiptir. Ayrıca Türkiye sahip olduğu 1800 km'lik kıyı uzunluğu ile deniz yetki alanlarında faaliyetlerde bulunma, hak ve menfaatleri koruma zorunluluğu ile karşı karşıyadır. Bu durum, Türkiye ve müttefikleri olan KKTC'yi uluslararası hukuka uygun olarak MEB ilanlarını hayata geçirmeye zorlamaktadır. Türkiye bölgesel bir güç olarak Kıbrıs özelinde yaşanan statü ve buna bağlı gelişen doğalgaz sorununu çözmek için bölge ülkeleri ile mutlaka masaya oturmalı ve Ada'ya ilişkin geleneksel duruşunu değiştirmeden yeni antlaşmalar imzalama yolunu tercih etmelidir. GKRY bu konuda daha öncü davranarak birçok MEB antlaşması imzalamıştır. Benzer antlaşmalar Türkiye tarafından da Mısır ve Lübnan ile hayata geçirilmelidir. Suriye ile yakın gelecekte böyle bir antlaşma muhtemel görünmemekle birlikte uygun zaman geldiğinde mutlaka imzalanmalıdır. Türkiye'nin Normatif ve Realist yaklaşımların dengesinde uyguladığı politikalarını bölgedeki jeopolitik dengelere paralel olarak değiştirmesi gerekliliği, aksi takdirde bölge ülkelerinin karşılıklı işbirliği gösterdiği bir oyunda kenarda beklemek zorunda kalabileceği ciddi bir ihtimal olarak ortaya çıkmaktadır.

Türkiye bugüne kadar Doğu Akdeniz'deki deniz yetki alanlarının belirlenmesinde sadece düşey hatlar ile sınırlandırma yapmayı hedeflemiş ve doğal olarak kıyıdaş devlet sayısını da çok sınırlı tutmuştur. Bu eksik teknik ve yaklaşım, deniz yetki alanının paylaşımında minimalist bir yaklaşım sergilenmesine sebep olmuştur. Deniz hukuku kuralları ve uluslararası mahkeme kararlarının ışığında Türkiye'nin, ilgili kıyıdaş tüm devletler ile deniz yetki alanlarının sınırlandırılmasına dair antlaşmalar imzalaması olasıdır ve gereklidir (Yaycı, 2012: 57).

Bu araştırmada; Doğu Akdeniz'deki enerji odaklı güç mücadelesinde Türkiye, KKTC ve GKRY'nin dışında küresel güçler olan Rusya ve ABD'nin de önemli yeri olduğu anlaşılmıştır. ABD'nin farklı bölgelerden enerji tedarik ederken kendi öz kaynaklarını kullanmadığı ve güçlenen devletlerin güç dengesini bozma ihtimali karşısında faaliyette bulunduğu, Rusya'nın ise AB'ye sattığı doğalgaz miktarını yükselterek kendisine olan bağımlılığını arttırdığı ve yükselen ticaretinin yanı sıra doğalgazı da bir güç unsuru olarak kullandığı görülmüştür.

Rusya, kendisine olan enerji bağımlılığının sürmesi kapsamında geliştirdiği politikalarını, Doğu Akdeniz'de bölgesel kontrolü sağlama düşüncesiyle desteklemiş ve DAES terör örgütü gerekçesi üzerinden Doğu Akdeniz'e güç aktarımı yaparak askeri varlığını artırmıştır. ABD ise şimdilik bölgedeki askeri gelişmelere kayıtsız kalırken, hidrokarbon yataklarının araştırılması faaliyetlerine Noble Şirketi üzerinden gizli desteğini vererek Leviathan, Tamar ve Afrodite bölgelerindeki rezervlerin büyük kısmına ortak olmuştur. Kaya gazı üretiminde dünyanın en büyük gaz tedarikçisi olma hedefine yaklaşan ABD, Doğu Akdeniz'de Rusya'nın AB'ye doğalgaz satışını hedefleyen projelerini engellemeye çalışmaya devam etmektedir.

Bölgedeki etkisini ve gücünü maksimize etme hedeflerini Kıbrıs Adası'ndaki Akrotiri ve Dikelya askeri üsleriyle devam ettiren İngiltere'nin ise, üslerin deniz ülkesinin doğal uzantısını oluşturan kıta sahanlığı içindeki doğal gaz yataklarından ekonomik kazanımlar elde etme potansiyeline sahip olduğu anlaşılmaktadır.

Bölge devletlerinin geleneksel güvenlik yaklaşımı çerçevesinde geliştirdikleri politikalarının sonucunda, Doğu Akdeniz'de jeopolitik dengelerin gerisinde kalması ihtimali bulunan Türkiye'nin, bunun önüne geçebilecek bir unsur olarak askeri gücünü artırmasının ve caydırıcılığını muhafaza etmesinin gerektiğini söylemek mümkündür. Deniz yetki alanlarındaki mevcut hak ve menfaatlerini koruma adına Türkiye'nin sahip olduğu caydırıcı donanmasını daha da güçlendirmesi ve olası bir çatışma durumunda bunu destekleyecek etkin bir hava gücüne sahip olması bir zorunluluk olarak öne çıkmaktadır. KKTC'nin önündeki en geçerli seçeneklerden birini ise, Ada'da devam edecek müzakere süreçlerine enerji paylaşımı hususunu da dâhil etmesi ve Normatif duruşunu masada kalarak göstermeye devam etmesi teşkil etmektedir.

Kıbrıs Sorunu'nda garantör devlet olan ve KKTC ile tarihi bağları bulunan Türkiye, Normatif bir çerçeve kapsamında hidrokarbon kaynaklarına ulaşma çabası göstermektedir. Önceki bölümlerde de belirtildiği üzere Türkiye'de doğalgaz ithalatı ve dışa bağımlılık oranı büyük artış göstermiş ve güvenlik ile güç unsurları bölgeye ilişkin mülahazalarında daha da ağırlık gösteren unsurlar haline gelmiştir. Bu çerçevede Türkiye

realist bir perspektifle gerekli önlemleri hayata geçirmiş ve 2012 yılı sonunda Türkiye Petrolleri tarafından sismik gemi Barbaros Hayreddin Paşa'yı satın alarak denizlerdeki aktif arama çalışmalarına hız vermiştir. Türkiye'nin doğalgazda ithalata bağımlılık oranının %99,2'ye ulaştığı günümüzde, Doğu Akdeniz'deki potansiyel doğalgaz rezervlerine ulaşma adına Normatif sınırlar içerisinde siyasi yaklaşımlar sergilemesi ve bunu bölge ülkeleriyle hayata geçireceği MEB anlaşmaları ile resmileştirmesi, ülke geleceği için hayati öneme haizdir. Deniz yetki alanlarındaki hak ve menfaatlara yönelik uygulamaların zamanlıca atılması Türkiye'nin milli güç unsurlarını artırması adına gerekli ve siyasi söylemlerin inandırıcılığı adına da zorunlu bir adımdır. Bu çerçevede Türkiye'nin, bölgesel güç dengesindeki etkisini koruması adına Doğu Akdeniz'deki hidrokarbon yataklarını keşfetme çabası içine girdiği ve uzun vadede girmeye de devam edeceği kıymetlendirilmektedir. Sözkonusu hedefini gerçekleştirmek maksadıyla milli sismik araştırma gemileri olan Barbaros Hayreddin Paşa ve Oruçreis ile çevre denizlerinde 2B ve 3B sismik araştırma yapan Türkiye, gün geçtikçe bu hedefine yaklaşmaktadır. Siyasi söylemlerini eylemleriyle destekleyen Türkiye'nin, diğer bölge ülkeleri gibi yakın gelecekte doğalgaza ulaşması pek muhtemel görünmektedir. Artan nüfusu ve gelişen ekonomisiyle doğalgaza olan bağımlılığı bu noktada sismik araştırmalara ivme kazandırmakta ve yakın gelecekte Türkiye'nin ithalat rekortmeni mi yoksa doğalgaz zengini mi olacağı merakla beklenen bir soru olarak kendisine cevap aramaktadır.

Bölgenin bir diğer aktörü ve garantör devleti olan Yunanistan ise, Kıbrıs özelinde imzalanmış olan GKRY'nin MEB antlaşmalarını, Ege'deki kıtasahanlığı tartışmalarında kendi yaklaşımını destekleyecek örnekler olması nedeniyle uluslararası hukuka uygun birer MEB uygulaması olarak tanımlamaktadır. Kıbrıs özelinde yaşanan doğal gaz sorunu ile Ege Denizi özelindeki deniz yetki alanı sorunları arasında bağlantı kurma çabası içinde olduğu değerlendirilen Yunanistan'ın, "*EuroAsia Interconnector Projesi*" dâhilinde doğalgaz ulaşım hattında önemli bir rol üstlenmesi durumunda, Doğu Akdeniz'deki gaz sorununu öncelikle Ege'ye ve oradan da Avrupa'ya taşıma niyeti içinde hareket edebileceği kıymetlendirilmektedir. Yunanistan, yaşadığı ekonomik sıkıntılara alternatif çözüm olarak Doğu Akdeniz gazını görmektedir. Realist bir anlayışla şekillendirdiği politikalarını Normatif bir söylemle uygulama çabasına girmekte ve GKRY'nin uygulamalarının uluslararası hukuka uygun olduğunu iddia etmektedir. Buradan hareketle de Türkiye ile arasında devam eden Ege ve Doğu Akdeniz deniz yetki alanı anlaşmazlıkları için kendi savını destekleyecek yeni bir örnek vaka yaratabilme imkânı yönünde çalışmaktadır. Yunanistan, Türkiye'nin deniz yetki alanı anlaşmazlıklarında gerektiğinde savaşa bile girebileceğini geçmişte tecrübe ettiğinden, Kıbrıs özelindeki MEB sorununda aktif rol almayarak, Türkiye ile doğrudan karşı karşıya gelmemeyi tercih etmektedir.

Bölgede etkin siyasi yaklaşımlar gösteren İsrail ise, son dönemdeki gelişmeler kapsamında Türkiye'nin politikalarına paralel yaklaşımlar sergilemeye başlamış, Doğu Akdeniz'in enerji jeopolitiğini olumlu çıkarımlar sağlayacak ve aynı zamanda bölge istikrarı ve işbirliğine katkı sağlayacak adımlar atmaya başlamıştır. Mavi Marmara krizi

hitamında hızla normalleşen ilişkilerin ekonomik kazanımlar söz konusu olduğunda hangi boyuta taşınabileceği ise müteakip dönemin merak edilen konusudur.

OECD'nin daha önceki bölümlerde açıklanan ithalatçı ülkelerin doğal gazda dışa bağımlılık oranlarına göre AB ülkeleri için bağımlılık oranının artış sergilediği ve Kıbrıs MEB'inden çıkarılacak doğalgazın AB üye ülkelerinin doğalgaza bağımlılık sorununda alternatif kaynak olabileceği düşünülmektedir. Bu bağlamda, GKRY'nin Kıbrıs Sorunu'nda sergilediği geleneksel güvenlik odaklı politikalarında AB desteğini yanına çekmesi adına bunu fırsata çevirebileceği kıymetlendirilmektedir.

Yukarıda açıklandığı üzere MEB, sahilدار ülkelere birçok hak verdiği gibi yükümlülükler de getirmektedir ki en önemlisi, menfaat anlaşmazlıklarında hakkaniyetin esas alınarak çözüme gidilmesi zorunluluğudur. Ada'nın mevcut tartışmalı statüsü, iki ada ülkesinin tanınması ekseninde yaşanan sorunlar ve Ada'nın sahibi olan iki halkın hâlihazırda tabi oldukları iki farklı devletin MEB kaynakları üzerindeki münferit uygulamaları, hakkaniyetten uzak çözümler getirdiği için Uluslararası hukukun ihlaline neden olmakta ve Ada barışını tehlikeye atmaktadır. Bu kapsamda; Kıbrıs özelindeki coğrafyada yer alan devletler, ya Normatif yaklaşımlarla barış içindeki dünya düzenine katkı sağlayacaklar, ya da Realist bir yaklaşımla şekillendirdikleri politikalarıyla gücü veya belki de çatışmayı kendi halklarına getireceklerdir. Bu noktada BM'nin Ada'nın sorununu çözmesi adına daha aktif rol alması beklenebilir. Belki de AB ve Türkiye'nin dâhil olacağı kapsamlı bir çözüm ortaklığı ile tüm tarafların kazanacağı çok uluslu bir doğalgaz işbirliği oluşturulabilir. Nitekim, Türkiye sahip olduğu ve geliştirdiği doğalgaz boru hatlarıyla bölgede çıkarılan gazın doğrudan pazara aktarılmasındaki en ucuz ve en güvenli yolu sunmaktadır. Bunun en somut örneği, son dönemde İsrail ile normalleşen ilişkilerin sonrasında İsrail doğal gazının Türkiye üzerinden naklinin dışişleri bakanları seviyesinde görüşülmesiyle yaşanmıştır.

Dünyadaki ispatlanmış petrol ve doğal gaz rezervlerinin dörtte üçüne sahip bölge ülkeleriyle, tüketici pazarların yoğun bulunduğu Avrupa arasında jeo-stratejik bir konuma sahip olan Türkiye, aktif siyasi yaklaşımını mevcut enerji profili ve stratejisi üzerinden kurmaktadır (Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı, 2017e). Türkiye'nin enerji güvenliği bağlamında kara ve deniz ülkesinde sahip olduğu doğalgaz boru hatlarıyla sergilediği doğal köprü konumunun, hayata geçirdiği ve geçirmeyi planladığı yeni projeler ile daha da güçlendiği ve Kıbrıs özelinde yaşanan doğal gaz sorununun çözümünde etkin olarak kullanıldığı kıymetlendirilmektedir. Türkiye, bölgeye yönelik politikalarında, bir yandan güvenli enerji ulaşım hatlarına sahip olma pozisyonunu öne çıkarmakta, diğer yandan da doğalgaz depolama kapasitesini artırıcı tedbirlerle destekleyerek güven artırıcı bir ortam yaratma çabasına gitmektedir. Bu durum; Ada özelinde yaşanan doğalgaz sorununda Türkiye lehine bir tablo ortaya çıkartmakta olup, başta GKRY'nin ihaleye çıkardığı parseller olmak üzere Doğu Akdeniz'deki doğalgaz rezervlerinin işletilmesi noktasındaki en önemli sorun olan kaynakların depolanması ve alıcı marketlere ulaştırılmasına çözüm getirmekte ve bölge ülkelerini işbirliği yapmaya zorlamaktadır. Bu yaklaşım doğrultusunda Kıbrıs MEB'indeki doğal gazın Türk Akımı benzeri bir proje ile önce Türkiye'ye ve oradan mevcut boru hatlarıyla Avrupa'ya ve diğer

alıcılara aktarılması bir hal tarzı olup, gerçekleşmesi durumunda Kıbrıs özelinde yaşanan doğalgaz sorununun kesin çözüme ulaşmasına ve uzun yıllardır süre gelen Kıbrıs Sorunu'nun nihai sonuca yaklaşmasına uygun ortamı sağlamış olacaktır. Kıbrıs özelinde yaşanan doğal gaz sorununu ortadan kaldıracak bu bölgesel işbirliğinin küresel etkisi, belki de Ege'de uzun yıllardır çözüm bekleyen ada, adacık ve kıtasahanlığı sorunlarının masaya yatırılmasına ve tarafların coğrafyada kendilerini bekleyen enerji kaynaklarını anlaşmalar ile kullanmaya başlayarak milli güçlerini artırabilmeleri adına yeni projeler üretmesine imkân sağlayacaktır.

Bu araştırma göstermiştir ki Kıbrıs Adası'nın devam eden tartışmalı statüsü ve GKRY'nin MEB uygulamalarındaki uluslararası hukuka aykırı tutumu, Türkiye adına sorunun çözümünde iki seçenek bırakmaktadır;

- “GKRY ile Anlaşma yapılması” veya “zorunlu yargı/hakemlik usullerine gidilmesi”
- Grotius tarafından ifade edilen “haklı savaş (just war)” kapsamında hak ve menfaatlerinin korunması adına çatışmayı göze alan yaklaşım sergilemesi.

Son yapılan Kıbrıs müzakerelerinin başarısızlıkla sonuçlanması, KKTC ve Türkiye'nin GKRY ile aynı masaya oturarak MEB uygulamaları ve doğalgaz konusunda anlaşmaya varmasını ve/veya Uluslararası yargı/hakemliğe gitmesini olası göstermemektedir. Bu duruma GKRY'nin Kıbrıs'ın özelindeki hidrokarbon rezervleri üzerinde tek taraflı politikalar sergilemeye devam etmekte ısrarcı olması eklenince, Türkiye adına ‘haklı savaş’ kavramı önem kazanmaktadır. İhaleye verilen parseller için çok uluslu konsorsiyumların varlığı bile, alınması muhtemel ‘haklı savaş’ kararının değişmesini pek mümkün göstermemektedir. Sonuç olarak Türkiye'nin politika uygulamalarında geleneksel güvenlik yaklaşımının unsurları ağırlık kazanabilecek ve bu kararın beklenmedik çok boyutlu sonuçları olabilecektir.

GKRY'nin güç odaklı tek taraflı politik uygulamalarını MEB çerçevesinde devam ettirmesi ve Türkiye ile KKTC'nin buna müteakib reaksiyonları, bölgedeki tansiyonun yakın gelecekte Doğu Akdeniz ile sınırlı kalmayacağını göstermektedir. Etkilerinin küresel boyuta ulaşabileceğinden hareketle, söz konusu sorunların Normatif eksende sonuca ulaştırılmaması durumunda yakın gelecekte kriz ve çatışmanın kaçınılmaz olduğu değerlendirilmektedir.

KAYNAKÇA

- ABD Jeolojik Araştırmalar Merkezi (2010a). *Assessment of Undiscovered Oil and Gas Resources of the Levant Basin Province, Eastern Mediterranean*. (<https://pubs.usgs.gov/fs/2010/3014/pdf/FS10-3014.pdf>. Erişim Tarihi: 13 Ekim 2016.).
- ABD Jeolojik Araştırmalar Merkezi (2010b). *Assessment of Undiscovered Oil and Gas Resources of the Nile Delta Basin Province, Eastern Mediterranean*. (<http://pubs.usgs.gov/fs/2010/3027/pdf/FS10-3027.pdf>. Erişim Tarihi: 13 Ekim 2016.).
- ABD Jeolojik Araştırmalar Merkezi (2010c). *Assessment of Undiscovered Oil and Gas Resources of Libya and Tunisia, 2010*. (<https://pubs.usgs.gov/fs/2011/3105/pdf/FS11-3105.pdf>. Erişim Tarihi: 13 Ekim 2016.).
- Ağca, F. (2010). *AB'nin Güvenlik ve Savunma Politikası ve Türkiye'nin Konumu*. İstanbul: Papatya Yayıncılık.
- Akca, E.M. (2018). *Objektif Ulusal Çıkar Kavramı: Kıbrıs Barış Harekâtı ve Fırat Kalkanı Harekâtı* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. İstanbul.
- Akdeniz, H. (2003). *Jeopolitik ve Jeostratejik Teoriler Kapsamında Küreselleşmenin Geleceği ve Türkiye*. Stratejik Araştırmalar Dergisi. Sayı: 2/Eylül/Yıl:1, 81-109.
- Altumur, K. (2011). *1571 yılındaki Fetihten Günümüze Kıbrıs Gerçeği*. (<http://www.ilk-kursun.com/2011/02/1571-yilindaki-fetihtengunumuze-kibris-gercegi/>. Erişim Tarihi: 26 Ekim 2018).
- Apatay, Ç. (2012). *Akdeniz'de Olup Bitenler*. İstanbul: Ömür Matbaacılık.
- Armaoğlu, F. (2004). *20. Yüzyıl Siyasi Tarihi* (14. Baskı). İstanbul: Alkım Yay.
- Atan, A. (1986). Yeni Bir Türk Devletinin Doğuşu-Kıbrıs. *Belgelerle Türk Tarihi Dergisi*. Sayı: 14, Nisan, 57-60.
- Aydın, M. (1996). Uluslararası İlişkilerde Yaklaşım, Teori ve Analiz. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*. Cilt 51(1), 71-114.
- Bagdonas, Ö.D. (2012). Post-Yapısalcılık ve Dış Politika: Türkiye'nin Kıbrıs Söyleminde 'Milli Çıkar'ın İnşası. Ertan Efegil ve Mehmet Seyfettin Erol (Ed.). *Dış Politika Analizinde Teorik Yaklaşımlar: Türk Dış Politikası Örneği* içinde (53-82). Ankara: Barış Yay.
- Bakan, S. ve Şahin, S. (2018). Uluslararası Güvenlik Yaklaşımlarının Tarihsel Dönüşümü ve Yeni Tehditler. *The Journal of International Lingual, Social and Educational Sciences* Volume: 4, Number: 2, 135-152.
- Bakan, Z.A. (2002). Uluslar Arası İlişkiler Teorileri Arasında Normatif Teorinin Yeri ve Kapsamı. *Avrasya Dosyası*. İstihbarat Özel Cilt: 8(2), 427-444.
- Balık, İ. (2018). Türkiye'nin Deniz Yetki Alanları ve Kıyıdaş Ülkelerle Yetki Alanı Anlaşmazlıkları. *Kent Kültürü ve Yönetimi Hakemli Elektronik Dergi*. Cilt 11(1)(Bahar), 86-98.
- Balkan, S. (2007). *Doğu – Batı, Kuzey – Güney Ekseninde Enerji Terminali Türkiye*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Gebze Yüksek Teknoloji Enstitüsü Sosyal Bilimler Enstitüsü. İstanbul.
- Başeren, S.H. (2010, Ocak). Dispute Over Eastern Mediterranean Maritime Jurisdiction Areas/ Doğu Akdeniz Deniz Yetki Alanları Uyuşmazlığı. *Stratejik Araştırma ve Etüt Merkezi Araştırmaları*. 8(14), 129-184.

- Başeren, S.H. (2011). *Doğu Akdeniz Deniz Yetki Alanları Uyuşmazlığı-Dispute Over Eastern Mediterranean Maritime Jurisdiction Areas*. İstanbul: İlke Yayınevi.
- Bayer, D. (2016). Amerika Birleşik Devletleri (ABD)'nin Kıbrıs Politikasının Müttefiklik İlişkileri Bağlamında Değerlendirilmesi (1964-1980). Duygu Türker Çelik (Haz.). *Uluslararası Boyutlarıyla Kıbrıs Meselesi ve Geleceği Uluslararası Sempozyumu - Bildiriler içinde* (329-362). Ankara: Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi Yay.
- Bilgin, P. (2010). Güvenlik Çalışmalarında Yeni Açılımlar: Yeni Güvenlik Çalışmaları. *Stratejik Araştırmalar Dergisi*. 14, 69-96.
- Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi. (2001). Ankara: BM Enformasyon Merkezi UNIC. (http://www.unicankara.org.tr/doc_pdf/denizhukuku.pdf. Erişim Tarihi: 19 Ekim 2016.).
- Bozdağlıoğlu, Y. ve Özen, Ç. (2004), Liberalizmden Neoliberalizme Güç Olgusu ve Sistemik Bağımlılık. *Uluslararası İlişkiler Dergisi*. Cilt 1, No.4, 59-74.
- Ceylan, A.F. (2018). *Doğu Akdeniz Enerji Keşiflerinin Bölgeyi Jeopolitik ve Jeostratejik Açından Değiştirme Potansiyeli*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. İzmir.
- Cyprus Public Information Office. (2011). *Cyprus - Exclusive Economic Zone – Turkey's provocative behaviour*. (<http://www.cyprus.gov.cy/moi/pio/pio.nsf/0/fe475a6a54f2f7b2c225757100257ad4?opendocument>. Erişim Tarihi: 03 Ekim 2016.).
- Cyprus Public Information Office. (2016). *First Cyprus-Israel-Greece tripartite meeting in Nicosia*. ([http://www.moi.gov.cy/moi/pio/pio.nsf/6645bc8e70e73e2cc2257076004d01c1/5af15ddfbda13fc8c2257f49003e4ae1/\\$FILE/FactSheet_Political%202-16%20L.pdf](http://www.moi.gov.cy/moi/pio/pio.nsf/6645bc8e70e73e2cc2257076004d01c1/5af15ddfbda13fc8c2257f49003e4ae1/$FILE/FactSheet_Political%202-16%20L.pdf). Erişim Tarihi: 20 Ekim 2016.).
- Cochran, M. (2012). Pragmatism and International Relations. *European Journal of Pragmatism and American Philosophy* Cilt: IV-1(2).
- Çakır, R. (2011). *2000'lerden İtibaren Doğu Akdeniz'de Enerji Alanında Yaşanan Gelişmelerin Türkiye'nin Doğu Akdeniz'deki Sorunlarına Etkisi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). T.C. Kara Harp Okulu Savunma Bilimleri Enstitüsü Güvenlik Bilimleri Anabilim Dalı, Ankara.
- Çaman, E. (2007). Uluslararası İlişkilerde (Neo)Realist Paradigmanın Almanya'daki Gelişimi ve Evrimi: Kindermann ve Münih Okulu. *Uluslararası Hukuk ve Politika Dergisi*. Cilt 8, No.43, 36-52.
- Demir, N., ve Tekir, O. (2017). Sharing Energy Resources of Eastern Mediterranean: Regional and Global Dynamics. *Economic and Environmental Studies*. Vol. 17, No. 4,44/2017, December, 651-674.
- Doğru S. (2003). Ege Denizi Kıt'a Sahaneliği Uyuşmazlığı'na Çözüm Önerisi: Ortak Arama ve İşletme. *Stratejik Araştırmalar Dergisi*. Sayı: 2/Eylül/Yıl:1, 221-234.
- Doğru, S. (2015), Doğu Akdeniz'de Hidrokarbon Kaynakları Ve Uluslararası Hukuka Göre Bölgedeki Kıta Sahaneliği Ve Münhasır Ekonomik Bölge Alanlarının Sınırlandırılması. *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*. (<http://tbbdergisi.barobirlik.org.tr/m2015-119-1503>. Erişim Tarihi: 02 Nisan 2016.).
- Duman, Ç. (2018). Uluslararası İlişkiler Teorileri. *ResearchGate*. (https://www.researchgate.net/publication/322702128_Uluslararası_Iliskiler_Teorileri. Erişim Tarihi: 20 Eylül 2018.).
- East, W.G. (2016). The Mediterranean: Pivot of Peace and War. *Foreign Affairs*. (<https://www.foreignaffairs.com/articles/northafrica/19530701/mediterraneanpivotpeaceanddwa>. Erişim Tarihi: 01 Mart 2016.).

- Emeklier, B. (2011). Uluslararası İlişkiler Disiplininde Epistemolojik Paradigma Tartışmaları: Postpozitivist Kuramlar. *Bilge Strateji*. Cilt 2, Sayı 4, Bahar, 139-184.
- Ergül, N. (2011), *Yeni Güvenlik Anlayışı Kapsamında Birleşmiş Milletler'in Rolü ve Uygulamaları*. (http://www.bilgesam.org/Images/Dokumanlar/0-162-2014040744n_ergul.pdf. Erişim Tarihi: 17.05.2017.).
- Ergün, M. (2013). Dünyanın Gelişen Hidrokarbon Bölgeleri: Doğu Akdeniz Ve Karadeniz Alanları.. *TMMOB 2. İzmir Kent Sempozyumu*. 28-30 Kasım, 771783.
- Erskine, T. (2013). Normative International Relations Theory. Tim Dunne, Milja Kurki ve Steve Smith (Ed.). *International Relations Theories Discipline and Diversity* içinde (36-59). Oxford: Oxford University Yay.
- European Parliament. (2017). *Europe's increasing need for gas supply security (infographic)*. (<http://www.europarl.europa.eu/news/en/headlines/economy/20170911STO83502/europe-s-increasing-need-for-gas-supply-security-infographic>. Erişim Tarihi: 12 Eylül 2017.).
- European Union. (2016). *Cyprus*. (http://europa.eu/about-eu/countries/member-countries/cyprus/index_en.htm, Erişim Tarihi: 16 Ekim 2016.).
- Faustmann, H.A. Gürel ve G.M. Reichberg. (2012). *Kıbrıs Açık Denizindeki Hidrokarbonlar: Bölgesel Siyaset ve Servet Dağılımı*. Lefkoşa: Friedrich Ebert Stiftung ve PRIO Cyprus Centre Ortak Yay.
- Frost, M. (1998). A Turn not Taken: Ethics in IR at the Millennium. *Review of International Studies*, Vol. 24, Special Issue: The Eighty Years Crisis 1919-1999, December, 119-132.
- Gerace, M. P. (1991). Between Mackinder and Spykman: Geopolitics, Containment, And After. *Comparative Strategy*. Vol.10:4, 347-364, DOI: 10.1080/01495939108402855.
- GRAY, C. S. (2015). Nicholas John Spykman, the Balance of Power and International Order. *Journal of Strategic Studies*, 38:6, 873-897, DOI: 10.1080/01402390.2015.1018412.
- Grigoriadis, I.N. (2014). Energy Discoveries in the Eastern Mediterranean: Conflict or Cooperation?. *Middle east Policy*. Vol. XXI (3), 124-133.
- Gözyaydın, A. (2018). *Neorealizm'in Uluslar Arası Sistemdeki Değişime Bakış Açısına Eleştirel Bir Yaklaşım*. (<https://pubs.usgs.gov/fs/2010/3014/pdf/FS10-3014.pdf>. Erişim Tarihi: 13 Şubat 2019.).
- Gürdeniz, C. (2013). *Hedefteki Donanma*. İstanbul: Kırmızı Kedi Yay.
- Gürel, O. (2018). Neo-Con Yaklaşımın George W. Bush Dönemindeki Etkisi ve Donald J. Trump Dönemi Olası Beklentiler. *Ege Stratejik Araştırmalar Dergisi* Cilt 9, Sayı 2, 145-167.
- Haberler&Ajanslar: Doğalgaza FSRU gemileri projesi. (2016, 01 Ekim), *En Son Haber*:(1-2).
- Has, K. (2011). Rusya'nın Suriye Denklemindeki Yeri: İkili ve Bölgesel Çıkarlar. *USAK Stratejik Gündem Dergisi*, No. 22. 47-62.
- Hay, C. (2013). International Relations Theory And Globalization. Tim Dunne, Milja Kurki ve Steve Smith (Ed.). *International Relations Theories Discipline and Diversity* içinde (287-305). Oxford: Oxford University Yay.
- Herrmann, R.K. ve Lebow, R.N. (2004). What Was the Cold War? When and Why Did it End?. Herrmann, R.K. ve Lebow, R.N. (Ed.). *Ending the Cold War: Interpretations, Causation, and the Study of International Relations* içinde (1-30). New York: Palgrave Macmillan Yay.
- Herwig, H.H. (1999). Geopolitik: Haushofer, Hitler And Lebensraum. *Journal Of Strategic Studies*. 22:2-3, 218-241, DOI: 10.1080/01402399908437762.

- Hoffman, M. (1994). Normative international theory: Approaches and issues. A.J.R. Groom ve Margot Light (Ed.), *Contemporary International Relations: A Guide to Theory* içinde (27-44). London: Pinter.
- Hellenic Ministry of Foreign Affairs. (2016a). *Final Declaration The Trilateral Summit of Egypt, Greece and Cyprus*. (<http://www.mfa.gr/en/current-affairs/statements-speeches/final-declaration-the-trilateral-summit-of-egypt-greece-and-cyprus-cairo-11-october-2016.html>. Erişim Tarihi: 11 Ekim 2016.)
- Hellenic Ministry of Foreign Affairs. (2016b). *The Cyprus Issue*. (<http://www.mfa.gr/en/the-cyprus-issue/>. Erişim Tarihi: 12 Ekim 2016.)
- Herwig, H.H. (1999) *Geopolitik: Haushofer, Hitler and lebensraum*, Journal of Strategic Studies. 22:2-3 DOI: 10.1080/01402399908437762., 218-241.
- Hürsoy, S. (2013). Kuramlar ve Kıbrıs Sorunu Üzerine Çıkarımlar. *Ege Akademik Bakış* Cilt 13, Nisan, Sayı 2, 259-271.
- Israel Ministry of Foreign Affairs. (2005). *Cabinet Communique*. (<http://www.mfa.gov.il/mfa/pressroom/2005/pages/cabinet%20communique%2028-aug-2005.aspx>. Erişim Tarihi : 20 Ekim 2016.)
- Israel Ministry of Foreign Affairs. (2016). *PM Netanyahu meets with Cyprus President Anastasiades in Jerusalem*.(<http://mfa.gov.il/MFA/PressRoom/2016/Pages/PM-Netanyahu-meets-with-Cyprus-President-Anastasiades-in-Jerusalem-24-July-2016.aspx>. Erişim Tarihi: 04 Ekim 2016.)
- İpek, P. (2012). Enerji Güvenliğinin Ekonomi Politikası ve Türk Dış Politikası. Ertan Efegil, Rıdvan Kalaycı (Ed.), *Dış Politika Teorileri Bağlamında Türk Dış Politikasının Analizi* içinde (225-249). Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Juoaitis, J. (2014). International Organizations In Neorealism: A Case Of Lithuania's EU Common Energy Policy Formation 2006-2012. *Jaunųjų Mokslininkų Darbai*. Nr:1 (41), 38-45.
- Katzenstein, P.J. (1996). *The Culture of National Security: Norms and Identity in World Politics*, New York: Columbia University Press.
- Kaya, Ş. (2007). *Uluslararası Deniz Hukuku Kapsamında Doğu Akdeniz Sorunları*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Keser, U. (2012). Doğu Akdeniz'de Güvenlik ve Kıbrıs Adasının Stratejik Pozisyonu. *Atılım Sosyal Bilimler Dergisi* Cilt: 2 (1), 57-80.
- Keser, U. (2003). *Son Elli Yıllık Süreç İçinde Kıbrıs Meselesi ve Avrupa Birliği*. Stratejik Araştırmalar Dergisi. Sayı: 2/Eylül/Yıl:1, 235-259.
- Kılınç, Y.M. (2015). 21. Yüzyıl Ölçütleri Bakımından Türkiye'nin Jeopolitik Özellikleri. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. İstanbul.
- Kolasi, K. (2013). Soğuk Savaş'ın Barışçıl Olarak Sona Ermesi ve Uluslararası İlişkiler Teorileri. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*. Cilt 68, No. 2, 149-179.
- Kurumahmut, A. ve Yayıcı, C. (2011). *Deniz Subayları İçin Temel Deniz Hukuku Barış ve Savaş Dönemi*. İstanbul:Deniz Basımevi.
- Kutlay, M. (2011). *Doğu Akdeniz'de Sertleşen Rekabet; Güney Kıbrıs Rum Yönetimi-Türkiye Gerginliğinin Analizi*. Uluslararası Stratejik Araştırmalar Kurumu (USAK) Analiz. Sayı:13, 3.
- Küçüksoğak, Ö.K., (2016). İnsan Güvenliği Kavramının Gelişimi. *TURAN-SAM Uluslararası Bilimsel Hakemli Dergisi*. Cilt: 8/KIŞ(29), 148-161.

- Lebow, R.N., (2013). Classical Realism. Tim Dunne, Milja Kurki ve Steve Smith (Ed.). *International Relations Theories Discipline and Diversity* içinde (59-76). Oxford: Oxford University Yay.
- Mackinder, J.H. (1943). The Geographical Pivot of History, Mackinder-The Round World and the Winning of the Peace, *Foreign Affairs*. Vol. 21, No:4, 421-444.
- Mearsheimer, J. J. (1990). Back to the Future: Instability in Europe after the Cold War. *International Security*, Vol. 15 (1), 5-56.
- Mearsheimer, J.J. (2001). *The Tragedy of Great Power Politics*. New York: Norton.
- Mearsheimer J.J., (2013). Structural Realism. Tim Dunne, Milja Kurki ve Steve Smith (Ed.). *International Relations Theories Discipline and Diversity* içinde (77-93). Oxford: Oxford University Yay.
- Ministry of Energy, Commerce, Industry and Tourism of the Republic of Cyprus. (2016). *Joint Written Statement of the Ministry of Energy Cyprus and the Ministry of Petroleum Egypt*. ([http://www.mcit.gov.cy/mcit/mcit.nsf/All/7E563113FFA3F6AFC2258020003A738C/\\$file/Joint%20Written%20Statement%20Cyprus-%20Egypt%20%CE%91ugust%202016.pdf](http://www.mcit.gov.cy/mcit/mcit.nsf/All/7E563113FFA3F6AFC2258020003A738C/$file/Joint%20Written%20Statement%20Cyprus-%20Egypt%20%CE%91ugust%202016.pdf). Erişim Tarihi: 25 Eylül 2016.).
- Morgan, P.M. (2006). *International Security Problems and Solutions*. Washington DC: CQ Pres.
- Morgenthau, H. J. (1958). *Decline of Domestic Politics*. Chicago, IL: University of Chicago Press.
- OECD/EIA. (2017). *Global Gas Security Review-2017*. (<https://www.iea.org/publications/freepublications/publication/GlobalGasSecurityReview2017.pdf>. Erişim Tarihi: 24 Mart 2018).
- New World Encyclopedia (2017). *Friedrich Ratzel*. (http://www.newworldencyclopedia.org/entry/Friedrich_Ratzel. Erişim Tarihi: 17 Şubat 2019).
- OECD/EIA. (2014). *Energy Supply Security-2014*. (<https://www.iea.org/publications/freepublications/publication/ENERGYSUPPLYSECURITY2014.pdf>. Erişim Tarihi: 14 Mart 2018).
- OECD/EIA. (2017). *Global Gas Security Review-2017*. (<https://www.iea.org/publications/freepublications/publication/GlobalGasSecurityReview2017.pdf>. Erişim Tarihi: 24 Mart 2018).
- Ovalı, A.Şevket, (2006). Ütopya İle Pratik Arasında: Uluslararası İlişkilerde İnsan Güvenliği Kavramsallaştırması. *Uluslararası İlişkiler*. Cilt 3/YAZ(10), 3-52.
- Özcan, A.B. (2011). Uluslararası Güvenlik Sorunları Ve Abd'nin Güvenlik Stratejileri. *Sosyal Ekonomik Araştırmalar Dergisi*. Cilt 11(22), 445-466(<http://dergipark.gov.tr/susead/issue/28413/302364>. Erişim Tarihi: 14 Aralık 2018.).
- Özçelik, S. (2005). Neorealist And Neo-Gramscian Hegemony In International Relations And Conflict Resolution During The 1990's. *Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Güz:1, 88-114.
- Öztürk, O.M. (2004). *Kıbrıs Annan Belgeleri I, II, III Üzerine Değerlendirmeler*. Ankara: Gazi Kitabevi.
- Öğün, M.N. ve Aslan, M. (2014). Change in Conceptualization of Power. *İstanbul Gelişim Üniversitesi SB Dergisi*. Cilt 1, Sayı. 2, Ekim, 87-113.
- Richmond, O.P. (2005). Shared sovereignty and the politics of peace: evaluating the EU's 'catalytic' framework in the eastern Mediterranean. *International Affairs*. 82, I 149-176.

- Russet B., (2013). Liberalism. Tim Dunne, Milja Kurki ve Steve Smith (Ed.). *International Relations Theories Discipline and Diversity* içinde (94-113). Oxford: Oxford University Yay.
- Sancak, K. (2018). Güvenlik Kavramı Etrafındaki Tartışmalar ve Uluslararası Güvenliğin Dönüşümü Around The Concept of Security Debate and The Transformation of International Security. *ResarchGate*. (https://www.researchgate.net/publication/312054726_GUVENLIK_KAVRAMI_ETRAFINDAKI_TARTISMALAR_VE_ULUSLARARASI_GUVENLIGIN_DONUSUMU_AROUND_THE_CONCEPT_OF_SECURITY_DEBATE_AND_THE_TRANSFORMATION_OF_INTERNATIONAL_SECURITY). Erişim Tarihi: 16 Aralık 2018.).
- Sandıklı A., T. Budak ve B. Ünal. (2013). *Doğu Akdeniz'de Enerji Keşifleri ve Türkiye*. BİLGESAM Yay.
- Schubert, S. R. ve Pollak, J. (2011). Realism, Energy and International Conflict: Why the Struggle for Power is Still the Name of the Game. APSA 2011 Annual Meeting Paper. <https://ssrn.com/abstract=1900360>, Erişim Tarihi:20.11.2018).
- Seval, H.F. (2017). Soğuk Savaş'tan Günümüze İnsani Müdahale: Neo-Realist Perspektif. Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi SBE Dergisi. Cilt 9, Sayı 22, Aralık, 469-481.
- Sevim, C. (2012). Küresel Enerji Stratejileri ve Jeopolitik. *Journal of Yaşar University*. Cilt 26 No.7,
- Smith, S. (2007). Introduction: Diversity and Disciplinarity in International Relations Theory. Tim Dunne, Milja Kurki ve Steve Smith (Ed.). *International Relations Theories: Discipline and Diversity* içinde (1-12). New York: Oxford University Yay.
- Smith, S. (2001). Reflectivist and Constructivist Approaches to International Theory. John Baylis ve Steve Smith (Ed.), *The Globalization of World Politics* içinde (228-243). Oxford: Oxford University Press.
- Sökmen, A.İ. (2015). Feminist Uluslararası İlişkiler Teorileri Açısından Birinci Dünya Savaşı ve Çanakkale Savaşı. Esra Diri (Genel Proje Koor.). *Uluslararası İlişkiler Tartışmalarında Çanakkale Savaşı* içinde (143-165). İstanbul: Röle Akademik Yay.
- Şafak, E. (2015). *Doğu Akdeniz 'de Enerji Kaynaklarına İlişkin Hukuki ve Siyasi Sorunlar*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). KKTC Yakın Doğu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Lefkoşa.
- Şeker, M. (2018). Deniz Enerji Güvenliği: Doğu Akdeniz'deki Güncel Gelişmelerin Jeopolitik Dengelere Etkisi. *Turkish Studies*. Volume 13/7, 207-228.
- Tagliapietra, S. (2017). Energy: a shaping factor for regional stability in the Eastern Mediterranean. *European Parliament*. Belçika.
- Taliaferro, J.W. (1999). Security Under Anarchy: Defensive Realism Reconsidered. *International Studies Association*, 40th Annual Convention. (<http://www.ciaonet.org/isa/taj01/index.html>) Erişim Tarihi: 17 Aralık 2018).
- Tamçelik S. (2014). *Kuzey Kıbrıs Geleceğin Planlanması, 2013*. Ankara: EkoAvrasya Yay.
- Tanıyıcı, Ş. (2004). Uluslararası İlişkiler Kuramları Işığında Doğu Avrupa Ülkelerinde Soğuk Savaş Sonrası Dış Politika Belirleme Sürecinin Analizi. *SÜ İİBF Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*. 157-171.
- Terzi, M. (2018). Barış ve Uluslararası Güvenlik İçin Uluslararası İlişkiler Disiplininin Bilimsel Olarak Kuramsallaştırılmasında İdealizmin Yeniden İnşası: İdea-Realizm. *ANKASAM\Uluslararası Kriz ve Siyaset Araştırmaları Dergisi*. May:2 (1), 10-40.
- Tezkan, Y. ve Taşar, M. (2013). *Dünden Bugüne Jeopolitik Dünya Ve Türkiye*. İstanbul: Ülke Yayınları.

- The Republic of Cyprus. (2014). *Letter dated 6 October 2014 from the Chargé d'affaires a.i. of the Permanent Mission of Cyprus to the United Nations addressed to the Secretary-General*. (<http://www.cypusun.org/wp-content/uploads/2014/10/Letter-to-the-SG-from-Cyprus.pdf>. Erişim Tarihi: 20 Ekim 2016.).
- Toluner S. (1996). *Milletlerarası Hukuk Dersleri Devletin Yapısı*. İstanbul: Beta Yay.
- Türkiye Büyük Millet Meclisi. (2016). *Türkiye Cumhuriyeti ile İsrail Devleti Arasında Tazminata İlişkin Usul Antlaşması*. (<http://www.tbmm.gov.tr/d26/1/1-0754.pdf>. Erişim Tarihi: 23 Eylül 2016.).
- Türkiye Cumhuriyeti Avrupa Birliği Bakanlığı. (2016). *Avrupa Birliğinin Genişlemesi*. (<http://www.ab.gov.tr/index.php?p=109&l=1>. Erişim Tarihi: 10 Ekim 2016.).
- Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı. (2014a). *KKTC Ziyareti Öncesi Atatürk Havalimanı'nda Basına Yaptıkları Açıklama*. (<http://www.tccb.gov.tr/basin-aciklamalari/365/1616/kktc-ziyareti-onesesi-ataturk-havalimaninda-basina-yaptiklari-aciklama.html>. Erişim Tarihi: 11 Ekim 2016.).
- Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı. (2014b). *Uluslararası Petrol ve Doğalgaz Stratejileri Sempozyumu Galası'nda Yaptıkları Konuşma*. (<http://www.tccb.gov.tr/konusmalar/353/2962/uluslararasi-petrol-ve-dogalgaz-stratejileri-sempozyumu-galasin-da-yaptiklari-konusma.html>. Erişim Tarihi: 11 Ekim 2016.).
- Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı. (2015a). *Enerji Piyasaları Zirvesi'nde Yaptıkları Konuşma*. (<http://www.tccb.gov.tr/konusmalar/353/2974/enerji-piyasalari-zirvesinde-yaptiklari-konusma.html>. Erişim Tarihi: 11 Ekim 2016.).
- Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı. (2015b). *Dünya Enerji Düzenleme Forumunda Yaptıkları Konuşma*. (<http://www.tccb.gov.tr/konusmalar/353/32657/dunya-enerji-duzenleme-forumunda-yaptiklari-konusma.html>. Erişim Tarihi: 11 Ekim 2016.).
- Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı. (2015c). *7. Atlantik Konseyi Enerji ve Ekonomi Zirvesi'nde Yaptıkları Konuşma*. (<http://www.tccb.gov.tr/konusmalar/353/36063/7-atlantik-konseyi-enerji-ve-ekonomi-zirvesinde-yaptiklari-konusma.html>. Erişim Tarihi: 11 Ekim 2016.).
- Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı. (2016a). *Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan, Rusya Federasyonu Devlet Başkanı Vladimir Putin'in daveti üzerine Rusya'ya Ziyareti Hk.* (<http://www.tccb.gov.tr/yurt-disi-ziyaretler/355/49958/rusya.html>. Erişim Tarihi: 17 Ekim 2016.).
- Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı. (2016b). *Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı'nın 23. Dünya Enerji Kongresi Açılış Oturumunda Yaptıkları Konuşma*. (<https://www.tccb.gov.tr/konusmalar/353/53546/23-dunya-enerji-kongresi-acilis-oturumunda-yaptiklari-konusma.html>. Erişim Tarihi: 29 Ekim 2016.).
- Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı. (2017a). *Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın BM Genel Sekreteri Guterres ile gerçekleştirdiği görüşme hakkında Cumhurbaşkanlığı Sözcüsü Kalın tarafından yapılan açıklama*. (<https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/70980/cumhurbaskanligi-sozcusu-kalin-bm-genel-sekreteri-guterres-turkiyenin-krizlerin-cozumunde-kilit-ulke-oldugunu-belirtti.html>. Erişim Tarihi: 11 Şubat 2017.).
- Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı. (2017b). *Cumhurbaşkanlığı Sözcüsü Büyükelçi İbrahim Kalın'ın Basın Toplantısında Yaptığı Açıklama*. (<https://www.tccb.gov.tr/cumhurbaskanligi-sozculugunden/1695/71115/cumhurbaskanligi-sozcusu-buyukelci-ibrahim-kalinin-basin-toplantisinda-yaptigi-aciklama>. Erişim Tarihi: 22 Şubat 2017.).

- Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı. (2017c). *İstanbul Kongre Merkezi'nde düzenlenen 22. Dünya Petrol Kongresi'ne katılan Türkiye Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın konuşması.* (<https://tccb.gov.tr/haberler/410/78854/turkiye-uzmanlar-tarafindan-enerjinin-ipek-yolu-olarak-isimlendiriliyor.html>. Erişim Tarihi: 10 Temmuz 2017.).
- Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı. (2017ç). *Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın Birleşmiş Milletler 72. Genel Kurulunda Yaptıkları Konuşma.* (<https://www.tccb.gov.tr/konusmalar/353/87252/birlesmis-milletler-72-genel-kurulunda-yaptiklari-konusma.html> . Erişim Tarihi: 19 Eylül 2017.).
- Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı. (2017d). *Resmî ziyaret nedeniyle Azerbaycan'ın başkenti Bakü'de bulunan Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın Azerbaycan Cumhurbaşkanı İlham Aliyev ile ortak düzenlediği basın toplantısı.* (<https://tccb.gov.tr/haberler/410/86179/turkiye-azerbaycan-dayanismasi-guclenerek-devam-ediyor.html>. Erişim Tarihi: 31 Ekim 2017.).
- Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı. (2017e). *Resmî ziyaretini gerçekleştirmek Yunanistan'ın başkenti Atina'da bulunan Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın Yunanistan Başbakanı Aleksis Çipras ile birlikte düzenlediği ortak basın toplantısı.* (<https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/87635/kibris-sorununu-adil-ve-kalici-bir-cozume-kavusturmaliyiz>. Erişim Tarihi: 07 Aralık 2017.).
- Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı. (2014a). *SC21, 22 Temmuz 2014, Dışişleri Bakanlığı Sözcüsünün Türkiye'nin İsrail'le Enerji ve Savunma Alanlarında İşbirliği Yaptığı İddiaları Hakkındaki Bir Soruya Cevabı.* (http://www.mfa.gov.tr/sc-21_-22-temmuz-2014_-disisleri-bakanligi-sozcusunun-turkiye_nin-israil_le-enerji-ve-savunma-alanlarinda-isbirligi-yaptigi-iddi.tr.mfa. Erişim Tarihi: 17 Ekim 2016.).
- Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı. (2014b). *No: 311, 04 Ekim 2014, GKRY'nin Sondaj Faaliyetleri Hk.* (http://www.mfa.gov.tr/no_-311_-04-ekim-2014_-gkry_nin-sondaj-faaliyetleri-hk_.tr.mfa. Erişim Tarihi: 11 Ekim 2016.).
- Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı. (2015a). *SC23, 31 Ağustos 2015, Dışişleri Bakanlığı Sözcüsü Tanju Bilgiç'in Son Dönemde Basında Ege Konusunda Yer Alan Haberler Hakkındaki Bir Soruya Cevabı.* (http://www.mfa.gov.tr/sc-21_-22-temmuz-2014_-disisleri-bakanligi-sozcusunun-turkiye_nin-israil_le-enerji-ve-savunma-alanlarinda-isbirligi-yaptigi-iddi.tr.mfa. Erişim Tarihi: 17 Ekim 2016.).
- Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı. (2015b). *Enerji, Su Kaynakları ve Çevre Haber Bülteni, Ocak-Mart 2015 SAYI: 13.* (<http://www.mfa.gov.tr/data/Kutuphane/Yayinlar/sayi-13-Ocak-Mart2015.pdf>. Erişim Tarihi: 17 Ekim 2016.).
- Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı. (2015c). *Enerji, Su Kaynakları ve Çevre Haber Bülteni, Temmuz-Eylül 2015 SAYI: 15.* (<http://www.mfa.gov.tr/data/Kutuphane/Yayinlar/sayi-15-temmuz-agustos-eylul-2015.pdf>. Erişim Tarihi: 20 Ekim 2016.).
- Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı. (2016a). *Kıbrıs'ta 2008 Yılında Başlayan Müzakere Süreci ve Güncel Durum.* http://www.mfa.gov.tr/kibris_ta-2008-yilinda-baslayan-muzakere-sureci-ve-guncel-durum.tr.mfa. Erişim Tarihi: 20 Ekim 2016.).
- Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı. (2016b). *SC-40, 12 Kasım 2016, Kıbrıs Müzakere Sürecinde Yaşanan Son Gelişmeler Hk.* (http://www.mfa.gov.tr/sc-40_-12-kasim-2016_-disisleri-bakanligi-sozcusu-buyukelci-huseyin-muftuoglu_nun-kibris-muzakere-surecinde-yasanan-son-gelismel.tr.mfa. Erişim Tarihi: 16 Kasım 2016.).
- Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı. (2016c). *Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanı'nun Kıbrıs Rum "Fileleftheros" Gazetesine Verdiği Mülakat Hk.* (http://www.mfa.gov.tr/disisleri-bakani-sayin-mevlut-cavusoglu_nun-kibris-rum_fileleftheros_-gazetesine-verdigi-mulakat_-28-subat-2016_-istanbul.tr.mfa. Erişim Tarihi: 01

Kasım 2016.).

Türkiye Cumhuriyeti Dışışleri Bakanlığı. (2016ç). *No: 74, 25 Mart 2016, GKRY'nin Açtığı Üçüncü Uluslararası Hidrokarbon Arama İhalesi Hk..* (http://www.mfa.gov.tr/no_-74_-25-mart-2016_-gkry_nin-actigi-ucuncu-uluslararasi-hidrokarbon-arama-ihalesi-hk_.tr.mfa. Erişim Tarihi: 01 Kasım 2016.

Türkiye Cumhuriyeti Dışışleri Bakanlığı. (2016d). *Türkiye'nin Enerji Profili ve Stratejisi.* (http://www.mfa.gov.tr/turkiye_nin-enerji-stratejisi.tr.mfa. Erişim Tarihi: 01 Kasım 2016.).

Türkiye Cumhuriyeti Dışışleri Bakanlığı. (2016e). *Türkiye Cumhuriyeti Dışışleri Dışışleri Bakanı ile İran Dışışleri Bakanı'nın Ortak Basın Toplantısı Hk.* (http://www.mfa.gov.tr/disisleri-bakani-sayin-mevlut-cavusoglu_nun-iran-disisleri-bakani-sayin-cevad-zarif-ile-ortak-basin-toplantisi_-12-agustos-2016_.tr.mfa. Erişim Tarihi: 14 Ekim 2016.).

Türkiye Cumhuriyeti Dışışleri Bakanlığı. (2016f). *Dışışleri Bakanlığı'nın 2017 Mali Yılı Bütçe Tasarısının TBMM Genel Kurulu'na Sunulması Vesilesiyle Hazırlanan Kitapçık.* (http://www.mfa.gov.tr/site_media/html/2017-yili-basinda-dis-politikamiz.pdf. Erişim Tarihi: 09 Aralık 2016.).

Türkiye Cumhuriyeti Dışışleri Bakanlığı. (2017a). *Dışışleri Bakanlığı Sözcüsü Büyükelçi Hüseyin Müftüoğlu'nun GKRY Lideri Anastasiadis'in ABD'de bir hidrokarbon şirketiyle temasları hakkındaki bir soruya cevabı.* (http://www.mfa.gov.tr/sc-18_-disisleri-bakanligi-sozcusu-buyukelci-huseyin-muftuoglu_nun-gkry-lideri-anastasiadis_in-abd-de-bir-hidrokarbon-sirketiyle.tr.mfa. Erişim Tarihi: 24 Mart 2017.).

Türkiye Cumhuriyeti Dışışleri Bakanlığı. (2017b). *GKRY'nin bazı hidrokarbon şirketleriyle keşif ve üretim sözleşmeleri imzalaması hk.* (http://www.mfa.gov.tr/no_-105_-gkry_nin-bazi--hidrokarbon-sirketleriyle-kesif-ve-uretim-sozlesmeleri-imzalamasi-hk_.tr.mfa. Erişim Tarihi: 06 Nisan 2017.).

Türkiye Cumhuriyeti Dışışleri Bakanlığı. (2017c). *Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri'nin New York'ta 4 Haziran 2017 tarihinde Kıbrıs Türk Lideri ve Kıbrıs Rum Lideriyle yaptığı görüşme ve ardından yapılan açıklama hk.* (http://www.mfa.gov.tr/no_-177_-bmgs_nin-new-york_ta-4-haziran-2017-tarihinde-kibris-turk-lideri-ve-kibris-rum-lider_ile-yaptigi-gorusme-hk_.tr.mfa. Erişim Tarihi: 06 Haziran 2017.).

Türkiye Cumhuriyeti Dışışleri Bakanlığı. (2017ç). *GKRY'nin Doğu Akdeniz'deki Hidrokarbon Faaliyetleri hk.* (http://www.mfa.gov.tr/no_-228_-gkrynin-dogu-akdeniz_deki-hidrokarbon-faaliyetleri-hk.tr.mfa. Erişim Tarihi: 13 Temmuz 2017.).

Türkiye Cumhuriyeti Dışışleri Bakanlığı. (2017d). *BM Genel Sekreteri'nin Kıbrıs'taki İyi Niyet Misiyonu hakkında yayımlanan 28 Eylül 2017 tarihli raporu hk.* (http://www.mfa.gov.tr/no_-312_-bm-genel-sekreterinin-kibristaki-iyi-niyet-misiyonu-hk-yayimlanan-raporu.tr.mfa. Erişim Tarihi: 11 Ekim 2017.).

Türkiye Cumhuriyeti Dışışleri Bakanlığı. (2017e). *Türkiye'nin Enerji Profili ve Stratejisi.* (http://www.mfa.gov.tr/turkiye_nin-enerji-stratejisi.tr.mfa. Erişim Tarihi: 08 Aralık 2017.).

Türkiye Cumhuriyeti Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı. (2016a). *Türkiye Cumhuriyeti Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanı ve İsrail Enerji Bakanı'nın 13 Ekim 2016 İstanbul'da Bir Araya Gelmesi Hk.* (<http://www.enerji.gov.tr/tr-TR/Bakanlik-Haberleri/Basin-Aciklamasi>. Erişim Tarihi: 24 Ekim 2016.).

Türkiye Cumhuriyeti Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı. (2016b). *Türkiye Cumhuriyeti Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanı'nın Anadolu Ajansı (AA) Editör Masası'na konuk olarak, gündeme ilişkin değerlendirmeleri Hk.* Erişim Tarihi: 02 Kasım 2016.).

Türkiye Cumhuriyeti Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı. (2016c). *Doğal Gaz.* (<http://www.enerji.gov.tr/tr-TR/Sayfalar/Dogal-Gaz>. Erişim Tarihi: 02 Kasım 2016.).

- Türkiye Cumhuriyeti Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı. (2016ç). *Türkiye Cumhuriyeti Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanı ve İsrail Enerji Bakanı'nın 13 Ekim 2016'da İstanbul'da bir araya gelmeleri Hk.* (<http://www.enerji.gov.tr/tr-TR/Bakanlik-Haberleri/Basin-Aciklamasi>) Erişim Tarihi: 29 Ekim 2016.).
- Türkiye Cumhuriyeti Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı. (2016d). *Türkiye'nin İlk FSRU Tesisi Açıldı.* (<http://www.enerji.gov.tr/tr-TR/Bakanlik-Haberleri/Turkiyenin-Ilk-FSRU-Tesisi-Acildi>) Erişim Tarihi: 23 Aralık 2016.).
- Türkiye Cumhuriyeti Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı (2016e), *Mavi Kitap*, Bağlı ve İlgili Kuruluşlar Dairesi Başkanlığı, Ankara.
- Türkiye Cumhuriyeti Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı. (2017a). *Dünya ve Ülkemiz Enerji ve Tabii Kaynaklar Görünümü.* (Sayı:15). Ankara: Strateji Geliştirme Başkanlığı.
- Türkiye Cumhuriyeti Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı. (2017b). *2016 Faaliyet Raporu.* (Şubat 2017). Ankara.
- Türkiye Cumhuriyeti Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı. (2017c). *Tuz Gölü Yeraltı Doğalgaz Depolama Tesisi Açıldı.* (<http://www.enerji.gov.tr/tr-TR/Bakanlik-Haberleri/Tuz-Golu-Yeraltı-Dogalgaz-Depolama-Tesisi-Acildi>) Erişim Tarihi: 10 Şubat 2017.).
- Türkiye Cumhuriyeti Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı. (2017ç). *Güney Gaz Koridoru Danışma Kurulu 3. Bakanlar Toplantısı Bakü'de Yapıldı.* (<http://www.enerji.gov.tr/tr-TR/Bakanlik-Haberleri/Tuz-Golu-Yeraltı-Dogalgaz-Depolama-Tesisi-Acildi>) Erişim Tarihi: 24 Şubat 2017.).
- Türkiye Cumhuriyeti Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı. (2017d). *Akdeniz'de İlk Sondaj Kuyusu Bu Yıl Kazılacak.* (<http://www.enerji.gov.tr/tr-TR/Bakanlik-Haberleri/Akdenizde-Ilk-Sondaj-Kuyusu-Bu-Yil-Kazilacak>) Erişim Tarihi: 09 Haziran 2017.).
- Türkiye Cumhuriyeti Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı. (2017e). *Bakan Albayrak: "Doğalgaz İletim Şebekemizin Günlük Taşıma Kapasitesini İki Yıl İçinde 400 Milyon Metreküpe Çıkaracağız".* (<http://www.enerji.gov.tr/tr-TR/Bakanlik-Haberleri/Bakan-Albayrak-Dogalgaz-Iletim-Sebekemizin-Gunluk-Tasima-Kapasitesini-Iki-Yil-Icinde-400-Milyon-Metreküpe-Cikaracagiz>) Erişim Tarihi: 10 Temmuz 2017.).
- Türkiye Cumhuriyeti Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı. (2017f). *Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanı Berat Albayrak, Milli Enerji ve Maden Politikası kapsamında gerçekleştirilen "Akademiyeyle İstisare Toplantısı"na katıldı.* (<http://www.enerji.gov.tr/tr-TR/Bakanlik-Haberleri/Milli-Enerji-ve-Maden-Politikasi-Toplantisi>) Erişim Tarihi: 28. Temmuz 2017.).
- Türkiye Cumhuriyeti Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı. (2017g). *Bakan Albayrak TANAP Projesi Çalışmalarının Yapıldığı Gemide İncelemelerde Bulundu.* (<http://www.enerji.gov.tr/tr-TR/Bakanlik-Haberleri/Bakan-Albayrak-TANAP-Projesi-Calismalarinin-Yapildigi-Gemide-Incelemelerde-Bulundu>) Erişim Tarihi: 03 Ekim 2017.).
- Türkiye Cumhuriyeti Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı. (2017ğ). *8. Türkiye Enerji Zirvesi,* <http://www.enerji.gov.tr/tr-TR/Bakanlik-Haberleri/8-Turkiye-Enerji-Zirvesi>-. Erişim Tarihi: 11 Ekim 2017.).
- Türkiye Cumhuriyeti Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı. (2017h). *7. Uluslararası Doğalgaz Kongre ve Fuarı.* (<http://www.enerji.gov.tr/tr-TR/Bakanlik-Haberleri/7-Uluslararası-Dogalgaz-Kongre-ve-Fuari>) Erişim Tarihi: 02 Kasım 2017.).
- Türkiye Cumhuriyeti Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı. (2017ı). *Bakan Albayrak: "Hatay Dörtöl Ve Saros Körfezi'nde İki Adet Daha FSRU Tesisi Devreye Alınacak".* (<http://www.enerji.gov.tr/tr-TR/Bakanlik-Haberleri/Bakan-Albayrak-Hatay-Dortol-Ve-Saros-Korfezinde-Iki-Adet-Daha-FSRU-Tesisi-Devreye-Alinacak>) Erişim Tarihi: 20 Kasım 2017.).

- Türkiye Cumhuriyeti Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı. (2017i). *Doğal Gaz* (<http://www.enerji.gov.tr/tr-TR/Sayfalar/Dogal-Gaz>. Erişim Tarihi: 31 Aralık 2017.).
- Türk Deniz Kuvvetleri Komutanlığı. (2105). *Akdeniz Kalkanı Harekatı*, (https://www.dzkk.tsk.tr/icerik.php?dil=1&icerik_id=28. Erişim Tarihi: 27 Aralık 2017.).
- Türkiye Petrolleri. (2016). *Ham Petrol Ve Doğal Gaz Sektör Raporu*. Ankara: Türkiye Petrolleri Strateji Geliştirme Daire Başkanlığı.
- Udasin, S. (2016, 01 Nisan). *EMG pipeline company denies participation in Israel, Egypt gas export deal*. <https://www.jpost.com/12> Mayıs 2016.
- Uluslararası Enerji Ajansı (International Energy Agency-IEA). (2014). *Energy Supply Security*. Paris: OECD/IEA.
- Uluslararası Enerji Ajansı (International Energy Agency-IEA). (2017). *Global Gas Security Review*. Paris: OECD/IEA.
- UN Delimitation Treaties Infobase. (2004). *Agreement between the Republic of Cyprus and the Arab Republic of Egypt on the Delimitation of the Exclusive Economic Zone*. (<http://www.un.org/depts/los/LEGISLATIONANDTREATIES/PDFFILES/TREATIES/EGY-CYP2003EZ.pdf>. Erişim Tarihi: 12 Ekim 2016.).
- UN Development Programme. (2014). *The Maritime Boundaries And Natural Resources Of The Republic Of Lebanon*. (<http://www.undp.org/content/dam/lebanon/docs/Governance/Publications/Legal%20section%201-6.pdf>. Erişim Tarihi: 23 Ekim 2016.).
- UN General Assembly Documents. (2014). *Letter dated 25 April 2014 from the Permanent Representative of Turkey to the United Nations addressed to the Secretary-General*. (http://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=a/68/857. Erişim Tarihi: 18 Ekim 2016.).
- UN General Assembly Documents. (2016a). *Letter dated 29 February 2016 from the Permanent Representative of Cyprus to the United Nations addressed to the Secretary-General*. (http://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=a/70/767. Erişim Tarihi: 22. Ekim 2016.).
- UN General Assembly Documents. (2016b). *Letter dated 06 September 2016 from the Permanent Representative of Cyprus to the United Nations addressed to the Secretary-General*. (http://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/70/1032. Erişim Tarihi: 24 Eylül 2016.).
- UN General Assembly Documents. (2016c). *Letter dated 23 May 2016 from the Permanent Representative of Greece to the United Nations addressed to the Secretary-General*. (http://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/70/900. Erişim Tarihi: 24 Eylül 2016.).
- UN General Assembly Documents. (2016ç). *Letter dated 17 March 2016 from the Permanent Representative of Turkey to the United Nations addressed to the Secretary-General*. (http://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=a/70/788. Erişim Tarihi: 19 Ekim 2016.).
- UN General Assembly Documents. (2016d). *Letter dated 29 September 2016 from the Permanent Representative of Turkey to the United Nations addressed to the Secretary-General*. (http://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/71/421. Erişim Tarihi: 24 Eylül 2016.).
- UN Law of the Sea Bulletin. (2005). *Law of the Sea Bulletin (No:52)*. (http://www.un.org/depts/los/doalos_publications/LOSBulletins/bulletinpdf/bulletin59e.pdf. Erişim Tarihi: 10 Ekim 2016.).

- UN Legislation And Treaties. (2010). *Agreement between the Republic of Cyprus and the Arab Republic of Egypt on the Delimitation of the Exclusive Economic Zone*. (http://www.un.org/depts/los/LEGISLATIONANDTREATIES/PDFFILES/TREATIES/cyp_isr_eez_2010.pdf. Erişim Tarihi: 12 Ekim 2016.).
- UN Legislation And Treaties. (2011a). *Letter regarding to exclusive economic zone of Lebano*.(http://www.un.org/depts/los/LEGISLATIONANDTREATIES/PDFFILES/communications/lbn_re_cyp_isr_agreement2010.pdf. Erişim Tarihi: 12 Ekim 2016.).
- UN Legislation And Treaties. (2011b). *Delineation of the boundaries of the exclusive economic zone of Lebanon*. (http://www.un.org/depts/los/LEGISLATIONANDTREATIES/PDFFILES/lbn_2011decree6433.pdf. Erişim Tarihi: 12 Ekim 2016.).
- UN Resolution-1489. (1960). *Admission Of The Republic Of Cyprus To Membership In the United Nations*. (<https://documents-dds-ny.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0152/63/IMG/NR015263.pdf?OpenElement>. Erişim Tarihi: 14 Ekim 2016.).
- Ulusoy K. (2015). *Doğu Akdeniz'de G Mdelesi ve Kıbrıs Sorunu*. (I. Baskı). Ankara: USAK Yay.
- Ural, A. (2009). ABD'nin Enerji Hkimiyeti Teorisi Ve Byk Ortadoğu Projesi. *Akademik Orta Doğu Dergisi*. Cilt 3, Sayı 2, 131-147.
- nay, S. (1998), Yapısal Realizm ve tesi Stratejileri. *Divan Dergisi (Kitap Tanıtımı)*. Cilt 1, 207-216 (<http://dergipark.gov.tr/download/article-file/254324>. Erişim Tarihi:14 Ocak 2019.).
- Viotti, P. ve Kauppi, M. (2014). *Uluslararası İlişkiler ve Dnya Siyaseti*. (5. Baskı). Ankara: Nobel Akademik Yay.
- Viotti, P. ve Kauppi, M. (2016). *Uluslararası İlişkiler Teorisi*. (1. Baskı). Ankara: Nobel Akademik Yay.
- Waltz, K. (1979). *Theory of International Politics*. Reading, Mass.: Addison Wesley.
- Waltz, K. (1980). Theory of International Politics. *American Political Science Review*. 74(2), 492-493. doi:10.2307/1960666.
- Waltz, .N. (1990). Realist Thought and Neorealist Theory. *Journal of International Affairs*. Vol: 44, No: 1, Spring/Summer. 36-37.
- Waltz, K. (1993). The Emerging Structure of International Politics. *International Security*. 18/1: 5-43.
- Waltz, K. (2004). Neorealism: Confusions And Criticisms. *European Journal of Politics & Societ*. Vol. 15, 2-6.
- Yaycı, C. (2012). Doğu Akdeniz'de Deniz Yetki Alanlarının Paylaşılmaması Sorunu ve Trkiye. *Bilge Strateji*. No. 4 (6), 1-70.
- Yıldız, D. (2009). *Doğu Akdeniz'de Isınan Sular*. İstanbul: Bizim Kitaplar Yay.
- Yorucu, V. Kıbrıs Doğalgazı Açmazda: Sıkıştırılmış Doğalgaz Revata. (2015, 20 Mart). Kıbrıs Gazetes:(1-2)
- Ycel, H.A. (1957). *Kıbrıs Mektupları*. Ankara:Trk Tarih Kurumu Yayınları.

ÖZGEÇMİŞ

Tez yazarı Deniz Binbaşı Gökhan GÜLBİTEN, 1977 yılında Kırklareli’nde doğmuştur. İlk ve orta öğretimini İstanbul’da tamamlamış, 1991 yılında Deniz Lisesi’ne, 1995 yılında Deniz Harp Okulu’na girmiş ve 1999 yılında Deniz Teğmen olarak mezun olmuştur.

2011-2016 yılları arasında Karamürselbey Eğitim Merkezi Komutanlığı ve Çokuluslu Deniz Güvenliği Mükemmeliyet Merkezi’nde eğitmen görevlerini icra etmiş, Haziran-Aralık 2016 tarihleri arasında Naqoura/LÜBNAN’da bulunan Birleşmiş Milletler UNIFIL (United Nations Interim Force In Lebanon) Karargahı’nda görev almıştır.

2016 yılında Yalova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü’nde yüksek lisans öğrenimine başlamış ve 2019 yılında Öğr. Üyesi Dr. Övgü Kalkan KÜÇÜKSOLAK danışmanlığında “Kıbrıs Özelinde Yaşanan Doğalgaz Sorununa İlişkin Doğu Akdeniz Devletlerinin Ortaya Koyduğu Yaklaşımlar (2006-2017 yılları arası)” adlı tezini yazmıştır. Binbaşı GÜLBİTEN hâlihazırda TCG ORUÇREİS 2’nci Komutanlığı görevini deruhte etmektedir. Evli ve bir kız babası olup, İngilizce bilmektedir.